UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Rikollisuustilanne 2020 : Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa

Kolttola, Ilari Anton

2021-12-10

http://hdl.handle.net/10138/337259

Kolttola, I A (Toimittaja) 2021, Rikollisuustilanne 2020 : Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia, Nro 49/2021, Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsinki. < http://hdl.handle.net/10138/337259 >

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 49/2021

RIKOLLISUUSTILANNE 2020

RIKOLLISUUSKEHITYS TILASTOJEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

ILARI KOLTTOLA (TOIM.)

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 16 (Snellmaninkatu 10)
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 49/2021

ISSN 2342-7779 (verkkojulkaisu)
ISSN 2343-0206 (painettu)
ISBN 978-951-51-0688-9 (pdf)
ISBN 978-951-51-0689-6 (painettu)

Esipuhe

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) lakisääteisiin tehtäviin kuuluu rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Vuonna 1975 aloitettu Rikollisuustilanne-katsausten sarja ilmentää tätä tehtävää. Käsillä oleva katsaus käsittelee rikollisuuden kehitystä; seuraamusjärjestelmän toiminnasta julkaistaan erillinen katsaus.

Rikollisuustilanne-katsauksen lukujen rakennetta ja tietosisältöä on viime vuosina yhdenmukaistettu. Julkaisussa korostuvat rikoslajikohtaisen tarkastelun ohella tutkimuksellisesti ja yhteiskunnallisesti ajankohtaiset teemat, jotka voivat vaihtua vuosittain.

Vuoden 2020 osalta koronapandemia ja siihen liittyneiden rajoitustoimien rikollisuusvaikutukset ovat luonteva ajankohtaisteema. Katsaus ei korvaa pandemian kriminologista perustutkimusta. Toisaalta rajoitustoimien vaikutukset väestön rutiinitoimintoihin olivat niin mittavat, että niillä on kriminologisen teorian – ja tutkimuksenkin – valossa vaikutuksia eräisiin rikoslajeihin. Siksi tässä katsauksessa on kautta linjan tuotu tulkinnoissa esiin mahdollisia rajoitustoimien vaikutuksia ja lisätty erityinen koronavaikutuksia tarkasteleva luku, joka kuvaa vuotta 2020 viikkotasolla. Muutoin katsauksen tietosisältö vastaa pitkälti aiempia julkaisuja.

Käsillä oleva Rikollisuustilanne-katsaus on usean kirjoittajan ja tekijän yhteistyön tulos. Suuren työn on tehnyt teoksen toimittaja Ilari Kolttola, jolle tehtävä siirtyi edellisen toimittajan Petri Danielssonin siirryttyä muihin tehtäviin. Koronavaikutuksia tarkastelevan luvun kuviot on laatinut Nino Lindström. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykkänen.

Helsingissä 8. päivänä marraskuuta 2021

Instituutin johtaja	Tapio Lappi-Seppälä
Kriminologian professori	Janne Kivivuori
Suunnittelija	Ilari Kolttola

SISÄLLYS

Johdanto *Ilari Kolttola* 1

A RIKOSLAJIT 3

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys *Ilari Kolttola* 3

Tiivistelmä 3

Lähteet 8

2 Henkirikokset *Karoliina Suonpää* 9

Tiivistelmä 9

2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus 10

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus 12

Pitkän aikavälin kehitys 15

2.3 Henkirikollisuuden piirteitä 18

Henkirikosten osapuolet 18

Tekopaikat 21

Henkirikosten selvitysaste 27

2.4 Henkirikollisuuden alueellinen jakautuminen 28

2.5 Kansainvälistä vertailua 29

Suomen henkirikollisuuden taso yleismaailmallisesti 30

Henkirikollisuutemme erityispiirteitä kansainvälisesti 32

Lähteet 33

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset *Matti Näsi & Ilari Kolttola* 35

Tiivistelmä 35

3.1 Tietolähteet 36

3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys 37

Poliisin tietoon tullut rikollisuus 37

Uhritutkimukset 39

3.3 Väkivaltarikosten piirteitä 41

Ikä ja sukupuoli 41

Osapuolten suhde 45

Väkivallan riskitekijät 46

Väkivallan tapahtumapaikat 49

Tekojen piirteitä 51

Väkivalta ja alkoholi 53

Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius 57

3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen 58

3.5 Väkivallan pelko 62
4 Seksuaalirikokset *Tiina Malin & Monica Fagerlund* 67
Tiivistelmä 67
4.1 Raiskaus 68
Tietolähteet 68
Rikollisuuden kehitys 68
Raiskausten piirteitä 70
Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa 75
4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset 77
Tietolähteet 77
Rikollisuuden kehitys 78
Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä 83
Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä 86
4.3 Muut seksuaalirikokset 87
Lähteet 92
5 Omaisuusrikokset *Ilari Kolttola & Petri Danielsson* 95
Tiivistelmä 95
5.1 Tietolähteet 96
5.2 Rikollisuuden kehitys 97
Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 97
Kokonaisrikollisuustutkimukset 103
5.3 Omaisuusrikosten piirteitä 107
Taustatekijät 107
Varkausrikollisuuden rakenne 109
Rikosvahingot 111
Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen 113
5.4 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen 115
5.5 Kansainvälistä vertailua 118
6 Kyberrikollisuus *Matti Näsi & Markus Kaakinen* 123
Tiivistelmä 123
6.1 Tietolähteet 125
6.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus 125
6.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa 130
Yritysten tietomurrot 132
Nuorten häirintä ja kiusaaminen 132
Laiton nettilataaminen 133
Lähteet 134

7 Liikennerikokset *Mika Sutela & Petri Danielsson* 135
Tiivistelmä 135
7.1 Tietolähteet 136
7.2 Liikennerikollisuuden kehitys 136
7.3 Liikennerikosten piirteitä 141
Rattijuopumuksesta epäillyt 141
Ylinopeuteen syyllistyneet 143
Päihteet rattijuopumusrikoksissa 143
Liikennerikosten aiheuttamat vahingot 145
7.4 Rattijuopumusrikollisuuden alueellinen jakautuminen 146
7.5 Kansainvälistä vertailua 149
Lähteet 152
B RIKOLLISUUDEN PIIRTEITÄ 155
1 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus *Matti Näsi* 155
Tiivistelmä 155
1.1 Johdanto 156
1.2 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuus 2010–2020 157
1.3 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuuden piirteitä 161
Ulkomaalaistaustaisten osuus eri rikoslajeissa 162
Demografiset ja sosioekonomiset tekijät 165
Rikollisuuden etninen kohdistuminen 167
Alkoholin osuus ulkomaalaistaustaisten rikollisuudessa 168
Maahanmuuttajien riski joutua rikoksen uhriksi 169
Maahanmuuttajiin kohdistuvan rikollisuuden piirteitä 171
Rasistinen rikollisuus 172
1.4 Kansainvälistä vertailua 173
2 Nuorisorikollisuus *Markus Kaakinen & Matti Näsi* 179
Tiivistelmä 179
2.1 Nuorten tilastoitu rikollisuus 180
Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa 181
Alle 18-vuotiaiden osuus eri rikoslajeissa 181
Nuorisorikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa 182
Nuorten vakava väkivaltarikollisuus 186
2.2 Nuoret rikosten tekijöinä 187
Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat 188
Nuorten miesten rikollisuus pitkällä aikavälillä 191

Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli ... 191
2.3 Nuoret rikosten uhreina ... 192
Nuorten uhrikokemusten yleisyys ja kehityssuunnat ... 193
Kuka kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin? ... 195
Pitkän aikavälin kehitys varkauden ja ryöstön ... 196
uhrikokemuksissa nuorilla miehillä ... 196
Lähteet ... 197
3 Rikollisuus ja poliisin hälytystehtävät vuoden ... 199
2020 koronapandemian aikana *Markus Kaakinen & Matti Näsi* ... 199
Tiivistelmä ... 199
3.1 Koronapandemiaan liittyvät rajoitustoimet ja rikollisuus ... 201
3.2 Poliisin tietoon tulleet rikokset ... 202
Pahoinpitelyrikokset ... 202
Varkaus- ja vahingontekorikokset ... 205
Hälytystehtävät ... 207
Yhteenvetoa ... 210
Lähteet ... 211
Liitetaulukot ... 213
Summary ... 233

Johdanto

Ilari Kolttola

Rikollisuustilanne-julkaisun tarkoituksena on antaa kokonaiskuva suomalaisen rikollisuuden tasosta, rakenteesta ja kehityslinjoista. Julkaisussa pureudutaan eri rikoslajien ominaispiirteisiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin hyödyntämällä erilaisia tietolähteitä. Tarkastelun kohteena on laajasti erilaisia rikostyyppejä, mukaan lukien keskeiset omaisuus- ja väkivaltarikokset, mutta myös ajankohtaisia rikostyyppejä, kuten kyberrikollisuus. Lisäksi julkaisussa tarkastellaan säännöllisesti erilaisia ajankohtaisia rikollisuuteen liittyviä teemoja. Käsillä olevassa Rikollisuustilanne 2020 -julkaisussa erityisteemoina on ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien rikollisuus, nuorisorikollisuus sekä rikollisuus ja koronapandemia.

Koronapandemia teki vuodesta 2020 poikkeuksellisen myös rikollisuustilanteen osalta. Tämä näkyy useissa julkaisun luvuissa. Katsauksen rakenne perustuu vuoden 2020 tarkasteluun yhtenä jaksona; siten koronatoimien vaikutukset tulevat esiin yhtenä mahdollisena tasoon vaikuttaneena tekijänä. Lisäksi katsaukseen on lisätty koronapandemiaa tarkasteleva erillinen luku (B.3). Se porautuu tarkemmin juuri vuoden 2020 aikana tapahtuneisiin muutoksiin, ottaen huomioon poikkeusolot ja rajoitustoimien vaihtelun. Kappaleessa aihetta lähestytään pahoinpitelyrikosten ja varkaus- ja vahingontekorikosten kautta.

Rikollisuuden kokonaiskuvaa muodostettaessa on ensiarvoinen tärkeää hyödyntää laajasti erilaisia tietolähteitä. Rikollisuustilanne-julkaisussa hyödynnetään tietolähteenä sekä viranomaislähteitä että kyselytutkimuksia. Viranomaislähteet ovat pääosin luonteeltaan rekisteritietoja, jotka syntyvät osana viranomaisten toimintaa ja käytänteitä. Pääasiallisena lähteenä on Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto, joka kattaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen kirjaamat rikosepäilyt. Tietoja, jotka on kirjattu viranomaisten rekistereihin, kutsutaan *ilmirikollisuudeksi*. Viranomaislähteiden ongelmana on kuitenkin se, että kaikki rikollisuus ei syystä tai toisesta tule viranomaisten tietoon. Rikollisuutta, joka jää viranomaisten rekistereiden ulkopuolelle, kutsutaan puolestaan *piilorikollisuudeksi*. Toisaalta viranomaislähteiden ongelmana on myös se, että lainsäädännöllisillä muutoksilla ja viranomaiskontrollin suuntautumisella voi olla vaikutuksia viranomaisten kirjaamien rikosten määrään, vaikka rikosten tosiasiallisessa määrässä ei olisi tapahtunut olennaisia muutoksia.

Rikollisuuden kokonaiskuvan muodostamisessa voidaan viranomaislähteiden lisäksi hyödyntää myös erilaisiin kyselymenetelmiin pohjautuvia tie-

tolähteitä. Kyselymenetelmiin pohjautuvilla tutkimuksilla voidaan tarkastella *kokonaisrikollisuutta*, siis sekä piiloon jäävää että ilmi tulevaa rikollisuutta, ja niiden perusteella voidaan arvioida myös piiloon jäävän rikollisuuden osuutta kokonaisrikollisuudesta. Kyselyt mahdollistavat myös sellaisten rikollisuuteen liittyvien ilmiöiden kartoittamisen, joista on lähes mahdotonta saada tietoa viranomaislähteistä. Tällainen ilmiö on esimerkiksi rikollisuuden pelko. Tässä julkaisussa hyödynnettäviä kyselylähteitä ovat esimerkiksi Kansallinen rikosuhritutkimus, Nuorisorikollisuuskysely sekä Yritysuhritutkimus. Ne kaikki ovat laajaan, kansallisesti edustavaan otokseen perustuvia kyselytutkimuksia, joiden perusteella voidaan luotettavasti arvioida sekä aikuisväestön että nuorten kokeman rikollisuuden yleisyyttä ja piirteitä, mutta myös yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tasoa. On kuitenkin huomattava, että myös kyselymenetelmien tuottamassa tiedossa on katvealueita, esimerkiksi törkeimmät rikokset ja harvinaiset rikokset sekä syrjäytyneeseen väestönosaan yhdistyvät rikokset. Siten kyselymenetelmä täydentää, muttei korvaa, rekisterilähteitä rikollisuuden kuvaamisessa ja tutkimuksessa.

A Rikoslajit

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys

Ilari Kolttola

Tiivistelmä

- Vuonna 2020 viranomaisten tietoon tuli 686 045 rikosta ja rikkomusta, joista 543 429 oli rikoslakirikoksia ja 129 549 liikenteeseen liittyviä rikkomuksia. Rikkomusten määrä laski 63 prosenttia, mikä johtuu pääosin tieliikennelain uudistuksesta, jossa eräistä liikennerikkomuksista seuraa sakkojen sijasta hallinnollinen seuraamus.
- Rikoslakirikokset nousivat 19 prosenttia vuoteen 2019 verrattuna.
- Henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten määrä laski noin prosentilla ja seksuaalirikosten määrä nousi kahdella prosentilla edellisvuoteen nähden. Omaisuusrikosten määrä nousi 19 prosenttia.
- Henkirikosten määrä on ollut laskusuuntainen 90-luvulta alkaen. Vuonna 2020 viranomaisten kirjaamien henkirikosten määrä oli 86, määrä on lähellä 10-vuoden keskiarvoa.
- Omaisuusrikokset muodostivat rikosten kokonaismäärästä hieman alle puolet ja liikennerikokset noin neljänneksen. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset muodostivat kuusi prosenttia kaikista rikoksista.
- Varkausrikokset ovat vähentyneet lähes yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolesta välistä lähtien. Vuosi 2020 on kuitenkin ollut poikkeus laskevassa trendissä. Rikosten määrä kasvoi kymmenen prosenttia. Pahoinpitelyrikokset lisääntyivät 2010-luvulle asti, mutta taso on viime vuosina vakiintunut.

Rikollisuuden rakennetta ja kehitystä tarkastellaan seuraavassa viranomaisten tilastoiman rikollisuuden pohjalta. Pääosa rikoksista on poliisin tilastoimaa. Myös Tulli ja Rajavartiolaitos kirjaavat rikoksia.

Vuonna 2020 poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tuli 686 045 rikosta ja rikkomusta, joista rikoslakirikoksia oli 543 429 (taulukko 1). Liikennerikkomuksia[1] kirjattiin 129 549 ja muita rikoksia ja rikkomuksia 556 496. Omaisuusrikokset muodostivat rikosten ja rikkomusten (pl. liikennerikkomukset) kokonaismäärästä vajaa puolet (46 %), pelkästään varkausrikokset neljänneksen (25 %). Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ja seksuaalirikokset muodostivat yhteensä seitsemän prosenttia kaikista rikoksista ja rikkomuksista. Valtaosan tästä muodostivat pahoinpitelyrikokset, joiden osuus rikoksista ja rikkomuksista oli kuusi prosenttia. Liikennerikokset muodostivat rikoksista ja rikkomuksista noin viidenneksen (24 %), joista rattijuopumukset muodostivat yli kuudesosan. Muita mainittavia rikosryhmiä olivat huumausainerikokset (7 %), rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan (2 %) sekä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamiset (6 %).

Niin liikennerikosten määrä kuin rikoslakirikosten määrä nousivat molemmat noin 20 prosenttia edellisvuoteen nähden[2]. Varkausrikosten määrä nousi kymmen prosenttia, pahoinpitelyrikokset taas laskivat noin kaksi prosenttia. Seksuaalirikosten määrä on ollut noususuuntainen jo usean vuoden ajan. Vuonna 2020 seksuaalirikosten määrä nousi kaksi prosenttia edellisvuoteen verrattuna.

[2] Rikoslakirikosten nousua vuonna 2020 selittää osittain Vastaamon tietovuotoon ja kiristykseen liittyneet rikokset, jossa uhreja oli huomattava määrä. Mikäli vertailusta poistetaan kiristykseen, kiristyksen yritykseen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen liittyvät rikokset, vuonna 2020 rikoslakirikosten määrä nousi 19 prosentin sijasta 16 prosenttia verrattuna vuoteen 2019. Mikäli kiristykseen liittyvät rikokset poistetaan omaisuusrikosten vuosittaisesta vertailusta, omaisuusrikosten määrä nousi 19 prosentin sijasta kymmenen prosenttia vuoteen 2019 verrattuna.

Rikollisuuden rakenteen ja kehityksen tarkasteleminen viranomaisten tilastojen pohjalta

- Rikollisuustilanne katsauksessa rikosten määrän kehitystä kuvataan mm. tietoon tulleiden rikosten avulla. Tämä Tilastokeskuksen tuottama tilasto kertoo Poliisin, Tullin ja Rajavartioston tietojärjestelmiin rikoksena tallennetuista rikoksista. Rikokset tilastoidaan tässä tapauksessa rikosperustaisesti. Tämä tilasto kertoo yksittäisten rikosten, ei tekijöiden tai uhrien määrää. Onkin syytä huomioida, että yksi uhriin kohdistunut teko voi pitää sisällään useampia rikoksia. Esimerkkinä tilaston kuvaustavasta voi nostaa Vastaamon tietomurtotapauksen (useita tuhansia uhreja), joka näkyy mm. kahtena eri tietomurtona, tuhansina kiristysrikoksina, tuhansina kiristyksen yrityksinä ja tuhansina yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisinä (ks. esim. kappale 6).
- Tässä katsauksessa rikosten piirteitä kuvataan myös tekijöiden ja uhrien näkökulmasta. Tekijäpohjaisissa tilastoista on syytä huomioida, että tiedot ovat usein ns. bruttolukuja. Yksi henkilö voi näkyä tilastossa useampaan kertaan, mikäli hän on epäiltynä useasta rikoksesta. Lisäksi yhtä rikosta kohden voi olla useampi epäilty. Samalla tavalla myös yksittäinen uhri voi olla uhrina useammassa rikoksessa. Epäilty tai uhri on siis tilastossa rikoskohtaisesti, ei henkilöperustaisesti. Nämä tekijät on syytä ottaa huomioon erityisesti eri taustatekijöihin/-ryhmiin liittyvissä analyyseissä, kuten epäiltyjen sosioekonomiseen asemaan, ikään tai taustamaahan liittyvissä johtopäätöksissä. Huomiointi on erityisen tärkeää, mikäli tarkasteltava ryhmä on henkilömäärältään pieni ja mikäli tarkasteltavia rikoksia tapahtuu kokonaisuudessa vähän. Yksi useamman rikoksen tehnyt henkilö voi siis periaatteessa nostaa koko ryhmän keskiarvoa merkittävästi (ks. alla oleva esimerkki).
- Rikokset jaotellaan tilastoissa pääsääntöisesti omina tapahtuminaan. Epäilty voi esimerkiksi pahoinpidellä samaa uhria eri ajankohtina kuusi kertaa. Tämä näkyy tietoon tulleissa rikoksissa kuutena pahoinpitelynä, tekijäpohjaisessa tilastossa taas kuutena epäiltynä. Pelkästään näistä tiedoista ei siis voi suoraan päätellä uhrien tai tekijöiden nettomäärää. Osa rikoksista, ns. tapahtumakertarikokset, poikkeavat kuitenkin tästä tilastoinnista. Esimerkiksi kavallus kirjataan yhtenä rikoksena, vaikka itse rikokseen liittyviä tapahtumakertoja olisi useampia. (ks. lisätietona esim. Haapakangas 2021.)
- Ajallisesti tilastotiedot kuvaavat pääsääntöisesti rikosten tietoontuloaikaa eli aikaa, jolloin rikos tulee poliisiin tietoon. Esimerkkinä voidaan nostaa Vastaamon tietomurrot, jotka on arvioitu tapahtuneen vuosina 2018–2019. Tilastoissa nämä rikokset näkyvät kuitenkin tietoontulovuonna 2020. Selvitetyt rikokset kuvataan taas rikosten selvitysvuoden mukaan, ei tietoontulovuoden mukaan.
- Tilastoidun rikollisuuden ulkopuolelle jäävät rikokset, joita ei ole ilmoitettu poliisille tai jotka muusta syystä eivät ole tulleet viranomaisten tietoon. Suuri osa kaikista lainvastaisista teoista ei tule viranomaisten tietoon. Rikosten ilmituloaste vaihtelee paljon rikoslajeittain. Eräiden rikosten ilmitulo riippuu miltei kokonaan poliisin ja muiden kontrolliviranomaisten toiminnasta. Piiloon jäänyttä rikollisuutta pyritään selvittämään mm. Uhritutkimuksin (ks. esim. kpl 3).
- Tämän katsauksen kappaleiden alussa kerrotaan kappaleen kannalta relevanteista tietolähteistä ja niihin olennaisesti liittyvistä ongelmista.

Lähde: Haapakangas 2021; Tilastokeskus 2020

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset, liikenteeseen liittyvät rikkomukset ja muut rikkomukset vuonna 2020

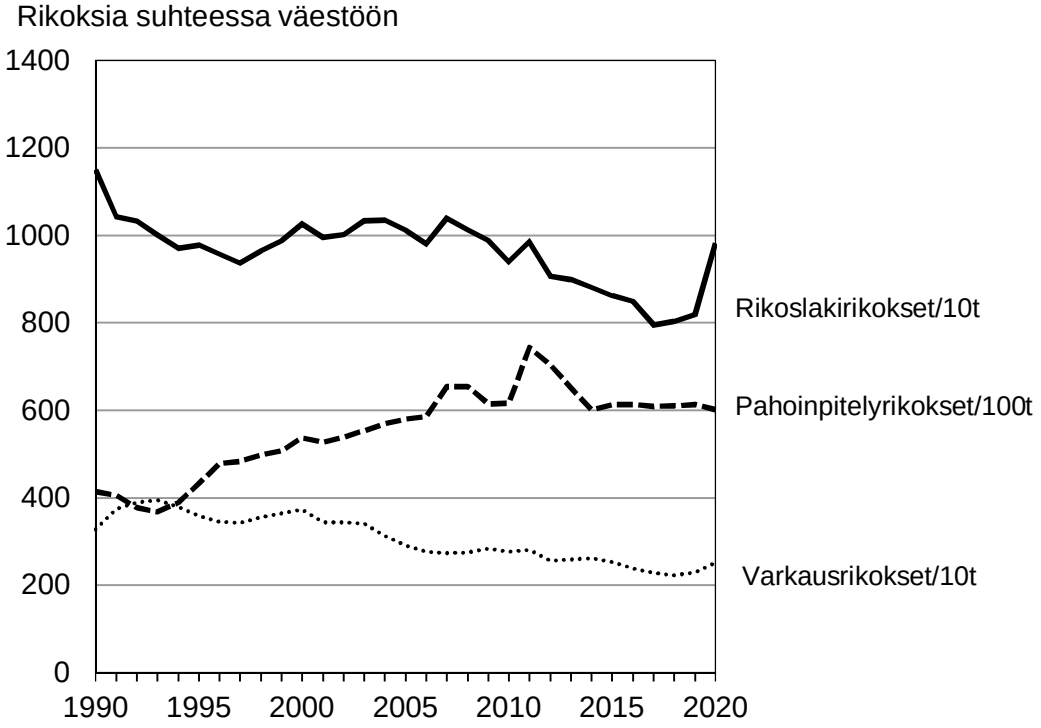
Rikoslaji	**Lukumäärä**		**Osuus (%)**	
Omaisuusrikokset	**256 468**		**46 %**	
…varkausrikokset	…	139 121	…	25 %
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	**35 912**		**6 %**	
…pahoinpitelyrikokset	…	33 285	…	6 %
…murhat, tapot ja surmat (pl. yritykset)	…	86	…	…
Seksuaalirikokset	**4 392**		**1 %**	
…raiskaukset, törkeät raiskaukset	…	1 450	…	…
Huumausainerikokset	**37 077**		**7 %**	
…törkeät huumausainerikokset	…	1 447	…	…
Liikennerikokset	**132 518**		**24 %**	
…rattijuopumukset	…	20 216	…	4 %
Muut rikokset ja rikkomukset (pl. liikennerikkomukset)	**90 129**		**16 %**	
…rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia, ym. vastaan	…	13 067	…	2 %
…järjestysrikkomukset	…	1 512	…	…
…yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	…	31 784	…	6 %
…alkoholirikokset ja -rikkomukset	…	1 411	…	…
Yhteensä	**556 496**		**100 %**	
…joista rikoslakirikoksia		543 429		98 %
Liikennerikkomukset ym.*	**129 549**			
Rikokset ja rikkomukset yhteensä	**686 045**			

* Liikennerikkomus (TLL 103 §), tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105a §/laki liikenteen palveluista 267 §), ajoneuvorikkomus (ajoneuvolaki 96 §), ajokorttirikkomus (ajokorttilaki 93 §).
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Eri rikoslajien kehitys riippuu paitsi rikollisuuden todellisesta lisääntymisestä tai vähenemisestä, myös siitä, miten aktiivisesti rikosten uhriksi joutuneet ilmoittavat niistä poliisille. Poliisilta piiloon jäävien rikosten osuus on usein suurempi niin sanotuissa massarikoksissa kun taas vakavammat rikokset tulevat herkemmin poliisin tietoon. Ilmitulleiden rikosten määrään vaikuttaa myös viranomaisten valvonnan tehokkuus ja se, miten valvontaa suunnataan. Tilastoituun rikollisuuteen vaikuttavat lisäksi lainsäädännön muutokset ja rikosten kirjaamisessa tapahtuneet muutokset.

Kuvio 1 näyttää kaikkien rikoslakirikosten sekä varkausrikosten ja pahoinpitelyrikosten kehityksen viimeisen 30 vuoden aikana. Vertailun helpottamiseksi kaikkien rikosten ja varkausrikosten määrä esitetään väestön 10 000

asukasta kohden, pahoinpitelyrikokset väestön 100 000 asukasta kohden. Taulukossa 2 esitetään myös eräiden muiden rikosten väkilukuun suhteutettu määrä viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 1990–2020. Kaikki rikoslakirikokset ja varkausrikokset 10 000 asukasta kohti, pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021b)

Kaikkien rikosten kokonaismäärä on ollut pääosin laskusuuntainen vuoden 1990 jälkeen. Vuonna 1990 rikosten määrä oli 1 150 rikosta väestön 10 000 asukasta kohti, kun taso vuonna 2020 oli 982. Myös varkausrikokset ovat yleisesti vähentynyt vuodesta 1993 lähtien. Vuonna 2020 Varkausrikosten väestöön suhteutettu taso on vähentynyt vuoden 1993 tasosta yli 30 prosenttia, vaikka vuonna 2020 tehtiin jopa 10 % enemmän varkausrikoksia kuin 2019.

Varkausrikosten ohella myös vahingontekorikokset ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana vähentyneet. Kavallus- ja petosrikokset sen sijaan lisääntyivät vuoteen 2016 asti, jonka jälkeen rikollisuuden taso on osin laskenut ja pysynyt ennallaan. Ryöstörikosten määrä on pysynyt jotakuinkin samalla tasolla koko tarkastelujakson ajan. Vuonna 2020 ryöstörikosten taso oli kuitenkin tarkastelujakson korkein, 33 rikosta 100 000 asukasta kohden.

Pahoinpitelyrikosten määrä lisääntyi lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 2011 asti. Kasvun katsotaan johtuneen ainakin osittain alkoholin kulutuksen samanaikaisesta kasvusta, osin myös lisääntyneellä ilmoitusalttiudella sekä rikosten

tilastointiin liittyvillä seikoilla. Vuonna 2011 poliisin kirjaamat pahoinpitelyt lisääntyivät huomattavan paljon. Tätä selittää lainmuutos, jonka myötä lähisuhteissa tapahtuneista lievistä pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia. Viime vuosina pahoinpitelyrikollisuuden taso on pysynyt käytännössä muuttumattomana. Henkirikollisuus sen sijaan on vähentynyt lähes yhtäjaksoisesti jo 90-luvulta lähtien.

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet rikokset väestön 100 000 asukasta kohti 2010–2020

	2010	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Tappo, murha, surma (pl. yritykset)	2,0	2,1	1,6	1,7	1,8	1,7	1,4	1,3	1,5	1,3	1,6
Ryöstörikokset	28	30	30	28	31	28	30	30	31	33	36
Pahoinpitelyrikokset	615	744	705	651	602	613	614	608	610	613	601
Varkausrikokset	2757	2800	2557	2594	2616	2525	2388	2275	2224	2297	2514
Vahingonteko	915	1018	818	796	777	687	639	607	552	552	604
Kavallus- ja petosrikokset (ei sis. veropetoksia)	439	494	561	624	628	715	783	602	616	696	807
Rattijuopumus	393	397	353	330	322	321	315	321	344	335	365

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021b)

Lähteet

Tilastokeskus. 2021a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/

Tilastokeskus. 2021b. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/vaerak

Tilastokeskus. 2020. Rikos-ja pakkokeinotilasto Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 2020. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/2020/13/rpk_2020_13_2021-05-12_fi.pdf

Haapakangas, Kimmo. 2021. Yksi rikos, monta osatekoa – miten rikoksia tilastoidaan? Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2021/yksi-rikos-monta-osatekoa-miten-rikoksia-tilastoidaan/.

2 Henkirikokset

Karoliina Suonpää[1]

Tiivistelmä

- Vuonna 2020 maassamme tehtiin 95 kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta. Rikollisuustaso oli 1,7 rikosta 100 000 asukasta kohti.
- Henkirikosten määrä lisääntyi vuonna 2020 14 prosenttia edellisvuoden tasosta, mutta oli edelleen selvästi alle 1990-luvun ja 2000-luvun alun keskitason.
- Vuoden 2020 tapahtumissa korostuivat yksityiset tilat yleisten tilojen kustannuksella.
- Henkirikollisuuttamme hallitsee syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten keskinäinen väkivalta. Rikokset liittyvät kiinteästi alkoholinkäyttötilanteisiin.
- Maamme henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu taso on matalampi kuin Venäjän ja Baltian maiden, mutta korkeampi kuin läntisten naapurimaidemme. Ero muihin Pohjoismaihin muodostuu pääosin syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten alkoholisidonnaisista rikoksista. Työssä käyvän väestön rikollisuustaso ei Suomessa juurikaan eroa muista Pohjoismaista.

[1] Luku perustuu pitkälti Martti Lehden (1963–2021) aiempiin Rikollisuustilanne-katsausten lukuihin.

Yksiselitteisin väkivaltarikoksia erittelevä piirre on uhrin kuolema. Kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskevat tilastotiedot ovat verraten luotettavia sosiaali-indikaattoreita, koska niiden kohdalla piilorikollisuuden ja teon oikeudellisen määrittelyn aiheuttamat ongelmat ovat pienempiä kuin muissa väkivaltarikoksissa. Muussa kuin kuolemaan johtaneessa väkivallassa tilastoidun rikollisuuden määrään vaikuttavat muun muassa uhrien ja sivullisten ilmoitusalttius, poliisin tutkinta- ja kontrollitoiminta sekä lainsäädännön muutokset. Tarkastelemme tässä luvussa kuolemaan johtanutta väkivaltaa ja seuraavassa luvussa muita väkivaltarikoksia.

2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Suomen rikoslaissa on viisi rikosnimikettä, joiden tunnusmerkistö sisältää tahallisen väkivallan seurauksena aiheutetun toisen ihmisen kuoleman: murha, tappo, surma, lapsensurma sekä rikosnimikeyhdistelmä pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamusrikos. Kuolemaan johtavan väkivallan tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. *Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastot.* Tilastokeskuksen vuosittain julkaisema poliisiasiain tietojärjestelmään pohjautuva poliisitilasto kuvaa poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Tilasto on henkirikosten osalta uhripohjainen, kukin henkirikoksen uhriksi joutunut henkilö tilastoidaan poliisitilastoon erillisenä rikoksena. Tilasto on myös aluepohjainen, se sisältää vain Suomen viranomaisten tutkimat eli lähinnä vain Suomessa tehdyt henkirikokset. Niin ikään Tilastokeskuksen julkaisema oikeustilasto kertoo henkirikoksesta vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä antaa tietoja henkirikoksista tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen toimittamiin tietoihin.

B. *Kuolemansyytilasto.* Terveydenhuoltoviranomaisten tietoihin pohjautuvasta kuolemansyytilastosta ilmenee vuoden aikana tahallisen väkivallan aiheuttamiin vammoihin kuolleiden määrä. Tilasto on väestöpohjainen, siihen kirjataan Suomessa vakinaisesti asuvien henkilöiden kuolemantapaukset riippumatta siitä, missä henkilö on kuollut. Kirjauksen edellytyksenä on, että vainajasta on kirjoitettu kuolinsyytodistus. Jos esimerkiksi uhrin ruumis on hävitetty tai sitä ei ole löytynyt, todistusta ei voi kirjoittaa.

C. *Henkirikosseuranta*. Vuodesta 2002 alkaen olemassa on ollut poliisitilaston ja kuolemansyytilaston ohella kolmas henkirikollisuuden määrää mittaava tietokanta, henkirikosseuranta. Siihen kirjataan Tilastokeskuksen pitämän poliisitilaston tavoin poliisin tietoon tulleet henkirikokset (ja tahallisiin pahoinpitelyrikoksiin liittyvät kuolemantuottamusrikokset). Poliisitilastosta seurannan erottaa se, että rikokset kirjataan pääsääntöisesti vasta

kun esitutkinta on päättynyt. Tiedot kerätään erillisellä sähköisellä lomakkeella suoraan rikostutkijoilta. Järjestelmä sisältää huomattavasti enemmän tietoa tekojen piirteistä ja osapuolista kuin muut edellä mainitut tietolähteet.

Osoitinjärjestelmien tiedot henkirikosten määrästä poikkeavat suhteellisen paljon toisistaan. Kuolemansyytilaston ilmoittama henkirikoksiin kuolleiden vuotuinen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 30 henkilöä (27 %) pienempi kuin poliisitilaston antama. Syitä eroon on kolme: erot kirjaamisperusteissa, kirjaamisvirheet ja epäselvät väkivaltaiset kuolemantapaukset. Viimeksi mainitut selittävät suurimman osan erosta. Poliisitilastoon kirjautuu henkirikoksina kunkin vuoden loppupuolelta huomattava määrä tutkinnassa olevia epäselviä kuolemantapauksia, jotka myöhemmin todetaan tapaturmiksi, itsemurhiksi tai luonnollisiksi kuolemiksi. Nyrkkisääntönä voi pitää, että poliisitilaston osoittama henkirikosten vuotuinen kokonaismäärä on 10–15 prosenttia tosiasiallista viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrää korkeampi, kuolemansyytilaston antama puolestaan saman verran sitä pienempi. Henkirikosseurannan mukaan Suomessa on vuosina 2009–2018 surmattu vuosittain keskimäärin 92 ihmistä; uhrien määrä on 16 prosenttia pienempi kuin poliisitilaston näyttämä ja 15 prosenttia korkeampi kuin kuolemansyytilaston osoittama. Luku on oletettavasti varsin lähellä tosiasiallisesti surmattujen ihmisten vuotuista määrää. Viralistilastoista lähimpänä seurannan osoittamaa määrää on poliisitilaston näyttämä tappojen, murhien ja surmien yhteismäärä. On huomioitava, että eriävyydet *tasossa* eivät välttämättä johda eriävyyksiin *trendissä*. Toisin sanoen eri lähteet voivat antaa samanlaisen ja yhtä luotettavan kuvan kehityksen suunnasta, vaikka ne antaisivat keskenään poikkeavan kuvan ilmiön yleisyydestä (ks. kohta 2.2).

Vuosittaista henkirikosten määrää ei tosiasiassa voida selvittää täydellisellä tarkkuudella. Pääsyinä ovat syiltään epäselviksi jäävät alkoholisidonnaiset väkivaltavammakuolemat ja kokonaan ilmi tulematta jäävät henkirikokset. Ensin mainittuja on joka vuosi useampia. Niissä itse kuolemantapaus tulee viranomaisten tietoon, mutta väkivaltaisesti kuolleen henkilön vammojen syntytapaa ei jälkikäteen kyetä selvittämään. Silminnäkijöitä ei useinkaan ole ja jos on, he eivät yleensä muista tapahtuman yksityiskohtia. Myös ulkoisen väkivallan aiheuttamien vammojen lopullinen vaikutus uhrin kuolemaan on näissä tapauksissa usein epäselvä uhrin jo ennestään heikon terveydentilan johdosta. Pääosassa tapauksia rikostutkinta päätetään, koska rikoksen tapahtumisesta ei saada riittävää näyttöä.

Varsinainen *piilorikollisuus* – rikokset, jotka eivät tule lainkaan rikosepäilynä viranomaisten tietoon – on nykykäsityksen mukaan maamme henkirikollisuudessa vähäistä. Viranomaiset ja tutkijat arvioivat, että joka vuosi muutama tahallinen henkirikos jää tulematta ilmi. Kyse on yleensä

kadonneista henkilöistä, joita ei löydetä ja joiden katoamisen syytä ei voida varmuudella selvittää. Toisaalta viime vuosina on ilmennyt, että kuolemansyyntutkintajärjestelmään ja terveydenhuollon valvontajärjestelmiin liittyy puutteita, joiden johdosta kiinnijäämisriski hoitohenkilöstön potilaisiin kohdistamissa henkirikoksissa (niin laitoksissa kuin kotihoidossakin) on selvästi muuta henkirikollisuutta pienempi. Tämän tyyppistä piilorikollisuutta ei aiemmissa arvioissa ole lainkaan huomioitu, joten arviot ovat saattaneet antaa liian myönteisen kuvan piilorikollisuuden määrästä henkirikollisuudessamme.

Vuosittain tulee ilmi ja tilastoidaan niin ikään muutamia henkirikoksia, jotka on tehty jo vuosia aikaisemmin. Sekä kuolemansyytilasto että poliisitilasto sisältävät lisäksi yksittäisiä rikoksia, jotka on tehty Suomen rajojen ulkopuolella (Lehti 2002, 11–14; Pajuoja & Salminen 1996).

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Viime vuoden aikana poliisin tietoon tulleiden murhien, tappojen ja surmien yhteenlaskettu määrä oli 86. Edelliseen vuoteen verrattuna kasvua oli 19 prosenttia. Kasvusta huolimatta määrä oli selvästi alle kymmenvuotisjakson keskiarvon (taulukko 1).

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet kuolemaan johtaneet väkivaltarikokset 2011–2020

	2011	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Murha	49	43	38	42	36	21	29	28	27	33
Tappo	64	46	57	59	48	55	44	57	45	53
Surma	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
A. Edellisiä yhteensä	**114**	**89**	**95**	**101**	**84**	**76**	**73**	**85**	**72**	**86**
Lapsensurma	2	0	1	1	1	0	0	0	0	0
Pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamus	18	18	12	11	19	19	1*	10	11	9
B. Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia										
Yhteensä	**134**	**107**	**108**	**113**	**104**	**95**	**74***	**95**	**83**	**95**
Muutos %	*0 %*	*–20 %*	*+1 %*	*+5 %*	*–8 %*	*–9 %*	*–22 %*	*+28 %*	*–13 %*	*+14 %*

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a). *Luvusta saattaa puuttua kuolemantuottamusrikoksia, jotka tehty yhdessä pahoinpitelyrikoksen kanssa ja lopullinen väkivaltarikosten lukumäärä saattaa tästä syystä olla korkeampi. Vuosien 2015 ja 2016 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.

Poliisin tietoon tulleet henkirikokset olivat tappoja (38 %) tai murhia (62 %), surmia ja lapsensurmia ei tilastoitu yhtään. Edellisten lisäksi poliisin tietoon tuli yhdeksän pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyä kuolemantuottamusta.

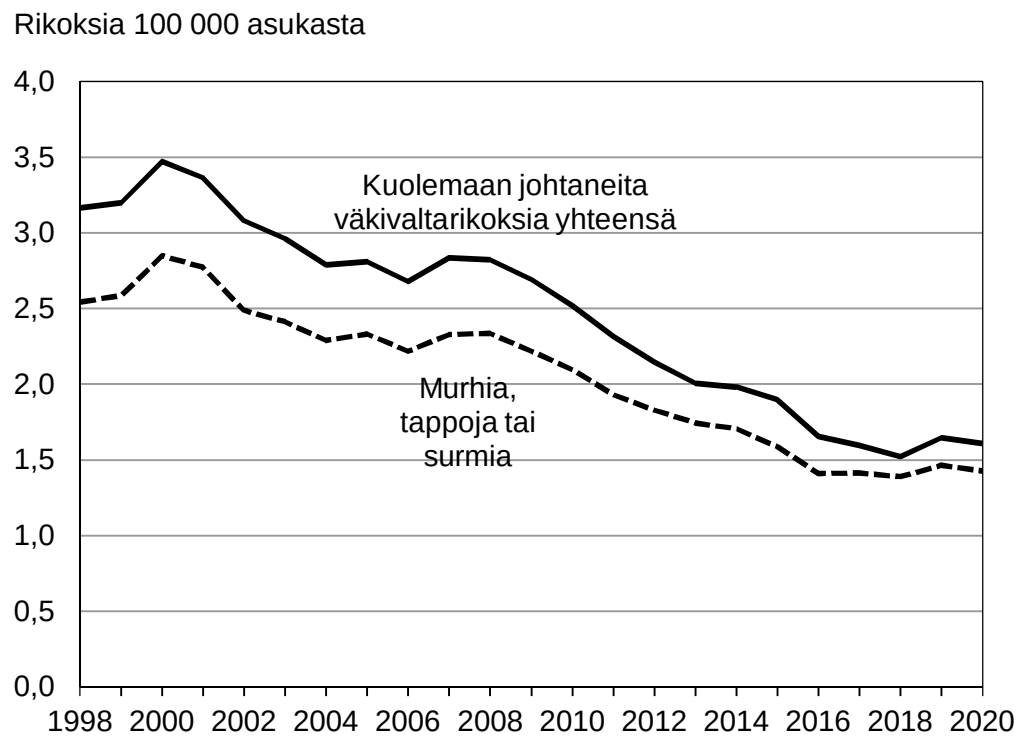
Niin ollen kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten kokonaismäärä oli 95 ja kasvua edellisvuodesta 14 prosenttia.

Taulukko 2 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleet 2011–2020

	2011	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
C. Surmattuja kuolemansyytilaston mukaan										
	99	**73**	**78**	**78**	**70**	**63**	**61**	**68**	**65**	**..**
Muutos %	*–3 %*	*–26 %*	*+7 %*	*0 %*	*–10 %*	*–10 %*	*–3 %*	*+11%*	*-4 %*	
D. Surmattuja henkirikosseurannan mukaan										
	110	**89**	**89**	**88**	**82**	**74**	**67**	**86**	**88**	**..**
Muutos %	*–7 %*	*–19 %*	0 %	–1 %	–7 %	–10 %	–9 %	+28%	+2 %	

Lähteet: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2021b); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä (15.1.2020).

Kuten edellä todettiin, eri osoitinjärjestelmät antavat hieman toisistaan poikkeavan kuvan henkirikosten lukumäärästä. Henkirikosseurannan ja kuolemansyytilaston tuorein käytettävissä oleva tieto on vuodelta 2019. Henkirikosseurannan mukaan tahallisten henkirikosten määrä vuonna 2019 oli 88, kasvua edelliseen vuoteen oli kaksi prosenttia (taulukko 2). Kuolemansyytilaston mukaan kyseisenä vuonna surmattiin 65 henkilöä. Tasoerosta huolimatta kuolemansyytilasto antaa vakavimman väkivallan *ajallisesta kehityksestä* samanlaisen kuvan kuin poliisitilasto ja henkirikosseuranta, joihin seuraavat tarkastelut perustuvat.

Kuvio 1 Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia 100 000 asukasta kohti vuosina 1998–2020, kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Vuosien 2015 ja 2016 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c).

Kuviossa 1 on esitetty kolmen vuoden liukuvana keskiarvona kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten (yhtenäinen viiva) sekä murhien, tappojen ja surmien (katkoviiva) määrän kehitys vuosina 1998–2020. Rikosten määrät on suhteutettu asukaslukuun. Sarjojen välinen ero muodostuu pääosin rikoksista, joita on tutkittu kuolemantuottamuksina pahoinpitelyrikoksen yhteydessä. Molemmat osoittimet kuvaavat henkirikollisuuden vähentyneen kahden viimeisen vuosikymmenen aikana. Vuosittaisten erojen huomioimiseksi on syytä tarkastella myös edellä esitettyjä tekomäärien vuotuissarjoja sekä taulukossa 3 esitettyjä väestöön suhteutettuja vuotuissarjoja. Viime vuoden väestöön suhteutettu henkirikostaso oli edellisvuotta korkeampi.

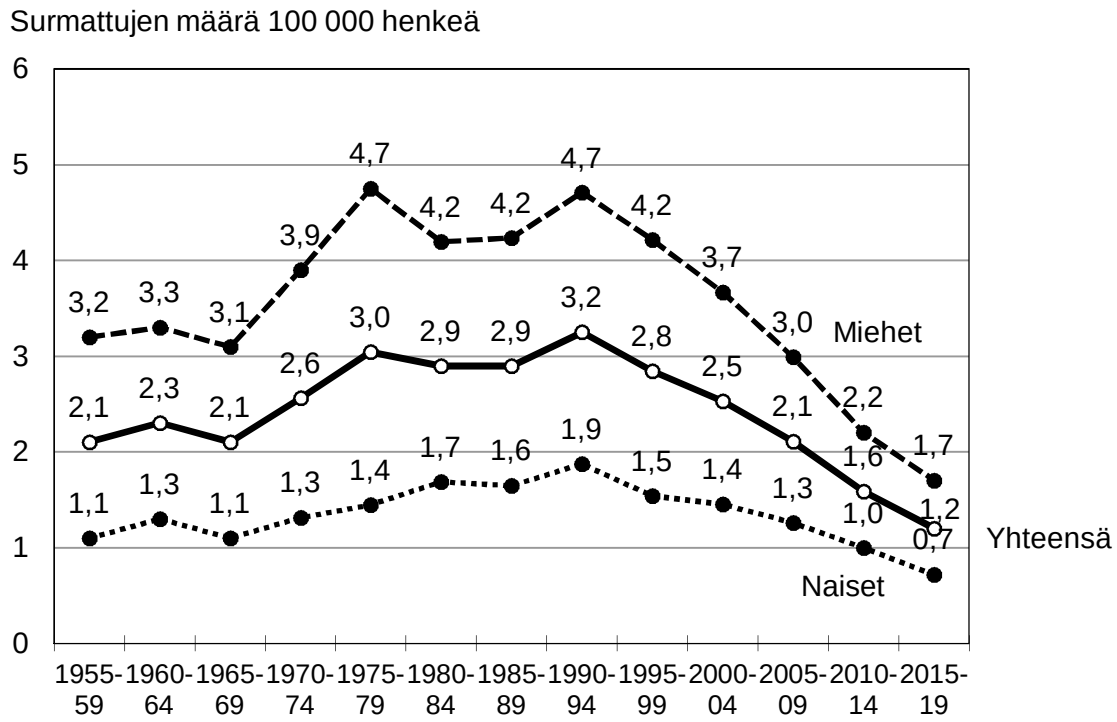
Taulukko 3 Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia väestön 100 000 henkeä kohti

	2011	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Kuolemansyytilasto	1,83	1,35	1,43	1,43	1,28	1,14	1,11	1,23	1,18	..
Henkirikosseuranta	2,04	1,64	1,63	1,61	1,49	1,34	1,22	1,56	1,59	..
Poliisitilasto: kaikki	2,48	1,97	1,98	2,08	1,89	1,73	1,35	1,72	1,50	1,72
Poliisitilasto: henkirikokset	2,11	1,64	1,74	1,85	1,53	1,38	1,32	1,54	1,30	1,55

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2021b); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä. Poliisitilaston tahalliset henkirikokset sarja sisältää murhat, tapot ja surmat. Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen saapumista ulkomailla tekemiä rikoksia.

Pitkän aikavälin kehitys

Kuvio 2 kuvaa kuolemaan johtaneen väkivallan kehitystä 1960-luvulta alkaen kuolemansyytilastoon pohjautuen. Vuotta nuorempina surmatut lapset on poistettu kuvion tarkastelusta. Heihin kohdistuneet henkirikokset ovat pääosin vastasyntyneen surmia ja eroavat muusta henkirikollisuudesta. Vastasyntyneen surmat ovat nykyisin erittäin harvinainen rikollisuuden muoto ja niiden määrä on vähentynyt jyrkästi 1900-luvun jälkipuoliskolta alkaen: 1950-luvulla surmattiin vuosittain vielä keskimäärin 15 alle yksivuotiasta lasta, 1990-luvulla määrä oli 1,6 ja 2010-luvulla enää 0,5. Ikäryhmän vuotuinen henkirikoskuolleisuus on laskenut samaan aikaan 1950-luvun 1,2 surmatusta 10 000 elävänä syntynyttä kohti 2010-luvun 0,1 surmattuun (Kivivuori 1999).

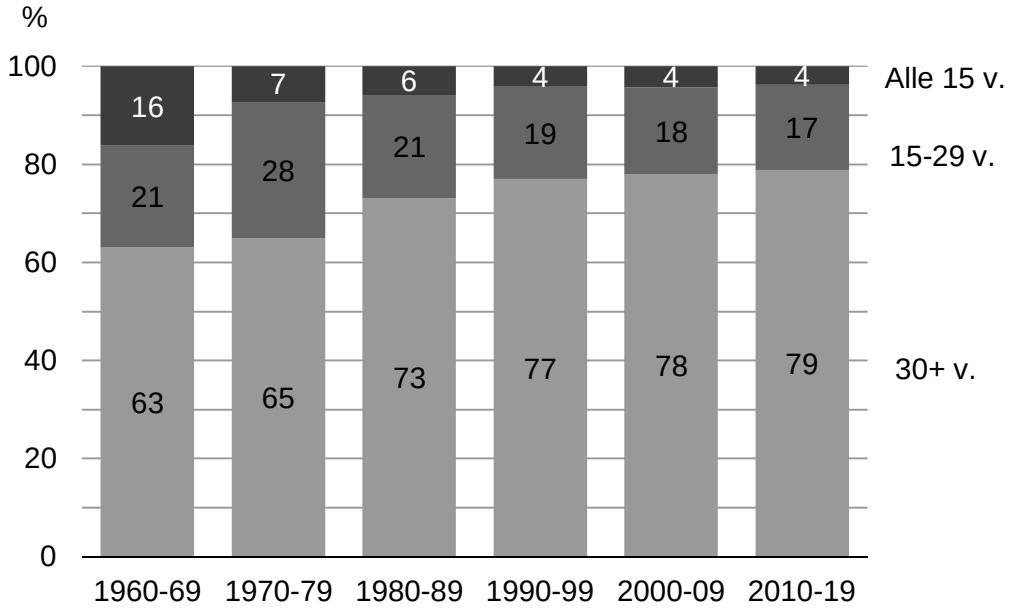
Kuvio 1 Vähintään yksivuotiaana surmattujen miesten ja naisten vuotuinen määrä 100 000 henkeä kohden vuosina 1960–2019. Lähteet: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2021b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c)

Myös yli 1-vuotiaiden miesten ja naisten henkirikoskuolleisuus väheni toisen maailmansodan jälkeen 1960-luvun jälkipuoliskolle saakka. 1970-luvun alussa kuolleisuus kääntyi kuitenkin jyrkkään kasvuun, kunnes vakiintui vuosikymmenen jälkipuoliskolla uudelle aiempaa korkeammalle tasolle. Verrattaessa 1960-luvun loppua 1980-luvun alkuun naisten surmatuksi joutumisen riski lisääntyi noin 50 prosenttia, miesten noin 35 prosenttia (1970-luvun alun henkirikostason noususta tarkemmin ks. Kivivuori 2002). 1980-luvun alusta ja 1990-luvun loppuun naisten riski väheni 12 prosenttia miesten riskin pysyessä vakaana. Kuluvalla vuosituhannella sekä miesten että naisten riski kuolla henkirikoksen uhrina on kääntynyt jyrkkään laskuun. Vuosina 2015–2019 sekä miesten että naisten riski oli yli 60 prosenttia matalampi kuin 1990-luvun alussa.

Ei ole täysin selvää, miksi henkirikosten määrä on viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana vähentynyt. Suomen kehitys näyttäisi olevan osa laajempaa kansainvälistä trendiä, henkirikosten määrä on laskenut selvästi lähes kaikissa kehittyneissä teollisuusmaissa 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Kehitys ei vaikuta satunnaiselta tason vaihtelulta vaan pidempiaikaiselta muutokselta. Osin taustalla on väestön ikärakenteen vanheneminen, joka pitkällä aikavälillä alentaa henkirikollisuuden tasoa ja rikosten koko-

naismäärää, mikäli muut rikollisuuteen vaikuttavat tekijät pysyvät ennallaan. Ikärakenteen muutos selittää viime vuosien tasonlaskusta Suomessa kuitenkin vain 10–20 prosenttia. Henkirikollisuuden tason lasku on Suomessa keskittynyt keski-ikäisten miesten alkoholisidonnaiseen väkivaltaan. Muutos on ollut selvin korkean väkivallan riskiryhmään kuulumattomien miesten tekemissä rikoksissa (Lehti 2014).

Muutoksiin kuolleisuustasossa on liittynyt muutoksia uhrien ikäjakaumassa. Henkirikosten uhrien ikäjakauman *vanheneminen* on 1900-luvun jälkipuoliskolta alkaen ollut voimakasta. Pääosin taustalla on väestön ikärakenteen yleinen vanheneminen, joka ei kuitenkaan selitä kehitystä tyhjentävästi. Vuosina 2015–2018 15 vuotta nuorempien lasten henkirikoskuolleisuus oli 92 prosenttia matalampi kuin 1960-luvulla, ikäryhmässä 15–29-vuotiaat kuolleisuus oli laskenut 50 prosenttia ja 30 vuotta täyttäneessä väestössä 49 prosenttia. Koko väestön henkirikoskuolleisuus oli vuosina 2015–2019 49 prosenttia alle 1960-luvun tason. Siten lasten kuolleisuus on viimeisen puolen vuosisadan aikana vähentynyt jyrkimmin, mutta 15 vuotta täyttäneiden ikäryhmissä kuolleisuuden muutos on ikäryhmästä riippumatta ollut suurin piirtein sama. Suhdeosuuksien muutokset kuviossa 3 peilaavat siten pääasiassa väestön ikärakenteen muutoksia, eivät muutoksia henkirikoskuolleisuuden tasossa.

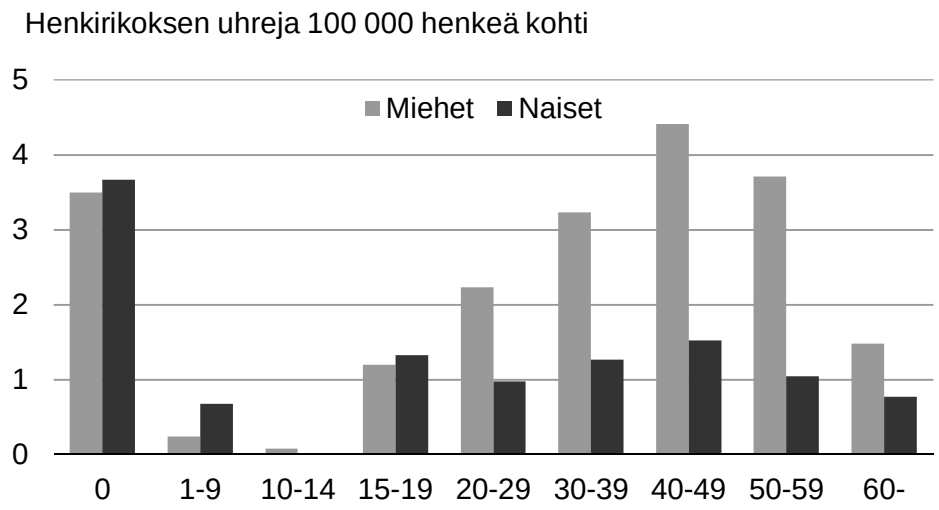
Kuvio 2 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden ikäjakauma (%) 1960–2019. *Lähde:* Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2021a)

2.3 Henkirikollisuuden piirteitä

Seuraavassa tarkastellaan henkirikososapuolten ikää, asemaa työelämässä ja aiempaa rikollisuutta, henkirikosten tekopaikkoja, tekojen raakuutta, yhteyttä päihteiden käyttöön ja selvitysprosenttia. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmää käyttävien tarkastelujen osalta luku pohjaa vuoden 2019 Rikollisuustilanne-katsauksen Henkirikollisuus-lukuun (Lehti & Suonpää 2019).

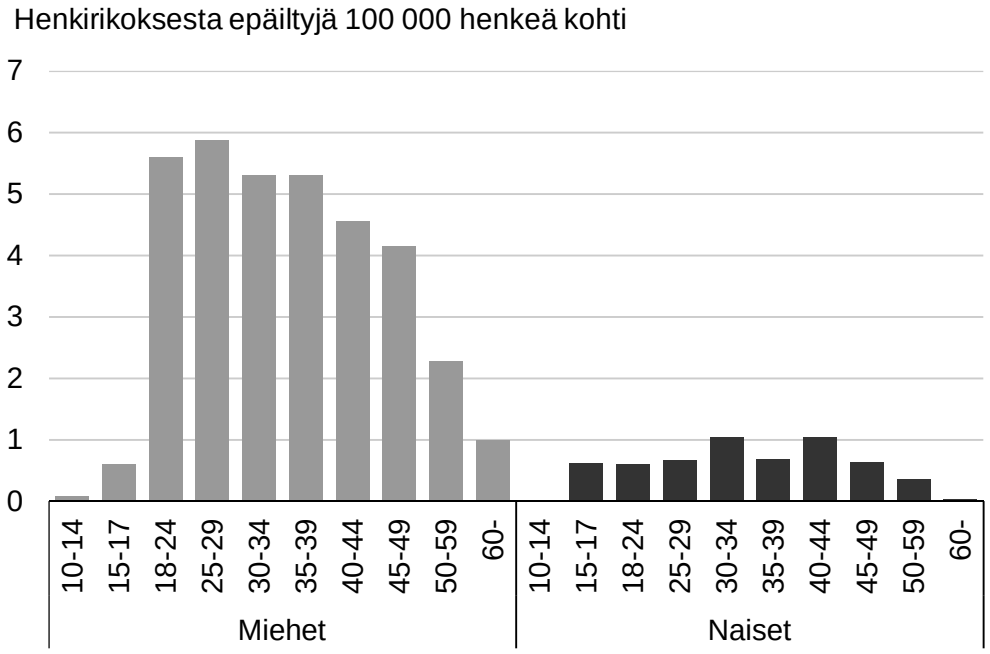
Henkirikosten osapuolet

Vuosina 2010–2018 henkirikosten uhreista 31 prosenttia oli naisia ja 69 prosenttia miehiä. Naisten osuus uhreista on henkirikoksissa pienempi kuin poliisin tietoon tulevissa lievemmissä väkivaltarikoksissa.

Kuvio 3 Henkirikoksen uhreja ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2010–2018. Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä.

Henkirikosten uhrit ovat keskimäärin selvästi vanhempia kuin lievempien väkivaltarikosten. Riski kuolla henkirikoksen uhrina on sekä miehillä että naisilla korkeimmillaan ensimmäisen ikävuoden aikana, erityisesti ensimmäisen elinvuorokauden. Kuluvalla vuosituhannella vuotta nuorempana surmatuista lapsista 61 prosenttia on surmattu ensimmäisen elinvuorokautensa kuluessa, yleensä heti synnytyksen yhteydessä. Vuotta vanhemmilla lapsilla riski laskee jyrkästi, mutta alkaa nousta jälleen teini-iässä. Korkeimmillaan riski joutua henkirikoksen uhriksi on aikuisilla miehillä ja naisilla 40 ja 50 ikävuoden välillä (kuvio 4).

Kuvio 4 Henkirikoksesta epäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2010–2018. *Lähde:* Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä; Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c).

Henkirikoksiin syyllistyvät ovat keskimäärin uhrejaan nuorempia. Rikollisuustaso on miehillä korkeimmillaan 20 ja 40 ikävuoden välillä ja naisilla 30 ja 50 ikävuoden välillä (kuvio 5). Naisten osuus henkirikoksiin syyllistyneistä oli vuosina 2010–2018 12 prosenttia.

Pääosa henkirikoksista on tuttavien, seurustelukumppanien tai perheenjäsenten välisiä. Vuosina 2010–2018 on henkirikosseurannan tietojen mukaan surmattu 44 alle 15-vuotiasta lasta. Uhreista 55 prosentin surmaaja on ollut biologinen äiti ja 39 prosentin biologinen isä. Myös kaikissa muissa alaikäisiin lapsiin kohdistuneissa henkirikoksissa surmaaja on ollut lapsen perheenjäsen tai lähisukulainen. Viime vuosien aikuisista naisuhreista 60 prosenttia on joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, kymmenen prosenttia muun lähiomaisen. Tuttavan surmaamaksi on naisuhreista joutunut 17 prosenttia ja ennalta tuntemattoman henkilön 11 prosenttia. Aikuisista miesuhreista 64 prosentin surmaaja on ollut uhrin tuttava ja 16 prosentin uhrille aiemmin tuntematon henkilö. Miehistä kahdeksan prosenttia on joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, vajaa prosentti samaa sukupuolta olevan partnerin ja yhdeksän prosenttia muun lähiomaisen.

Valtaosa vuosina 2010–2018 henkirikoksen osapuoleksi joutuneista miehistä ja naisista oli työikäisiä, suhteellisen harva heistä oli kuitenkaan työelämässä. Ansiotyössä aikuisista, yli 15-vuotiaista, miesuhreista oli 18 pro-

senttia ja miestekijöistä 19 prosenttia. Naistekijöistä (15 %) osuus oli vieläkin pienempi, aikuisista naisuhreista (35 %) sen sijaan selvästi suurempi. Vastaavasti työttömien ja varhaiseläkeläisten osuus miestekijöistä oli 64 prosenttia ja aikuisista miesuhreista 58 prosenttia, naistekijöistä osuus oli 59 prosenttia ja naisuhreista 32 prosenttia. Suhteutettaessa luvut sosiaaliryhmien kokoon miesten rikollisuustaso oli työttömillä yli kaksikymmenkertainen ja henkirikoskuolleisuus viisitoistakertainen ansiotyössä oleviin verrattuna. Naisten kohdalla tilanne oli käytännössä identtinen: työttömät muodostivat sekä tekijöiden että uhrien osalta selvän ongelmaryhmän (ks. tarkemmin Lehti 2020).

Huomattava osa henkirikosten osapuolista on *päihteiden ongelmakäyttäjiä*. Esitutkinnanjohtajien arvioiden mukaan vuosina 2010–2018 tehtyjen henkirikosten aikuisista miesosapuolista 64 prosenttia ja naistekijöistä 60 prosenttia oli joko alkoholin tai muiden päihteiden ongelmakäyttäjiä. Aikuisista naisuhreista osuus oli selvästi pienempi, 34 prosenttia. Rikoshetkellä pääosa henkirikoksen tekijöistä samoin kuin rikosten aikuisista uhreista on rikoshetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Linkki alkoholin käyttöön on erityisen kiinteä miesten henkirikoksissa: vuosien 2010–2018 rikosten aikuisista miesosapuolista 72 prosenttia oli rikoshetkellä humalassa. Myös henkirikoksiin osallisina olleista naisista enemmistö oli humalassa, osuudet olivat kuitenkin alhaisempia kuin miehillä. Sukupuolesta riippumatta uhrien keskimääräinen humalatila rikoshetkellä oli selvästi syvempi kuin tekijöiden (taulukko 4).

Taulukko 4 Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleiden epäiltyjen ja aikuisten uhrien osuus henkirikoksissa 2010–2018 (%)

	Kaikki epäillyt (N=750)	Miesepäillyt (N=658)	Naisepäillyt (N=92)
Humalassa	69	70	65
Selvä	25	25	26
Ei tietoa	6	6	9
	100	101	100
Promillea md.	1,77	1,78	1,71

	Kaikki uhrit (N=761)	Miesuhrit (N=539)	Naisuhrit (N=222)
Humalassa	66	76	43
Selvä	32	22	56
Ei tietoa	2	3	1
	100	101	100
Promillea md.	2,26	2,35	2,13

Promillea md. = alkoholia nauttineiden veren alkoholipitoisuuden mediaani (promillea).
Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä.

Rikoskohtaisesti tarkastellen 58 prosentissa viime vuosina tehdyistä aikuisten välisistä henkirikoksista kaikki osapuolet ovat olleet rikoshetkellä humalassa. Rikoksia, joissa kumpikin osapuoli on ollut selvin päin, on ollut ainoastaan 19

prosenttia kaikista henkirikoksista. Muita päihteitä esiintyy rikosten yhteydessä yleensä yhdessä alkoholin kanssa käytettynä (ks. tarkemmin Lehti 2020). Toisaalta niitäkin esiintyy henkirikosten yhteydessä varsin usein ja enenevästi: viime vuosina tapahtuneista henkirikoksista 36 prosentissa joko tekijä, uhri tai molemmat ovat olleet rikoshetkellä myös jonkin muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena. Kun mukaan lasketaan muutkin suoraan huumeiden käytön rahoitukseen tai huumausainemarkkinoiden toimintaan liittyneet henkirikokset, muihin päihteisiin kuin alkoholiin liittyneiden henkirikosten osuus on noussut vajaaseen 40 prosenttiin kaikista henkirikoksista.

Kuvaavaa henkirikoksiin syyllistyville ja niiden uhriksi joutuville miehille on myös perhesuhteiden puuttuminen. Perheettömien 15 vuotta täyttäneiden miesten todennäköisyys tehdä henkirikos tai joutua henkirikoksen uhriksi on moninkertainen perheellisiin nähden. Aikuisilla naisilla korkein henkirikoskuolleisuus on avoliitossa elävillä, yksin asuvilla tai yksinhuoltajilla (ks. tarkemmin Lehti 2020).

Kuluvalla vuosikymmenellä henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä 72 prosenttia on ollut tuomittu rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana vähintään kerran aiemmin tuomioistuimessa rikoslakirikoksesta, 60 prosentilla on ollut tekohetkellä rikosrekisteri ja 36 prosentilla ainakin yksi suoritettu ehdoton vankeustuomio. Aiempia väkivaltarikostuomioita miestekijöistä on ollut 59 prosentilla, kuusi prosenttia on ollut henkirikoksen uusijoita. Naistekijöistä rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana rikoslakirikoksesta tuomittujen osuus on ollut 52 prosenttia, rikosrekisterin on omannut 35 prosenttia ja suoritettuja ehdottomia vankeustuomioita on ollut 15 prosentilla. Aiempia väkivaltarikostuomioita on ollut 39 prosentilla naistekijöistä ja henkirikoksen uusijoita on ollut neljä prosenttia (ks. tarkemmin Lehti 2020).

Henkirikollisuus on Suomessa korostuneesti heikosti koulutettujen, työelämän ulkopuolella olevien, pitkälle alkoholisoituneiden työikäisten miesten ja naisten keskinäistä rikollisuutta. Tilanne on ollut muuttumaton viimeiset vuosikymmenet.

Tekopaikat

Valtaosa tapoista, murhista ja surmista tapahtuu yksityisasunnoissa. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2020 aikana viranomaisten tietoon tulleista tapoista, murhista ja surmista 70 prosenttia tehtiin yksityisasunnoissa. Jos muut yksityiset paikat lasketaan mukaan, yksityisissä tiloissa tapahtui 88 prosenttia henkirikoksista (taulukko 5).

Taulukko 5 Tappojen, murhien ja surmien tekopaikat vuosina 2011–2020 (surmattuja)

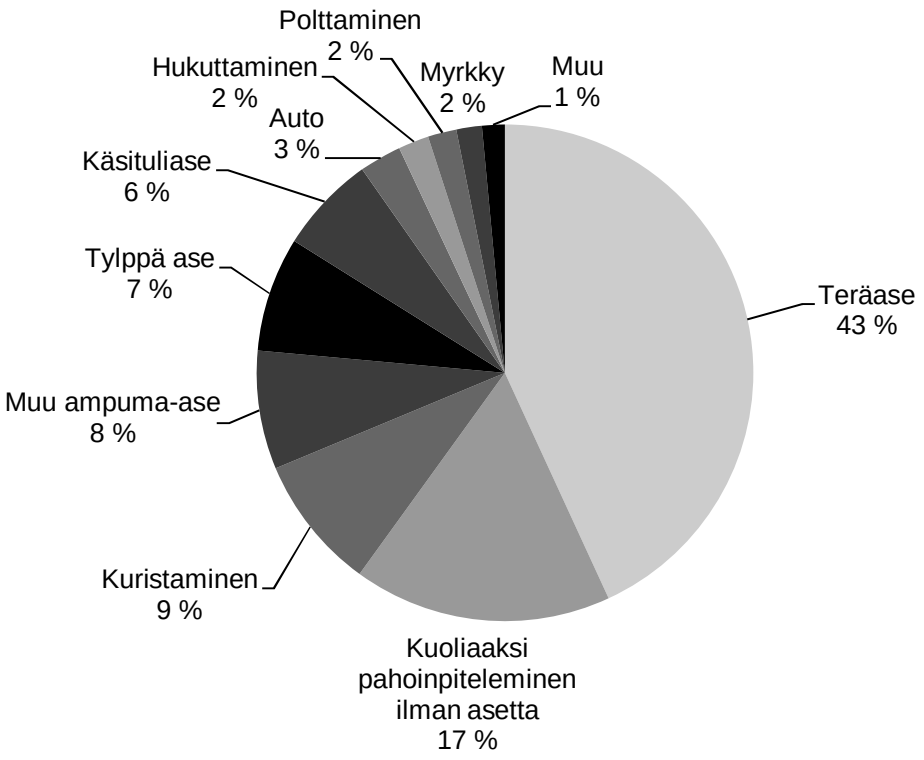
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Yksityisasunto	70	56	58	64	49	45	48	51	46	60
Muu yksityinen paikka	25	20	18	13	21	14	6	13	11	16
Yksityiset paikat, %	*83*	*85*	*80*	*77*	*70*	*78*	*74*	*75*	*79*	*88*
Liikekeskus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yleinen tilaisuus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ravitsemusliike	2	2	2	0	6	0	0	1	0	0
Muu yleinen paikka	17	11	17	22	24	17	17	20	15	10
Yleiset paikat, %	*17*	*15*	*20*	*22*	*30*	*22*	*26*	*25*	*21*	*12*

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a). Pyöristyksestä johtuen prosenttiosuuksien summat voivat poiketa sadasta Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen saapumista ulkomailla tekemiä rikoksia.

Pitkällä aikavälillä yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten osuus on kasvanut verraten voimakkaasti. Vielä 1960-luvulla alle puolet henkirikoksista tehtiin yksityisasunnoissa (Kivivuori 1999). Muutoksen taustalla on ollut kaupungistuminen ja syrjäytyneen, henkirikosalttiin väestönosan asuntotilanteen asteittainen koheneminen, mutta myös henkirikollisuuden ikärakenteen muuttuminen, keski-ikäistyminen. Nuorten henkirikoksista edelleenkin huomattavasti suurempi osa tapahtuu julkisilla paikoilla kuin vanhempien ikäryhmien rikoksista.

Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus

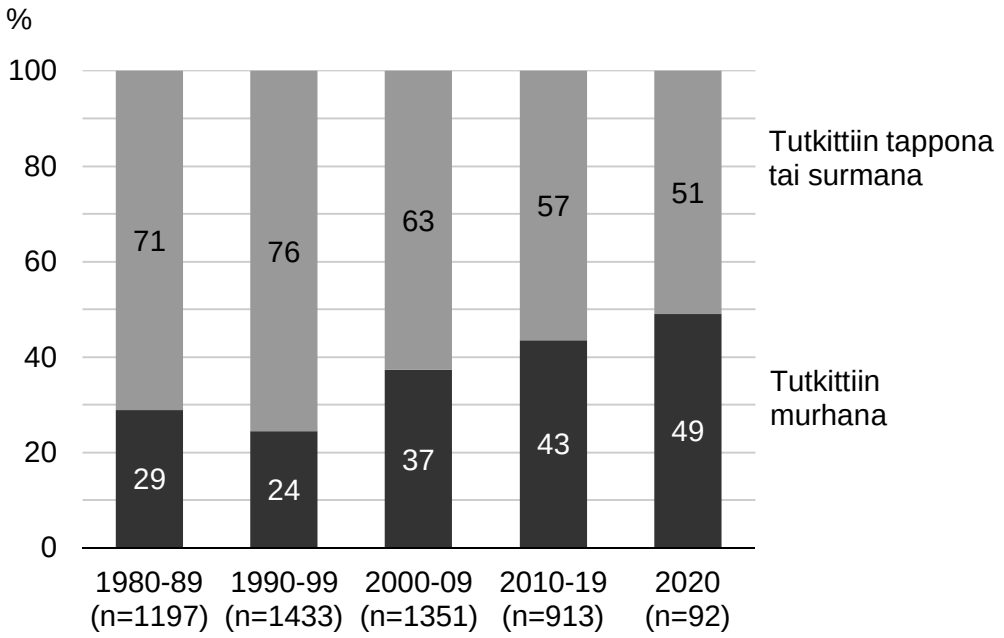
Pääosa (77 %) henkirikoksista tehdään jotakin asetta tai muuta välinettä käyttäen. Yleisin surmaamisväline on teräase ja yleisin teräase keittiöveitsi, jolla tehdään neljäsosa kaikista Suomen henkirikoksista. Teräaseen käytössä ei ole eroa myöskään sukupuolten välillä. Vuosina 2010–2018 se oli rikosvälineenä 43 prosentissa miesten ja 47 prosentissa naisten henkirikoksia (kuvio 6).

Kuvio 5 Tekoväline ja väkivallan tyyppi henkirikoksissa 2010–2018 (%). *Lähde:* Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä

Ampuma-asetta on käytetty 14 prosentissa viime vuosien henkirikoksia. Vain 30 prosentissa ampuma-asesurmia rikoksen tekijällä on ollut voimassa oleva lupa käyttämäänsä aseeseen. Ampuma-aseet ovat rikoksissa tyypillisesti miesten aseita. Miesten tekemistä viime vuosien henkirikoksista 15 prosenttia on tehty ampuma-aseella, naisten rikoksista vain seitsemän prosenttia (kuvio 6).

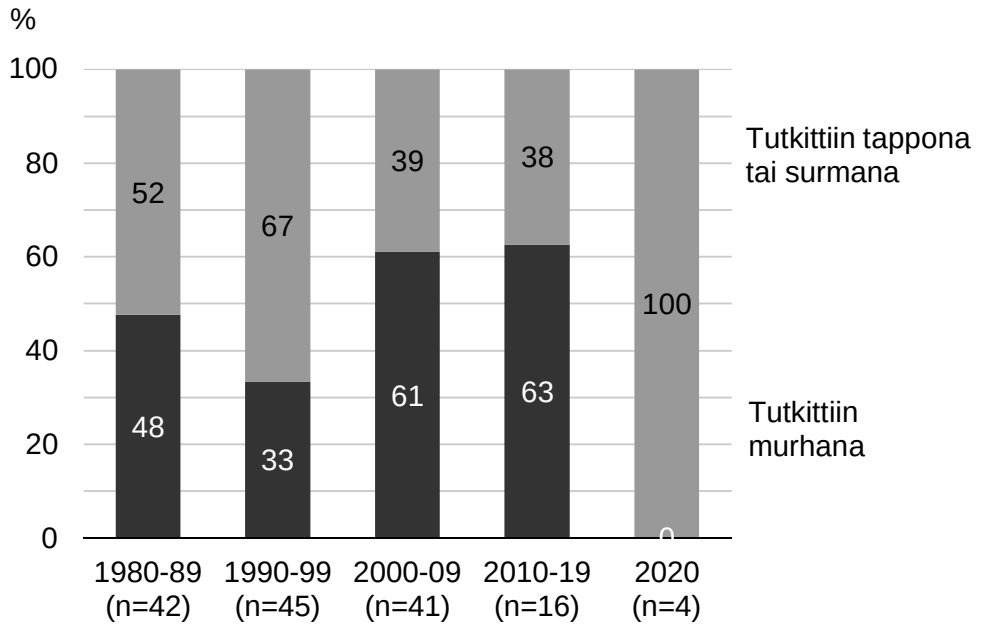
Väkivallan raakuuden mittaamiseen ei ole olemassa yksiselitteistä tapaa. Ainoa poliisitilaston sisältämä mittari henkirikollisuuden raakuudesta ja suunnitelmallisuudesta on murhina tutkittujen tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta. Murhanimikkeen käytön pääperusteita on neljä. Murhan tunnusmerkistö täyttyy, jos tappo on tehty vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. Murhaksi tapon tekee myös se, että uhrina on ollut järjestystä ylläpitävä virkamies ja hänet on surmattu virkatoimensa johdosta (RL 21:2). Tunnusmerkistön monijakoisuus tekee murhien osuudesta varsin vaikeasti tulkittavan osoittimen väkivallan piirteiden suhteen.

Kuvio 6 18 vuotta täyttäneet henkirikokseen (murha, tappo, surma) syylliseksi epäillyt poliisin käyttämän rikosnimikkeen mukaan vuosina 1980–2020 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a).

Kuvioista 7 ja 8 käy ilmi murhasta epäiltyjen osuus kaikista henkirikoksesta epäillyistä vuosina 1980–2020. 18 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä murhanimikkeen käyttö oli 1980-luvulla hieman yleisempää kuin 1990-luvulla. Kuluvalla vuosituhannella murhasta epäiltyjen suhteellinen osuus on sen sijaan ollut huomattavasti suurempi kuin 1980- tai 1990-luvuilla (kuvio 7).

Alle 18-vuotiaiden henkirikoksissa murhasta epäiltyjen osuuden muutokset ovat olleet samansuuntaisia, mutta jyrkempiä. Toisaalta murhasta epäiltyjen osuus on ollut ikäryhmässä koko ajanjakson selvästi suurempi kuin vanhemmissa ikäryhmissä (kuvio 8). Alle 18-vuotiaana henkirikoksesta epäiltyjen rikosnimikkeitä tarkasteltaessa on syytä huomioida epäiltyjen pieni määrä (vrt. kuvioita 7 ja 8) sekä lukujen bruttoluonne eli sama henkilö voi esiintyä luvuissa useampia kertoja. Vuonna 2020 neljää alle 18-vuotiasta nuorta epäiltiin henkirikoksen tekemisestä, kun tarkastelu rajataan kalenterivuoden aikana *selvitettyihin* rikoksiin, kuten edellisten vuosien osalta on tehty. Nämä olivat kaikki tappoja. Jos sen sijaan tarkastellaan saman vuoden aikana *poliisin tietoon tulleita* henkirikoksia, Poliisihallituksen mukaan alaikäisiä epäiltyjä oli yhteensä seitsemän ja näistä kolmea syytettiin murhasta ja neljää taposta.

Kuvio 7 Alle 18-vuotiaat henkirikokseen (murha, tappo, surma) syylliseksi epäillyt poliisin käyttämän rikosnimikkeen mukaan vuosina 1980–2020 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Murhanimikkeen käytön vaihtelut ja yleistyminen kuluvalla vuosikymmenellä 1990-lukuun verrattuna voivat heijastaa useampaa muutosta. Ensinnäkin *tekojen piirteissä* saattaa olla vaihtelua, poikkeuksellisen julmien ja/tai suunnitelmallisten tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta voi kasvaa tai vähentyä. Osin tämä saattaa liittyä yksin rikostyyppien *yleistrendien* erilaisuuteen, suunnitelmallisen rikollisuuden määrälliset muutokset eivät nimittäin välttämättä noudata impulsiivisen väkivallan muutoksia. Murhasta tuomittujen osuuden kasvu on kuluvalla vuosituhannella liittynyt alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden huomattavaan määrälliseen vähenemiseen. Muutoksiin voivat vaikuttaa myös *tutkintakäytännön* muutokset – tekoa, jota ennen olisi tutkittu tappona, saatetaan tutkia murhana. Tutkintakäytännön muutosten taustalla on monenlaisia syitä, mutta ne voivat liittyä myös rikollisuudessa tapahtuviin määrällisiin muutoksiin. Törkeän väkivallan määrän väheneminen saattaa johtaa väkivaltaista käyttäytymistä kohtaan tunnetun sensitiivisyyden kasvuun ja vastaavasti väkivallan lisääntyminen sensitiivisyyden vähenemiseen (Kivivuori 2014). Toisin sanoen: väkivallan raakuuden arvioiminen ei tapahdu tyhjiössä vaan siihen vaikuttaa ympäröivän yhteiskunnan väkivaltaisuus. Teon piirteissä, rikollisuuden rakenteessa ja määrässä sekä tutkintakäytännössä tapahtuvat muutokset voivat myös esiintyä yhtä aikaa joko toisiaan vahvistaen tai toistensa vaikutuksen kumoten. Murhien osuus kokonaishenkirikollisuudesta on murhan tunnusmerkistön kaksijakoisuudesta johtuen varsin

epämääräinen osoitin rikollisuuden rakenteesta ja sen muutoksista, ellei rikosnimikkeen ohella ole käytössä tarkempaa tietoa rikosten suunnitelmallisuudesta.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2003–2018 murhina tutkituista henkirikoksista 56 prosentissa oli esiintynyt suunnitelmallisuutta. Vastaavasti 44 prosentissa poliisin nimikevalinta oli perustunut pelkästään teon poikkeukselliseen raakuuteen (myös suunnitelmallisten rikosten joukossa saattoi olla poikkeuksellisen raakoja tekoja). Näyttäisi siten siltä, että suunnitelmallisuus ja raakuus ovat varsin tasasuhteisesti perusteina murhanimikkeen valinnassa esitutkinnassa, suunnitelmallisuus hieman useammin. Raakuuden perusteella murhina tutkitut henkirikokset muodostivat 14 prosenttia ja suunnitelmalliset teot 18 prosenttia ajanjakson kaikista henkirikoksista.

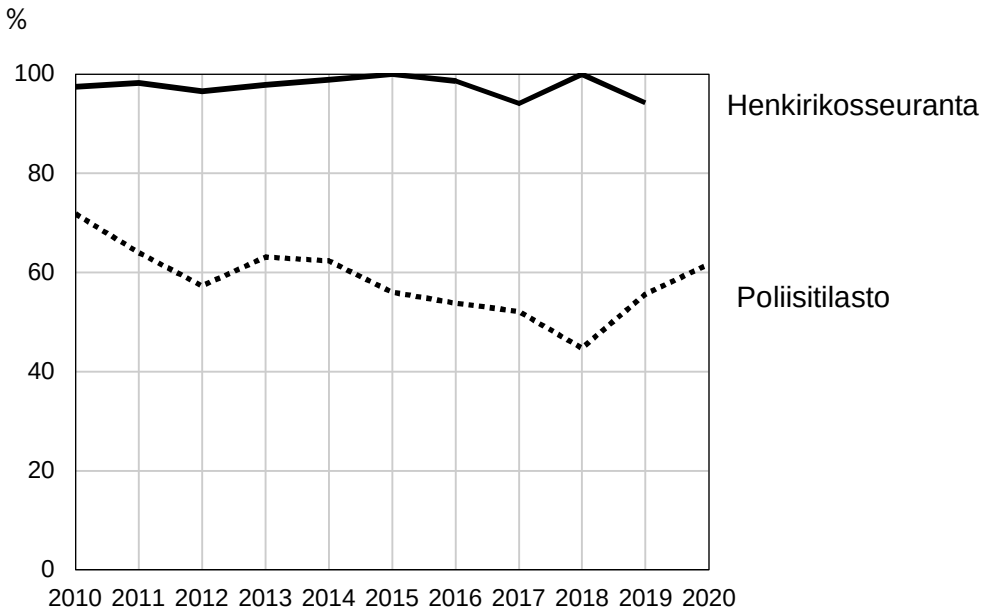
Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään on kirjattu rikoksia kesästä 2002 alkaen. Sen avulla poikkeuksellisen raakojen murhien osuuden kehitystä kokonaishenkirikollisuudesta voidaan tutkia viimeisten 16 vuoden ajalta. Niiden osuus kaikista henkirikoksista oli vuosina 2003–2010 13 prosenttia ja vuosina 2011–2018 17 prosenttia. Osuus on siten hieman lisääntynyt seuranta-ajanjaksolla. Toisaalta myös suunnitelmallisten murhien osuus henkirikoksista on samaan aikaan kasvanut 17 prosentista 20 prosenttiin. Jälkimmäinen muutos on periaatteessa odotusten mukainen. Henkirikollisuuden muutokset ovat historiallisella ajalla tapahtuneet voimakkaampina mielijohteisessa kuin suunnitelmallisessa väkivallassa, joten rikollisuuden vähetessä suunnitelmallisten rikosten suhteellisen osuuden tulisikin kasvaa. Näin on myös Suomessa kuluvalla vuosituhannella käynyt. Suunnitelmallisten henkirikosten kokonaisosuus henkirikollisuudesta oli vuosina 2003–2010 23 prosenttia ja vuosina 2011–2018 26 prosenttia. Rikosten kokonaismäärän muutosten ei sen sijaan tulisi vaikuttaa rikollisuuden tosiasialliseen raakuuteen. Se voi kuitenkin vaikuttaa rikosten koettuun raakuuteen ja poliisin rikosnimikevalintaan sensitiivisyyden muutosten kautta.

Henkirikosseurantaan sisältyy myös tieto siitä, kuinka monta väkivaltatoimea uhriin on kohdistettu ja onko väkivalta kohdistunut vain yhteen kehonosaan vai ympäri kehoa. Tämän muuttujan antamat tiedot ovat samansuuntaisia kuin poliisin rikosnimekevalinnasta saadut. Useampikertaista väkivaltaa oli kohdistettu vuosina 2003–2010 63 prosenttiin uhreja, vuosina 2011–2018 66 prosenttiin. Väkivalta henkirikoksissa on suhteellisesti raaistunut. On kuitenkin huomioitava se, että vaikka raakojen rikosten osuus on sekä esitutkinnan nimikevalinnan että väkivallan intensiivisyyden perusteella kasvanut, poikkeuksellisen raakojen rikosten tosiasiallinen määrä on samanaikaisesti vähentynyt muun henkirikollisuuden tavoin. Raakojen murhien kokonaismäärä oli vuosituhannen alussa kuusi prosenttia suurempi kuin se on ollut viime vuosina. Useampikertaista väkivaltaa sisältäneiden tekojen

määrä oli puolestaan vuosina 2011–2018 28 prosenttia pienempi kuin vuosina 2003–2010. Voisikin sanoa, että henkirikokset ovat viime vuosina raaistuneet, mutta yhteiskunta samanaikaisesti muuttunut aiempaa väkivallattomammaksi.

Henkirikosten selvitysaste

Kuvion 9 tiedot selvitysasteesta perustuvat henkirikosseurannan tietoihin vuonna 2010–2019 tehdyistä henkirikoksista, jotka oli selvitetty vuoden 2019 loppuun mennessä ja poliisitilaston ilmoittamaan kirjaamiskalenterivuoden aikana selvitettyjen rikosten määrään. Kuviosta näkyvä poliisitilaston antaman selvitysasteen pitkän aikavälin hienoinen lasku kuvastaa lähinnä selvitysaikojen pidentymistä, ei niinkään lopullisen selvitysasteen muutosta, joka oli vuosina 2010–2019 keskimäärin 98 prosenttia.

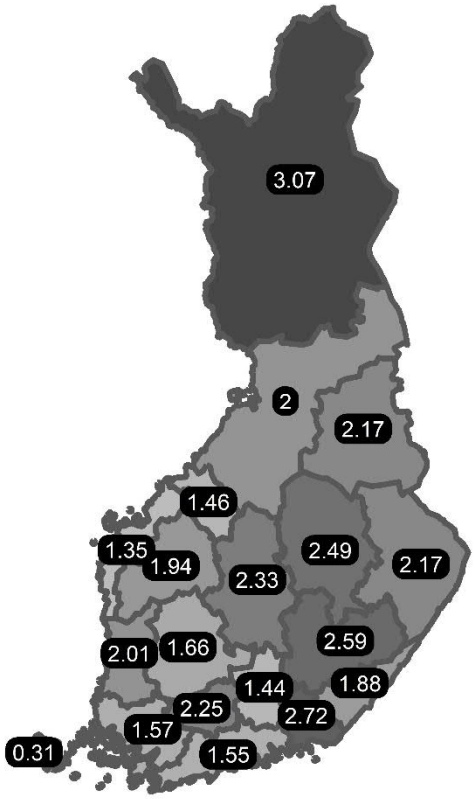
Kuvio 9 Henkirikosten selvitysaste henkirikosseurannan ja poliisitilaston mukaan 2010–2020. (Henkirikosseuranta: selvitetty 31.12.2019 mennessä. Sisältää henkirikoksina tutkitut katoamistapaukset. Poliisitilasto: tapot, murhat ja surmat, selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista. Ei sisällä vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.) Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä.

Henkirikollisuusseurannan mukaan viime vuosina tehdyistä henkirikoksista 77 prosentissa pääepäillyn henkilöllisyys on selvitetty vuorokauden kuluessa rikoksen ilmitulosta. Epäiltyjen pidättäminen ja vangitseminen kestää jonkin verran pidempään. Viikkoa kauemmin rikoksen selvittäminen on kestänyt 11

prosentissa rikoksia. Vuosina 2002–2019 poliisin tietoon tulleista henkirikoksista oli vuoden 2019 lopussa 31 (1,6 %) selvittämättä, henkirikoksina tutkittavat katoamistapaukset mukaan lukien (kahdeksan tapausta) osuus oli kaksi prosenttia. Ilmi tulevista henkirikoksista 98 prosenttia kyetään selvittämään ilmituloa seuraavan kalenterivuoden aikana.

2.4 Henkirikollisuuden alueellinen jakautuminen

Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat Suomessa merkittäviä. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on ollut yleensä korkea kuntatyypistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

Kuvio 10 Henkirikollisuuden taso 100 000 asukasta kohti maakunnittain vuosina 2010–2020. Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c). Kartta tehty R-paketin geofi: Access Finnish Geospatial (Kainu ym. 2015–2021) avulla.

Jos viitteellisenä vertailukynnyksenä käytetään länsieurooppalaista henkirikollisuustasoa, karkeasti alle kaksi henkirikosta vuodessa 100 000 asukasta kohti,

Suomen maakunnista alitti tason vuosina 2010–2020 yhdeksän.[1] Perinteinen matalan henkirikollisuuden alue on toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä ollut Länsi-Suomi, erityisesti historiallinen Etelä-Pohjanmaa ja Ahvenanmaa. Kummallakin alueella henkirikollisuuden taso on myös viime vuosina ollut alle maan keskitason. Korkean rikollisuustason aluetta on perinteisesti ollut Itä- ja Pohjois-Suomi. Viime vuosina rikollisuustaso on laskenut kuitenkin selvästi useimmissa Itä-Suomen maakunnissa. Vuosina 2010–2020 henkirikollisuuden taso oli matalin Ahvenanmaalla (0,31) ja korkein Lapissa (3,07) (kuvio 10).

2.5 Kansainvälistä vertailua

Rikollisuuden kansainvälinen vertailu on hankalaa, koska rikoslait ja niiden rikostunnusmerkistöt eroavat maittain. Esimerkiksi kategoriat ”henkirikoksen yritys” ja ”pahoinpitely” voivat eri maissa merkitä hyvinkin eriasteista väkivaltaa. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi. Kuitenkin myös täytettyjä henkirikoksia koskevia rikostilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että henkirikoksia tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene, onko kyseessä uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen välille.

Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on Maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot, vaikkakin maakohtaiset erot terveydenhoitojärjestelmän ja poliisin toimintakyvyssä vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kuolemansyytilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus. Kuolemansyytiedot ovat pääsääntöisesti väestöpohjaisia. Toisin sanoen esimerkiksi Suomen kuolemansyytilastoon kirjataan Suomessa vakituisesti asuvien henkilöiden henkirikoskuolemat riippumatta siitä missä maassa ne ovat tapahtuneet. Vastaavasti Suomessa surmattujen ulkomaalaisten kuolemantapaukset kirjataan heidän kotimaidensa tilastoihin.

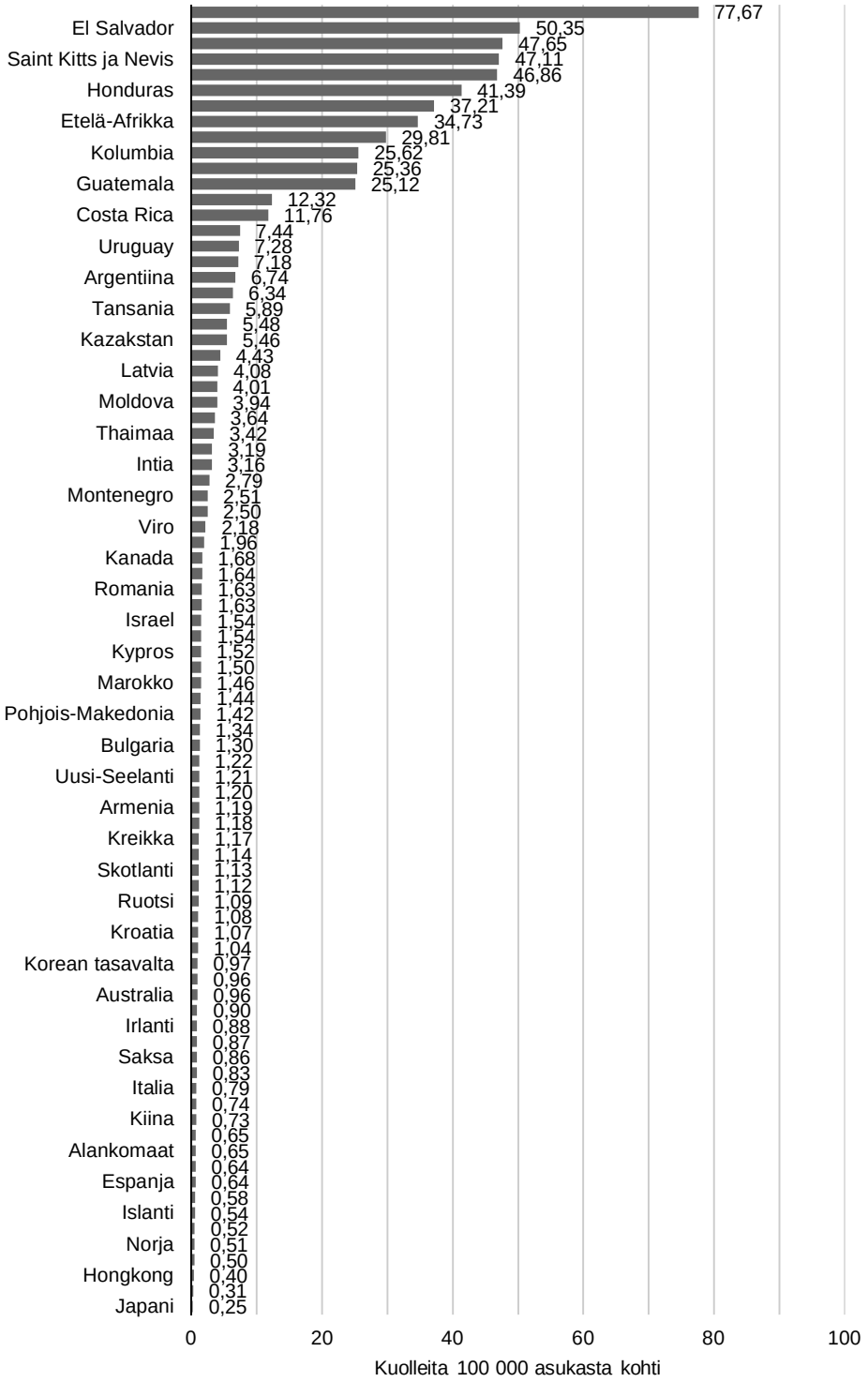
[1] Sinänsä kaikkialla Euroopassa henkirikollisuudessa esiintyy alueellisia tasoeroja. Useimmissa Länsi-Euroopan maissa henkirikollisuus on keskittynyt suurkaupunkeihin, joissa rikollisuustaso on selvästi kansallisen yleistason yläpuolella ja niinpä esimerkiksi pääkaupunkiseudulla rikollisuustaso ei eroa tällä hetkellä olennaisesti muista eurooppalaisista metropolialueista, vaikka onkin länsieurooppalaisen yleistason yläpuolella.

Suomen henkirikollisuuden taso yleismaailmallisesti

Eurooppa on tahallisen henkirikoskuolleisuuden tasolla mitaten yksi maailman väkivallattomimmista alueista. Yhtä vähäistä henkirikollisuus on vain osassa Itä-Aasiaa, Kanadassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa sekä muutamissa Persianlahden maissa (kuvio 11).

Perinteisesti Euroopan on voinut jakaa henkirikollisuuden tason perusteella neljään vyöhykkeeseen. Läntisessä ja eteläisessä Euroopassa henkirikollisuus on pitkään ollut matalampi kuin idässä ja kaakossa. Lännessä henkirikoskuolleisuus laski nykytasolle viime vuosisadan alkuun tultaessa, etelässä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Suomi kuului tässä jaossa 1800-luvulta alkaen korkean henkirikollisuuden itäiseen vyöhykkeeseen. Tilanne on kuitenkin muuttunut olennaisesti viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Rikollisuustasot Euroopan unionin alueella näyttäisivät kauttaaltaan olevan yhtenäistymässä. Samalla myös Suomen erityisasema Pohjoismaiden ryhmässä saattaa olla katoamassa. Vuosina 2015–2018 Suomen henkirikoskuolleisuus oli vain viidenneksen korkeampi kuin Ruotsissa ja Tanskassa. Islannissa ja Norjassa henkirikollisuuden taso on matalampi kuin Suomessa tai Ruotsissa ja Tanskassa. Myös Baltian maissa rikollisuustaso on normalisoitumassa 1990-luvun väkivalta-aallon jälkeen. Virossa henkirikoskuolleisuus on Baltian maiden matalin, mutta edelleen kaksinkertainen Suomeen verrattuna (kuvio 11).

Euroopan maista Venäjällä tehdään eniten henkirikoksia asukasta kohti. Myös siellä rikollisuustaso on laskenut viime vuosisadan lopun ja 2000-luvun alun huipputasosta, mutta on edelleenkin selvästi korkeampaa kuin 1950- ja 1960-luvuilla. Henkirikollisuuden tasoerot maan sisällä ovat kuitenkin suuret. Uralin itäpuolisilla alueilla rikollisuustaso on noin kaksinkertainen maan keskitasoon verrattuna ja vastaavasti Etelä-Venäjällä vain puolet keskitasosta. Pietarin, Murmanskin ja Moskovan alueilla henkirikollisuuden taso on ollut viidenneksen koko maan rikollisuustason alapuolella, Karjalan tasavallassa maan keskitasoa (Pridemore 2003).

Kuvio 11 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä teollisuusmaissa ja eräissä kehittyvissä maissa väestön 100 000 henkeä kohden. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n ja kansallisten tilastojen pohjalta.[1] *Lähde:* Lehti & Suonpää 2019.

[1] Keski- ja Etelä-Amerikan maissa ja entisen Neuvostoliiton alueella on käytetty viimeisen kolmen vuoden keskiarvoa, jos henkirikollisuuden yleistrendi on ajanjaksolla ollut poikkeuksellisen jyrkästi kasvava tai vähenevä.

Henkirikollisuutemme erityispiirteitä kansainvälisesti

Minkä tyyppisistä rikoksista ja minkä tyyppisten henkilöiden tekemistä rikoksista henkirikollisuuden tasoero Suomen ja Länsi-Euroopan maiden välillä muodostuu? Yksi olennainen ero on rikosten taustaryhmässä. Länsi-Euroopan maissa ja myös muissa Pohjoismaissa henkirikollisuus on tällä hetkellä huomattavalta osin siirtolaisyhteisöjen rikollisuutta. Suomessa henkirikollisuus on sitä vastoin edelleenkin nimenomaan syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta, siirtolaisten osuus sekä rikosten tekijöistä että uhreista on pieni vastaten väestöosuutta. Tämä ei merkitse sitä, että Suomessa maahanmuuttajien henkirikollisuustaso olisi poikkeuksellisen matala. Todellisuudessa se on selvästi korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa Norjaa lukuun ottamatta, ero syntyperäisen väestön henkirikollisuustasossa on vain vieläkin suurempi (Lehti ym. 2019).

Verrattaessa Pohjoismaita keskenään on havaittavissa, että henkirikollisuuden kokonaistason ero Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä aiheutuu lähes kokonaisuudessaan työikäisen passiiviväestön alkoholisidonnaisista rikoksista. Alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden (joku osapuolista humalassa) taso on Suomessa tällä hetkellä kolme ja puoli -kertainen Ruotsiin ja Islantiin verrattuna, alkoholista riippumattoman väkivallan (kaikki osapuolet selviä) taso sen sijaan vain kolmanneksen korkeampi (muista Pohjoismaista ei ole saatavissa vertailukelpoista tietoa). Työttömien rikollisuustaso on Suomessa kaksi ja puoli -kertainen Ruotsiin verrattuna, työssä olevan väestön rikollisuustasossa erot ovat vähäisiä (Lehti ym. 2019).

Kaikissa Pohjoismaissa pääosasta alkoholisidonnaista henkirikollisuutta vastaavat alkoholin ongelmakäyttäjät, eivät normaalikuluttajat. Suomessa päihteiden ongelmakäyttäjien osuus rikososapuolista, erityisesti tekijöistä, vaikuttaisi kuitenkin olevan muita Pohjoismaita korkeampi. Vuosina 2007–2016 henkirikoksiin Suomessa syyllistyneistä miehistä 56 prosenttia arvioitiin alkoholin väärinkäyttäjiksi. Ruotsissa vastaava osuus oli 38 prosenttia ja Tanskassa 30 prosenttia (Lehti ym. 2019).

Kaiken kaikkiaan henkirikollisuuden yleiskuva maassamme on selvästi sosiaalisesti syrjäytyneempi kuin läntisissä naapurimaissa. Työikäisen passiiviväestön ja päihteiden väärinkäyttäjien osuus rikososapuolista on meillä Pohjolan korkein.

Lähteet

Kainu, Markus, Joona Lehtomäki, Juuso Parkkinen, Jani Miettinen, Pyry Kantanen & Leo Lahti. 2015–2021. geofi: Access Finnish Geospatial Data.

Kivivuori, Janne. 1999. *Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Kivivuori, Janne. 2002. "Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 3(1): 6–21. https://doi.org/10.1080/140438502762467182.

Kivivuori, Janne. 2014. "Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter?" *Crime and Justice* 43(2014), 289–340. https://doi.org/10.1086/677664.

Lehti, Martti. 2002. *Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/242579.

Lehti, Martti. 2014. Homicide Drop in Finland, 1996–2012. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2): 182–199. https://doi.org/10.1080/14043858.2014.963931.

Lehti, Martti. 2020. Henkirikoskatsaus 2020. Katsauksia /2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/319479

Lehti, Martti, Guðbjörg S. Bergsdóttir, Sven Granath, Jónas O. Jónasson, Janne Kivivuori, Mikkel M. Okholm, Mona Rautelin & Karoliina Suonpää. 2019. *Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016*. Research Briefs 37/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/306217

Lehti, Martti & Karoliina Suonpää. 2019. "Henkirikollisuus." Teoksessa Rikollisuustilanne 2019, toimittaja Petri Danielsson, 9–36. Katsauksia 42/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/320755

Pajuoja, Jussi & Markku Salminen. 1996. Kadonneet henkilöt. Helsinki: Keskusrikospoliisi.

Pridemore, William Alex. 2003. Demographic, Temporal, and Spatial Patterns of Homicide Rates in Russia. *European Sociological Review* 19(1): 41–59. https://doi.org/10.1093/esr/19.1.41.

Tilastokeskus. 2021a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/

Tilastokeskus. 2021b. Kuolemansyytilasto. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/ksyyt/

Tilastokeskus. 2021c. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/vaerak/

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset

Matti Näsi & Ilari Kolttola

Tiivistelmä

- Vuoden 2020 keväällä käynnistynyt maailmanlaajuinen koronapandemia aiheutti merkittävät yhteisteiskunnalliset poikkeusolot. Tilastojen valossa näyttää siltä, että pandemiavuosi näkyy erityisesti väkivaltakokemusten selkeänä laskuna.
- Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 33 285 pahoinpitelyrikosta ja 383 henkirikoksen yritystä. Poliisin kirjaamien pahoinpitelyrikosten määrä on kuitenkin viime vuosina pysynyt tasaisena.
- Poliisin tietoon tuli 1996 ryöstörikosta vuonna 2020. Tilastoitujen ryöstörikosten määrä on viimeisten vuosien aikana ollut kasvusuuntainen.
- Tilastoidun väkivallan määrään ja kehitykseen vaikuttaa paitsi väkivaltatapausten määrä myös väestön ilmoitusalttius, poliisikontrollin kohdistaminen ja teho sekä lainmuutokset.
- Alkoholisidonnaisten rikosten osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on ollut selvästi laskusuuntainen viimeisten vuosien aikana. Alkoholihumalassa olleiden osuus on pudonnut noin 20 prosenttiyksikköä viimeisen 10 vuoden aikana. Tilastoidussa rikollisuudessa näkyvä alkoholin suhteellisen roolin johdonmukainen lasku saa vahvistusta myös kokonaisrikollisuustutkimuksista.
- Vuoden 2020 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 3 prosenttia aikuisista joutui vuoden aikana vammaan johtaneen väkivallan kohteeksi. Vähintään läimäisyn sisältävää väkivaltaa oli kokenut 4 prosenttia 15–74-vuotiaista. Laskua edelliseen vuoteen oli noin kaksi prosenttiyksikköä.
- Nuoret ovat vanhempia ikäryhmiä useammin epäiltynä väkivaltarikoksista. Epäillyt ovat useimmiten miehiä. Nuoret joutuvat myös väkivaltarikoksen uhriksi selvästi vanhempia ikäryhmiä useammin sekä uhritutkimusten että poliisin tietoon tulleen rikollisuuden mukaan.
- Uhritutkimusten mukaan naiset kokevat kokonaisuutena tarkastellen väkivaltaa ja uhkailua miehiä enemmän. Vakavassa poliisin tietoon tulleessa väkivallassa uhrit sen sijaan ovat useammin miehiä.
- Vuonna 2020 pahoinpitelyrikosten taso oli korkein Keski-Suomen ja Kainuun maakunnissa ja matalin Päijät-Hämeessä sekä Pohjois-Karjalassa. Kaikkiaan pahoinpitelyrikosten taso on hieman korkeampi kaupunkimaisissa kunnissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Edeltävässä luvussa tarkasteltiin henkirikoksia. Tässä luvussa aiheena ovat pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset ja ryöstörikokset. Tahallista fyysistä väkivaltaa esiintyy myös esimerkiksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ja raiskausrikosten yhteydessä. Rajanveto perinteisen väkivaltarikollisuuden ja muiden tahallisten henkeä ja terveyttä vaarantavien tekojen välillä on osin sopimuksenvarainen.

3.1 Tietolähteet

Seuraavassa tarkastellaan osoittimia, joihin jakson tiedot pahoinpitely- ja ryöstörikollisuudesta perustuvat. Pahoinpitely- ja ryöstörikollisuuden tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

> A. *Rekisteritiedot.* Keskeisimpänä tietolähteenä käytetään Tilastokeskuksen julkaisemaa rikos- ja pakkokeinotilastoa, joka sisältää tietoja poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto perustuu pääosin poliisin keräämistä tiedoista, joten sitä voidaan jatkossa nimittää ”poliisitilastoksi”. Lisäksi käytetään eräitä muita tietolähteitä kuten rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä sekä henkirikollisuuden seurantajärjestelmää.
>
> B. *Uhritutkimukset.* Kattavimman kuvan väestön uhrikokemuksista tarjoaa vuosittain toteutettava Kansallinen rikosuhritutkimus, joka kohdentuu 15–74-vuotiaisiin Suomessa asuviin henkilöihin. Tutkimuksessa selvitetään väestön joutumista väkivallan, uhkailujen ja omaisuusrikosten kohteeksi. Nykymuotoinen kysely on ollut käytössä vuodesta 2012 lähtien. Tätä edeltävältä ajalta tietolähteenä ovat kansalliset uhritutkimukset, joita toteutettiin vuosina 1980–2009. Nykymuotoinen ja ennen vuotta 2012 kerätty uhritutkimustieto eivät ole suoraan vertailukelpoisia menetelmällisistä eroista johtuen ja tämä on pidettävä mielessä erityisesti aikasarjoja tarkasteltaessa (ks. Sirén 2011). Lisäksi viime vuosikymmeninä on tehty valtakunnallisia erityisryhmiin suunnattuja kyselytutkimuksia väkivallasta. Niissä on käsitelty lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa sekä naisiin kohdistunutta väkivaltaa.

Osoitinjärjestelmien väkivallan yleisyyttä koskevien tietojen vertailtavuutta vaikeuttaa se, että mittausyksiköt ovat toisistaan poikkeavat: poliisitilasto mittaa *väkivallantekojen* määrää, kyselytutkimukset puolestaan pääsääntöisesti mittaavat väkivallan uhriksi joutuneiden *henkilöiden* määriä. Osin tästä syystä myös lähteiden pahoinpitelyrikollisuuden *trendistä* antamat tiedot saattavat poiketa. Vertailtavuutta vaikeuttavat myös muut tekijät, joista tärkein on piilorikollisuus.

Piilorikollisuuden muodostavat kaikki ne rikokset, jotka eivät päädy poliisin tai muiden viranomaisten tietoon eivätkä tästä syystä näy viranomaistilastoissa. Tosiasiallinen rikollisuus (kokonaisrikollisuus) on sekä pahoinpitely- että ryöstörikollisuudessa tuntuvasti suurempaa kuin poliisin tietoon tuleva rikollisuus. Uhritutkimusten mukaan sekä pahoinpitelyrikoksista että ryöstörikoksista pääosa jää tulematta ilmi. Viranomaistilastojen ulkopuolelle (piilorikollisuus) jää sitä suurempi osa teoista, mitä lievemmästä väkivallasta on kyse.

3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys

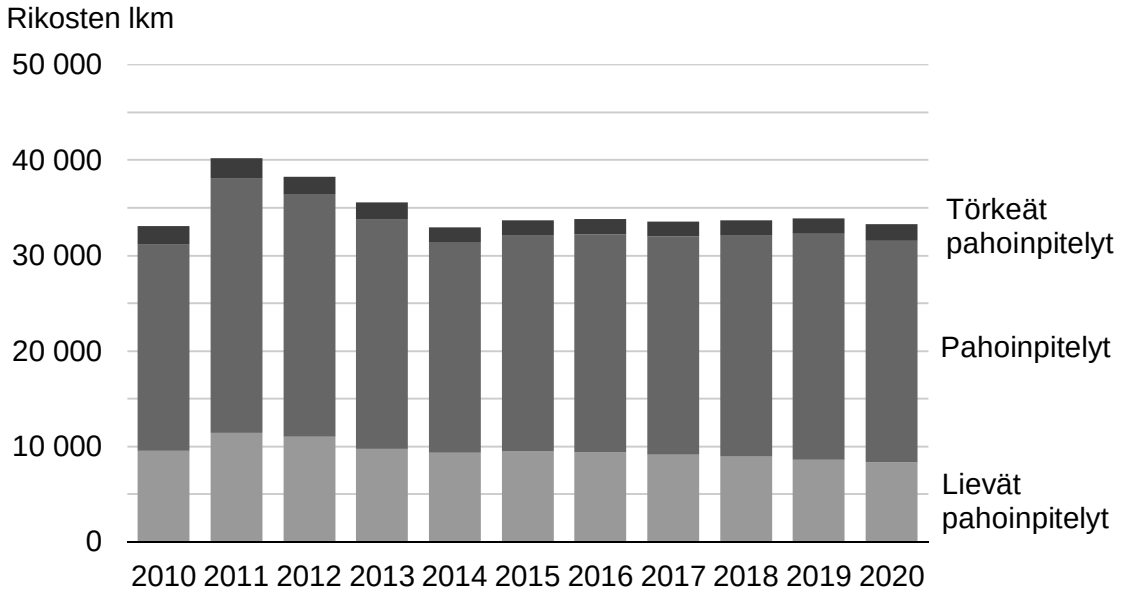
Seuraavassa kuvataan poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrällistä kehitystä vuosina 2010–2020. Väkivaltarikollisuuden piirteitä tarkastellaan jaksossa 3.5.

Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Henkirikoksen yritykset. Henkirikoksen yritykset. Henkirikoksen yrityksinä tilastoitujen rikosten määrä oli 383 vuonna 2020 (taulukko 1). Tekojen määrä kasvoi 16 prosenttia edellisvuodesta. Henkirikoksen yritysten tason muutoksia tulkittaessa on huomioitava, että rajanveto tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välillä on kirjaamisvaiheessa usein tulkinnanvarainen, mikä voi heijastua tilastoissa näkyviin tasomuutoksiin (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2009).

Pahoinpitelyrikokset. Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä vuonna 2020 oli 33 285. Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten määrä on pysynyt viime vuosina varsin vakaana. Viimeisen kymmenvuoden tarkastelujaksolla merkittävin tasomuutos poliisin tilastoimassa väkivallassa tapahtui vuonna 2011 (kuvio 1), jolloin lähisuhteissa tapahtuneen väkivallan syyteoikeus muuttui. Perheen sisällä ja parisuhteissa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt muutettiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Vuoden 2011 ensimmäisten kolmen kuukauden aikana pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä kasvoi yli viidenneksen edellisvuoden alkukuukausiin nähden ja tason muutos säilyi myös loppuvuoden. Lisäys tapahtui erityisesti perusmuotoisina ja lievinä pahoinpitelyinä tutkituissa teoissa. Törkeiden pahoinpitelyjen määrä lisääntyi samanaikaisesti vajaat kolme prosenttia. Kaikissa tekomuodoissa kasvu tapahtui erityisesti yksityisasunnoissa tehdyissä pahoinpitelyissä, ilmeisesti valtaosin perheväkivaltaan liittyneissä rikoksissa. Taustalla näyttäi-

sivät siis olleen ainakin osin lainsäädännössä ja poliisin käytännöissä tapahtuneet muutokset. Tuolloisen tason muutoksen taustalla olleiden tekijöiden vaikutus ilmirikollisuuteen on sittemmin hiipunut tai kokonaisrikollisuudessa on tapahtunut muutoksia, sillä vuonna 2020 pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä oli samalla tasolla kuin mitä se oli ennen vuoden 2011 alussa tapahtunutta syyteoikeuden muutosta.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Vammantuottamus. Poliisitilastossa on vuodesta 1980 lähtien eritelty tapaukset, joissa pahoinpitelyrikokseen on liittynyt yksin teoin tehty kuolemantuottamus tai vammantuottamus. Edellistä kategoriaa tarkasteltiin jo henkirikoksia käsittelevässä luvussa. Taulukossa 1 on esitetty vuosilta 2010–2020 pahoinpitelyrikosten määrät, joihin on liittynyt vammantuottamus. Kysymys on tapauksista, joissa tekijä on tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä aiheuttanut uhrille ruumiinvamman tai sairauden, joka ei kuitenkaan ole suoraa seurausta itse rikoksesta ja jota tekijä ei ole aiheuttanut tahallaan, vaan tuottamuksellisesti. Tällaisia rikoksia oli vuonna 2020 yhteensä 79. Pahoinpitelyrikosten kokonaismäärästä tämän tyyppiset väkivallanteot muodostavat vain pienen osan, viime vuosina alle prosentin kaikista pahoinpitelyrikoksista.

Ryöstörikokset. Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 1 996 ryöstörikosta (RL 31:1–2) (taulukko 1). Tilastoitujen ryöstörikosten määrä kasvoi noin 10 prosenttia edellisvuoteen nähden. Varsinkin törkeitä ryöstöjä tuli poliisin tietoon aiempia vuosia enemmän.

Taulukko 1 Eräät poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset vuosina 2010–2020

2010	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Henkirikoksen yritys										
308	306	350	264	327	299	311	348	355	329	383
Lievä pahoinpitely										
9 516	11 356	10 967	9 709	9 324	9 436	9 377	9 101	8 884	8 580	8 301
Pahoinpitely										
21 570	26 762	25 390	24 015	21 959	22 662	22 800	22 853	23 146	23 685	23 230
Törkeä pahoinpitely										
1 996	2 053	1 874	1 791	1 645	1 563	1 592	1 581	1 609	1 584	1 754
Pahoinpitelyrikokset yhteensä										
33 082	40 171	38 231	35 515	32 928	33 661	33 769	33 535	33 639	33 849	33 285
Pahoinpitely ja vammantuottamus										
174	170	156	116	124	123	100	105	104	108	79
Ryöstö										
1 352	1 414	1 398	1 328	1 473	1 280	1 396	1 376	1 398	1 462	1 548
Törkeä ryöstö										
156	208	218	196	216	266	277	264	303	347	448
Ryöstörikokset yhteensä										
1 508	1 622	1 616	1 524	1 689	1 546	1 673	1 640	1 701	1 809	1 996

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a).

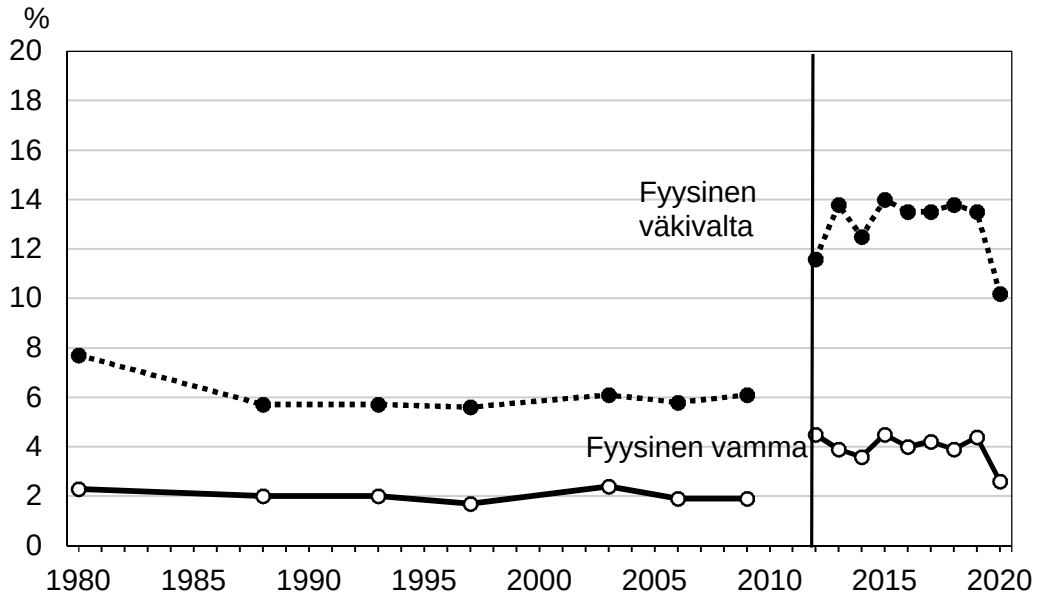
Uhritutkimukset

Kansallinen rikosuhritutkimus tuottaa vuosittain tietoa suomalaisten kokemasta väkivallasta. Vuoden 2020 kyselyn mukaan neljä prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista oli vuoden aikana joutunut läimäisyn tai sitä vakavamman väkivallan kohteeksi. Uhkailua oli kokenut joka kahdeksas. Sellaista väkivaltaa, josta aiheutui vamma eli vähintään mustelma tai ruhje, oli vuoden aikana kokenut kaksi prosenttia (Näsi & Kolttola 2021).

Väkivaltakokemuksissa tapahtuneista pidemmän aikavälin muutoksista saadaan tietoa kansallisista uhritutkimuksista (1980–2009) ja Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta (2012–2020). Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan erilaisia tekomuotoja, joista osa on varsin lieviä – tarkastellut väkivallan muodot vaihtelevat tönimisestä lyömiseen ja asetta käyttäen tehtyyn väkivaltaan. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus pysyi 1988–2009 välisenä aikana lähes samana, samoin vamman aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus (kuvio 2) (Sirén ym. 2010; Sirén & Honkatukia 2005).

Vuosien 2012–2020 luvut ovat uudesta Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta eikä niitä voi suoraan verrata edellisiin lukuihin. Uusi tutkimus näyttää antavan selvästi korkeammat, noin kaksinkertaiset prevalenssit väkivallan yleisyydelle. Tämä johtunee vaihtuneesta tiedonkeruumenetelmästä: vuotta 2012 edeltäneet uhritutkimukset kerättiin puhelinhaastattelulla ja uusi rikosuhritutkimus kerätään postikyselyllä, jonka on todettu antavan puhelinkyselyjä korkeampia estimaatteja uhrikokemusten yleisyydestä (Heiskanen

1998; Siren 2011; Laaksonen & Heiskanen 2014). Vuosina 2012–2019 vamman aiheuttanut väkivalta pysyi varsin samalla tasolla, mutta laski selvästi vuonna 2020. Myös fyysisen väkivallan yleisyys laski selvästi vuonna 2020. Vaikuttaakin siltä, että koronapandemian myötä arkirutiineihin tullut muutos muun muassa ravintoloiden sulun myötä näkyy selvästi väkivaltakokemusten yleisyyden laskuna.

Kuvio 2 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneita 1980–2020 (% 15–74-vuotiaista). *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2020. Vuodesta 2012 eteenpäin tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisempiin tutkimuksiin nähden.

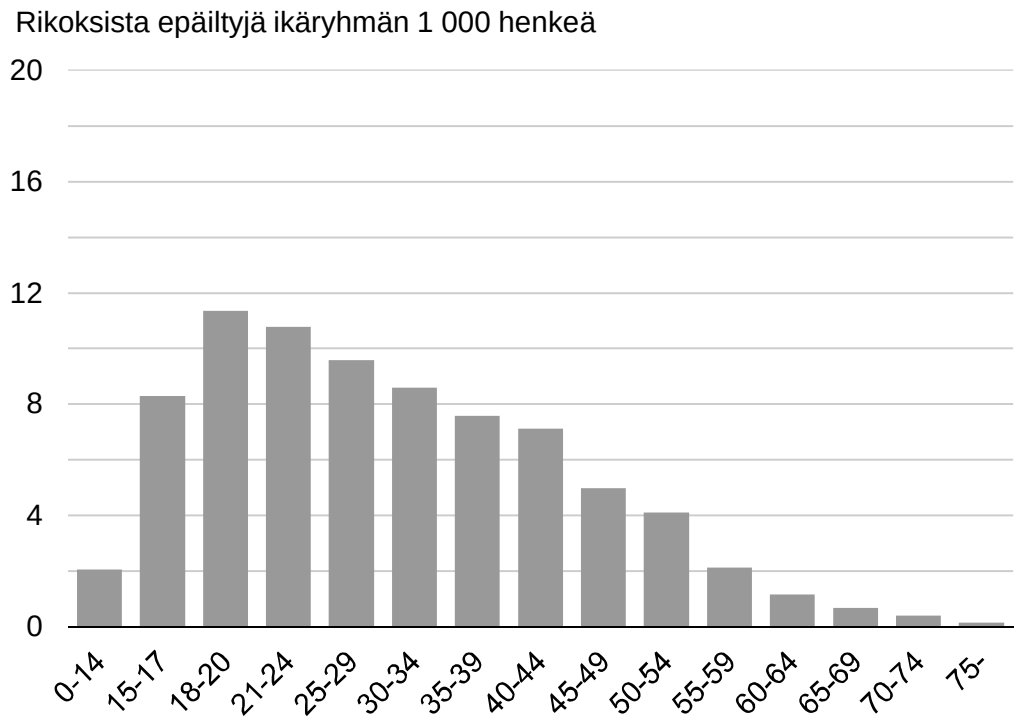
On kuitenkin huomioitava, että väkivaltarikollisuus ja erityisesti törkeä väkivaltarikollisuus keskittyy suhteellisen pieneen sosiaalisesti syrjäytyneiden päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään, jossa myös riski joutua väkivallan uhriksi on moninkertainen valtaväestöön nähden. Uhritutkimuksilla ei juurikaan saada tietoa tämän ryhmän väkivaltakokemuksissa tapahtuvista muutoksista. Paras tietolähde väkivallan ongelmaryhmässä tapahtuvasta kehityksestä on törkeää väkivaltaa (henkirikoksen yrityksiä ja törkeitä pahoinpitelyitä) koskevat viranomaistilastot. Törkeimmässä väkivallassa vammojen laadusta johtuen ilmituloaste on yleensä suhteellisen korkea, eikä ilmitulossa ole suuria eroja väestöryhmien välillä.

3.3 Väkivaltarikosten piirteitä

Seuraavat tarkastelut perustuvat sekä poliisin tietoon tulleeseen rikollisuuteen (Tilastokeskuksen poliisin tietoon tullutta väkivaltaa kuvaavat tilastot ja Krimon RTST-tietokanta vuosilta 2007–2013) että kokonaisrikollisuustutkimukseen (vuosien 1980–2009 kansallisten uhritutkimusten aineistot ja vuosina 2012–2020 toteutetun Kansallisen rikosuhritutkimuksen aineistot).

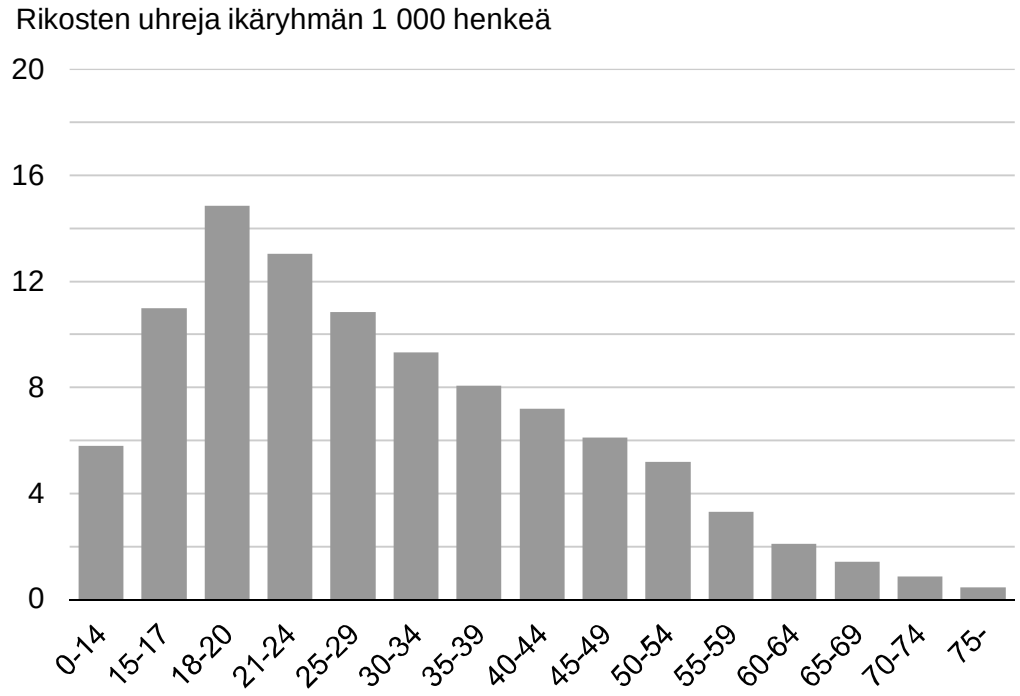
Ikä ja sukupuoli

Väkivalta ja ikä. Sekä väkivallan tekeminen että sen uhriksi joutuminen painottuu nuoriin ikäryhmiin. Tästä yleiskuvasta poikkeavat jossain määrin henkirikokset, joissa sekä tekijöiden että uhrien keskimääräinen ikä on muuta väkivaltarikollisuutta korkeampi. Kuvioissa 3 ja 4 on esitetty ikäryhmäkohtaisia tietoja vuonna 2020 poliisin tietoon tulleista pahoinpitelyrikosten tekijöistä ja uhreista. Koska ikäryhmien koot vaihtelevat, tekijöiden ja uhrien määrä on suhteutettu saman ikäisen väestöryhmän kokoon.

Kuvio 2 Pahoinpitelyrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuonna 2020 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c)

Pahoinpitelyrikoksiin syyllistyvät kaikkein todennäköisimmin 18–20-vuotiaat nuoret aikuiset (kuvio 3). Samassa ryhmässä on myös yleisintä joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi (kuvio 4).

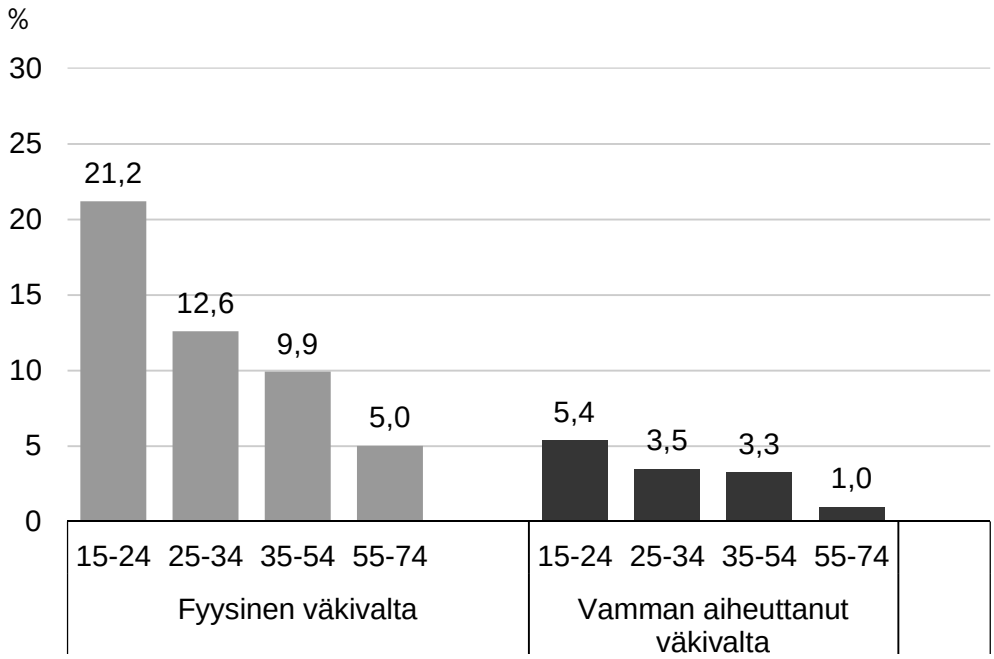

Kuvio 4 Pahoinpitelyrikosten uhreja ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2020 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c)

Myös uhritutkimusten mukaan eniten väkivaltakokemuksia on nuorimmilla vastaajilla. Kuviosta 5 ilmenee vuoden aikana fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus sekä fyysisen haitan aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus ikäryhmittäin vuonna 2020. Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan kiinni tarttumista, tönimistä, lyömistä tai tätä vakavampaa väkivaltaa. Kuviosta havaitaan, että mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysymys, sitä harvinaisempia väkivaltakokemukset ovat. Vuoden 2020 tutkimuksessa 21 prosenttia 15–24-vuotiaista ilmoitti joutuneensa fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana, kun vastaava osuus 55–74-vuotiaiden ryhmässä oli viisi prosenttia. Huomionarvoista on, että kaikkein nuorimmassa ikäryhmässä laskua oli 7 prosenttiyksikköä edelliseen vuoteen verrattuna (myös 24–54-vuotiaiden osalta nähtiin selkeää laskua), kun taas vanhimmassa ikäryhmässä laskua oli yksi prosenttiyksikkö. Vamman aiheuttanutta väkivaltaa oli puolestaan kokenut viisi prosenttia nuorimmasta ikäryhmästä ja yksi prosentti 55–74-vuotiaista. Nuorimmassa ikäryhmässä laskua edelliseen vuoteen verrattuna oli neljä prosenttiyksikköä ja vanhimmassa ikäryhmässä yksi

prosenttiyksikkö. Väkivaltakokemusten lasku vuonna 2020 koski siis hyvin laajaa ikähaarukkaa.

Kuten pahoinpitelyrikollisuudessa, myös viranomaisten tietoon tulleessa ryöstörikollisuudessa tekijät ja uhrit ovat tyypillisimmin nuoria henkilöitä. Vuonna 2020 ryöstöistä epäillyistä 73 prosenttia oli alle 30-vuotiaita, joista suurin osa 18–24-vuotiaita. Huomionarvoista kuitenkin on, että alle 15-vuotiaiden epäiltyjen määrä kasvoi selvästi aiempiin vuosiin verrattuna. Myös uhreista enemmistö oli alle 30-vuotiaita. Ryöstörikoksista epäiltyjen ikärakenne painottuu kuitenkin voimakkaammin nuorempiin ikäryhmiin kuin ryöstörikosten uhrien ikärakenne: vähintään 40-vuotiaiden uhrien osuus kaikista ryöstörikosten uhreista oli 30 prosenttia, kun osuus epäillyistä oli vain 8 prosenttia.

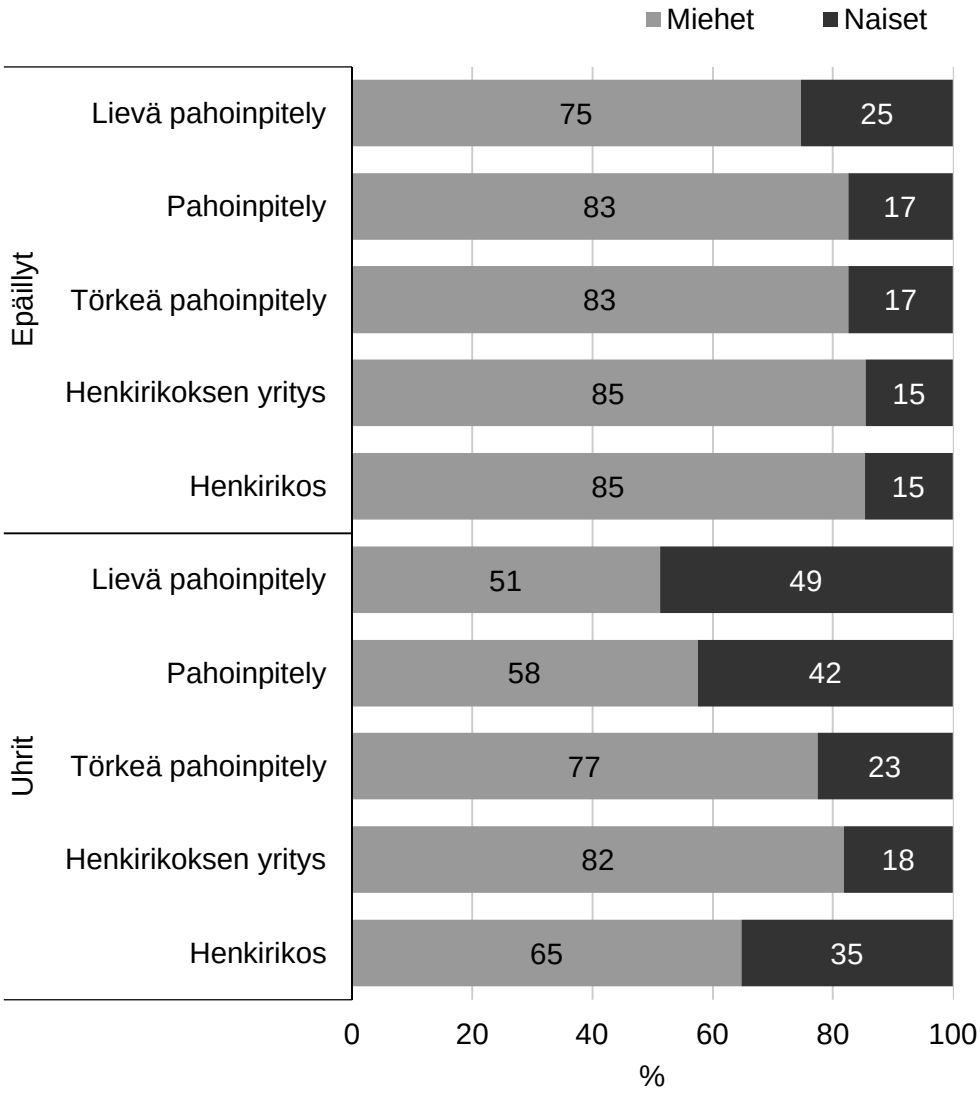

Kuvio 3 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat ikäryhmän mukaan vuonna 2020 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2020 (Näsi & Kolttola 2021)

Väkivalta ja sukupuoli. Suurin osa poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten tekijöistä on miehiä (kuvio 6). Vuonna 2020 poliisin tietoon tulleissa pahoinpitelyrikoksissa 80 prosenttia syyllisiksi epäillyistä oli miehiä. Osuus oli 75 prosenttia lievissä pahoinpitelyissä ja 83 prosenttia perusmuotoisissa ja törkeissä pahoinpitelyissä. Osuus oli vielä suurempi henkirikoksen yrityksissä (85 %) sekä henkirikoksissa (85 %, vuodet 2017–2019).

Myös väkivaltarikosten uhreista suurempi osa on miehiä, mutta osuus ei ole yhtä suuri kuin epäiltyjä koskevassa tarkastelussa. Vuonna 2020 pahoinpitelyrikosten uhreista 62 prosenttia oli miehiä. Lievissä pahoinpitelyissä

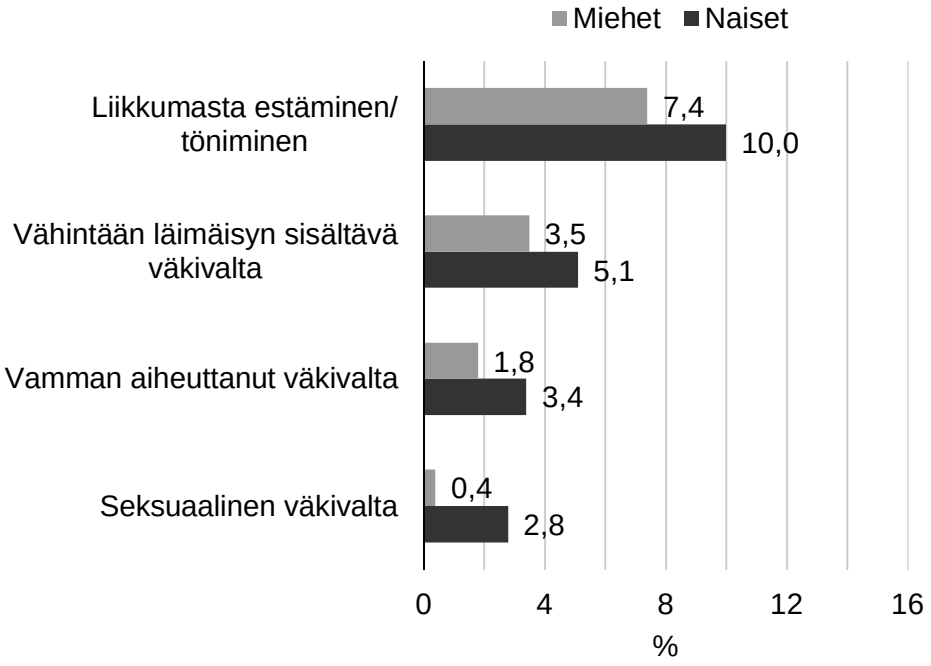
mies- ja naisuhreja oli lähes yhtä paljon, mutta vakavammissa väkivaltarikoksissa miesten osuus uhreista oli huomattavasti suurempi.

Kuvio 4 Eräiden väkivaltarikosten epäiltyjen ja uhrien sukupuolijakauma vuonna 2020 (%; 2017–2019 henkirikosten osalta). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä (henkirikosten uhrit; 31.12.2019 tilanne)

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan väkivaltakokemukset olivat yleisempiä naisilla kuin miehillä (kuvio 7). Vuoden 2020 kyselyssä ero oli tilastollisesti merkitsevä. Aiempiin vuosiin verrattuna sekä miesten että naisten väkivaltakokemukset vähenivät vuonna 2020, mutta miesten kohdalla lasku oli selvästi voimakkaampaa. Vamman aiheuttaneesta väkivallasta ilmoitti noin viisi prosenttia naisista ja neljä prosenttia miehistä. Seksuaalisen väkivaltaa oli kokenut kolme prosenttia naisista ja alle puoli prosenttia miehistä (Näsi & Kolttola 2021). Ero poliisin tietoon tulleen väkivaltarikollisuuden

sukupuolijakaumaan selittyy sillä, että uhritutkimukset kuvaavat kokonaisuutena tarkastellen lievempää väkivaltaa kuin poliisin tilastoima väkivalta.

Kuvio 5 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen mukaan vuonna 2020 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2019 (Näsi & Kolttola 2021)

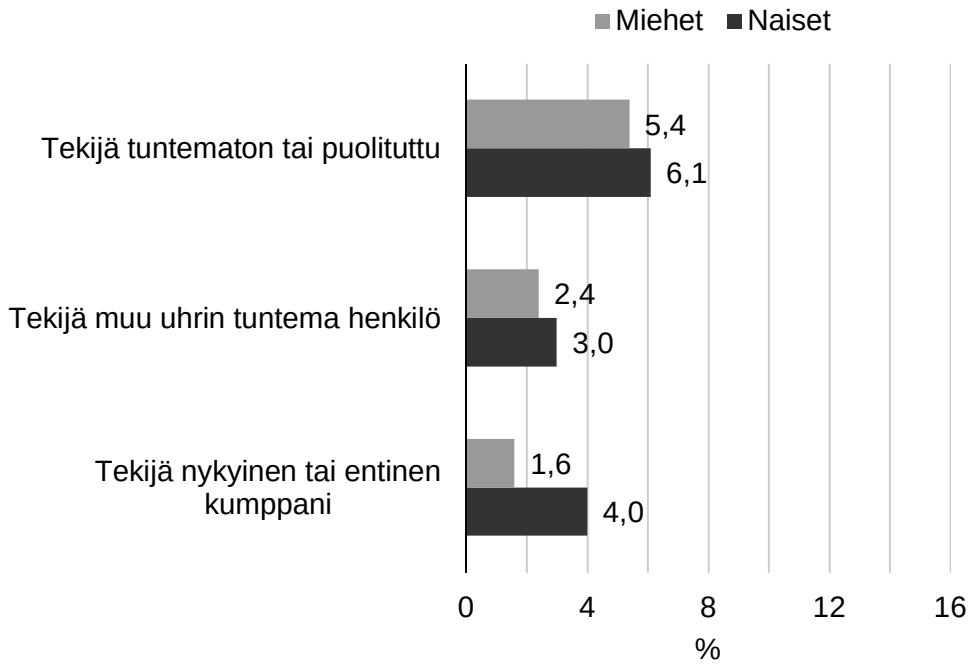
Osapuolten suhde

Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tulleista lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä hieman alle kolmannes oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivallan osuus lievistä pahoinpitelyistä oli 18 prosenttia ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä 15 prosenttia. Muuksi lähisuhdeväkivallaksi laskettavia tekoja oli lievissä pahoinpitelyissä 7 prosenttia ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä 9 prosenttia.

Törkeissä pahoinpitelyistä 39 prosenttia ja henkirikoksen yrityksistä 46 prosenttia oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta taas muodosti 15 prosenttia törkeistä pahoinpitelyistä ja 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä. Näissä rikosnimikkeissä noin 5 prosenttia oli muuta lähisuhdeväkivaltaa. Mitä vakavammasta väkivallasta on kyse, sitä todennäköisemmin uhri ja tekijä tuntevat toisensa. Tekijä oli täysin ennalta tuntematon 25 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä, kun taas 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä oli ennalta tuntemattoman henkilön tekemiä.

Uhritutkimusten mukaan (kuvio 8) sekä miehiin että naisiin kohdistuneessa fyysisessä väkivallassa tyypillisin tekijä on tuntematon tai puolituttu

henkilö (Näsi & Kolttola 2021). Havainto koskee niin lievempiä tekomuotoja kuin vammankin aiheuttanutta väkivaltaa. Uhritutkimusten mittaama väkivalta painottuu kaiken kaikkiaan lievempiin tekomuotoihin kuin poliisin tilastoima väkivalta, mikä selittää tietolähteiden välillä olevaa eroa.

Kuvio 6 Vuoden aikana fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan vuonna 2020 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2020 (Näsi & Kolttola 2021)

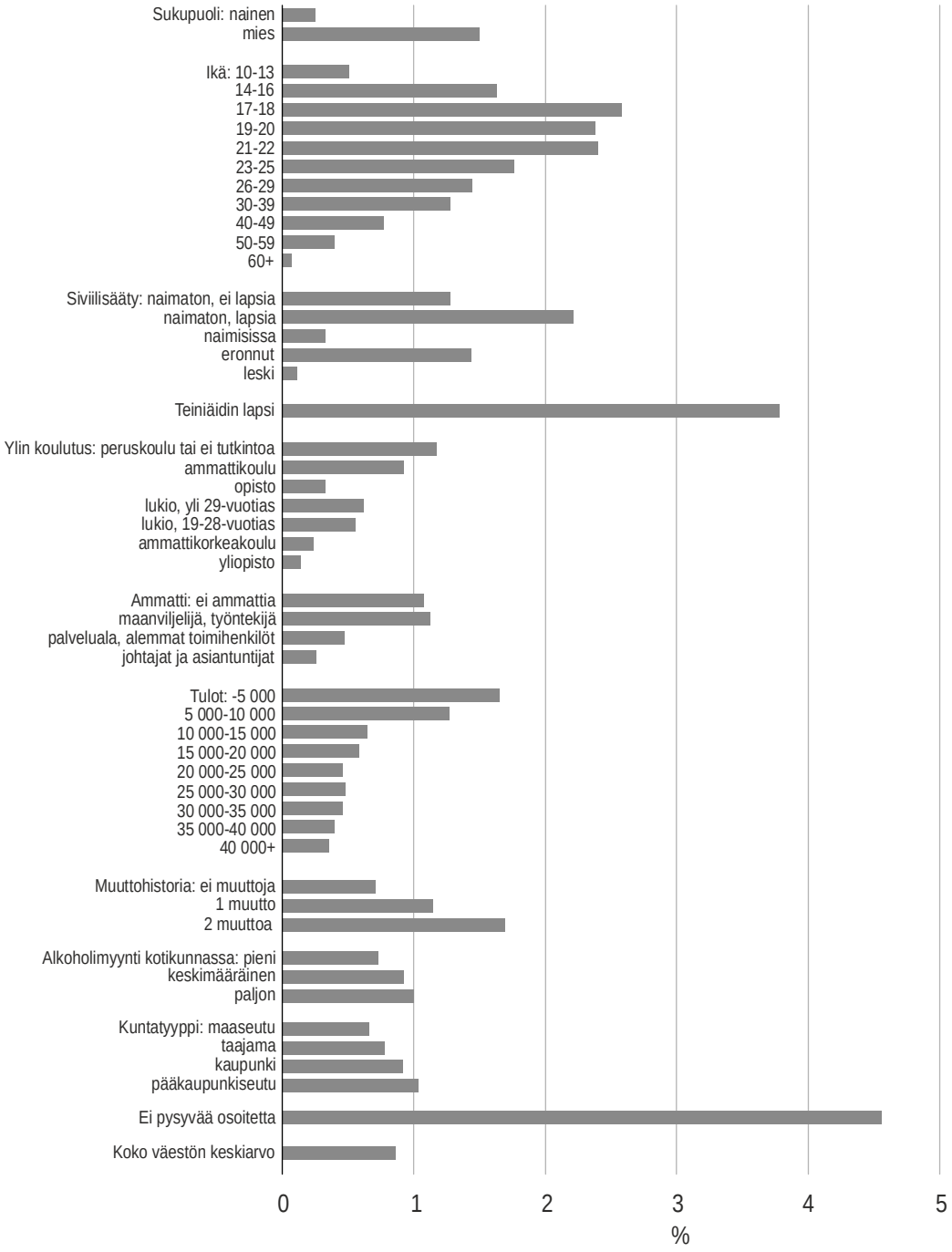
Väkivallan riskitekijät

Katsauksen muissa osissa esitettävät tiedot ovat pääasiassa ns. aggregaattieli ryhmätasoisia tietoja. Seuraavaksi kuvataan lyhyesti, mitkä tekijät näyttäisivät selittävän yksilötasoista vaihtelua väkivaltarikollisuuteen syyllistymisessä. Tiedot perustuvat Krimon Rikoskäyttäytymisen riskitekijät -tutkimushankkeeseen, joka nojautuu rekisteritietoihin rikollisuudesta (Aaltonen ym. 2008).

Vuosina 2005–2006 keskimäärin 0,9 prosenttia väestöstä tuli poliisin tietoon väkivaltarikoksesta epäiltynä. Kuviossa 9 on esitetty väkivaltarikokseen syyllistyneiden osuus eräiden keskeisten taustatekijöiden mukaisesti eriteltynä[1]. Miessukupuoli ja nuori ikä ovat selkeästi väkivaltariskiä lisääviä tekijöitä. Mutta henkirikollisuuden tavoin myös muu väkivaltarikollisuus

[1] Kuvioon on otettu mukaan vain muuttujat, joiden yhteys väkivaltarikollisuuteen pysyi voimassa monimuuttuja-analyysissa, jossa kaikki tutkimuksen muuttujat olivat samanaikaisesti mukana. Analyysissa oli vakioitu myös aiempi rikollisuus (Aaltonen ym. 2008).

kytkeytyy vahvasti sosiaaliseen syrjäytymiseen (Aaltonen 2013). Asunnottomuus, matala koulutus, alhainen ammattiasema ja pienet tulot altistavat väkivaltarikollisuuteen. Syntyminen teini-ikäiselle äidille on yhteydessä kohonneeseen väkivaltarikosriskiin. Siviilisäädyn osalta naimattomuus lisää väkivaltariskiä verrattuna avioliitossa elämiseen.

Kuvio 7 Väkivaltarikoksesta epäiltyjä eri taustatekijöiden mukaan 2005–2006 (%). *Lähde:* Rikollisuuden riskitekijät -aineisto

Myös eräillä asuinalueen ominaisuuksilla oli yhteys yksilötason väkivaltariskiin. Asuminen suuressa kaupungissa tai kunnassa, jossa on korkea alkoholin kulutus, olivat yhteydessä väkivalta-alttiuteen. Tulokset viittaavat siihen, että sosiaalisten taustatekijöiden, sukupuolen ja iän ohella ympäristön tarjoama tilaisuusrakenne on väkivalta-alttiuden vaihtelua selittävä tekijä. Tulonjaon epätasaisuus asuinkunnassa ei ollut yhteydessä väkivaltariskiin.

Koulutustason ja työttömyyden yhteys väkivaltaan riippuu lisäksi väkivallan vakavuudesta. Mitä vakavampi väkivalta on kyseessä, sitä enemmän väkivallan tekijät poikkeavat keskivertoväestöstä (Aaltonen 2010). Erityisesti törkeistä pahoinpitelyistä tai henkirikoksen yrityksistä epäillyt nuoret aikuiset, sekä miehet että naiset, ovat usein ainoastaan peruskoulun käyneitä ja pitkään työttömänä olleita (Aaltonen 2010).

Taulukossa 2 raportoidaan pahoinpitelyrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2020, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden. Rikostaso oli matalin ylemmillä toimihenkilöillä ja yli 55-vuotiailla eläkeläisillä, ja vastaavasti korkein kategoriassa muut, joka sisältää pitkäaikaistyöttömät.

Taulukko 2 Pahoinpitelyrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2020

Sosioekonominen asema	*Osuus epäillyistä (%)*	*Rikosten määrä / 1000 henk.*
Ylemmät toimihenkilöt	3,0	0,9
Alemmat toimihenkilöt	6,9	1,5
Työntekijät	19,7	5,1
Yrittäjät	4,3	3,0
Opiskelijat	20,3	13,8
Eläkeläiset (55 v. ja vanhemmat)	3,2	0,6
Eläkeläiset alle 55 v.	4,3	10,7
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	22,2	17,1
Tuntematon	16,2	-

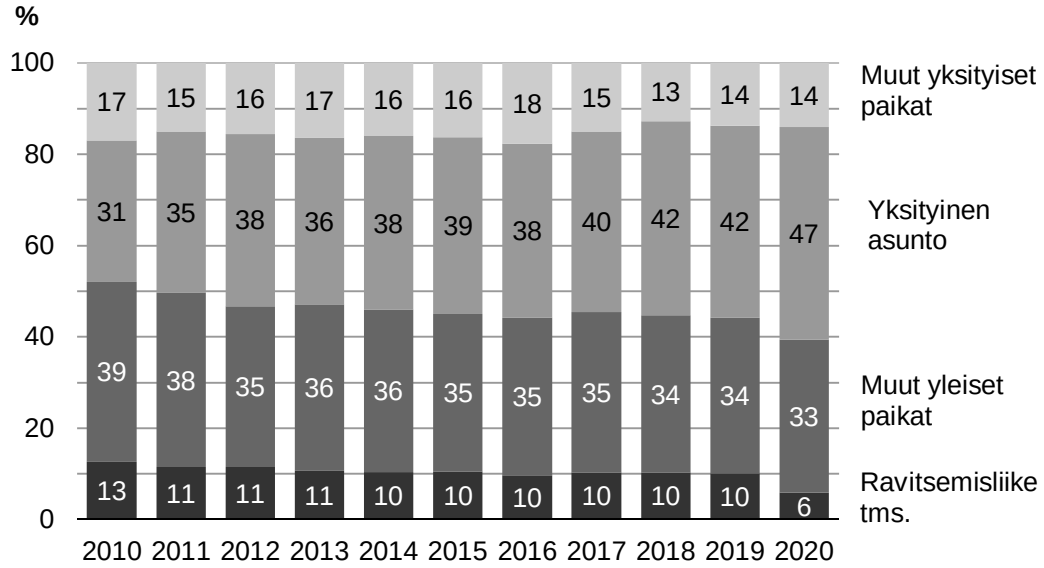
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2021b). Rikosepäilyjä koskevat tiedot ovat vuodelta 2020, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2018

Poliisin tietoon tulleen väkivallan uhrien taustoja on selvitetty erillistutkimuksessa, jossa tarkasteltiin 19–30-vuotiaiden nuorten aikuisten väkivallan uhriksi joutumista rekisteriaineistojen perusteella (Aaltonen 2010). Tutkimus osoitti, että väkivallan tekijöiden lisäksi myös väkivallan uhrit ovat keskimäärin muuta saman ikäistä väestöä vähemmän koulutettuja sekä useammin työttömiä. Tämä tulos pätee sekä miehiin että naisiin. Kuten väkivallan tekemisessäkin, sosiaalisen syrjäytymisen yhteys uhriksi joutumiseen oli sitä voimakkaampi, mitä vakavammasta tai toistuvammasta väkivallasta oli kyse (Aaltonen 2010).

Tässä esitetyt tiedot väkivallan riskitekijöistä perustuvat tutkimukseen (Aaltonen 2013), jonka aineistona on poliisin tietoon tullut rikollisuus. Kyselyihin perustuva kokonaisrikollisuustutkimus antaa kuitenkin varsin yhteneväisen kuvan väkivallan riskitekijöistä. Sosiaalisen syrjäytymisen syy-yhteys väkivalta-alttiuteen on vahva tutkimustulos (kotimaisesta tutkimuksesta ks. esim. Kivivuori 2009). On tosin syytä huomioida, että syrjäytymisen ja rikollisuuden välinen suhde on kaksisuuntainen. Rikollisuus osaltaan aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä.

Väkivallan tapahtumapaikat

Poliisin kirjaamat pahoinpitelyrikokset ovat aiempina vuosina tapahtuneet useammin yleisillä paikoilla. Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuus ilmi tulevista pahoinpitelyistä on kuitenkin kasvanut tasaisesti koko kuluvan vuosituhannen. Vuonna 2012–2020 yksityisissä tiloissa tehtiin enemmän poliisin kirjaamia pahoinpitelyrikoksia kuin julkisilla paikoilla (kuvio 10). Vuonna 2020 yksityisasunnoissa tehtyjen rikosten osuus kasvoi selvästi edellisvuosiin verrattuna, ollen 47 prosenttia, ja samalla ravitsemisliikkeiden osuus laski selvästi edellisvuosiin verrattuna, ollen 6 prosenttia.

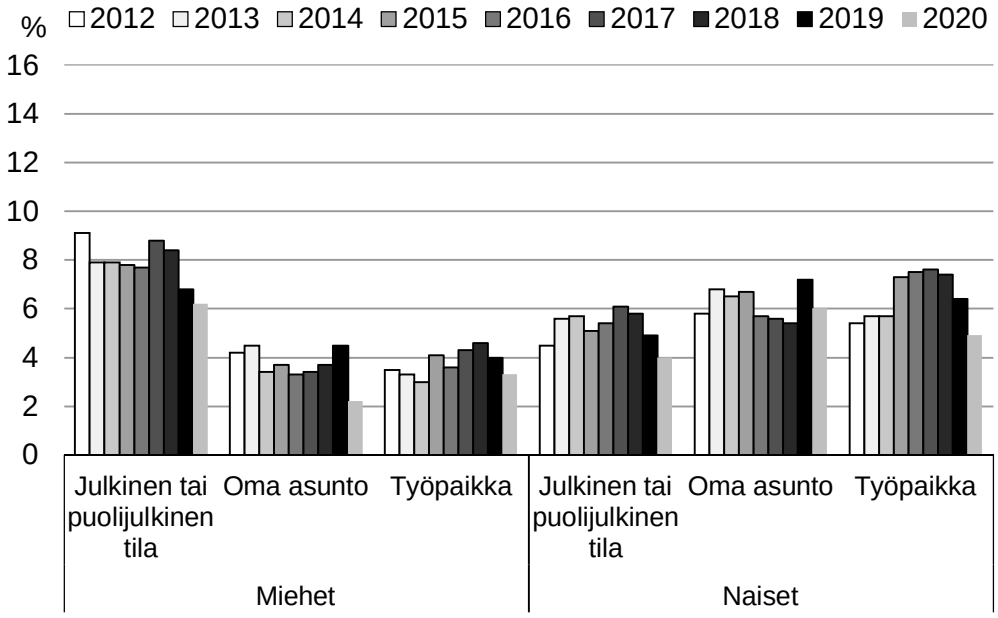
Kuvio 8 Pahoinpitelyrikosten tekopaikkojen osuudet kaikista pahoinpitelyrikosten tekopaikoista 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a). Pyöristyksestä johtuen kaikki luvut eivät summaudu sataan. Tarkastelusta on poistettu tuntemattomassa paikassa tapahtuneet teot, joiden määrä on hyvin vähäinen.

Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuuden kasvu tilastoidusta pahoinpitelyrikollisuudesta voi osin heijastaa perheväkivaltaan liittyvien rikosten kohonnutta ilmituloastetta. Vuonna 2011 tehty syyteoikeuden muutos, jonka

myötä lähisuhteessa tapahtuneista lievistä pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia, on osaltaan voinut vaikuttaa siihen, että yhä useamman poliisin kirjaaman pahoinpitelyrikoksen tekopaikka on yksityinen tila.

Yleisten paikkojen osalta pitkän ajan kehityksenä on ollut liikekeskuksissa ja yleisissä tilaisuuksissa tapahtuneiden pahoinpitelyjen määrän väheneminen. Tämä heijastanee vartioinnin ja kameravalvonnan tehostumista, mikä on johtanut päihtyneiden henkilöiden aiempaa nopeampaan poistamiseen kyseisistä tiloista. Ravitsemusliikkeissä tapahtuneiden tekojen absoluuttinen määrä ja osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on laskenut viime vuosina. Vuoden 2020 muutokset yksityisasuntojen ja ravitsemusliikkeiden osalta sen sijaan heijastelevat koronapandemian vaikutuksia. Ravitsemusliikkeiden aukioloa rajoitettiin ja sosiaalinen kanssakäyminen rajoittui normaalia enemmän yksityisasuntoihin.

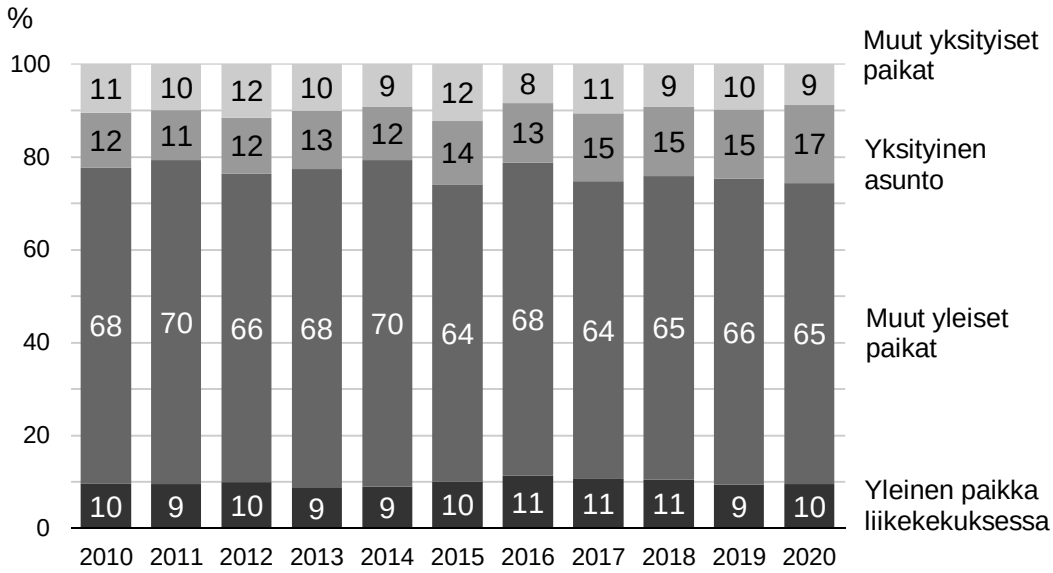
Kuviossa 11 on tarkasteltu uhritutkimusten (KRT 2012–2020) valossa väkivallan yleisyyttä sen tapahtumapaikan mukaan. Mittausten mukaan naisten väkivaltakokemukset tapahtuvat yleisimmin omassa asunnossa. Miesten osalta puolestaan korostuvat julkiset ja puolijulkiset tilat, mukaan lukien ravintolat ja baarit. Sekä naisten että miesten väkivaltakokemukset kaikissa eri ympäristöissä laskivat kuitenkin edellisvuosiin verrattuna.

Kuvio 9 Eri ympäristöissä uhkailun ja väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen mukaan vuosina 2012–2020, %. *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2020

Kuviossa 12 on esitetty poliisin tilastoiman ryöstörikollisuuden tapahtumapaikat vuosina 2010–2020. Vuonna 2020 kaikkiaan kolme neljäsosaa ryös-

töistä tapahtui yleisillä paikoilla. Yksityisasunnoissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus oli 17 prosenttia ja liikekeskuksissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus 10 prosenttia kaikista teoista.

Kuvio 10 Ryöstörikostenrikosten tekopaikkojen osuudet kaikista ryöstörikosten tekopaikoista 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Vuoden 2013 RTST-tietokantaan perustuvan teonpiirreanalyysin mukaan ilmi tulevasta ryöstörikollisuudesta 70 prosenttia kohdistui yksityishenkilöihin, ja 30 prosenttia oli liikeyrityksiin ja elinkeinonharjoittajiin kohdistuvia liikeryöstöjä. Toisaalta liikeryöstöissäkin on aina uhreina myös yksityishenkilöitä, henkilökuntaa ja asiakkaita. Liikeyrityksiin kohdistuneista ryöstöistä, törkeistä ryöstöistä ja näiden yrityksistä suurin osa tehtiin pieniin elintarvikeliikkeisiin, grilleihin tai kioskeihin.

Yksityishenkilöihin kohdistuvissa ryöstöissä ja törkeissä ryöstöissä yleisimpänä saalina olivat kännykkä ja käteinen raha. RTST-tietokannan mukaan yksityishenkilöihin kohdistuvia katuryöstöjä oli ryöstöistä kolmannes ja törkeistä ryöstöistä vajaa viidennes. Törkeät ryöstöt kohdistuivat perusmuotoisia ryöstöjä tyypillisemmin kauppaan tai myymälään.

Tekojen piirteitä

Pahoinpitelyrikosten piirteitä. Suurin osa poliisin kirjaamasta väkivallasta painottuu lievempiin tekomuotoihin. Vuonna 2020 tilastoiduista väkivaltarikoksista noin 90 prosenttia oli lieviä tai perusmuotoisia pahoinpitelyitä.

Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tulleessa pahoinpitelyrikollisuudessa valtaosassa tapauksista uhri sai jonkinasteisia vammoja. Noin puolet lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä oli sellaisia, että vammat jäivät enintään naarmujen, kivun tai mustelmien asteelle. Tätä vakavampia vammoja syntyi 20 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä ja kolmessa prosentissa lievistä pahoinpitelyistä. Poliisi kirjasi vakavia vammoja (vähintään murtuma, aivotärähdys, haava) 55 prosentissa törkeistä pahoinpitelyistä ja 74 prosentissa henkirikoksen yrityksistä.

Saman lähteen mukaan poliisin tietoon tulleissa lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä noin neljässä viidestä ei ollut käytetty mitään tekovälinettä. Lievissä pahoinpitelyissä yksi prosentti ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä kolme prosenttia teoista oli sellaisia, joissa tekijällä oli ollut jonkinlainen teräase. Ampuma-aseella tehdyt teot olivat hyvin harvinaisia. Törkeissä pahoinpitelyistä 48 prosentissa ja henkirikoksen yrityksissä 68 prosentissa tapauksista tekijä oli käyttänyt teräasetta. Ampuma-aseet tekovälineinä olivat törkeässäkin väkivallassa varsin harvinaisia; törkeistä pahoinpitelyistä kolmessa prosentissa ja henkirikoksen yrityksistä kymmenessä prosentissa oli käytetty ampuma-asetta.

Uhritutkimuksissa ilmoitettu väkivalta painottuu lievempiin tekoihin. Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT 2020) mukaan kiinnitarttumista, tyrkkimistä ja tönimistä kokeneita 15–74-vuotiaita henkilöitä oli 9 prosenttia. Vastaavasti nyrkillä lyönnin kokeneita oli kaksi prosenttia. Niitä henkilöitä, jotka kertoivat, että heidän kimppuunsa oli käyty jotakin asetta käyttäen, oli alle prosentti. Samassa tutkimuksessa 3 prosenttia vastaajista kertoi saaneensa väkivallan seurauksena vähintään mustelman tai ruhjeen. (Näsi & Kolttola 2021.)

Uhritutkimukset eivät kuvaa luotettavasti kaikkein vakavinta väkivaltaa. Poliisille ilmoitettava väkivalta onkin keskimäärin törkeämpää kuin uhritutkimusten kuvaama: aseellisten tekojen ja vakavia vammoja aiheuttaneiden tekojen osuus on selvästi suurempi.

Ryöstörikosten piirteitä. Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan lähes kaikki törkeät ryöstöt (96 %) tehtiin jotakin asetta käyttäen, kun taas perusmuotoisista ryöstöistä aseellisia on huomattavasti pienempi osuus (38 %). Noin puolet (56 %) perusmuotoisista ryöstöistä tehtiin väkivaltaa käyttäen tai sillä uhkaamalla ilman varsinaista välinettä. Törkeistä ryöstöistä kaksi kolmasosaa tehtiin teräasetta käyttäen tai sillä uhkaamalla. Tyypillisin teräase oli puukko. Ampuma-asetta oli käytetty yhdessä sadasta perusmuotoisesta ryöstöstä ja 17 prosentissa törkeistä ryöstöistä.

Ryöstörikoksiin liittyy suhteellisen usein fyysistä väkivaltaa. Huomattavassa osassa ryöstöjä ja törkeitä ryöstöjä aiheutuu jollekin uhreista vakavia vammoja. Yleisempiä vakavat vammat ovat törkeissä ryöstöissä (43 %) kuin

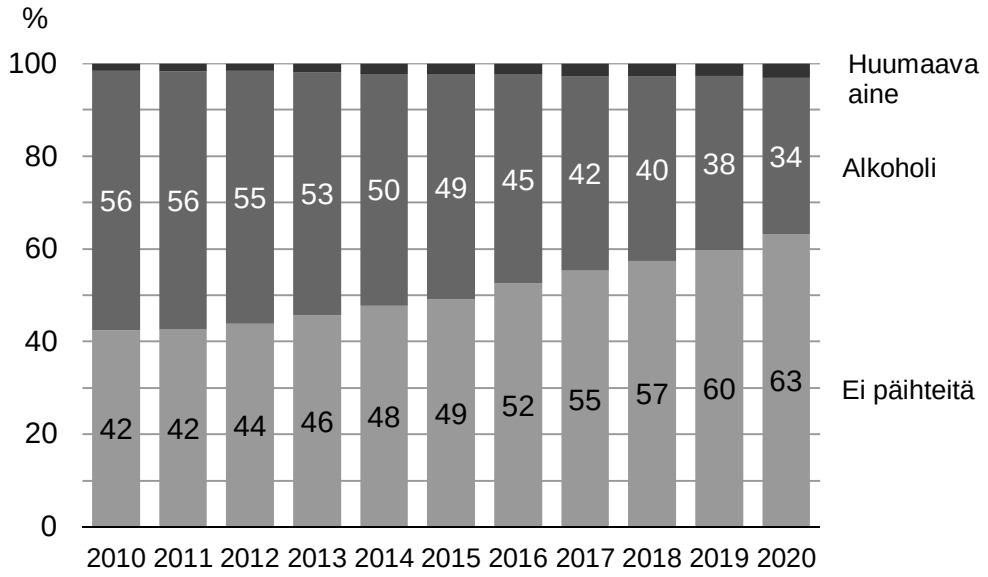
perusmuotoisissa ryöstöissä (35 %). Tyypillisin vamma törkeissä ryöstöissä olivat viilto- ja muut pintahaavat sekä luunmurtumat. Ryöstöissä vammat olivat tyypillisesti lievempiä, kuten mustelmia ja ruhjeita tai aivotärähdyksiä. Lääkärin tai sairaalahoitoa tarvitsi törkeiden ryöstöjen uhreista 38 prosenttia ja ryöstöjen uhreista 23 prosenttia. Kuolemaan johtaneet ryöstöt ovat kuitenkin hyvin harvinaisia.

Väkivalta ja alkoholi

Seuraavassa tarkastellaan alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena olleiden määrää ja osuutta väkivaltarikoksissa. Erittelyt perustuvat poliisitilaston tietoihin siitä, kuinka moni selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Muu päihde viittaa huumeisiin ja lääkkeisiin. Muun päihteen vaikutuksen alaisina olleet sisältävät myös tekijät, jotka olivat tekohetkellä sekä alkoholin että muun päihteen vaikutuksen alaisina. Ilmaisun selkeyden vuoksi käytämme tilastokategoriasta ”muu päihde” myös lyhyttä ilmausta ”huume”.

Epäiltyjen päihtymystilaa koskevat tiedot perustuvat poliisien kentällä tekemiin havaintoihin. Kirjaamiskäytännöt vaihtelevat, joten tiedot voivat olla puutteellisia. Tästä syystä poliisitilastojen alkoholitietojen perusteella tehtäviin johtopäätöksiin alkoholisidonnaisen väkivallan määrästä ja kehityksestä tulee suhtautua varauksella.

Pahoinpitelyrikokset ja alkoholi. Alkoholihumalassa tekohetkellä olleiden pahoinpitelyrikoksesta epäiltyjen määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen tilanne vakiintui uudelle tasolle (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2012). Muun päihteen vaikutuksen alaisena olleiden tekijöiden osuus on pysynyt alhaisena – noin 2–3 prosenttia epäillyistä on ollut muun huumaavan aineen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena (kuvio 13). Alkoholisidonnaisten rikosten osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on ollut selvästi laskusuuntainen viimeisten vuosien aikana. Alkoholihumalassa olleiden osuus on pudonnut noin 20 prosenttiyksikköä viimeisen 10 vuoden aikana.

Kuvio 11 Päihteiden osuus pahoinpitelyrikosten tekotilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 2010–2020 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a) *Ei päihteitä tiedon alle raportoidaan myös tapaukset, joissa päihdetietoa ei ollut kirjattuna tai sitä ei ollut saatavilla.

Paitsi, että alkoholihumala näyttää lisäävän väkivaltaisuutta, se näyttää lisäävän myös vaaraa joutua itse väkivallan, ryöstön tai omaisuusrikoksen kohteeksi. Kansallisissa uhritutkimuksissa on selvitetty sitä, miten usein tekijä tai uhri tai kumpikin oli tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Haastattelutulokset valottavat tilastoitua rikollisuutta laajemmin väkivallan alkoholisidonnaisuutta.

Alkoholin ja väkivallan vahva yhteys näkyy myös uhritutkimuksissa (taulukko 3). Ajanjaksolla 1980–2009 tehdyissä haastatteluissa väkivallan kohteeksi joutuneista miehistä 72–84 prosenttia ja naisista 50–65 prosenttia mainitsi väkivaltaisesti käyttäytyneen henkilön olleen päihtynyt. Vastaavasti miehistä 31–45 prosenttia ja naisista 12–19 prosenttia kertoi itse olleensa tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Myös uhrin päihtymys väkivaltatilanteissa on siis aika yleistä. Naisten kokemaan väkivaltaan alkoholi liittyy kuitenkin harvemmin kuin miesten.

Tilastoidussa rikollisuudessa näkyvä alkoholin suhteellisen roolin johdonmukainen lasku saa vahvistusta myös kokonaisrikollisuustutkimuksista. Kyse ei siten näyttäisi olevan kontrollin luonteesta tai kirjaamiskäytännöistä johtuva tilastoilluusio, vaan todellinen rikollisuuden muutossuunta. Uhritutkimusten mukaan tilanteet, joissa väkivallan tekijä oli päihtynyt, olivat yleisempiä 1980–1990-luvuilla kuin 2000-luvulla. Muutos havaitaan myös nuorten rikoskäyttäytymisen osalta. Vuoden 2016 Nuorisorikollisuuskyselyn tulosten perusteella havaitaan laskusuuntainen kehitys alkoholin vaikutuksen alaisena teon tehneiden osuuksissa eri tekomuotojen osalta (Näsi

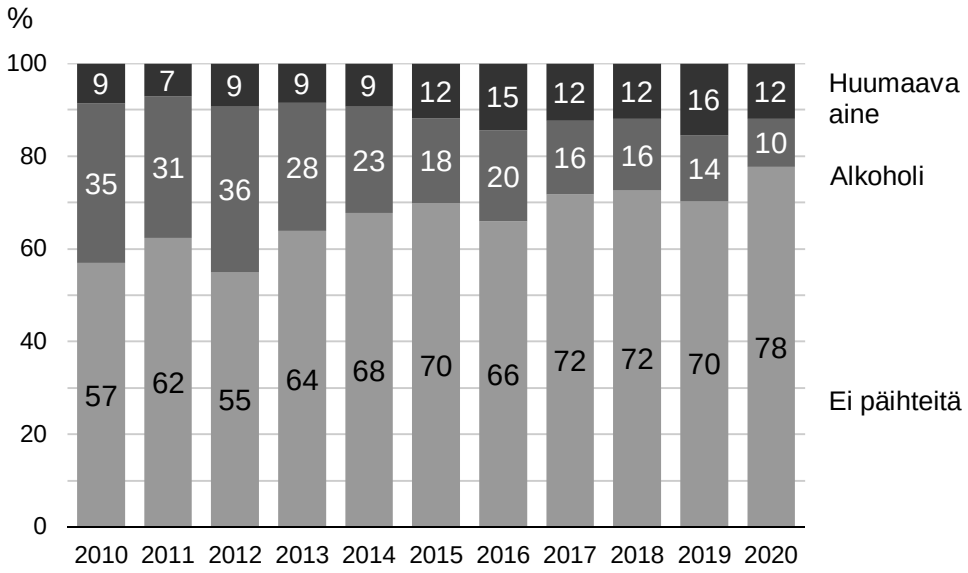
2016). Myöskään miesuhrien päihtymys ei ole sanottavasti yleistynyt viime vuosina, ja naisten joutuminen päihtyneenä väkivallan kohteeksi on vähentynyt. Vuonna 2004 toteutettu alkoholin veronalennus ja sitä seurannut alkoholin kulutuksen kasvu ei näytä kyselyaineistojen valossa merkittävästi lisänneen väkivallan alkoholisidonnaisuutta. On kuitenkin syytä muistaa, että alkoholin suurkuluttajien ja muiden valtaväestöstä syrjäytyneiden keskinäistä väkivaltaa ei tavanomaisissa väestökyselyissä tavoiteta.

Taulukko 2 Uhrin ja tekijän päihtymys uhrin vakavimmassa väkivaltatilanteessa (vakavin tapaus vuoden aikana), 15–74-vuotiaat, vuosina 1980–2009 (%)

	1980	*1988*	*1993*	*1997*	*2003*	*2006*	*2009*
Uhrina mies							
Tekijä päihtynyt	83	82	84	73	78	73	72
Uhri päihtynyt	31	36	37	38	45	40	41
Molemmat päihtyneitä	29	33	35	35	42	37	39
n	575	559	196	471	423	367	365
	1980	*1988*	*1993*	*1997*	*2003*	*2006*	*2009*
Uhrina nainen							
Tekijä päihtynyt	65	62	65	55	50	53	50
Uhri päihtynyt	12	16	19	16	15	15	12
Molemmat päihtyneitä	11	15	18	15	13	13	12
n	398	464	151	414	388	359	404

Lähde: Kansallisen uhritutkimuksen perusaineistot 1980–2009

Ryöstörikokset ja alkoholi. Alkoholin vaikutuksen alaisena ryöstön tehneiden määrä on vähentynyt viimeisen 10 vuoden aikana (kuvio 14). Hieman yli kymmenes epäillyistä on viime vuosina ollut muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena.

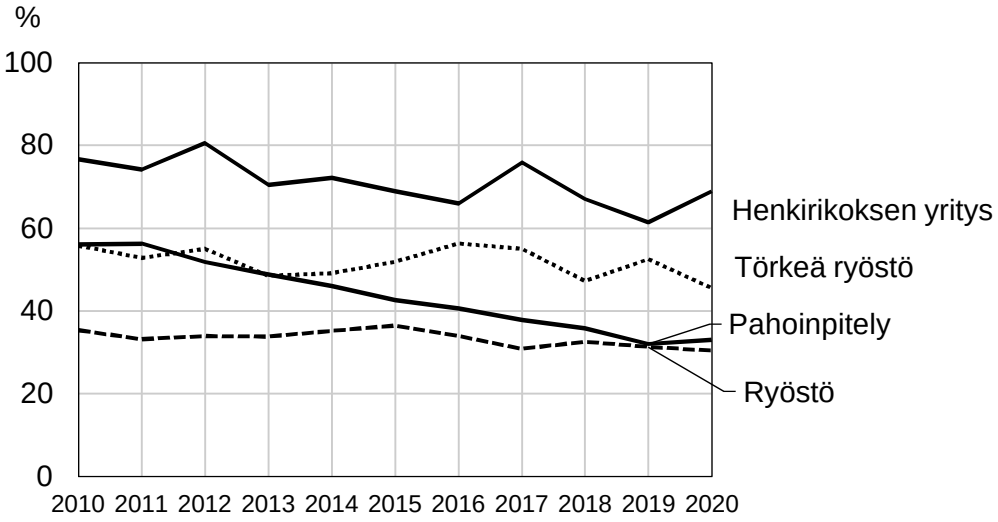
Kuvio 12 Päihteet ryöstörikosten tekotilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 2010–2020 (%). Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a) *Ei päihteitä tiedon alle raportoidaan myös tapaukset, joissa päihdetietoa ei ollut kirjattuna tai sitä ei ollut saatavilla.

Ryöstörikosten kohdalla muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisina olleiden epäiltyjen määrä kasvoi selvästi 2000-luvun alkuvuosina, mikä oli luultavasti yhteydessä niin sanottuun toiseen huumeaaltoon (Hakkarainen & Metso 2001). Huumeriippuvaiselle henkilölle ryöstö on rikoslajina houkutteleva, koska mahdollinen saalis on usein rahaa tai helposti muutettavissa rahaksi (Kinnunen 2001, 18). Viime vuosina osuus on palautunut vuosituhannen alkua edeltäneelle tasolle.

Yhteenvetona väkivallan ja alkoholin suhteesta voidaan todeta, että alkoholihumalassa tehtyjen tekojen osuus väkivallasta näyttäisi laskeneen suhteellisen tasaisesti sekä tilastoidun rikollisuuden että kyselytutkimusten mukaan. Kyse on siis mitä ilmeisimmin rikollisuuden piirteiden muutoksesta, ei kontrollin tai kirjaamisen muutoksista. Koronapandemiaan liittyvillä rajoitustoimilla on voinut 2020 olla tätä trendiä tukevia vaikutuksia, joskin alkoholin kulutus voi tapahtua muuallakin kuin ravintoloissa.

Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius

Selvitysaste. Henkirikoksen yrityksistä on viime vuosina selvitetty 61–81 prosenttia tilastointivuoden aikana (kuvio 15). Lopullinen selvitysprosentti on korkeampi, sillä osa loppuvuoden rikoksista selviää vasta seuraavan vuoden aikana.

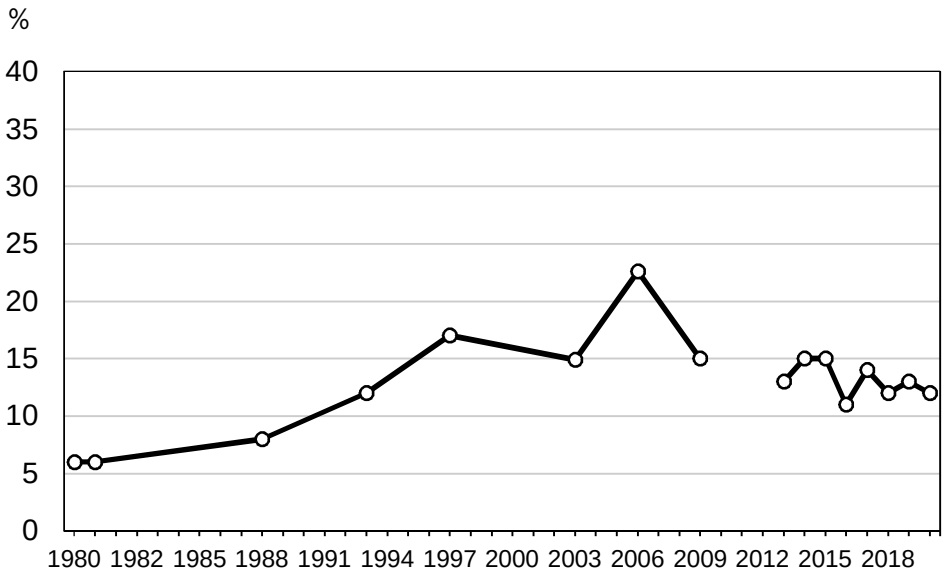

Kuvio 13 Eräät väkivaltarikokset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Ryöstörikosten selvitysprosentti on pysynyt vakaana viimeiset kymmenen vuotta. Törkeistä ryöstöistä selvitetään vuosittain noin puolet, muista ryöstöistä kolmannes. Samana tilastointivuonna selvitettyjen pahoinpitelyrikosten selvitysaste on laskenut viimeisen kymmenen vuoden aikana 56 prosentista 30 prosenttiin (2020). Lopullinen selvitysaste on kuitenkin korkeampi kuin oheisen kuvion näyttämä kirjaamisvuoden aikana selvitettyjen rikosten osuus kirjatuista rikoksista.

Ilmoitusalttius. Vuoden 2020 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähintään läimäisyn käsittävää väkivaltaa kokeneista 12 prosenttia kertoi jostakin tapauksesta ilmoitetun poliisille (Näsi & Kolttola 2021). Ryöstörikoksissa ilmoitusaste on korkeampi. Kansallisissa uhritutkimuksissa se vaihteli ennen vuotta 2009 30 ja 40 prosentin välillä. Vuoden 2009 jälkeisistä uhritutkimuksista tietoa ei ole enää ollut saatavissa. Koska uhritutkimuksissa ei tavoiteta väkivallan ongelmaryhmää, sosiaalisesti syrjäytyneitä päihteiden väärinkäyttäjiä, on luultavaa, että ilmi tulevien tekojen todelliset osuudet ovat sekä pahoinpitelyrikoksissa että ryöstörikoksissa yllä mainittuja pienemmät.

Uhritutkimukset osoittavat, että tutkimusten tavoittamien väestöryhmien alttius tehdä ilmoitus itseensä kohdistuvista pahoinpitelyrikoksista kasvoi 1980-luvulta aina 2000-luvun alkuvuosiin asti (kuvio 16). Tämän jälkeen ilmoitusalttius vähintään läimäisyn sisältäneissä tapauksissa näyttää vakiintuneen noin 10–13 prosentin tuntumaan.

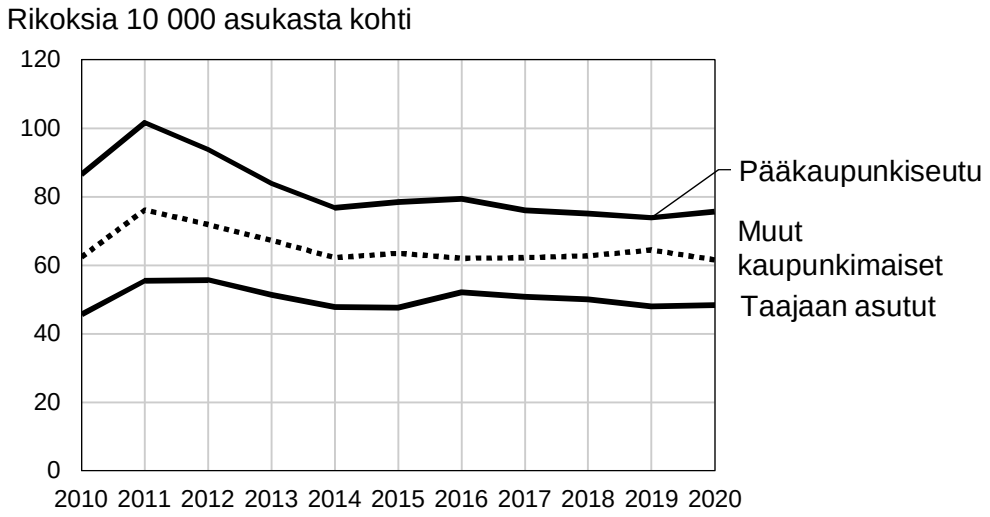
Kuvio 14 Poliisille ilmoitettujen tapausten osuus kaikista sellaisista väkivaltatapauksista, joihin on liittynyt vähintään läimäisy (% 15–74-vuotiaista väkivallan uhreista). *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2013–2020. Huom. uhritutkimusten metodi on vaihtunut vuodesta 2012 alkaen. Lisäksi vuosien 1980-2009 tutkimuksissa läimäisyn sijaan lyönti (jonka seurauksena eritelty sekä näkyvä jälki ja ei näkyvä jälki).

Ryöstörikoksissa vastaavaa ilmoitusalttiuden kasvutrendiä ei ainakaan aiemmin ollut havaittavissa, vaan ilmoitusaste kasvoi säännönmukaisesti ilmi tulleiden ryöstörikosten määrän vähentyessä ja väheni ilmi tulleiden rikosten määrän kasvaessa. Ilmoitusasteen vaikutus viranomaistilastoihin oli siten ryöstörikosten kohdalla erilainen kuin pahoinpitelyrikollisuudessa (Lehti 2008).

3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen

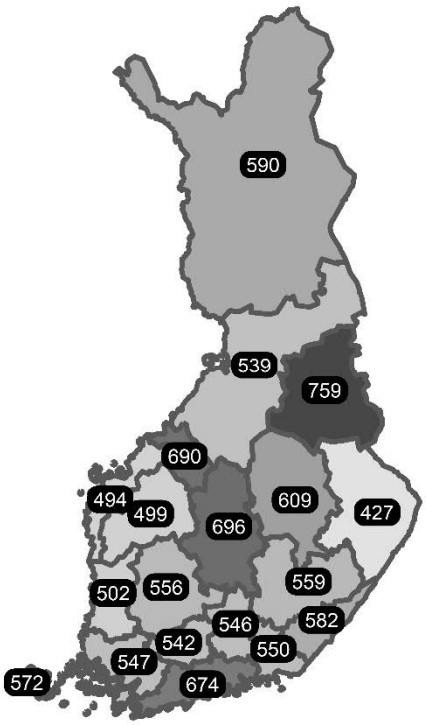
Pahoinpitelyrikosten alueellista jakautumista tarkastellaan seuraavassa poliisitilastotietojen pohjalta. Vaikka piilorikollisuuden osuus kokonaisrikollisuudesta todennäköisesti vaihteleekin kuntatyyppien ja maakuntien välillä, erot tuskin ovat pahoinpitelyrikollisuuden kaltaisessa massarikollisuudessa niin merkittäviä, että ne olennaisesti vääristäisivät poliisitilaston antamaa yleiskuvaa rikollisuuden alueellisesta jakautumisesta.

Tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on viimeisten kymmenen vuoden aikana kehittynyt pääpiirteittäin samansuuntaisesti kaikissa kuntatyyppiryhmissä (kuvio 17). Rikollisuustaso on korkein pääkaupunkiseudulla ja matalin maaseutumaisissa kunnissa. Vuodesta 2011 alkaen poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten taso laski kaikissa kuntatyyppiryhmissä vuoteen 2014 asti, mutta on sittemmin pysynyt lähes muuttumattomana.

Kuvio 15 Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2010–2020. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c)

Maakunnittain tarkastellen pahoinpitelyrikollisuuden alueellinen jakautuminen (kuvio 18) muistuttaa joiltakin osin henkirikollisuuden alueellista jakautumista. Vuonna 2020 korkeimmat rikostasot olivat Kainuun ja Keski-Suomen maakunnissa (759 ja 696 pahoinpitelyrikosta 100 000 asukasta kohti). Pahoinpitelyrikosten taso oli matalin Päijät-Hämeessä (494) ja Pohjois-Karjalassa (427). Pääkaupunkiseudulla tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on keskittynyt Helsinkiin, missä pahoinpitelyrikollisuuden taso oli 861 rikosta 100 000 asukasta kohti. Helsingin korkeaa pahoinpitelyrikollisuuden määrää selittää osaltaan kaupungin asema suuralueensa huvitteluelämän, liikenteen ja anniskeluliiketoiminnan keskuksena.

Kuvio 16 Pahoinpitelyrikollisuus 100 000 asukasta kohti maakunnittain (rikoksia 100 000 asukasta kohti) vuonna 2020. *Lähteet*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c). Kartta tehty R-paketin geofi: Access Finnish Geospatial (Kainu ym. 2015–2021) avulla.

Seuraavassa tarkastellaan pahoinpitelyrikoksia poliisilaitosalueittain (taulukko 4). Poliisilaitosalueet noudattelevat maakuntarajoja, kuitenkin niin, että yksittäiset poliisilaitosalueet (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta) muodostuvat useista maakunnista. On syytä huomioida, että Helsinki poikkeaa muista alueista siinä, että alue muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Uudenmaan osalta huomionarvoista on, että Itä-Uudenmaan poliisilaitosalue ei vastaa vuonna 1997 lakkautettua Itä-Uudenmaan maakuntaa, vaan pitää sisällään myös Vantaan.

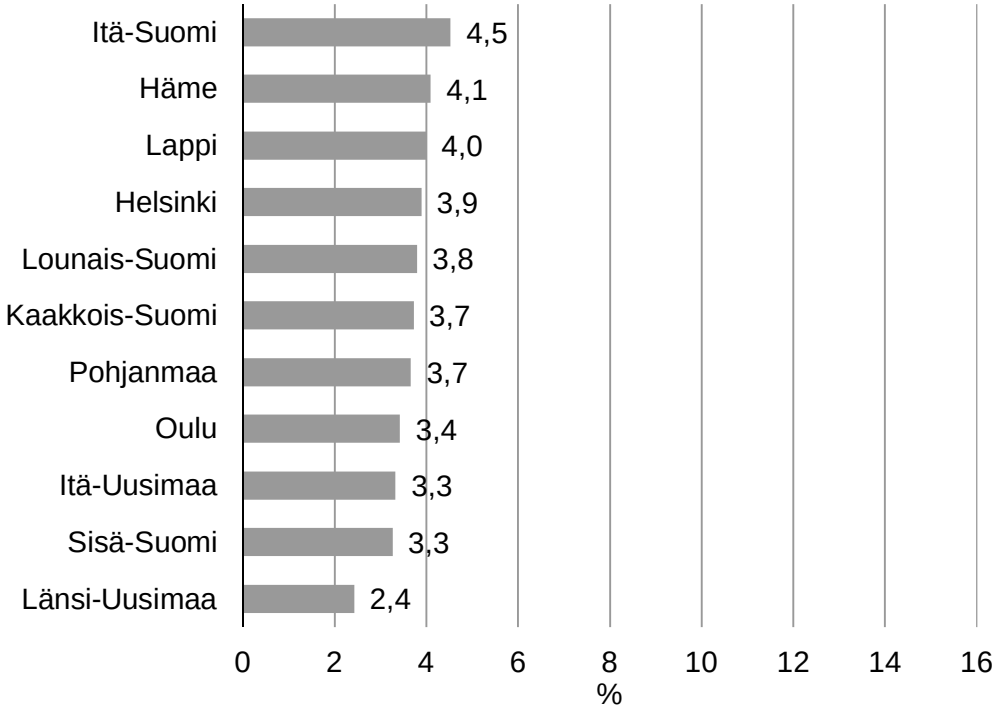
Vuonna 2020 korkeimmat pahoinpitelyrikostasot olivat Helsingin, Ahvenanmaan, ja Itä-Uusimaan poliisilaitosalueilla. Eri poliisilaitosalueiden pahoinpitelyrikostasot vaihtelevat vuosittain, eivätkä alueiden väliset erot Helsinkiä lukuun ottamatta ole kovinkaan suuria. Helsingissä pahoinpitelyrikollisuuden taso on ollut selkeästi muita alueita korkeampi jokaisena tilastovuonna. Tämä selittyy todennäköisesti sillä, että Helsinki, toisin kuin muut poliisilaitosalueet, muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Lisäksi on huomioitava, että rikokset kirjataan niiden tapahtumapaikan mukaan, ei epäillyn kotipaikkakunnan mukaan. Näin ollen kyse voi joiltakin osin olla myös siitä, että Helsingissä tapahtuvissa pahoinpitelyrikoksissa tekijät (ja uhrit) tulevat muualta kuin Helsingistä.

Taulukko 4 Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2010–2020 (vuoden 2020 rikostason mukainen järjestys)

	2010	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Helsinki	1091	**1283**	1165	1007	917	945	941	870	868	841	861
Lappi	573	695	**770**	756	702	638	651	672	602	642	572
Sisä-Suomi	523	663	**678**	625	583	621	628	637	634	634	598
Kaakkois-Suomi	508	**610**	572	555	528	564	529	528	544	605	540
Ahvenanmaa	525	571	625	604	567	**683**	602	678	457	596	674
Itä-Suomi	609	**726**	692	627	604	631	571	586	604	582	542
Oulu	575	**774**	685	649	589	623	554	612	553	581	580
Länsi-Uusimaa	466	531	509	508	486	477	557	549	531	**574**	551
Itä-Uusimaa	576	**719**	685	633	573	557	572	581	569	566	610
Lounais-Suomi	614	**722**	662	622	539	546	581	523	540	548	564
Häme	529	**662**	589	576	533	518	536	533	547	547	498
Pohjanmaa	533	589	**589**	517	502	495	489	487	582	524	534

Alueen korkein arvo paksunnettu, matalin arvo alleviivattu.
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c)

Vuosien 2018–2020 Kansallisessa rikosuhritutkimuksissa (Danielsson & Näsi 2019; Danielsson & Näsi 2020; Näsi & Kolttola 2021) on tarkasteltu vamman aiheuttaneen väkivallan yleisyyttä niin ikään poliisilaitosalueen mukaan (kuvio 19). Tarkastelussa vuosien 2018–2020 aineistot on yhdistetty. Estimaatit olivat korkeimpia Itä-Suomen, Hämeen ja Lapin poliisilaitosalueilla ja matalimpia Itä- ja Länsi-Uudenmaan ja Sisä-Suomen poliisilaitosalueilla. Alueiden välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, joten voidaan sanoa, että uhrikyselyiden mukaan väkivaltakokemukset olivat eri poliisilaitosalueilla verrattain yhtä yleisiä. Kuten edellä on todettu, eivät poliisilaitosalueiden väliset erot myöskään viranomaisten tietoon tulleessa pahoinpitelyrikollisuudessa ole kovin suuria. Kyselypohjaisessa indikaattorissa, jossa väkivaltakokemukset tilastoituvat asuinkunnan mukaan, Helsinki ei myöskään eroa olennaisesti muista alueista. Sekä kyselylähteet että viranomaislähteet siis osoittavat, että poliisilaitosalueiden välillä ei Helsingin tilastoitua pahoinpitelyrikollisuutta lukuun ottamatta ole olennaisia eroja väkivallan esiintyvyydessä. Erot kuitenkin korostuvat maakunta- ja kuntatasolla.

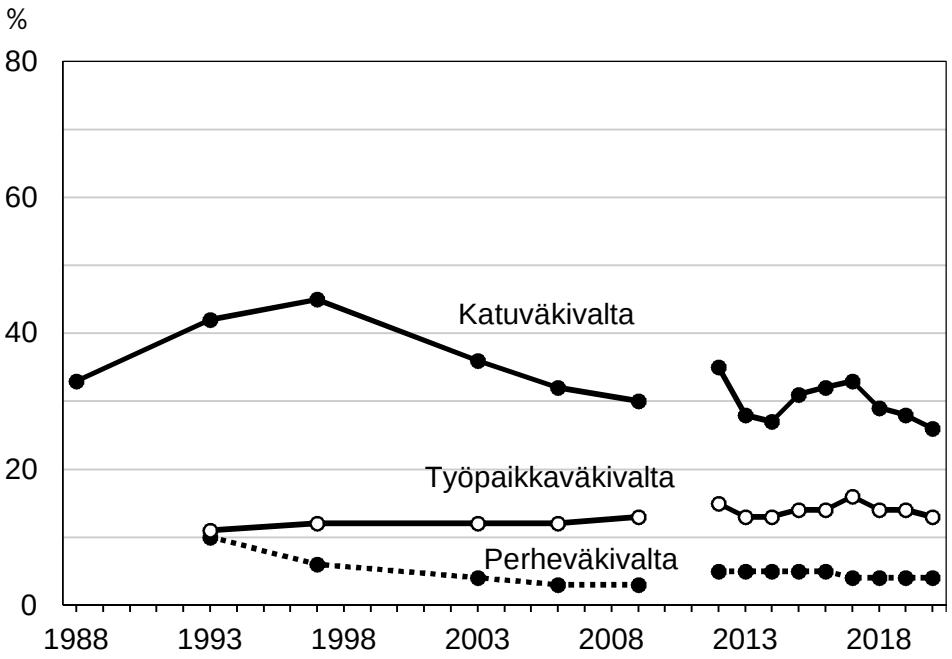
Kuvio 17 Vamman aiheuttaneen väkivallan kohteeksi joutuneet poliisilaitosalueen mukaan vuosina 2018–2020 (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018–2020

3.5 Väkivallan pelko

Kansallisissa uhritutkimuksissa on vuodesta 1988 alkaen kysytty, onko vastaaja huolissaan siitä, että joutuu väkivallan kohteeksi. Vuoden 2020 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 13 prosenttia 15–74-vuotiaista vältti jotakin kodin lähellä olevaa turvattomaksi kokemaansa aluetta (Näsi & Kolttola 2020). Naisista näin teki selvästi useampi (16 %) kuin miehistä (9 %). Mitä kaupunkimaisemmasta ympäristöstä oli kysymys, sitä tyypillisempää oli turvattomaksi koettujen alueiden välttäminen.

Väkivallan kohteeksi joutumisen pelosta kysyttiin kolmen eri tekomuodon osalta (perheväkivalta, työpaikkaväkivalta ja väkivalta kodin ulkopuolella iltaisin). Kysytyistä pelon muodoista selvästi yleisintä oli pelkääminen kodin ulkopuolella iltaisin. Tällaisesta huolesta raportoi 26 prosenttia vastaajista. Noin joka seitsemäs (13 %) vastaajista ilmoitti pelänneensä väkivallan kohteeksi joutumista työpaikalla tai työtehtävissä. Harvinaisinta oli perheväkivallan pelko: neljä prosenttia oli pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi perheenjäsenen taholta. Naiset kantoivat miehiä enemmän huolta väkivallan kohteeksi joutumisesta kaikissa kysytyissä ympäristöissä (Näsi & Kolttola 2021).

Kuviosta 20 ilmenee, miten väkivallan pelko on muuttunut viimeisen lähes kolmen vuosikymmenen aikana. Kuvioita tarkasteltaessa on jälleen pidettävä mielessä uhritutkimusten tiedonkeruumenetelmän vaihtuminen vuoden 2012 mittauksesta alkaen, joka on todennäköisesti vaikuttanut estimaattien tasoon. Huolessa joutua väkivallan kohteeksi illalla kodin ulkopuolella liikkuessa on tapahtunut selviä muutoksia tarkastelujaksolla. Kehitystä voi kuvata ylösalaisin käännetyksi U-kirjaimeksi. Jaksolla 1988–1997 pelko ja huolestuneisuus lisääntyivät, mutta vähenivät jaksolla 1997–2006[1]. Tämän jälkeen pelon yleisuus näyttää vakiintuneen jokseenkin nykytasolle noin 30 prosenttiin (26–35 prosenttia vuosina 2012–2020).

Kuvio 18 Väkivallan kohteeksi joutumisesta jokseenkin tai erittäin huolestuneita (1988–2009) ja väkivaltaa pelänneet (2012–2020), % 15–74-vuotiaista. *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2020

Uhritutkimuksissa on myös kysytty erikseen perheväkivallan ja työpaikkaväkivallan pelkoa. Huoli siitä, että joutuu perheväkivallan kohteeksi, vähentyi 1990-luvulla ja sen jälkeen vakiintui nykyiselle, verrattain alhaiselle tasolle. Työpaikkaväkivallan pelko on pysynyt kokonaisuutena arvioiden samalla tasolla, mutta naisten osalta pelko on jonkin verran lisääntynyt (Sirén ym. 2010; Näsi & Kolttola 2021).

[1] Koska mittauksia ei ole tehty joka vuosi ennen vuotta 2012, on mahdollista, että pelkotaso huipentui jonain muuna vuonna kuin 1997.

Lähteet

Aaltonen, Mikko. 2010. Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrit kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. Oikeus 2010(3): 220–247 https://www.edilex.fi/oikeus/7375.

Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic differences in crime and victimization. A register-based study.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152463.

Aaltonen, Mikko, Ville Hinkkanen, Janne Kivivuori & Reino Sirén. 2008. *Risk factors of violence in Finland. A Register Based Study.* Research Brief 6/2008. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy. http://hdl.handle.net/10138/152596.

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/305388.

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2020. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 43/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Kainu, Markus, Joona Lehtomäki, Juuso Parkkinen, Jani Miettinen, Pyry Kantanen & Leo Lahti. 2015–2021. geofi: Access Finnish Geospatial Data.

Näsi, Matti & Ilari Kolttola. 2021. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2020 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 48/2021. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/334787

Näsi Matti. 2016. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset (2016). Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 18/2016.

Hakkarainen, Pekka & Leena Metso. 2001. Onko huumeiden käytön yleisyys taittumassa? Vuoden 2000 huumekyselyn tulokset. Yhteiskuntapolitiikka 66(3): 277–283.

Heiskanen, Markku. 1998. *En fråga, tre metoder*. Helsingfors: Statistikcentralen.

Kinnunen, Aarne. 2001. *Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosioekonominen asema.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Kivivuori, Janne, toim. 2009. *Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152521.

Laaksonen, Seppo & Markku Heiskanen. 2014. Comparison of Three Modes for a Crime Victimization Survey. *Journal of Survey Statistics and Methodology* 2(4): 459–483. https://doi.org/10.1093/jssam/smu018.

Sirén, Reino. 2011. Uuden rikosuhritutkimuksen kehittäminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 109. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152504.

Sirén, Reino, Mikko Aaltonen & Juha Kääriäinen. 2010. *Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen

tutkimustiedonantoja 103. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152511.

Sirén, Reino & Päivi Honkatukia, toim. 2005. *Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Tilastokeskus. 2021a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/

Tilastokeskus. 2021b. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/tyokay/

Tilastokeskus. 2021c. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/vaerak/

4 Seksuaalirikokset

Tiina Malin & Monica Fagerlund

Tiivistelmä

- Viranomaisten tietoon tulleet raiskaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Vuonna 2020 viranomaisten tietoon tuli 1 450 raiskausta, joista törkeiksi nimettyjä oli 133. Määrä on kasvanut 49 prosenttia vuodesta 2013, jolloin havaittiin kuluneen kymmenvuotisjakson alin taso. Joiltakin osin nousua voivat selittää lainsäädännölliset muutokset.
- Lähes kaikki viranomaisten tietoon tulleiden raiskausrikosten uhrit ovat naisia, syyllisiksi epäillyistä valtaosa puolestaan on miehiä. Uhrit ovat pääsääntöisesti nuoria. Viime vuosina ulkomaan kansalaisten osuus rikoksista epäillyistä on vaihdellut noin 23 ja 38 prosentin välillä.
- Viranomaisten tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä on vaihdellut huomattavasti viimeisten 10 vuoden aikana. Vuosina 2014–2017 näiden rikosten määrä väheni edellisistä vuosista, ja vuodesta 2018 lähtien rikosten määrä on jälleen kasvanut vuosittain.
- Pitkällä aikavälillä viranomaisten tietoon tulleiden hyväksikäyttöjen määrän lisääntyminen johtunee ainakin osittain ilmoitusalttiuden kasvusta ja viranomaiskontrollin tehostumisesta.
- Lapsiuhritutkimukset vuosilta 1988, 2008 ja 2014 sekä Kouluterveyskyselyn 2019 tulokset viittaavat siihen, että lasten ja nuorten fyysiset seksuaaliset kontaktit aikuisten kanssa ovat vähentyneet viime vuosikymmeninä.
- Yhä nuorempien lasten tavoitettavuus internetin ja sosiaalisen median sovellusten kautta on lisännyt rikoksentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalirikollisuudessa.
- Tuoreimman Kouluterveyskyselyn perusteella peruskoulun kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisten netissä ja puhelimen välityksellä kokema seksuaalinen ahdistelu yleistyi korona-aikana huomattavasti verrattuna vuoden 2019 kyselyyn.

4.1 Raiskaus

Raiskausrikoksista säädetään rikoslain seksuaalirikoksia koskevassa 20 luvussa. Rikokset olivat aiemmin rikoslain yleisen lainkirjoitustavan mukaan porrastettu kolmeen tekomuotoon, jotka olivat raiskaus (1 §), törkeä raiskaus (2 §) ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (3 §). Seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä vuonna 2014 pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva lainkohta kuitenkin kumottiin ja vähemmän vakavat teot rangaistaan nykyisin raiskauksena, kuitenkin raiskauksen perustunnusmerkistöä lievemmän asteikon mukaan (RL 20:1 § 3 mom.).

Raiskaussäännöksiin on suunnitteilla uusia muutoksia, jotka muun muassa vahvistaisivat suostumuksen ja erityisesti sen puuttumisen merkitystä rikosprosessissa. Oikeusministeriön työryhmä julkaisi mietinnön ehdotuksistaan uusiksi määritelmiksi kesällä 2020 ja muutosten käsittely eduskunnassa aloitetaan vuoden 2022 puolella (ks. OMML 9/2020).

Tietolähteet

Viranomaisten tietoon tulleita rikoksia kuvaavista tilastoista keskeisin on Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto, joka kuvaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tullutta rikollisuutta. Lisäksi seuraamusjärjestelmän myöhemmät vaiheet (syyttäjä- ja tuomioistuinvaihe) tuottavat rikollisuutta koskevia tilastoja. Nämä tilastot kuvaavat viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta. Useiden tutkimusten mukaan vain pieni osa seksuaalirikoksista tulee viranomaisten tietoon. Viranomaistilastojen tueksi tarvitaankin kyselypohjaisia tietolähteitä.

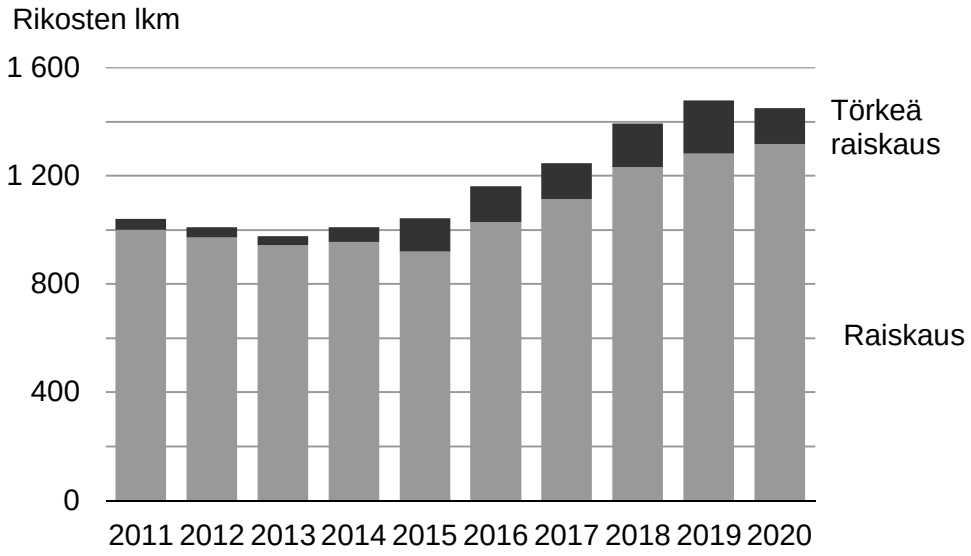
Kokonaisrikollisuuden osalta pisimpään käytössä olleen tietolähteen muodostavat kansalliset uhritutkimukset. Ne ovat 15–74-vuotiaille suunnattuja kansallisesti edustaviin otoksiin perustuvia kyselyitä (tarkemmin ks. kohta A.3.1). Jaksossa on esitetty myös eräitä EU:n perusoikeusviraston tekemään kyselyyn perustuvia arvioita seksuaalisen väkivallan yleisyydestä.

Rikollisuuden kehitys

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus. Raiskausrikoksilla tarkoitetaan seuraavissa tarkasteluissa raiskausta ja törkeää raiskausta (RL 20:1–2), mukaan lukien näiden yritykset. Aiempien vuosien osalta mukana ovat myös vuonna 2014 voimaan tulleella kriminalisoinnilla kumotut pakottamiset sukupuoliyhteyteen. Ennen lainmuutosta tehtyjä tekoja on kirjattu tällä nimikkeellä yksittäisiä kappaleita vuoteen 2017 asti, mutta ei enää sen jälkeen.

Viranomaisten tietoon tuli yhteensä 1 450 raiskausrikosta vuonna 2020, mikä oli kaksi prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Koronavuosi ei näyttäydy viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrillä tai muillakaan piirteillä mitattuna eroavan merkittävästi aiemmista vuosista. Kymmenenvuotisjakson alimmasta rikosten määrän tasosta vuonna 2013 viranomaisten tietoon tulleiden raiskausten määrä on kasvanut 49 prosenttia. Erityisesti törkeiden tekomuotojen määrä on lisääntynyt huomattavasti. Vuonna 2020 raiskausrikoksista 9 prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä, kun taas lievemmin rangaistavien raiskausten (nykyinen RL 20:1 § 3) osuus oli vain kaksi prosenttia.

Törkeiden raiskausten määrän kasvu liittynee ainakin osin vuoden 2014 lainmuutokseen, jonka mukaan raiskausta on pidettävä törkeänä, jos teko kohdistuu alle 18-vuotiaaseen ja on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Muiden raiskausrikosten osalta lukumäärän kasvu voi ainakin joiltakin osin liittyä vuonna 2011 voimaan tulleeseen lainmuutokseen, jonka myötä sukupuoliyhteyden harjoittaminen puolustuskyvyttömän henkilön kanssa arvioidaan raiskaukseksi riippumatta siitä, onko tekijä aikaansaanut puolustuskyvyttömyyden. Aikaisemmin teot, joissa tekijä käytti hyväkseen esimerkiksi humalasta johtuvaa puolustuskyvytöntä tilaa, arvioitiin seksuaalisina hyväksikäyttöinä. Myös sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettiin vuonna 2014, mikä on saattanut vaikuttaa raiskauksina arvioitavien tekojen määriin. Kuvion 1 luvut sisältävät myös ne teot, joita poliisi on tutkinut raiskausrikoksen *yrityksenä*. Raiskausrikoksen yritykseksi nimettyjen tekojen osuus vuonna 2020 oli yhdeksän prosenttia.

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet raiskausrikokset vuosina 2011–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Edellä esitetyt tiedot perustuvat rikosten, ei tekijöiden määriin; sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen vuoden aikana. Jos tarkastelu rajataan

niin, että yksi henkilö voi esiintyä vuoden aikana vain kerran rikoksen tekijänä törkeimmän rikoksensa mukaan, raiskausrikoksesta epäiltyjen määrä on vuodesta 2011 vuoteen 2020 kasvanut 409 henkilöstä 791 henkilöön. Tekijäpohjaisen laskennan kuvaaman muutoksen suunta ja mittaluokka ovat pääosin samanlaiset kuin rikoksia laskettaessa.

Seksuaalirikokset, joihin liittyy uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltaa, ovat verraten harvinaisia. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2010–2018 surmatuista naisista seitsemän (4 % naisuhreista) ja miehistä yksi surmattiin raiskauksen yhteydessä ja aikajakson henkirikoksista 1,5 prosenttia liittyi seksuaalirikoksiin (Lehti 2020).

Kokonaisrikollisuus. Raiskausta ja raiskauksen yritystä koskevat kysymykset liitettiin osaksi kansallista uhritutkimusta vuonna 1997. Vuosina 2013–2020 toteutettu Kansallinen rikosuhritutkimus (KRT) poikkeaa aiemmista uhrikyselyistä sekä kysymysmuotoilujen että kyselymenetelmän suhteen, mistä johtuen kyselyn tuottamat tiedot eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin kyselyihin nähden (menetelmäerojen vaikutuksista ks. Laaksonen & Heiskanen 2014). Vuoden 2020 kyselyssä 2,8 prosenttia naisista ja 0,5 prosenttia miehistä ilmoitti joutuneensa sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen (ml. yritys) kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana (taulukko 1). Vuosina 2013–2020 naisten kokemaa seksuaalista väkivaltaa koskevat estimaatit ovat vaihdelleet 1,6 ja 2,8 prosentin, miesten 0,3 ja 0,7 prosentin välillä[1].

Taulukko 1 Sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottaminen tai pakottamisen yritys viimeisen 12 kuukauden aikana, % 15–74-vuotiaista

	2013	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Naiset	2,3	1,6	2,2	2,2	2,2	2,5	2,8	2,8
Miehet	0,4	0,4	0,3	0,7	0,5	0,6	0,3	0,5

Lähde: Kansallinen rikosuhritutkimus 2013–2020 (ks. Näsi & Kolttola 2021)

Raiskausten piirteitä

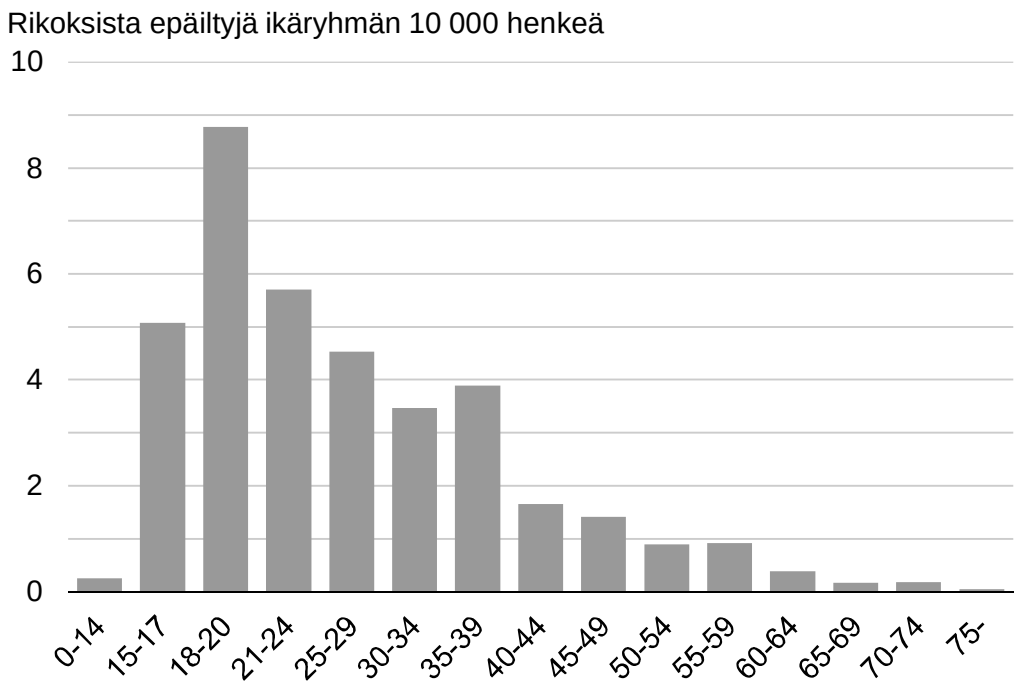
Raiskausrikosten teonpiirteitä on seuraavassa kuvattu kahden lähteen nojalla. Osa tarkasteluista perustuu Tilastokeskuksen julkaisemaan rikos- ja pakkokeinotilastoon. Tarkastelussa on pääosin hyödynnetty kolmen viimeisimmän vuoden (2018–2020) tietoja, koska rikosepäilyjen lukumäärä eri ryhmissä voi vaihdella yksittäisinä vuosina melko voimakkaastikin. Tilastokeskuksen tilastoissa kuvatut rikokset koskevat osin kaikkia viranomaisten

[1] On syytä huomata, että estimaatteihin liittyy esimerkiksi otannasta johtuvaa epävarmuutta. Käytännössä estimaatin 95 prosentin luottamusväli esimerkiksi naisilla on viime vuosina ollut yli prosenttiyksikön verran.

tietoon tulleita ja osin selvitettyjä rikoksia, joiden kokonaismäärät vaihtelevat hieman. Toisena lähteenä on käytetty selvitystä, joka perustuu tietoihin vuosien 2006–2009 tuomioistuinratkaisuista (Lappi-Seppälä ym. 2012)[1].

Sukupuoli. Vuosina 2018–2020 viranomaisten tietoon tulleiden raiskausrikosten tekijöistä 99,2 prosenttia oli miehiä ja 0,8 prosenttia naisia. Uhrien sukupuolijakauma oli pitkälti päinvastainen: 96 prosenttia naisia ja 4 prosenttia miehiä. Myös kyselytutkimusten mukaan sukupuolten välinen ero on huomattava (ks. taulukko 1), mutta niissä ero on hieman vähäisempi kuin viranomaisten tietoon tulleissa raiskausrikoksissa.

Ikä. Kuviossa 2 on tarkasteltu raiskausrikoksista epäiltyjä ikäryhmittäin suhteessa kunkin ikäryhmän kokoon vuosina 2018–2020. Kuviosta havaitaan, että raiskausrikoksista epäiltyjen ikäjakauma painottuu vahvasti nuorimpiin ikäryhmiin. Rikostaso on korkeimmillaan 18–20-vuotiaiden keskuudessa (8,8 epäilyä ikäryhmän 10 000 henkilöä kohden), jonka jälkeen rikosepäilyjen määrä laskee voimakkaasti. Kaikkiaan 38 prosenttia epäillyistä oli 15–24-vuotiaita ja 27 prosenttia 25–34-vuotiaita.

Kuvio 2 Raiskausrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 10 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuosina 2018–2020 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021b)

[1] Selvityksen aineisto on rikoslajikohtaisesti edustava aineisto täytäntöönpanokelpoisista käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien tuomioista kalenterivuoden tasolla (RL 21:1–3); kyse on siis tuomioistuinkäsittelyyn edenneistä tapauksista.

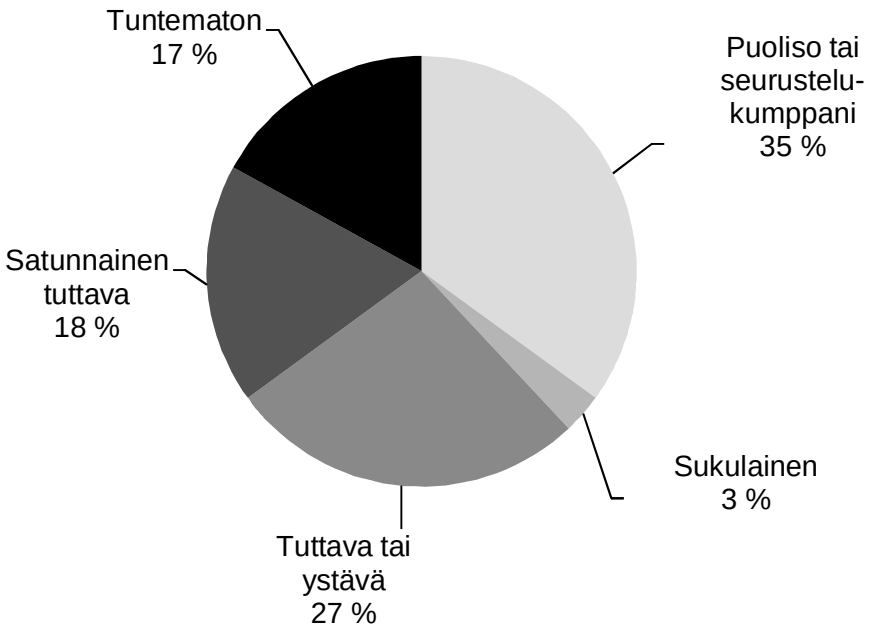
Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan raiskausrikosten uhreista 10 prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja 52 prosenttia 15–24-vuotiaita. Kaikkiaan 83 prosenttia uhreista oli alle 35-vuotiaita. Saman suuntaisia tuloksia on saatu myös Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa. Vuoden 2020 kyselyssä 8,4 prosenttia 15–24-vuotiaista naisista ilmoitti, että häneen oli edeltävän vuoden aikana kohdistunut pakottamista (ml. yritys) sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen. 25–34-vuotiaiden naisten ryhmässä osuus oli 3,5 prosenttia, 35–54-vuotiaiden ryhmässä 2,0 prosenttia ja tätä vanhemmissa ikäryhmissä 1,1 prosenttia. Miesten osalta osuus oli alle prosentin kaikissa ikäryhmissä.

Tekopaikka. Valtaosa raiskausrikoksista tapahtuu yksityisissä tiloissa. Vuonna 2020 viranomaisten tietoon tulleista raiskausrikoksista 76 prosentissa tekopaikkana oli yksityinen asunto ja 13 prosentissa muu yksityinen tila. Kaikkiaan siis 89 prosenttia raiskausrikoksista tapahtui yksityisissä tiloissa. Osuus on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut 78 ja 89 prosentin välillä. Muualla tapahtuneissa raiskausrikoksissa oli valtaosin kyse tilastokategoriasta ”muu yleinen paikka”.

Alkoholin rooli. Vuosina 2018–2020 kirjattuihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 29 prosenttia oli alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Päihtyneiden tekijöiden osuus on alhaisempi kuin muissa väkivaltarikoksissa. Tuomioistuinaineiston perusteella uhreista 44 prosenttia oli päihtyneitä (Lappi-Seppälä ym. 2012, 64). Raiskausrikoksissa päihtymyksellä on siis rooli sekä uhrin että tekijän osalta.

Osapuolten suhde. Oikeusministeriön raiskausrikoksia koskevan selvityksen mukaan noin joka kolmannessa tuomioistuinkäsittelyyn edenneessä raiskaustapauksessa osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään (Lappi-Seppälä ym. 2012, ks. kuvio 3). Neljäsosassa tapauksista osapuolet olivat tuttavia tai ystäviä. Vajaassa viidesosassa tapauksista kyse oli satunnaistuttavista, ja reilussa kuudesosassa osapuolet olivat tuntemattomia toisilleen[1].

[1] Huomattakoon, että tuomioistuinratkaisuihin perustuvassa tarkastelussa luokka ”tuntematon” ei sisällä tapauksia, joiden tekijää ei saada selville.

Kuvio 3 Osapuolten suhde raiskausrikoksissa 2006–2009. *Lähde:* Lappi-Seppälä ym. 2012

Vammat. Raiskaus aiheuttaa useimmiten fyysisiä ja/tai psyykkisiä vammoja (Lappi-Seppälä ym. 2012). Fyysisen väkivallan muodoista yleisimpiä ovat käsiksi käyminen, retuuttaminen ja kiinni pitäminen, mutta noin joka neljänteen tapaukseen sisältyi lyömistä, kuristamista tai pidempiaikaista lyömistä taikka muuta väkivaltaa. Tapaukset aiheuttivat useimmille uhreille (63 %) psyykkistä haittaa, joka vaati usein myös hoitoa. Vuonna 2011 julkaistun tutkimuksen mukaan neljännes rikosuhrien puhelintukipalveluihin soittaneista otti yhteyttä seksuaalisen väkivallan takia (Honkatukia & Kivivuori 2011, 6–7).

Tekijöiden sosioekonominen asema. Aiemman tutkimustiedon perusteella raiskaukseen syyllistyneet miehet ovat koko miespopulaatioon verrattuna sosiaalisesti marginaalisessa asemassa. Tämä koskee koulutusta, ammattiasemaa ja tuloja (Honkatukia 2001, 23–24). Tämä pitää paikkansa myös tuoreimpien tilastotietojen pohjalta. Taulukossa 2 on esitetty vuosien 2018–2020 osalta raiskausrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän 10 tuhatta henkilöä kohden. Raiskauksista epäiltyjen sosioekonominen asema on keskimääräistä väestöä matalampi. Rikostaso oli korkein ryhmässä ”muut”, joka kattaa muun muassa työttömät ja asevelvolliset sekä opiskelijat. Rikostaso oli matalin yli 55-vuotiailla eläkeläisillä ja toimihenkilöillä.

Taulukko 2 Raiskausrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2018–2020

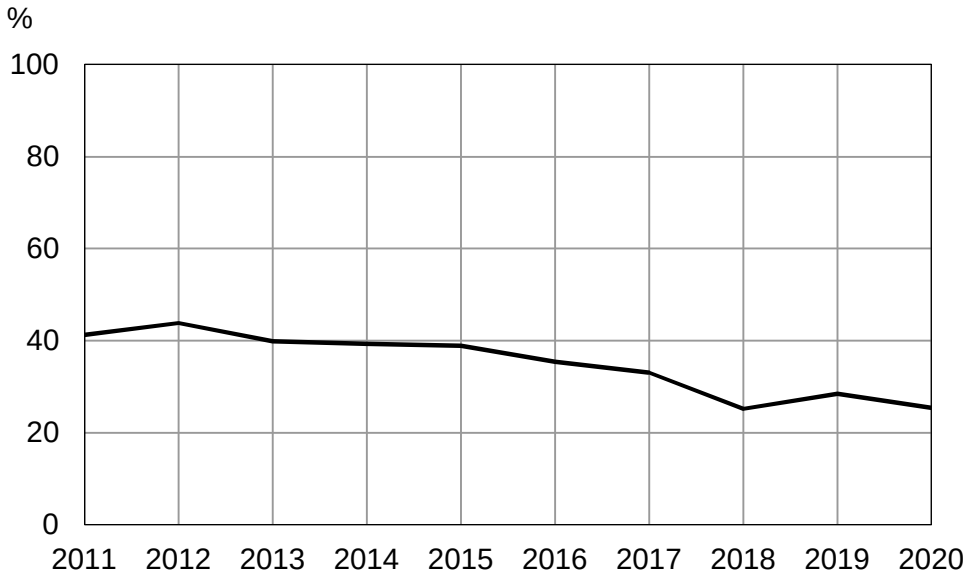
Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 10 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	4,8	0,6
Alemmat toimihenkilöt	5,4	0,5
Työntekijät	19,1	2,1
Yrittäjät	3,1	0,9
Opiskelijat	20,3	6,0
Eläkeläiset (55 v. ja vanhemmat).	5,7	0,4
Eläkeläiset alle 55 v.	2,5	2,7
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	19,9	6,6
Tuntematon	19,3	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2021c). Tiedot rikosepäilyistä ovat vuosilta 2018–2020, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2018.

Tekijän kansalaisuus. Ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisten tekijöiden (ml. toisen polven maahanmuuttajat) osuus viranomaisten tietoon tulleista rikoksista on pitkällä aikavälillä lisääntynyt maahanmuuttajaväestön väestöosuuden lisääntyessä (ks. luku B1). Osuus on erityisen korkea seksuaalirikoksissa. Vuonna 2020 viranomaisten tietoon tulleissa raiskausrikoksissa ulkomaalaisten tekijöiden osuus oli 27 prosenttia (329 epäilyä). Kymmenen edeltävän vuoden aikana osuus on vaihdellut 23 ja 38 prosentin välillä. Vuonna 2010 osuus oli kuitenkin vielä korkeampi, 45 prosenttia. Vuonna 2020 ulkomaan kansalaisia oli epäiltynä 7,8 henkilöä 10 tuhatta asukasta kohti, kun vastaava luku Suomen kansalaisilla oli 1,8 henkilöä.

Joiltakin osin ulkomaalaistaustaisten yliedustusta raiskausrikoksista epäillyissä selittää väestön nuori ikärakenne. Laajan maahanmuuttajien rikollisuutta käsitelleen tutkimuksen (Lehti ym. 2014) mukaan vuosina 2010–2011 maahanmuuttajien rikostaso oli syntyperäisiä suomalaisia korkeampi lähes kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Tilastokeskuksen vuosia 2017–2018 koskevassa selvityksessä ulkomaan kansalaisten ikä- ja sukupuolivakioitu suhteellinen riski joutua raiskausrikoksesta epäillyksi oli noin kuusinkertainen Suomen kansalaisiin nähden. Irakin kansalaisilla osuus oli noin 16-kertainen, Somalian kansalaisilla kuusinkertainen ja Viron kansalaisilla kolminkertainen (Tilastokeskus 2019).

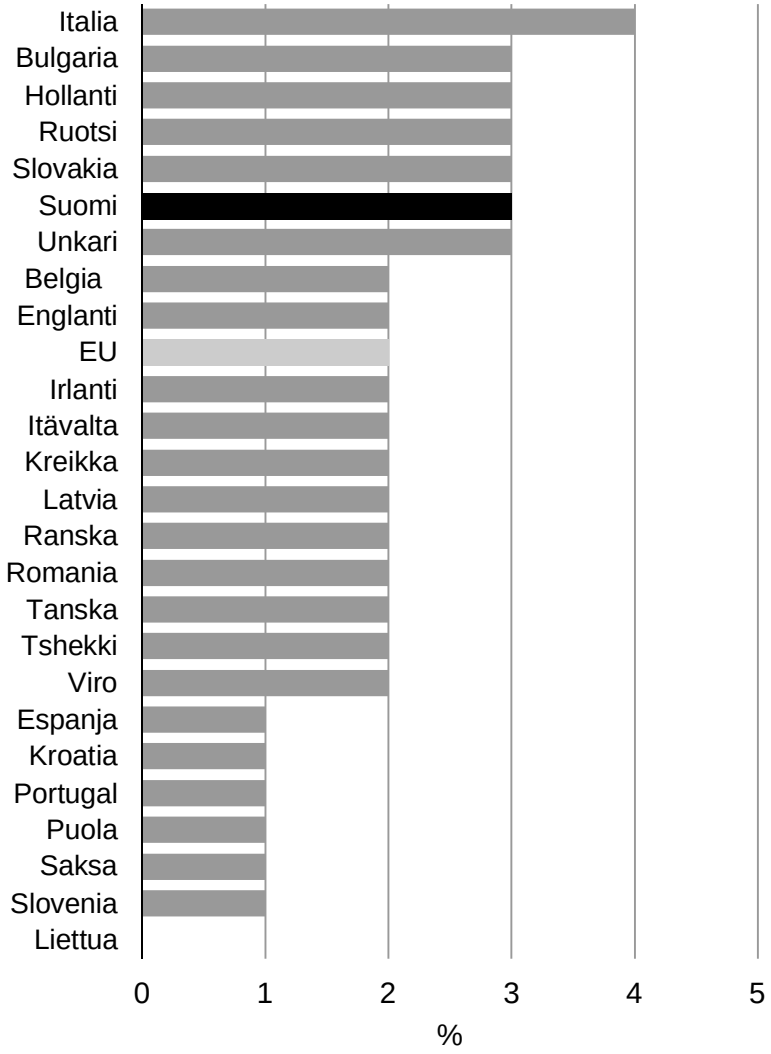
Selvitysprosentti. Kuviossa 4 on tarkasteltu raiskausrikosten selvitysastetta vuosina 2011–2020. Luku kuvaa selvitettyjen rikosten osuutta tilastointivuonna tietoon tulleista rikoksista. Kuten muissakin rikoslajeissa, myös raiskausrikoksissa selvitysaste on viimeisen kymmenen vuoden aikana laskenut, 41 prosentin tasosta 25 prosenttiin.

Kuvio 4 Raiskausrikokset (RL 20:1–2): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana viranomaisten tietoon tulleista rikoksista 2011–2020. *Lähde*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa

Viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta kuvaava tilasto ei kerro raiskausrikosten todellisesta määrästä ja eri maiden välillä olevista eroista. Asian mittaaminen uhritutkimuksen keinoin on sekin monella tapaa pulmallista aiheen sensitiivisyyden sekä rikosten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi. Lisäksi eri maiden toisistaan poikkeavat vastausprosentit ja erilaiset tutkimusmenetelmät voivat vaikuttaa saatuihin tuloksiin. Vuonna 2014 toteutetussa EU:n laajuisessa tutkimuksessa teemaa on lähestytty tiedustelemalla, ovatko vastaajat joutuneet viimeisen vuoden aikana tai 15 vuotta täytettyään seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Suomi sijoittuu tässä vertailussa Ruotsin tapaan keskiarvoa ylemmäs (kuvio 5).

Kuvio 4 Seksuaalista väkivaltaa viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana kokeneet eri EU-maissa (%). *Lähde:* European Union Agency for Fundamental Rights 2014

Seksuaalisen väkivallan kohteeksi oli joutunut 0–4 prosenttia vastaajista kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Suomessa ja Ruotsissa tämä osuus oli kolme prosenttia. Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin huomioitava, että Pohjoismaissa tutkimus toteutettiin menetelmällisesti hieman poikkeavalla tavalla, mikä on voinut vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset

Laissa on säädetty rangaistavaksi sukupuoliyhteys ja muu laissa mainittu seksuaalinen teko alle 16 vuotta täyttäneen lapsen kanssa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, RL 20:6). Lisäksi tietyissä erityissuhteissa (vanhempi–lapsisuhde tai muu laissa mainittu riippuvuussuhde) sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan tai tätäkin vanhemman kanssa on kriminalisoitu. Huhtikuussa 2019 astui voimaan muutos, jossa rikoslakiin lisättiin törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös (RL 20:7b, rangaistusmaksimi 12 vuotta vankeutta) tapauksiin, joissa aiemmin sovellettiin samanaikaisesti törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Ennen huhtikuuta 2019 tehdyissä rikoksissa ankarimmin rangaistava tekomuoto (rangaistusmaksimi 10 vuotta vankeutta) on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7).

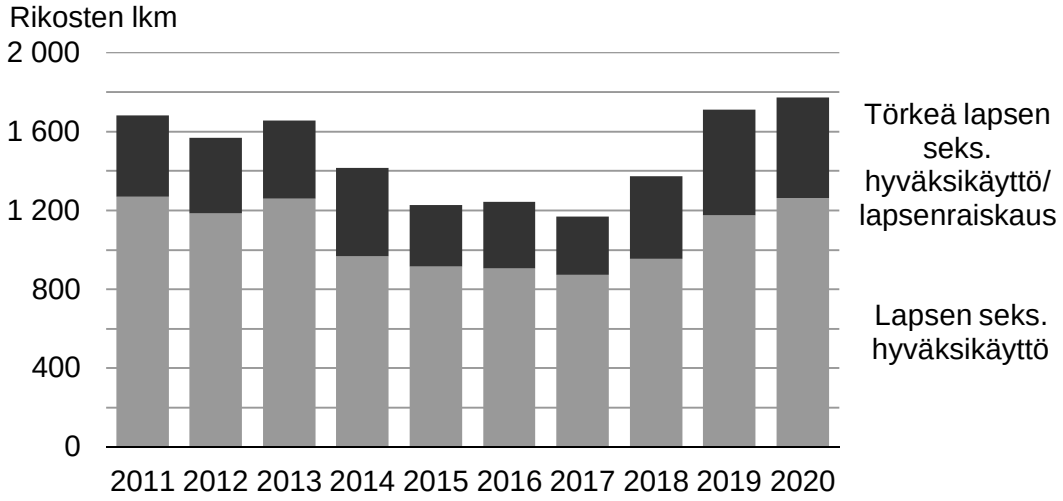
Tietolähteet

Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikosepäilyistä saadaan muuhun väestöön kohdistuneiden rikosten tapaan tietoa rikostilastoista (Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto). Laajojen tekosarjojen paljastuminen viiveellä sekä lainsäädännössä, ilmoittamisalttiudessa ja viranomaiskontrollissa tapahtuneisiin muutoksiin liittyen viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrä on vaihdellut vuosittain paljon, eivätkä rikostilastot yksinään riitä kuvaamaan ilmiön yleisyyttä ja siinä tapahtuneita muutoksia.

Kokonaisrikollisuuden näkökulmasta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on selvitetty lapsille ja nuorille suunnattujen lapsiuhritutkimusten avulla. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille suunnatut laajat kyselytutkimukset väkivaltakokemuksista toteutettiin vuosina 2008 (Ellonen ym. 2008) ja 2013 (Fagerlund ym. 2014). Yhdeksäsluokkalaisten osalta tuloksia voidaan verrata Sariolan (1990) vuonna 1988 toteuttamaan koululaiskyselyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan tarkasteluun rajautuneissa kyselytutkimuksissa (Heiskanen & Piispa 1998; Piispa ym. 2006) aikuisia vastaajia on pyydetty muistelemaan myös lapsuudessa kokemaansa seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa. Lähes kokonaiset ikäluokat tavoittavissa Kouluterveyskyselyissä (esim. Ikonen & Helakorpi 2019) on puolestaan eri vuosina kysytty vaihtelevin kysymyksenasetteluin seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä. Lisäksi lasten ja nuorten seksuaalikokemuksia aikuisten kanssa, eli lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön mahdollisesti täyttävien tekojen yleisyyttä, on lapsiuhritutkimusten kysymyksenasettelua soveltaen selvitetty Kouluterveyskyselyssä 2019.

Rikollisuuden kehitys

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus. Alla olevassa kuviossa 6 on esitetty poliisin tietoon tulleet lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lukumäärät vuosina 2011–2020. Vuosilta 2019 ja 2020 mukaan on laskettu myös törkeät lapsenraiskaukset, jotka on kuviossa 6 sisällytetty samaan osioon törkeiden lapsen seksuaalisten hyväksikäyttöjen kanssa. Vuonna 2020 kirjattiin 1 261 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, 441 törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja 68 törkeää lapsenraiskausta, eli rikosten yhteenlaskettu määrä oli 1 770. Vuotta aiemmin näitä rikoksia tuli poliisin tietoon yhteensä 1 709.

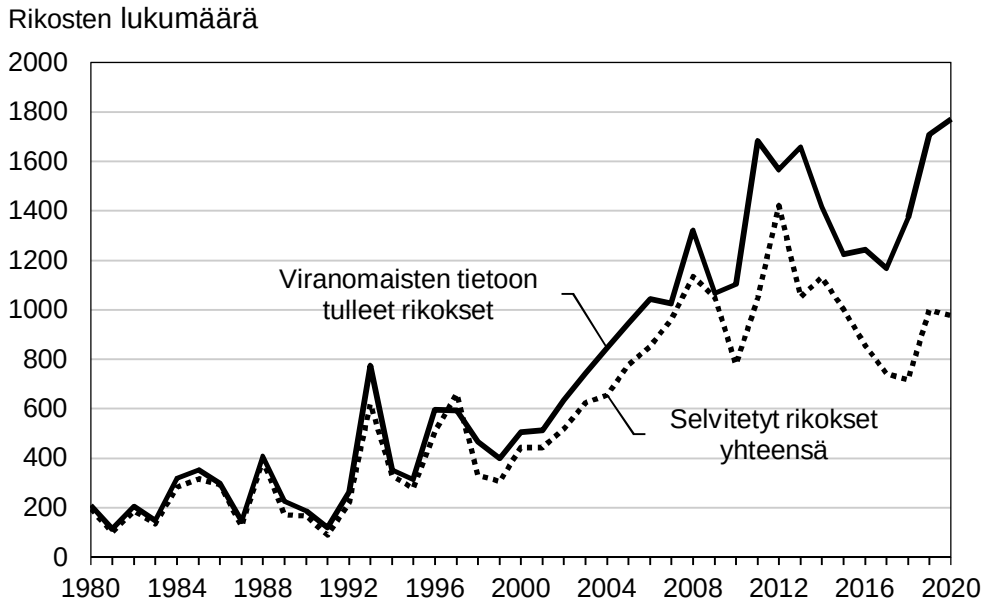
Kuvio 5 Viranomaisten tietoon tulleet lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt ja törkeät lapsenraiskaukset vuosina 2011–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Viimeisten 10 vuoden aikana vaihtelu poliisin tietoon tulleiden lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikosten vuosittaisessa määrässä on ollut suurta. Vuonna 2011 poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä kasvoi 53 prosenttia edellisestä vuodesta pysyen sen jälkeen vuosina 2012–2013 suunnilleen samalla tasolla. Vuonna 2014 määrä kääntyi laskuun, joka jatkui myös vuonna 2015 tasaantuen jälleen vuosina 2016–2017. Kasvupiikistä ainakin osa vaikuttaa johtuneen viiveellä ilmi tulleista, jo vuosia aiemmin tapahtuneista perheensisäisistä hyväksikäyttötapauksista. Vuonna 2013 lapsen seksuaalisia hyväksikäyttörikoksia kirjattiin 59 prosenttia enemmän kuin vuonna 2006. Rikoksista epäiltyjen määrä (nettoluku) kasvoi samana aikana kuitenkin vain 12 prosenttia. Vuonna 2020 poliisin tietoon tulleissa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksissa epäiltyjä tekijöitä oli yhteensä 995 (1 138 vuonna 2019; bruttoluku), joka koostui 566 eri henkilöstä (487 vuonna 2019).

Paitsi että rikossarjojen määrät vaihtelevat vuosittain, niiden osatekojen kirjaamiskäytännöissä on epäyhteneväisyyttä. Rikosten selvitysaste oli myös

vuosina 2010–2013 aiempaa matalampi. Poliisin selvitetyksi merkitsemiä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksia oli vuonna 2020 yhteensä 947 ja törkeitä lapsenraiskauksia 30 (988 ja 12 vuonna 2019). Kuviossa 7 on esitetty kaikkien näiden ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten määrät vuosittain, mutta koska osa merkitään selvitetyiksi eri vuonna kuin rikosilmoitus on kirjattu, koskevat saman vuoden luvut ilmoitetuista ja selvitetyistä rikoksista osin eri tapauksia.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna havaitaan, että vuosittain ilmoitettujen tapausten määrä on moninkertaistunut vuodesta 1980 (kuvio 7). Tilastoitujen rikosten määrän kasvu ei kuitenkaan yksiselitteisesti viittaa pelkästään siihen, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö olisi ilmiönä lisääntynyt, vaan taustalla on muun muassa viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisriskin kasvu (ks. myös Hinkkanen 2009, 12). Tähän viittaavat tutkimustulokset, joissa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä on tutkittu kyselytutkimuksin. Toisaalta esimerkiksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö internetin välityksellä sekä lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin eli niin sanottu grooming ovat olleet laajamittaisemmin mahdollisia vasta 2000-luvun alun tienoilta, ja viimeksi mainittu lisättiin rikoslakiin vuonna 2011.

Kuvio 7 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (ml. törkeä lapsenraiskaus) 1980–2020, viranomaisten tietoon tulleet rikokset ja selvitetyt rikokset vuosittain (aik. laps. kohd. haureus) (Hinkkanen 2009,11). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Tekojen arkaluontoisuuden vuoksi lapsiin kohdistuneita seksuaalisia hyväksikäyttöjä ei läheskään aina ilmoiteta poliisille tai muille viranomaisille. Lapsi voi salata asian vanhemmiltaan, ja vanhemmatkaan eivät aina halua

tehdä hyväksikäytöstä rikosilmoitusta. Jos hyväksikäyttäjänä on lapsen vanhempi tai muu perheenjäsen, rikoksen poliisille ilmoittaminen on paljolti riippuvainen siitä, tuleeko epäily ilmi muuta kautta esimerkiksi päiväkodissa, koulussa tai sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteydessä.

Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa kysyttiin, oliko lapsi tai nuori kertonut seksuaalikokemuksesta aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman kanssa ja jos kyllä, kenelle (Fagerlund ym. 2014, 119–120). Niistä, joilla seksuaalikokemuksia oli ja jotka vastasivat kysymykseen kokemuksesta kertomisesta (247 vastaajaa), kuusi prosenttia oli kertonut poliisille. Terveydenhoitajalle, koulukuraattorille ja/tai sosiaalityöntekijälle oli kertonut 2–5 prosenttia vastaajista[1]. Lähes puolet oli kertonut seksuaalikokemuksesta aikuisen kanssa kaverille, ja 19 prosenttia ei ollut kertonut kenellekään. Ruotsissa on arvioitu, että lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä noin 3–12 prosenttia tulee poliisin tietoon (Brå 2007).

Rikosten ilmoitusalttiudessa tapahtuneet muutokset ovat voineet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrän kehitykseen. Osa uutisoiduista seksuaalirikostapauksista on herättänyt suurta mediahuomiota, ja kampanjointi sekä julkinen keskustelu seksuaalisesta häirinnästä ja hyväksikäyttörikoksista on voinut laskea ilmoituskynnystä vanhempienkin tekojen osalta (esim. Haapakangas 2020). Viranomaisten ilmoitusvelvollisuuksiin ja tiedonvaihtoon on tehty viime vuosien aikana lainsäädännöllisiä muutoksia, mikä myös lisää lapsiin kohdistuvien rikosten ilmituloa (Mathews ym. 2016). Suomessa lastensuojelussa ja poliisissa on lisäksi 2000-luvun aikana panostettu lapsiin kohdistuneiden rikosten tunnistamiseen ja tutkimiseen erityisesti viranomaisia kouluttamalla (esim. Ellonen & Rantaeskola 2016; Fagerlund & Toivonen 2021).

Rikossarjat voivat vaikuttaa huomattavasti vuosittain tilastoitujen rikosten määrään. Näiden rikosten kirjaamiskäytäntö on epäyhtenäinen erityisesti silloin, kun sama henkilö on joutunut toistuvasti hyväksikäytön uhriksi. Toisinaan rikossarja kirjataan yhtenä rikoksena ja toisinaan useana, jopa 300 rikoksena.

Kokonaisrikollisuus. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on pyritty selvittämään nuorille suunnattujen kyselytutkimusten avulla. Naisuhritutkimuksissa vastaajia on myös pyydetty muistelemaan lapsuuden hyväksikäyttökokemuksia. Lisäksi Kouluterveyskyselyissä on selvitetty eri tavoin seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemuksia. Uhritutkimuksissa seksuaalinen väkivalta on yleensä pyritty määrittelemään siten, että se vastaisi mahdollisimman tarkoin rikoslaissa määriteltyjä tekoja. Kysymyksiä voidaan kuitenkin asettaa myös neutraalimmin esimerkiksi lasten seksuaa-

[1] Vastaaja on voinut kertoa tapauksesta useammalle henkilölle eli valita myös useamman vaihtoehdon.

likokemuksista aikuisten kanssa. Näin on menetelty lapsiuhritutkimuksissa, jolloin (lapsi)vastaajan ei tarvitse määritellä kokemuksiaan suhteessa rikoslakiin kytkeytyvään sanastoon.

Vuosien 2008 ja 2013 lapsiuhritutkimukset (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014) kohdistettiin peruskoulun kuudennen ja yhdeksännen luokan oppilaille. Yhdeksännen luokan oppilaiden osalta lapsiuhritutkimusten tuloksia seksuaalikokemuksista aikuisten kanssa voidaan verrata vuonna 1988 tehtyyn vastaavanlaiseen kyselytutkimukseen, jossa käytettiin osittain samoja kysymyksiä (Sariola 1990).

Nuorten seksuaalikokemukset heitä vähintään viisi vuotta vanhempien eli tavallisesti aikuisten[1] kanssa ovat pitkällä aikavälillä vertailtuna vähentyneet niin tytöillä kuin pojillakin (taulukko 3). Vähentymistä on tapahtunut erityisen selvästi sukupuoliyhteyteen johtaneissa teoissa (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014). Lapsiuhritutkimuksessa seksuaaliseksi hyväksikäytöksi[2] luokiteltujen tekojen osuus on vähentynyt tytöillä 14 prosentista (vuonna 1988) neljään prosenttiin (vuonna 2013) ja pojilla vastaavana aikana viidestä prosentista yhteen prosenttiin. Kaikkiaan seksuaalikokemuksia aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa ilmoitti seitsemän prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja kaksi prosenttia saman ikäisistä pojista vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014, 161). Vuonna 2019 kerätyssä Kouluterveyskyselyssä (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2019) tulokset viittaavat siihen, että seksuaalikokemusten yleisyys vähintään viisi vuotta vanhempien henkilöiden kanssa pysyi yhdeksäsluokkalaisilla 2010-luvulla lähes samana: tytöistä kahdeksan prosenttia ja pojista kaksi prosenttia ilmoitti näitä kokemuksia, joiden osuuteen sisältyivät myös aikuisten tekemät pyynnöt ja ehdotukset (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2019).

Taulukko 3 Seksuaalikokemukset aikuisten ja vähintään 5 vuotta vanhempien kanssa, %

	1988	*2008*	*2013*	*2019*
Tytöt	17	11	7	8
Pojat	6	2	2	2
Yhteensä	12	7	4	5

Lähteet: Lapsiuhritutkimukset 1988, 2008 ja 2013 (9 lk.) (Fagerlund ym. 2014, liitetaulukko 30); Kouluterveyskysely 2019 (8–9 lk.) (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019)

[1] Useimmiten seksuaalikokemuksen toinen osapuoli oli vastaajan mukaan hänen poika-/tyttöystävänsä, ystävä tai tuttava. Merkittävän ryhmän muodostivat myös nuorelle ennestään tuntemattomat henkilöt.

[2] Seksuaalinen kanssakäyminen määriteltiin seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mikäli toinen osapuoli oli vähintään viisi vuotta vanhempi kuin nuori itse, eikä ollut nuoren tyttö- tai poikaystävä ja kokemus sisälsi sukupuolielinten paljastamisen, niiden koskettamisen tai yhdynnän. Samoin hyväksikäytöksi määriteltiin kaikki ne tapaukset, joissa tekoon liittyi pakottamista tai väkivaltaa, riippumatta seksuaalisen kanssakäymisen muodosta. Vuoden 2013 tutkimusta varten vuosien 1988 ja 2008 aineistoista laskettiin uudet luvut sisällyttäen mukaan myös ne tapaukset, jotka lapset ilmoittivat ystävän kanssa tapahtuneiksi.

Lapsiuhritutkimusten (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014) perusteella valtaosa hyväksikäytöstä koetaan 13–16-vuotiaana ja tekijä on joku muu kuin perheenjäsen. Perheen sisällä tapahtunut hyväksikäyttö onkin kyselytutkimusten perusteella ollut erittäin harvinaista. Seksuaaliseksi hyväksikäytöksi määritellyt tapaukset ovat tytöille selvästi yleisempiä kuin pojille. Uhritutkimuksen perusteella uhreista on kokonaisuudessaan tyttöjä noin 80 prosenttia. Tuomituissa rikoksissa tyttöjen osuus uhreista oli 92 prosenttia vuosina 2017–2018 (Malin 2020).

Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä on kysytty seksuaalikokemusten lisäksi erikseen seksuaaliväkivallasta, häiritsevästä seksuaalisesta ehdottelusta ja ahdistelusta sekä seksuaalisen häirinnän kokemuksista puhelimessa, internetissä ja julkisessa tilassa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Seksuaaliväkivallan indikaattori kuvaa vuoden 2019 kyselyssä niiden osuutta, jotka ovat vastanneet kokeneensa ainakin jotain seuraavista: riisuuntumaan pakottamista, kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoa, yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista ja rahan, tavaran tai päihteiden tarjoamista vastineeksi seksistä. Kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista pojista noin neljä prosenttia ja tytöistä vähän alle 10 prosenttia ilmoitti kokeneensa seksuaaliväkivaltaa viimeksi kuluneen vuoden aikana (Ikonen & Helakorpi 2019). Edellisellä kyselykerralla 2017 seksuaalista väkivaltaa ilmoitti kokeneensa pojista viisi prosenttia ja tytöistä kahdeksan prosenttia viimeisen vuoden ajalta (Ikonen & Halme 2018).

Naisuhritutkimuksissa – jotka on suunnattu 18–74-vuotiaille naisille – vastaajia on pyydetty muistelemaan alle 15-vuotiaana kokemaansa, miehen tekemää seksuaalista väkivaltaa (Piispa ym. 2006). Vuoden 2005 kyselyssä 18 prosenttia muisti kokeneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä (14 prosenttia vuonna 1997) (emt., 30). Seksuaalisen pakottamisen tai sen yrityksen kohteeksi joutuneiden osuudessa ei ollut tapahtunut suuria muutoksia. Vuoden 2005 tutkimuksessa kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti joutuneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisen pakottamisen yrityksen kohteeksi ja kolme prosenttia seksuaalisen pakottamisen kohteeksi.

Internetin, älypuhelinten ja sosiaalisen median sovellusten käytön yleistyminen on lisännyt mahdollisuuksia hyväksikäyttöön (esim. Broome, Izura & Lorenzo-Dus 2018; Kloess ym. 2019). Kontakteja potentiaalisiin uhreihin voidaan tehdä internetin välityksellä suuria määriä, jolloin tekijöiden on mahdollista löytää itselleen helpoimmat uhrit. Vielä noin 10–20 vuotta sitten toteutettujen, internetissä tapahtuvaa seksuaalista häirintää kartoittaneiden tutkimusten mukaan fyysiseen kanssakäymiseen johtaneita tapauksia oli suhteellisen vähän, mutta verkossa tapahtuva ahdistelu oli jo tuolloin monimuotoista ja joissakin muodoissaan hyvin yleistä (esim. Kimberly 2001; Brå 2007; Salmi 2008; Fagerlund ym. 2014). Aikuisten kontakteja lapsiin internetin vä-

lityksellä selvittäneessä ruotsalaistutkimuksessa lähes puolet tytöistä ja viidennes pojista kertoi kohdanneensa entuudestaan tuntemattoman taholta seksuaalisia kontaktiyrityksiä (Brå 2007). Tuoreemmassa ruotsalaisille yhdeksäsluokkalaisille toteutetussa rikollisuuskyselyssä tytöistä noin kahdeksan prosenttia ja pojista 1,5 prosenttia oli painostettu seksuaaliseen tekoon viimeisten 12 kuukauden aikana, ja näistä tapahtumista 20 prosenttia ilmoitettiin tapahtuneeksi netissä tai sosiaalisen median kanavissa (Brå 2018, 31–32). Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa 16 prosenttia tytöistä ja seitsemän prosenttia pojista ilmoitti viimeisen vuoden aikana kokeneensa seksuaalista häirintää tai ehdottelua tuntemattoman henkilön taholta internetissä. Internet-tuttavan kanssa suostuttelun, pakottamisen tai lahjonnan seurauksena seksin harrastamisesta ilmoitti yhteensä 51 vastaajaa. (Fagerlund ym. 2014.)

Vuoden 2021 Kouluterveyskysely toteutettiin ajalla 1.3.–28.5.2021, ja koko tiedonkeruun ajan maassa vallitsi koronapandemian takia poikkeustila (Helakorpi & Kivimäki 2021). Kysely sisälsi tälläkin kertaa kysymykset häiritsevästä seksuaalisesta ehdottelusta ja ahdistelusta viimeisten 12 kuukauden ajalta, jolloin raportoidut kokemukset ajoittuivat niin ikään korona-aikaan. Puhelimen tai netin välityksellä häiritsevää seksuaalista ahdistelua ilmoitti kokeneensa 42 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja yhdeksän prosenttia saman ikäisistä pojista. Vastaavat luvut vuoden 2019 kyselystä olivat 27 ja seitsemän prosenttia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.) (Ikonen & Halme 2018.) Netti- ja puhelinahdistelukokemusten huomattava yleistyminen on mahdollisesti osittain kytköksissä juuri poikkeusaikaan, mutta seksuaaliväkivallan ja häirinnän teemojen oltua viimeisten parin vuoden aikana erityisen näkyvästi esillä, voitaneen tarkempia päätelmiä poikkeusolojen vaikutuksista tehdä vasta toistettujen kyselyjen myötä. Onkin hyvä huomata, että tytöt ilmoittivat aiempaa merkittävästi yleisemmin kokeneensa häiritsevää seksuaalista ahdistelua myös julkisissa tiloissa (21 prosenttia vuonna 2021 vrt. 12 prosenttia vuonna 2019), vaikka koronarajoitukset väistämättä vähensivät fyysisiä kontakteja ja ylipäätään oleskelua julkisilla paikoilla.

Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituista ja tuomioista on tehty erityisiä selvityksiä ja tutkimuksia vuosina 2003, 2009 ja 2020 (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009; Malin 2020). Näiden perusteella voidaan tarkastella joitakin mahdollisia muutoksia ilmi tulleen rikollisuuden piirteisiin sekä uhreihin ja tekijöihin liittyen. Tuorein selvityksistä on toteutettu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa ja sen aineisto sisältää vuosina 2017–2018 lainvoimaisiksi tulleet käräjä- ja hovioikeuksien tuomiot lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten osalta (Malin 2020).

Sukupuoli ja ikä. Hyväksikäyttörikoksista tuomitut ovat pääsääntöisesti miehiä (99 %: Malin 2020; 98 %: Hinkkanen 2009; Majamaa 2003). Lähes puolet vuosina 2017–2018 tuomituista rikoksentekijöistä oli 15–24-vuotiaita. Alle 30-vuotiaita tuomituista oli yhteensä 57 prosenttia. (Malin 2020.) Vuonna 2006 tuomitut olivat hieman vanhempia, tyypillisesti 17–30-vuotiaita (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäytön uhreista selvä enemmistö on tyttöjä (92 %: Malin 2020; Hinkkanen 2009). Tuoreimman selvityksen mukaan hyväksikäytön uhreista 71 prosenttia oli 12–15-vuotiaita (Malin 2020). Luku on hieman suurempi kuin ennen vuoden 2011 lainmuutosta, jolloin osuus oli kaksi kolmasosaa (Hinkkanen 2009). Vuonna 2011 lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tunnusmerkistöjä muutettiin monelta osin. Uhrien keskimääräisen iän nousuun ja vastaavasti tekijöiden iän laskuun vaikutti luultavimmin nuorten keskinäisiä suhteita käsittelevän rajoitussäännöksen tiukentuminen (Malin 2020). Majamaan (2003) tutkimuksessa havaittiin, että mitä vanhempi rikoksentekijä oli, sitä nuorempi oli uhri.

Osapuolten välinen suhde. Tuomituista rikoksentekijöistä 12 prosenttia oli uhrin vanhempia tai vanhempien kumppaneita, yhteensä perheensisäisiä tapauksia oli vajaa viidesosa. Seurustelukumppanien osuus tekijöistä oli 10 prosenttia ja uhrin kaverien tai tuttavien osuus neljäsosa. Ennalta tuntemattomien tekemiä hyväksikäyttöjä oli 13 prosenttia (Malin 2020). Aiemman selvityksen mukaan yleisimpiin (alle 10 %) tyyppitapauksiin kuului isän alle 7-vuotiaaseen tyttäreensä kohdistunut hyväksikäyttö, joka jatkui usean vuoden ajan (Majamaa 2003). Toiseen edellisen kanssa yhtä yleiseen tapausryhmään kuuluivat hyväksikäytöt, joissa tekijänä oli alle 30-vuotias mies ja uhrina 12–15-vuotias tyttö, ja hyväksikäyttö tapahtui yhteisymmärryksessä uhrin kanssa (emt.).

Uhrien ja hyväksikäyttökertojen lukumäärä. Vuonna 2020 viranomaisten tietoon tulleissa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksissa oli uhreja 1 686 (1 637 vuonna 2019) sisältäen myös törkeän lapsenraiskauksen uhrit. Erillisten selvitysten perusteella hyväksikäyttäjistä noin 85 prosenttia oli käyttänyt hyväkseen vain yhtä uhria (Malin 2020; Hinkkanen 2009). Vuosien 2010–2020 rikostilastojen perusteella lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreja oli yhteensä 11 552, joista hieman alle yhdeksän prosenttia oli uhrina vähintään kahdesti ja kaksi prosenttia vähintään kolmesti tuona aikana ilmoitetuissa rikoksissa. Raiskausten ja muiden seksuaalirikosten osalta seitsemän prosenttia korkeintaan 16-vuotiaista uhreista toistui rikostilastossa vähintään kahdesti samalla tarkasteluajanjaksolla (Tilastokeskus 2021d).

Selvitysten perusteella hyväksikäyttökertojen lukumäärä jää runsaassa 40 prosentissa tapauksissa yhteen (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009; Malin 2020). Alle kuukauden jatkuneita tekoja oli yhdellä kertaa tapahtuneet teot

huomioiden yhteensä lähes kaksi kolmasosaa vuosina 2017–2018 tuomituista teoista. Yli vuoden jatkuneita tekoja oli 15 prosenttia. (Malin 2020.)

Tekijöiden aikaisempi rikollisuus. Vuosien 2017 ja 2018 tuomioaineistoissa suurinta osaa rikoksentekijöistä (72 %) ei oltu hyväksikäyttörikosta edeltävän viiden vuoden aikana tuomittu rikoksesta (Malin 2020). 24 prosentilla oli rikoshistoriaa, mutta ainoastaan neljä prosenttia oli tuomittu edeltävän viiden vuoden aikana seksuaalirikoksesta. Majamaan selvityksen mukaan 14 prosentilla hyväksikäyttäjistä ei ollut poliisin rikosilmoitusjärjestelmässä aikavälillä 1992–2001 muita rikosmerkintöjä. Viidesosalla lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituilla oli yli 50 rikosepäilyä. Lähes kolmannes rikosepäilyistä koski liikennerikosepäilyjä ja viidennes omaisuusrikoksia. Siveellisyysrikoksista epäiltyjä oli hieman reilu kymmenesosa. Perheen sisällä hyväksikäyttöön syyllistyneillä oli selvästi vähemmän rikosepäilyjä kuin muilla (Majamaa 2003).

Seksuaalirikoksen uusimisriski tuomioiden perusteella on melko vähäinen. Vuonna 2009 julkaistun selvityksen mukaan kaksi prosenttia tekijöistä sai uuden tuomion kolmen vuoden kuluessa ja 9 vuoden seurantajaksolla 5,6 prosenttia (Hinkkanen 2009). Vaikka tämän tyyppisten rikosten uusiminen tai niistä toistuvasti kiinni jääminen ei ole yleistä, uhrien osalta on puolestaan havaittavissa kokemusten kasautumista.

Muita teonpiirteitä. Vuonna 2011 sukupuoliyhteyden sisältävät teot siirtyivät törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön. Muutoksen jälkeen sukupuoliyhteyden osuus perusmuotoisena tuomituissa teoissa on pudonnut 50 prosentista viidesosaan teoista ja törkeissä teoissa noussut kahdesta kolmasosasta tekoja 86 prosenttiin (16 prosenttia sisältää pakottamisen elementtejä) (Malin 2020; Hinkkanen 2009). Vastaavasti koskettelua sisältäneiden tekojen osuus lisääntyi perusmuotoisissa teoissa ja väheni törkeissä teoissa.

Vuosina 2017–2018 käräjä- ja hovioikeuksissa lainvoimaisiksi tulleista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista 16 prosenttia tapahtui verkkoympäristössä ja 21 prosenttia nettituttujen toteuttamina (Malin 2020). Netin kautta uhriin tutustuneen tekijän onnistui reilussa puolessa tapauksista sopia tapaaminen uhrin kanssa kasvotusten. Näiden tekojen osuus oli aineistossa huomattavasti suurempi kuin aiemmassa kyselytutkimuksessa (esim. Fagerlund ym. 2014). Osasyy tähän on luultavasti se, että vakavampia tekoja päätyy tuomittaviksi asti lievempiä tekoja enemmän, jolloin niitä esiintyy tuomioistuinaineistossa yleisemmin kuin kyselyaineistossa.

Sosioekonominen asema. Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneiden sosioekonominen asema oli raiskausrikosten tavoin matalampi kuin väestöllä keskimäärin. Rikostaso oli korkein opiskelijoilla, alle 55-vuotiailla eläkeläisillä ja työttömillä, matalin toimihenkilöillä sekä yli 55-vuotiailla eläkeläisillä (taulukko 4).

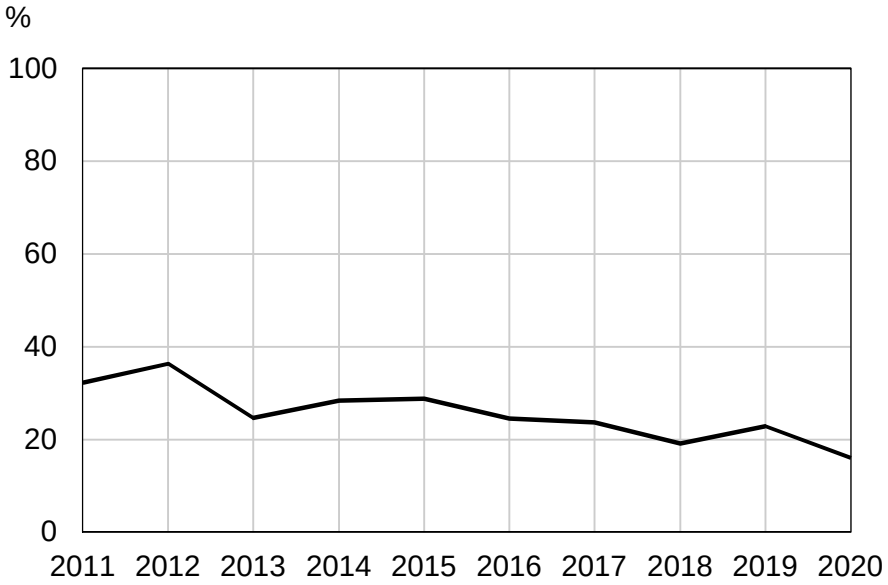
Taulukko 4 Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai lapsenraiskauksesta epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2018–2020

Sosioekonominen asema	*Osuus epäillyistä (%)*	*Rikosten määrä / 10 000 henk.*
Ylemmät toimihenkilöt	2,7	0,3
Alemmat toimihenkilöt	4,3	0,3
Työntekijät	21,9	2,0
Yrittäjät	3,6	1,0
Opiskelijat	27,2	6,4
Eläkeläiset yli 55 v.	6,5	0,4
Eläkeläiset alle 55 v.	4,6	4,1
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	16,0	3,8
Tuntematon	13,2	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2021c). Tiedot rikosepäilyistä ovat vuosilta 2018–2020, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2018.

Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä

Selvitysprosentti lasketaan tilastovuonna selvitettyjen rikosten osuutena tilastovuonna ilmoitetuista rikoksista. Selvitysprosentti on eri asia kuin tapauksen ratkaiseminen, sillä selvitysprosentti lasketaan perustuen poliisin esitutkinnan päätteeksi tekemiin merkintöihin, jolloin tapaus merkitään selvitetyksi ja se voidaan siirtää syyttäjälle syyteharkintaan. Kun ilmoitusten määrät ovat pitkällä aikavälillä olleet kasvussa, lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten selvitysprosentti on puolestaan viimeisten kymmenen vuoden aikana laskenut noin 32 prosentista 16 prosenttiin (kuviot 7 ja 8). Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten käsittelyajat koko rikosprosessissa poliisin esitutkinnasta käräjäoikeuden ratkaisuun asti ovat myös pidentyneet vuosina 2014–2019 (Fagerlund & Toivonen 2021). Rikossarjojen kirjaamiskäytäntöjen epäyhtenäisyys ja selvittämiseen kuluva aika vaikuttavat siten, että vuosittaiset vaihtelut selvitysprosentissa voivat olla hyvinkin suuria.

Kuvio 6 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6–7), törkeä lapsenraiskaus (RL 20:7b): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana viranomaisten tietoon tulleista rikoksista 2011–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

4.3 Muut seksuaalirikokset

Tämä luku sisältää tietoja muista seksuaalirikoksista kuin raiskausrikoksista ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Tähän joukkoon sisältyvät loput rikoslain 20 lukuun kuuluvat säännökset sekä rikoslain 17 lukuun kuuluvia nimikkeitä.

Rikoslain 20 luvun 4 §:ssä kriminalisoidaan pakottaminen seksuaaliseen tekoon, 5 §:ssä seksuaalinen hyväksikäyttö, 5a §:ssä seksuaalinen ahdistelu (5a § voimaan 1.9.2014), 8 §:ssä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, 8a §:ssä seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta, 8b §:ssä lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin, 8c §:ssä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen sekä 9 §:ssä ja 9a §:ssä paritus ja törkeä paritus.

Rikoslaissa on mainittujen tekojen lisäksi rangaistussäännökset myös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä, tällaisen lasta esittävän kuvan hallussa pitämisestä, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista, sukupuolisiveellisyyden julkisesta loukkaamisesta ja sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken (RL 17:18–22). Järjestyslain mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla on kielletty.

Muut rikoslain luvun 20 seksuaalirikokset. Rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan muita seksuaalirikoksia (RL 20:4–5, 5a, 8–9, 9a) tuli poliisin tietoon 1 172 tapausta vuonna 2020 (1 119 tapausta vuonna 2019 ja 1 013 vuonna 2018). Ilmi tulleiden tapausten määrät ovat vaihdelleet vuositasolla jonkin verran. Joidenkin vuosien suuremmat määrät johtuvat ainakin osittain siitä, että Helsingin poliisilaitokselle perustettiin ryhmä, joka pyrki selvittämään erityyppisiä internetin keskustelupalstojen kautta alkaneita hyväksikäyttötapauksia saaden selvitetyksi lukuisan määrän rikoksia. Pääpiirteittäin tapausten yhteenlaskettu määrä on kuitenkin noussut melko tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden ajan. Nousuun ovat vaikuttaneet myös uudet kriminalisoinnit, esimerkiksi seksuaalinen ahdistelu (RL 20:5a), joka tuli voimaan 1.9.2014.

Pakottaminen muuhun seksuaaliseen tekoon kuin sukupuoliyhteyteen rangaistaan raiskausta lievemmän asteikon mukaan (RL 20:4). Näiden rikosten määrä kasvoi selvästi vuosina 2012–2014, mikä voi liittyä vuonna 2011 voimaan tulleeseen lainmuutokseen, jonka myötä puolustuskyvyttömään henkilöön kohdistunut seksuaalinen teko arvioidaan pakottamisena seksuaaliseen tekoon, ei seksuaalisena hyväksikäyttönä. Vuonna 2020 seksuaaliseen tekoon pakottamisia kirjattiin yhteensä 196 kappaletta.

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:5) rangaistaan henkilöä, joka asemaansa hyväksikäyttäen pakottaa henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon. Vuonna 2020 poliisi kirjasi 91 seksuaalista hyväksikäyttöä tai sen yritystä. Määrä oli vain neljänneksen vuoden 2010 tasosta. Sukupuoliyhteydet tai seksuaaliset teot, jotka kohdistuvat puolustuskyvyttömiin uhreihin tai henkilöihin, jotka ovat muuten kykenemättömiä ilmaisemaan tahtoaan, rangaistaan nykyisin raiskauksena tai pakottamisena seksuaaliseen tekoon, mikä on osaltaan vähentänyt seksuaalisten hyväksikäyttörikosten määriä.

Koskettelemalla tehty seksuaalinen teko, joka on omiaan loukkaamaan uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta, rangaistaan 1.9.2014 voimaan tulleen lainmuutoksen jälkeen seksuaalisena ahdisteluna (RL 20:5a). Näitä rikoksia poliisi kirjasi 283 vuonna 2015. Tämän jälkeen rikosten vuosittainen määrä on vaihdellut 414 rikoksen ja 555 rikoksen välillä, vuonna 2020 kirjattiin juurikin 555 tapausta.

Vuonna 2011 rikoslakiin lisättiin rangaistussäännös (RL 20:8b), jolla kriminalisoitiin lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. Rangaistavaa on ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että tarkoituksena on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esittävien kuvien valmistaminen. Tällaisia rikoksia tuli poliisin tietoon yhteensä 167 vuonna 2020 (178 vuonna 2019 ja 98 vuonna 2018). Samaan aikaan edellisen kanssa kriminalisoitiin sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (RL 20:8c). Tällaiset

teot eivät kuitenkaan vaikuta tulevan usein viranomaisten tietoon, sillä näitä rikoksia kirjattiin kaksi vuonna 2017, vuonna 2018 ei yhtään tapausta ja vuosina 2019 ja 2020 vain yksi tapaus vuodessa.

Prostituutio ei ole Suomessa kategorisesti rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä on kuitenkin ollut rangaistavaa hyväksikäyttöä (seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, RL 20:8) vuodesta 2007 lähtien. Viime vuosina näitä rikoksia on tullut hyvin vähän poliisin tietoon (yhteensä 30 rikosta vuosina 2014–2020) mutta vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin peräti 140. Näin suuri määrä voi selittyä sillä, että samaan henkilöön kohdistuneita hyväksikäyttöjä on tullut yhdellä kertaa ilmi useita. Vuosina 2014 ja 2016 vastaavia tapauksia ei ollut yhtään, vuonna 2015 kuusi ja vuosina 2017 ja 2018 kumpanakin seitsemän tapausta, yhdeksän vuonna 2019 ja yksi vuonna 2020.

Järjestyslaissa on puolestaan kielletty seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla 1.10.2006 voimaantulleella lainmuutoksella ja tällaisesta järjestysrikkomuksesta voidaan tuomita sakkorangaistus. Parituksesta (RL 20:9) on säädetty enintään kolmen ja törkeästä parituksesta (RL 20:9a) enintään kuuden vuoden vankeusrangaistus. Kriminalisoinnin keskeinen tarkoitus on suojata prostituoituja heitä hyväkseen käyttäviltä parittajilta. Lisäksi vuodesta 1999 on ollut voimassa säännös, jossa on säädetty rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostaminen 18 vuotta nuoremmalta henkilöltä. Näitä seksuaalipalvelujen ostamisia nuorelta (RL 20:8a) tai rikoksen yrityksiä tuli poliisin tietoon 110 rikosta vuonna 2018, 78 vuonna 2019 ja 124 vuonna 2020. Poliisin tietoon tulleiden rikosten vuotuiset määrät ovat vaihdelleet 32 ja 155 rikoksen välillä viimeisen 10 vuoden aikana.

Taulukossa 5 on kuvattuna poliisin tietoon tulleiden paritusrikosten määriä. Paritusrikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon, mikä johtunee ainakin poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelusta. Vuonna 2017 parituksen yrityksiä kirjattiin poikkeuksellisen paljon. Lähes kaikki näistä tapauksista liittyivät yhden poliisilaitoksen alueella tapahtuneeseen rikoskokonaisuuteen ja selittävät siten paritusrikosten määrän suurta kasvua vuonna 2017.

Taulukko 5 Poliisin tietoon tulleet paritukset (RL 20:9 ja 20:9a)

2011	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
19	52	23	22	18	15	88	18	21	29

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken, insesti. Lähisukulaisten eli vanhempien lapseen kohdistamat ja sisarusten väliset seksisuhteet ovat rangaistavia rikoslain 17 luvun 22 § perusteella. Lapseen kohdistuva teko voi olla rangaistava sekä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä että sukupuoliyhteytenä

lähisukulaisten kesken. Silloin kun kyse ei ole sukupuoliyhteydestä, lähisukulaisten muu seksuaalinen teko voi olla rangaistavaa lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä suojaikärajan ollessa 18 vuotta (RL 20:6.2). Kun alle 16-vuotias lapsi on uhrina, rangaistavaan tekoon voi syyllistyä muukin lähisukulainen, esimerkiksi uhrin veli tai sisar.

Insestisistä suhteista on kenties eniten julkisuudessa ollut esillä isän ja tyttären välinen suhde. Poliisin tietoon tulleissa hyväksikäyttötapauksissa isä oli rikoksentekijänä kahdeksan kertaa useammin kuin äiti (Majamaa 2003). Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten lukumäärä (sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken) on vaihdellut neljän ja 27 rikoksen välillä vuosina 2011–2020 (5 vuonna 2020). Vaihtelu johtuu rikossarjojen osatekojen vuotuisista määristä ja niiden kirjaamiskäytännöistä. Vuosina 2010–2019 tällaisista syyksi luetuista rikoksista on tuomittu rangaistus ns. päärikoksena viidelle henkilölle. Tuomioiden lukumäärä kertovat, että kyse on suhteellisen harvoin oikeusprosessiin asti tulevasta rikostyypistä.

Vuonna 1988 tehdyn koululaiskyselyn (Sariola 1990) mukaan isä–tytär- tai isäpuoli–tytär-insestiä kokeneita oli 0,5 % 15-vuotiaista tytöistä. Vastaava luku vuonna 2008 oli 0,3 % (Ellonen & Sariola 2008) ja 0,1 % vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014). Isäpuolten teot olivat suhteellisesti yleisempiä kuin biologisten isien tekemät teot. Vuonna 2008 samoin kuin vuonna 2013 yhteensä kahdeksan tyttöä kertoi insestikokemuksesta. Näistä vain muutama tapaus johti yhdyntään. Vuosien 1988, 2008 ja 2013 tutkimuksissa kerrottiin lisäksi kaikissa kolmesta insestikokemuksesta isovanhemman kanssa. Näistä mikään ei edennyt yhdyntään vuosien 2008 ja 2013 kyselytietojen perusteella.

Veli–sisar-insestistä vähintään 4–5 vuotta vanhemman sisaruksen kanssa ilmoitettiin yhdeksäsluokkalaisten osalta kaksi tapausta vuonna 2008 ja yksi kuudesluokkalaisen tapaus vuonna 2013 (kuusi tapausta vuonna 1988).

Muut rikoslain luvun 17 rikokset. Sukupuolisiveellisyyden julkisia loukkaamisia (RL 17:21) tuli poliisin tietoon 206 rikosta vuonna 2020 (156 vuonna 2019). Säännöstä on sovellettu muun muassa itsensäpaljastajiin.

Pornografisen aineiston levittäminen on säädelty nykyisin rikoslaissa. Rangaistavaksi määriteltyjä tekoja ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), tällaisen lasta esittävän kuvan hallussapito (17:19) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20). Vuonna 2004 tulivat voimaan myös säännökset törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18a) ja kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäisille (RL 17:18b). Kuvaohjelman esittämisessä ja levittämisessä voi olla kyse muustakin kuin pornografisesta materiaalista. Poliisin tietoon edellä lueteltuja rikoksia tuli yhteensä 1 056 vuonna 2020 (513 vuonna 2019 ja 257 vuonna 2018). Nousu

rikosten määrissä on ollut huomattavaa ja aiheutunut pitkälti kahdesta suurilukuisimmasta rikosnimikkeestä (RL 17:18 ja RL 17:19). Näistä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisiä oli 490 (238 vuonna 2019 ja 96 vuonna 2018) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoja 544 (182 vuonna 2019 ja 126 vuonna 2018).

Sukupuolisiveellisyyttä koskevien moraalikäsitysten lieventyessä lainvastaiseksi katsotun aineiston laatu on vuosikymmenten mittaan täysin muuttunut. Sellainen pornografinen aineisto, mikä vielä 1960-luvulla ja erityisesti aiemmin ”loukkasi sukupuolikuria tai säädyllisyyttä”, on sietokynnyksen noustua nykyisin verraten näkyvää. Internetissä leviävää pornografista aineistoa on lisäksi erittäin vaikeaa kontrolloida. Nykyisessä laissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot on pyritty määrittelemään aikaisempaa konkreettisemmin. Laissa pyritään entistä tarkemmin estämään lasten hyväksikäyttö ja riisto muun muassa pornografisen aineiston tuottamisessa ja käyttämisessä (esim. RL 20:8c).

Lähteet

BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2018. *Skolundersökningen om brott 2017*. Om utsatthet och delaktighet i brott. Rapport 2018:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2007. *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*. Omfattning, karaktär, åtgärder. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Broome, Laura Jay, Christina Izura & Nuria Lorenzo-Dus. 2018. "A systematic review of fantasy driven vs. contact driven internet-initiated sexual offences: Discrete or overlapping typologies?" *Child Abuse & Neglect* 79(2018): 434–444. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.02.021.

Ellonen, Noora, Juha Kääriäinen, Heikki Sariola & Venla Salmi. 2008. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201501291732.

Ellonen, Noora & Satu Rantaeskola, toim. 2016. *Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta.* Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-315-6.

Ellonen, Noora & Heikki Sariola. 2008. "Seksuaalinen hyväksikäyttö." Teoksessa *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset*, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152529.

European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey. Main Results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola, 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia.* Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8.

Fagerlund, Monica & Virve-Maria Toivonen. 2021. *Rikosprosessin kesto lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa.* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021/3. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Haapakangas, Kimmo. 2020. "Voiko vanhojen rikosten ilmoittaminen selittää esitutkinnan pitkää kestoa?" *Tieto & Trendit*. https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/voiko-vanhojen-rikosten-ilmoittaminen-selittaa-esitutkinnan-pitkaa-kestoa.

Heiskanen, Markku & Minna Piispa. 1998. *Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta.* Oikeus 1998:12. Helsinki: Tilastokeskus.

Hinkkanen, Ville. 2009. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152523.

Honkatukia, Päivi. 2001. *Ilmoitti tulleensa raiskatuksi. Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 180. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Honkatukia, Päivi & Janne Kivivuori. 2011. *Rikosten uhrit tukipalvelujen asiakkaina – kyselytutkimuksen tuloksia.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 19/2011. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152582.

Ikonen, Riikka & Satu Helakorpi. 2019. *Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019.* Tilastoraportti 33/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281.

Ikonen, Riikka & Nina Halme. 2018. *Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia.* Tutkimuksesta tiiviisti 6/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-091-4.

Kloess, Juliane A., Catherine E. Hamilton-Giachritsis & Anthony R. Beech. 2019. "Offense processes of online sexual grooming and abuse of children via internet communication platforms." Sexual Abuse 31(1): 73–96. https://doi.org/10.1177%2F1079063217720927.

Laaksonen, Seppo & Markku Heiskanen. 2014. Comparison of Three Modes for a Crime Victimization Survey. *Journal of Survey Statistics and Methodology* 2(4): 459–483. https://doi.org/10.1093/jssam/smu018.

Lappi-Seppälä, Tapio, Tiina-Liisa Autio & Anna Karjala. 2012. *Selvityksiä raiskausrikoksista.* Oikeusministeriön selvityksiä 13/2012, Helsinki: Oikeusministeriö. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-186-9.

Lehti, Martti. 2020. *Henkirikoskatsaus 2020*. Katsauksia 41/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/319479.

Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Reino Sirén, Hannu Niemi & Karoliina Suonpää. 2014. Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152441.

Majamaa, Heikki. 2003. *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja tilastoharhat.* Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 24. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.

Malin, Tiina. 2020. *Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö*. Katsauksia 44/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsinki. http://hdl.handle.net/10138/320556.

Mathews, Ben, Xing Lee & Rosanna Norman. 2016. "Impact of a new mandatory reporting law on reporting and identification of child sexual abuse: A seven year time trend analysis." *Child Abuse & Neglect* 56(2016): 62–79. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.04.009.

Näsi, Matti & Ilari Kolttola. 2021. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2020 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 48/2021. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/334787

OMML 9/2020. *Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus.* Oikeusministeriön julkaisuja 9/2020. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-874-5.

Piispa, Minna, Markku Heiskanen, Juha Kääriäinen & Reino Sirén. 2006. *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja

225; Heuni, Publication Series No. 51. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Helsinki: HEUNI. http://hdl.handle.net/10138/152455.

Salmi, Venla. 2008. ”Väkivalta sähköisten viestimien kautta.” Teoksessa Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152529.

Sariola, Heikki. 1990. *Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset.* Lastensuojelun keskusliiton julkaisuja 85. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. *Seksuaalikokemukset aikuisen kanssa. Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia.* Sähköpostitiedonanto 9.8.2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tilastokeskus. 2019. *Ulkomaalaiset suomalaisia useammin epäiltynä rikoksista*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html.

Tilastokeskus. 2021a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/index.html.

Tilastokeskus. 2021b. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/vaerak/index.html.

Tilastokeskus. 2021c. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyokay/index.html.

Tilastokeskus. 2021d. *Rikos- ja pakkokeinotilasto.* Erillispoiminta. Helsinki: Tilastokeskus.

5 Omaisuusrikokset

Ilari Kolttola & Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 139 121 varkausrikosta. Vuoteen 2019 verrattuna rikosten määrä kääntyi lähes kymmenen prosentin nousuun. Pidemmällä aikavälillä rikosten määrä on kuitenkin selvästi laskenut 1990-luvun alusta. Myös moottoriajoneuvojen luvattomat käytöt ja käyttövarkaudet ovat tällä aikavälillä vähentyneet.
- Vuonna 2020 murrot lisääntyivät noin 16 % edellisvuodesta. Varkausrikoksista vajaa neljännes tehtiin tunkeutumalla luvatta kohteeseen. Pidemmällä aikavälillä erityisesti automurtojen määrä on vähentynyt 2000-luvun alusta, mutta myös liikemurroissa on huomattavaa laskua.
- Polkupyörävarkaudet ovat yleisin kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistuva varkaustyyppi. Niin vakuutusyhtiöille kuin poliisille ilmoitetut tapaukset ovat kääntynyt vuosien 2019 ja 2020 aikana kasvuun. Uhritutkimuksissa polkupyörävarkauksien lisääntyminen ei kuitenkaan näy.
- Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuvista rikoksista huomattava osa oli varkauksia, joiden tekijänä oli useimmiten asiakas. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla suurimmat rikosvahingot aiheutuivat työntekijöiden kavalluksista.
- Varkausrikokset ovat yleisempiä kaupunkimaisissa ympäristöissä. Uudellamaalla varkausrikosten esiintyvyys on moninkertainen muuhun Suomeen nähden. Pääkaupunkiseudulla varkausrikosten taso on korkeampi kuin muissa kaupunkimaisissa kunnissa ja olennaisesti korkeampi kuin taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa.
- Kotitalouksien osalta Euroopan mittakaavassa Suomi kuuluu vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin.
- Useiden omaisuusrikosten osalta laskutrendi näyttää loppuneen koronapandemiavuotena. Koronapandemian aikana erityisesti murrot moottoriajoneuvoihin ja vapaa-ajanasuntoihin lisääntyivät. Myös myymälävarkaudet ja näpistykset kasvoivat selväsi vuonna 2020. Lisäksi petokset lisääntyivät, luultavasti ainakin osittain siksi, että ihmiset viettivät enemmän aikaa internetissä koronapandemian aikana.

Tässä luvussa tarkastellaan varkausrikoksia ja luvattomia käyttöjä, kavalluksia ja petoksia sekä vahingontekoja. Ne voivat kohdistua sekä yksityisiin ihmisiin ja kotitalouksiin että yrityksiin ja yhteisöihin. Erityisesti liike- ja yritystoimintaan liittyviä talousrikoksia käsitellään luvussa 6. Tässä jaksossa esitellään kuitenkin vähittäiskauppaan ja teollisuuteen kohdistuneita omaisuusrikoksia ns. yritysuhritutkimuksen valossa.

5.1 Tietolähteet

Tärkeimmät omaisuusrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. Uhritutkimukset. Yksityisten henkilöiden ja kotitalouksien kokemia rikoksia on selvitetty vuosina 1980–2009 toteutetuissa kansallisissa uhritutkimuksissa sekä vuosina 2012–2019 toteutetuissa Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa. Uhritutkimusten tiedot koskevat 15 vuotta täyttäneiden suomalaisten kokemaa väkivaltaa, uhkailua sekä omaisuusrikoksia. Kuvioita ja aikasarjoja tulkitessa on huomioitava, että uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen tiedot eivät menetelmällisistä syistä ole täysin vertailukelpoisia ennen vuotta 2012 tehtyihin kyselyihin. Katkos on merkitty sellaisiin kuvioihin ja taulukoihin, joissa esitetään sekä vanhan että uuden indikaattorijärjestelmän tietoja.

Vuosina 2010 ja 2018 on toteutettu kyselytutkimuksia, joissa on selvitetty nimenomaisesti yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta. Vuonna 2010 kysely kohdistettiin vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikkoihin ja vuonna 2018 vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravitsemisalan toimipaikkoihin. Suomi on osallistunut vuodesta 1989 lähtien myös väestöhaastatteluihin perustuvaan kansainväliseen ICVS-rikosuhritutkimukseen (International Crime Victims Survey; ks. van Dijk ym. 2007). Näiden lähteiden lisäksi omaisuusrikoksiin osallistumisesta saadaan tietoja ns. itse ilmoitettua rikollisuutta koskevista kyselyistä. Tämän tyyppinen kyselytutkimus Suomessa on nuorisorikollisuuskysely (NRK), jonka vastaajina ovat peruskoulun 9. luokkalaiset.

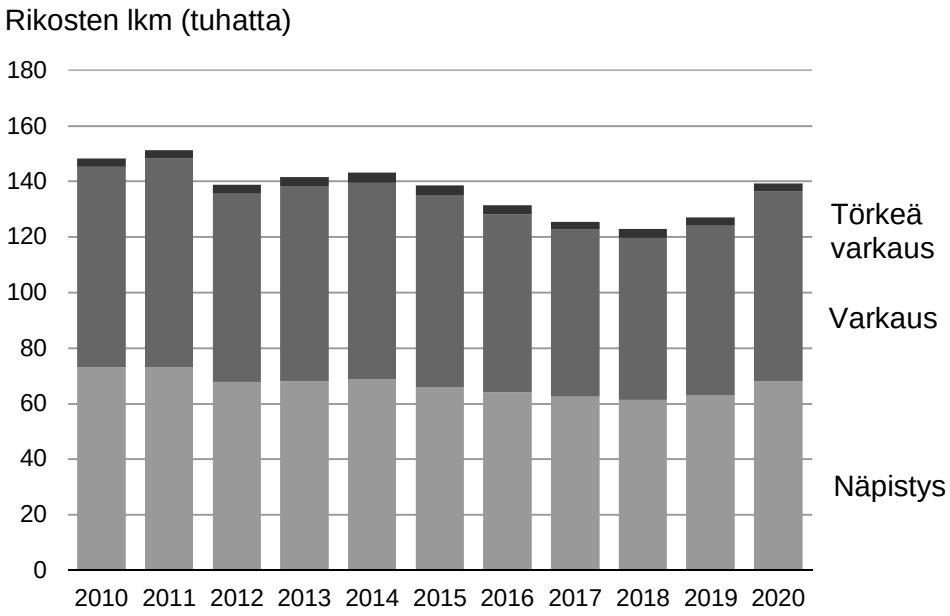
B. *Viranomaisten tilastointijärjestelmät.* Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto kuvaa Suomen viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrää. Viranomaisten tietoon tulleella rikoksella tarkoitetaan Poliisiasiain tietojärjestelmään rikoksena tallennettua asiaa, toisin sanoen rikosepäilyä. Lisäksi tilastossa esitetään joitakin tietoja selvitettyjen rikosten määrästä, selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä sekä eräiden rikosten uhreista. Poliisin tietoon tullut rikos katsotaan selvitetyksi silloin, kun teko-olosuhteet, asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä sekä oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat on selvitetty. Termi ”selvitetty rikos” ei tarkoita, että tapaus olisi ratkaistu, tai että rikoksesta epäillyn syyllisyys olisi näytetty laillisesti toteen.

Tilastolähteiden tietojen vertailussa on otettava huomioon niissä käytetyt yksiköt. Kyselytutkimukset selvittävät rikosten kohteeksi joutuneiden henkilöiden, kotitalouksien tai yhteisöjen ja yritysten määrää (uhriksi joutumisen yleisyyttä). Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten yksikkönä on puolestaan rikosten eli tekojen määrä. Kaikkia rikoksia, jotka kyselyissä tulevat ilmi, ei ole ilmoitettu poliisille. Vastaavasti osa viranomaisten tietoon tulleista rikoksista ei tule esiin väestökyselyissä. Karkealla tasolla tietolähteiden pitäisi kuitenkin osoittaa yhdenmukaisesti rikollisuuden kehityssuuntaa.

5.2 Rikollisuuden kehitys

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus

Varkausrikokset. Varkausrikokset muodostavat suuren osan viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Miltei kolmannes tilastoiduista rikoksista (pois lukien mm. liikennerikkomukset) on varkausrikoksia tai moottoriajoneuvon käyttövarkauksia.

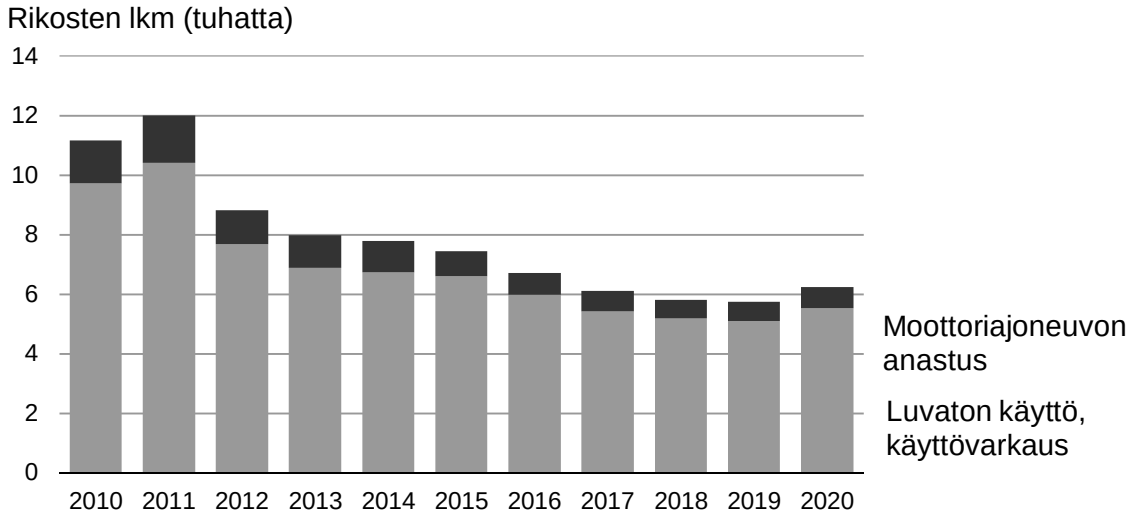
Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet varkausrikokset vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 139 121 varkautta, törkeää varkautta ja näpistystä (kuvio 1; ks. myös liitetaulukko 1). Varkausrikosten kokonaismäärä nousi noin kymmenen prosenttia edellisvuodesta. Varkaudet (RL 28:1) lisääntyivät kaksitoista prosenttia ja näpistykset (RL 28:3) kahdeksan prosent-

tia edellisvuoteen nähden. Koronapandemia ja ihmisten muuttunut arki näyttävät olevan ilmiön takana, varsinkin kun lisääntyminen näyttää tapahtuneen vuonna 2020 huhti-toukokuun välisenä aikana.

Varkausrikollisuuden pitemmän aikavälin kehitys ilmenee luvun 1 kuviosta 2. Poliisin tietoon tullut varkausrikollisuus kasvoi 1990-luvun alkupuolelle saakka, mutta pysähtyi kansainvälisen taloudellisen laman yhteydessä 1990-luvun puolivälissä. Varkausrikollisuuden määrä on kehittynyt pitkälti vastaavasti myös muissa Pohjoismaissa (Brottsförebyggnade rådet 2017; von Hofer ym. 2012). 2000-luvulla varkausrikosten määrä on laskenut lähes yhtäjaksoisesti. Kehitys olisi saattanut olla vielä suotuisampi, ellei rajat ylittävän liikkuvuuden lisääntyminen olisi tuonut Suomeen ammattimaisesti toimivia ulkomaalaisia rikollisryhmiä. Vuonna 2020 varkausrikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä 9 prosenttia oli muun maan kuin Suomen kansalaisia. Näistä noin puolella ei ollut vakinaista asuinpaikkaa Suomessa. Vuoteen 2019 verrattuna muun kuin Suomen kansalaisten osuus varkausrikoksista laski hieman, varsinkin laskua oli heidän osaltansa, joilla ei ollut vakinaista asuinpaikkaa Suomessa. Taustalla vaikuttaa koronapandemian aiheuttamat matkustusrajoitukset.

Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt. Rikoslaissa erotetaan moottorikulkuneuvon varastaminen, käyttövarkaus ja luvaton käyttö. Varkaudesta on kyse silloin, kun ajoneuvo anastetaan tarkoituksena esimerkiksi myydä se edelleen – sellaisenaan tai osiin purettuna. Rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja toiminta voi olla pitkälle organisoitua. Ns. ”autovarkauksista” vain vähemmistö on tällaisia rikoksia. Tavallisimmin on kyse käyttövarkaudesta, jolloin ajoneuvo viedään ilman lupaa omistajaltaan, sillä ajellaan lyhyen aikaa ja se hylätään käytön jälkeen. Astetta vakavampia käyttövarkauksia ovat ne, joissa samalla anastetaan autosta irtainta omaisuutta tai autoa käytetään muun rikoksen tekemisessä ns. keikka-autona. Luvallisesti, esimerkiksi vuokrattuna käyttöön saadun auton palauttamatta jättäminen, ei yleensä ole käyttövarkaus vaan luvaton käyttö.

Kuvio 2 Poliisin tietoon tulleet ajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

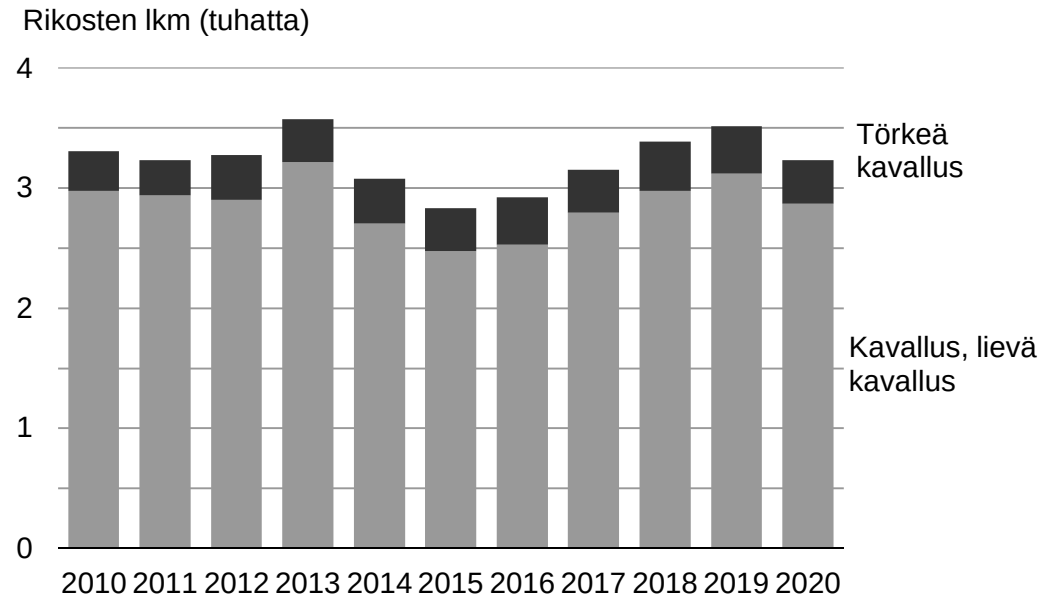
Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 6 226 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvatonta käyttöä, mikä oli 8,6 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna. Lukuun ottamatta vuoden 2020 nousua, rikosten määrä on ollut merkittävässä laskussa viimeisten kymmenen vuoden aikana (kuvio 2). Rikosryhmän tyyppirikos on käyttövarkaus: vuonna 2020 rikoksista kolme neljäsosaa prosenttia oli käyttövarkauksia (ml. törkeä tekomuoto), 11 prosenttia anastuksia ja 12 prosenttia luvattomia käyttöjä (ml. törkeä tekomuoto). Vuoden 2020 nousua voi selittää koronapandemia ja autojen vähentynyt jokapäiväinen käyttö ja lisääntynyt parkissa seisottaminen.

Tilastoitujen rikosten väheneminen näkyy samansuuntaisesti myös poliisin etsintärekisterissä. Vuonna 2018 rekisteriin merkittiin noin 2 200 rikoksella vietyä autoa[1], noin 500 moottoripyörää ja 700 mopoa[2]. Rikoksella vietyjä autoja oli noin seitsemäsosa vuoden 1999 määrästä. Vuoden 2018 aikana viedyistä autoista joka kuudes oli edelleen kateissa vuoden vaihteessa. Tämä on karkea mitta sille, kuinka moni anastettu auto jää pysyvästi kateisiin. Moottoripyöristä ja mopoista jää kateisiin noin puolet. (Keskusrikospoliisi 2019.)

Rikosten vähenemiseen on voinut vaikuttaa esimerkiksi erilaisten rikoksentekoa vaikeuttavien ajonestolaitteiden yleistyminen autokannassa. Sähköinen käynnistyksenestolaite tuli pakolliseksi kaikissa uusissa henkilöautoissa lokakuusta 1998 lähtien.

[1] Henkilöauto, pakettiauto, kuorma-auto tai linja-auto.
[2] Etsintärekisterin luvut sisältävät varkauden, käyttövarkauden ja luvattoman käytön lisäksi myös muut rikokset (esim. petos), joissa ajoneuvo on viety omistajaltaan.

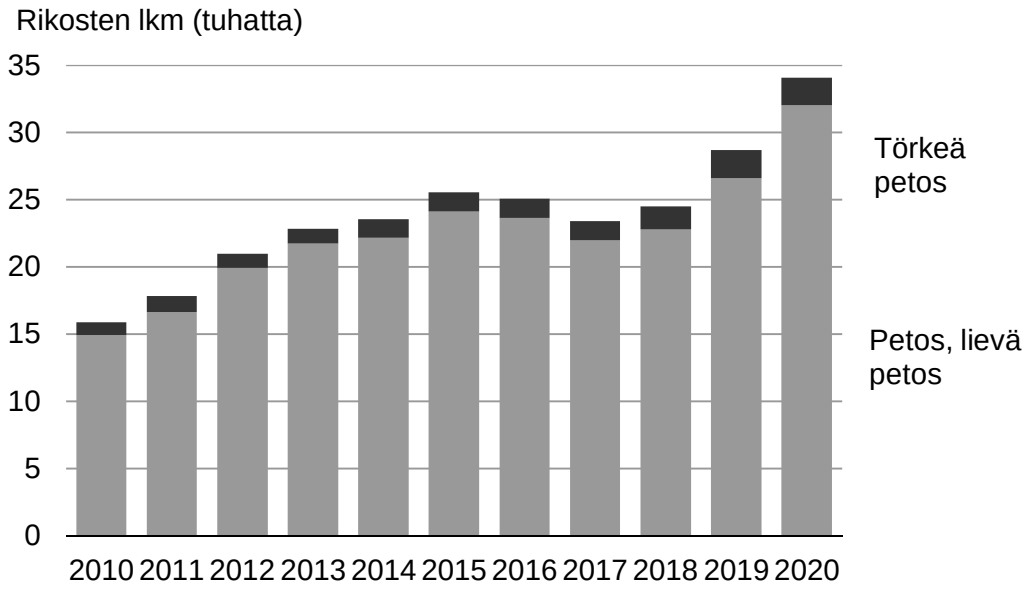
Kavallusrikokset. Kavallusrikoksia koskevat säännökset ovat rikoslain luvussa 28 ”Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä”. Kavallus eroaa varkausrikoksesta siinä, että anastaminen kohdistuu varoihin tai muuhun irtaimeen omaisuuteen, joka on uskottu tekijän haltuun. Kavallukseen syyllistyy esimerkiksi yhdistyksen rahastonhoitaja, joka käyttää yhdistyksen varoja omiin tarkoituksiinsa.

Kuvio 3 Poliisin tietoon tulleet kavallusrikokset vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Kavallusrikosten määrä on pysynyt pitkään samalla tasolla, hieman yli kolmessa tuhannessa tapauksessa vuosittain. Vuonna 2015 kavallusrikosten taso oli tarkastelujakson matalin, mutta sen jälkeen kavallusrikokset kasvoivat vuoteen 2019 asti. Vuonna 2020 kavallusrikokset laskivat ja kavallusrikoksia kirjattiinkin 3 230 kappaletta, mikä oli 8 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kavallusrikoksista 11 prosenttia tutkittiin törkeinä kavalluksina.

Petosrikokset. Tässä osiossa petosrikoksilla tarkoitetaan rikoslain 36 luvun 1–3 pykälissä kriminalisoituja tekoja ja rikoslain 37 luvun 8–11 pykälissä määriteltyjä maksuvälineiden käyttöön liittyviä petoksia. Petoksia koskevia säännöksiä on myös muualla rikoslaissa. Rikoslain 29 luvussa säädetään rangaistukset veropetoksista ja avustuspetosrikoksista. Velallisen petoksia koskevat säännökset ovat rikoslain 39 luvussa. Näitä rikoksia on käsitelty laajemmin vuoden 2019 Rikollisuustilannekatsauksessa. Vuonna 2003 tehdyn rikoslain muutoksen mukaan petoksena voidaan tuomita myös teko, jossa oikeudettoman taloudellisen hyödyn saamiseksi ja toiselle vahinkoa aiheuttaen puututaan tietojärjestelmän toimintaan tai muutetaan tai tuhotaan siinä olevia tietoja (514/2003).

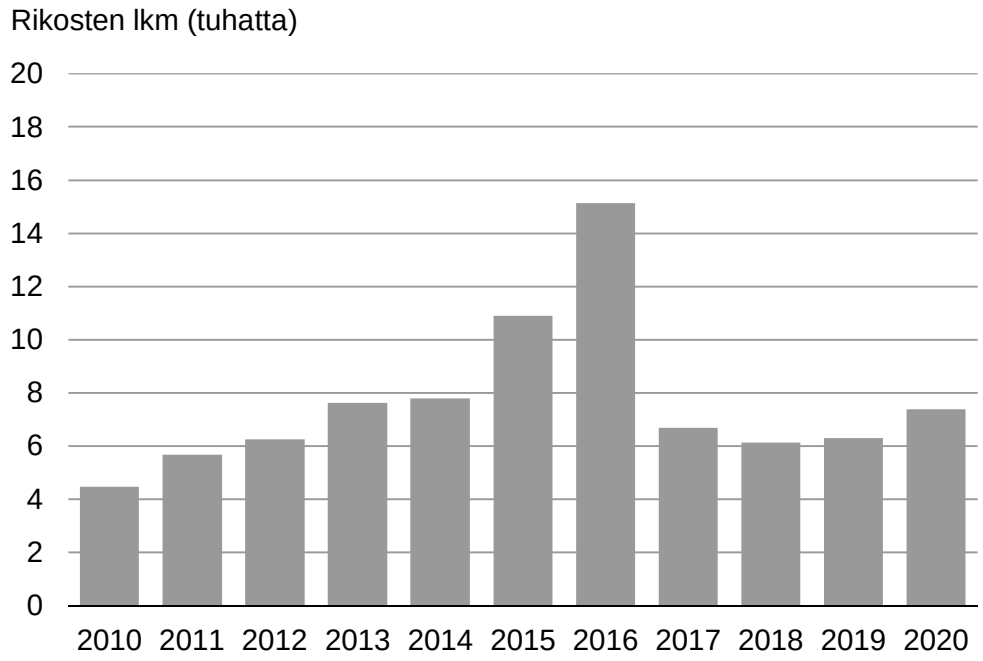

Kuvio 4 Poliisin tietoon tulleet petosrikokset vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Petosrikokset lisääntyivät selvästi 2010-luvun alkupuoliskolla, mutta rikosten kasvu taittui ja lähti laskuun vuosina 2015–2017 (kuvio 4). Lasku kuitenkin pysähtyi vuonna 2018 ja petosrikosten nousu on jatkunut edelleen vuonna 2020. Viranomaiset tietoon tulleiden petosrikosten määrä nousi 18 prosenttia edellisvuodesta, ollen koko tarkastelujakson korkein. Nousu oli huomattavaa sekä törkeissä petoksissa että muissa tekomuodoissa. Kaikkiaan petosrikoksia tilastoitiin 34 039 kappaletta, joista seitsemän prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä.

Petosrikosten kasvun eräänä syynä on verkkoasioinnin voimakkaasti laajentunut käyttö tuotteiden ostamisessa ja pankkiasioiden hoidossa. Koronapandemian aikaan verkkoasioinnin voidaan nähdä yleistyneen entisestään. Tyypillisessä verkkokauppahuijauksessa asiakas houkutellaan maksamaan tuote etukäteen ”myyjän” väärennetyillä henkilötiedoilla avaamalle pankkitilille. Ns. verkkourkinnassa (phishing) yritetään huijausviestein saada käsiin verkkopankkien käyttäjätunnuksia ja salasanoja, jotta päästäisiin käsiksi asiakkaan tileillä oleviin varoihin. Kysymyksessä ovat usein ulkomailta toimivat rikolliset.

Maksuvälinepetokset RL 37:8–11. Maksuvälinepetoksella tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokortin, sekin tai näihin rinnastettavan maksuvälineen käyttöä ilman laillista oikeutta, tai sen muunlaista väärinkäyttöä. Maksuvälinepetoksena voidaan rangaista myös tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittäminen.

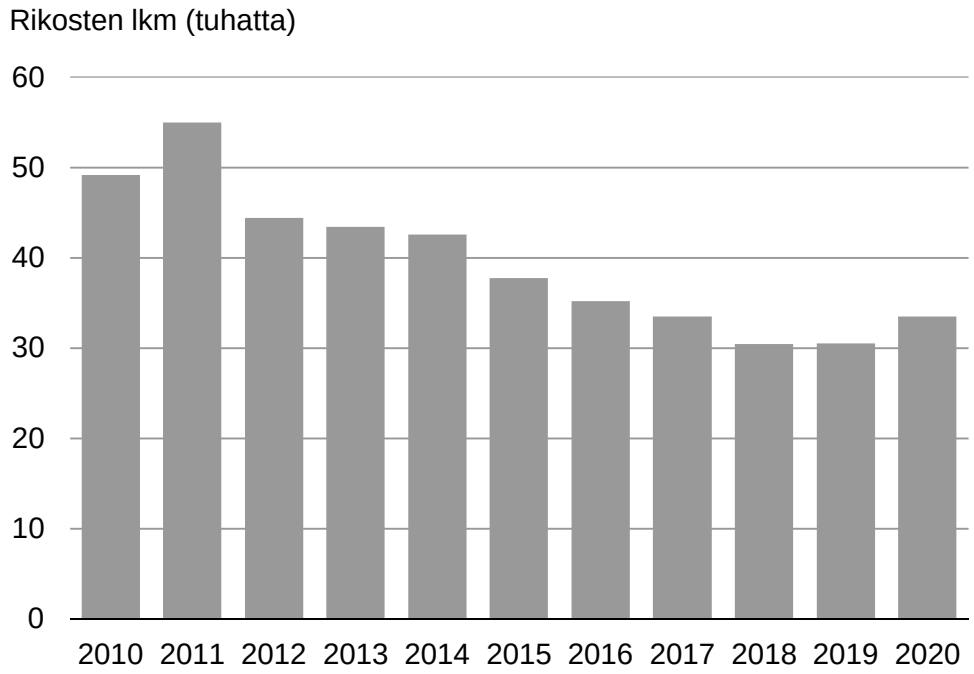

Kuvio 5 Poliisin tietoon tulleet maksuvälinepetokset vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 7 177 maksuvälinepetosta (kuvio 5), joista kolme prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä. Rikosten määrä nousi jopa 18 prosenttia edellisvuoteen nähden. Korttien erillisiä väärinkäyttökertoja oli vuonna 2020 yhteensä 7 130 kappaletta, mikä oli 16 prosenttia enemmän kuin vuonna 2019.

Maksuvälinepetosten määrä on vaihdellut vuositasolla suuresti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2015 ja 2016 rikosten määrä kasvoi merkittävästi, mutta vähentyi vuonna 2017 56 % edellisvuoteen verrattuna. Aiempiin vuosiin verrattuna maksuvälinepetoksia tuli viranomaisten tietoon erityisen paljon elokuun 2015 ja elokuun 2016 välillä, mikä nosti sekä vuoden 2015 että 2016 rikosten määriä. Ulkomailla tehtyjen maksuvälinepetosten osuus oli tuolloin huomattava: vuonna 2016 42 % maksuvälinepetoksista tehtiin ulkomailla. Sittemmin ulkomailla tehtyjen rikosten osuus on ollut noin viidenneksen. Ulkomailla tehdyt maksuvälinepetokset voivat olla esimerkiksi luottokorttitietojen kopiointeja tai tietomurron seurauksena väärille teille päätyneiden korttitietojen käyttöjä.

Vahingontekorikokset (RL 35:1–3). Vuonna 2020 vahingontekorikokset nousivat edellisvuoteen verrattuna ja vahingontekorikosten määrä viime vuosien lasku pysähtyi (kuvio 6). Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 33 443 vahingontekoa, mikä oli noin kymmenen prosenttia enemmän kuin 2019. Törkeät vahingonteot kuitenkin vähenivät noin 7 prosenttia. Törkeät vahingonteot ovat kuitenkin harvinaisia ja vain murto-osa kaikista vahingonteoista (vuonna 2020 alle yksi prosentti).

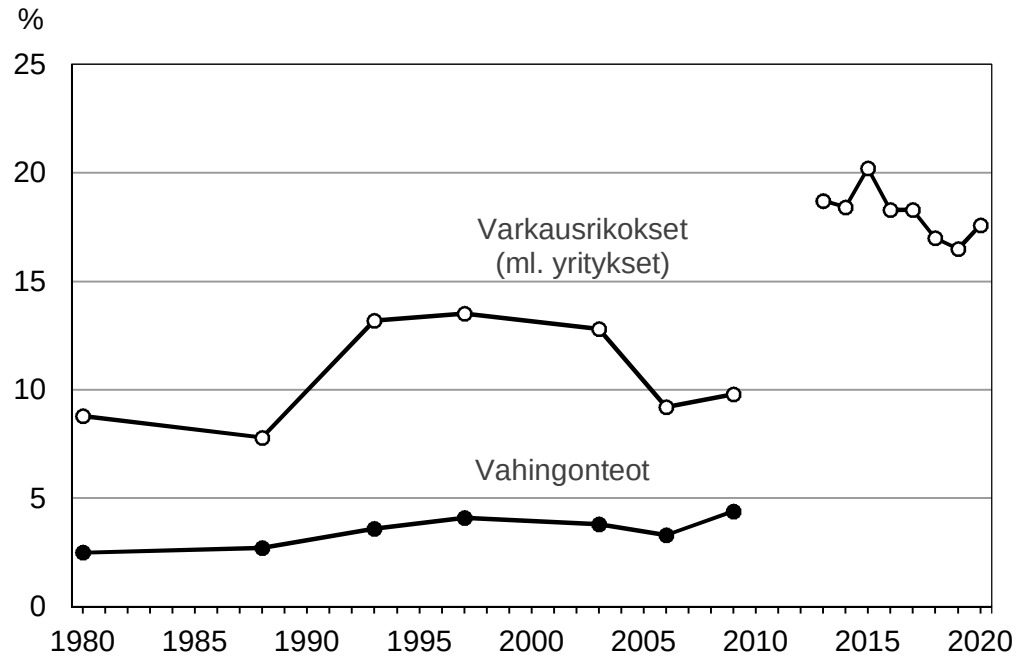
Kuvio 6 Poliisin tietoon tulleet vahingontekorikokset vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a)

Vuonna 2020 poliisin tietoon tulleista tapauksista 45 prosenttia tapahtui yksityisellä paikalla (joista 21 prosenttia yksityisasuinnoissa) ja 55 prosenttia julkisella paikalla. Kaikkiaan vahingontekorikokset tapahtuvat yleisimmin tiloissa, joissa valvonta on vähäistä.

Kokonaisrikollisuustutkimukset

Vain pieni osa omaisuusrikoksista tulee poliisin tietoon. Erityisesti vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuvat rikokset ovat tosiasiallisesti paljon yleisempiä kuin mitä poliisin tilastoista ilmenee. Poliisin tilastojen ohella tärkeitä tietolähteitä ovat väestökyselyillä toteutettavat uhritutkimukset, joiden avulla voidaan mitata sekä ilmi- että piilorikollisuutta.

Kuviossa 7 esitetään varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä varkauksien osalta uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2019.

Kuvio 7 Varkausrikosten tai vahingontekojen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%). *Lähteet:* Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2020 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot

Varkausrikosten kohteeksi joutuminen oli yleisintä 1990-luvun puolivälissä, mutta vähentyi 2000-luvulla, jolloin noin joka kymmenes vastaaja ilmoitti joutuneensa varkausrikosten kohteeksi. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua varkausrikollisuutta, joka myös kääntyi laskuun 1990-luvulla. Eri kyselymenetelmään perustuvassa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on vuosina 2013–2020 ollut noin 17–20 prosenttia. Tasomuutos voi olla seurausta kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai kysyttyjen omaisuusrikosten lisääntymisestä. Poliisin tietoon tulleiden varkausrikosten määrä on välillä 2009–2013 pysynyt vakaana (ks. kuvio 1), mikä puoltaa kyselymenetelmään perustuvaa selitystä. Toisaalta voidaan kuitenkin todeta, että kyselyn yleisin omaisuusrikos, polkupyörävarkaus, on lisääntynyt sekä vakuutusyhtiöiden että poliisilähteiden mukaan (ks. jäljempänä). Näin ollen kyselyssä havaittu nousu voi (ainakin osin) johtua myös kysyttyjen omaisuusrikosten määrän lisääntymisestä.

Taulukossa 1 esitetään eräiden varkaustyyppien ja vahingontekojen kohteeksi joutumisen yleisyyttä kuvaavat prosenttiluvut (prevalenssit). Tiedot perustuvat vuosien 2003–2009 osalta kansallisiin uhritutkimuksiin ja vuosien 2014–2020 osalta puolestaan Kansallisiin rikosuhritutkimuksiin.

Taulukko 1 Varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi vuoden aikana joutuneita vuosien 1992–2009 kansallisissa uhritutkimuksissa (prosentteina 15 vuotta täyttäneestä väestöstä) ja vuosien 2014–2020 Kansallisissa rikosuhri-tutkimuksissa (prosentteina kotitalouksista tai 15–74-vuotiaista) *

	-03	*-06*	*-09*	*-14*	*-15*	*-16*	*-17*	*-18*	*-19*	*-20*
Auton vahingoittaminen**	4,2	4,3	5,0	8,6	8,9	8,9	7,9	7,1	5,9	6,4
Polkupyörävarkaus	4,2	3,5	4,1	11,9	14,3	12,6	12,6	12,3	10,5	11,1
Varkaus autosta**	2,8	1,3	1,5	3,8	4,5	3,8	3,7	3,3	2,8	2,9
Asuntomurto†	0,5	0,5	0,5	1,7	1,7	1,3	1,3	1,3	2,0	1,3
Asuntomurron yritys	0,5	0,3	0,4	…	…	…	…	…	...	…
Varkaus henkilöltä	2,8	2,3	2,3	2,9	2,7	2,8	2,5	2,0	2,5	1,3
Autovarkaus**	0,8	0,4	0,4	0,9	1,2	1,2	0,8	0,9	0,7	0,6
Moottoripyörävarkaus***	0,1	0,5	0,9	4,0	3,6	4,3	5,1	3,6	3,9	3,6

* Tiedot vuosilta 2014–2020 perustuvat Kansallisiin rikosuhritutkimuksiin, vuosilta 2003, 2006 ja 2009 kansallisiin uhritutkimuksiin. *Lähteet:* Heiskanen ym. 2004; Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen perusaineisto; Näsi & Kolttola 2021.
** Koskee vain vastaajia, joiden kotitaloudessa on auto.
*** Varastettu mopo, skootteri tai moottoripyörä; vuodesta 2014 alkaen laskettu vain joukossa, joiden kotitaloudessa moottoripyörä.
† Vuodesta 2014 alkaen sisältää yritykset.

Rikosuhritutkimusten mukaan polkupyörä on yleisin varastettu esine. 2000-luvulla pyörävarkaudet olivat kolmanneksen kaikista kotitalouksiin kohdistuneista varkauksista, kun taas 2010-luvulla osuus on ollut jopa puolet. Vuosina 1989–2009 toteutettujen uhritutkimusten mukaan polkupyörävarkauksien määrä pysyi 1990- ja 2000-luvuilla vakaana, ollen korkeimmillaan 1990-luvulla. Vuosien 2014–2020 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa polkupyörävarkaudesta ilmoittaneiden osuus on kuitenkin ollut jopa kaksin- tai kolminkertainen aikaisempiin tutkimuksiin nähden. Kasvu voi johtua kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai polkupyörävarkauksien tosiasiallisesta lisääntymisestä. Kokonaisuutena uhritutkimusten tulokset ovat viime vuosina olleet hyvin samankaltaisia kuin poliisin ja vakuutuslaitosten tilastoimissa polkupyörävarkauksissa: polkupyörävarkauksien määrä kasvoi vuoteen 2015 asti, mutta on sittemmin kääntynyt laskuun. Viimeisimpänä vuosina tulokset ovat kuitenkin polkupyörävarkauksien osalta erkaantuneet. Niin vuonna 2019 kuin 2020 polkupyörävarkauksien määrä kasvoi sekä poliisin että vakuutuslaitosten tilastoimissa varkauksissa (Finanssiala ry 2021). Tätä kasvua ei kuitenkaan havaittu kyselytutkimuksessa. Taustalla saattaa olla uusien polkupyörien arvon nouseminen, jolloin niiden anastamisesta ilmoitetaan helpommin vakuutuslaitoksille ja poliiseille.

Vuosien 1989–2009 kyselyissä keskimäärin neljä prosenttia suomalaisista kertoi autonsa tahallisesta vahingoittamisesta viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vuonna 2009 auton vahingoittamiset muodostivat 80 prosenttia kaikista kotitalouksien kokemista vahingonteoista. Noin joka kymmenennessä vahingonteossa kohteena oli polkupyörä tai kulku- ja kuljetusvälineiden osat. Vuosien 2014–2020 kyselyissä auton vahingoittamisesta on ilmoittanut 6–9 prosenttia auton omistavista kotitalouksista. Moottoriajoneuvojen varkaudet ovat tarkastelujaksolla olleet hyvin harvinaisia sekä uusien että vanhojen tietolähteiden mukaan.

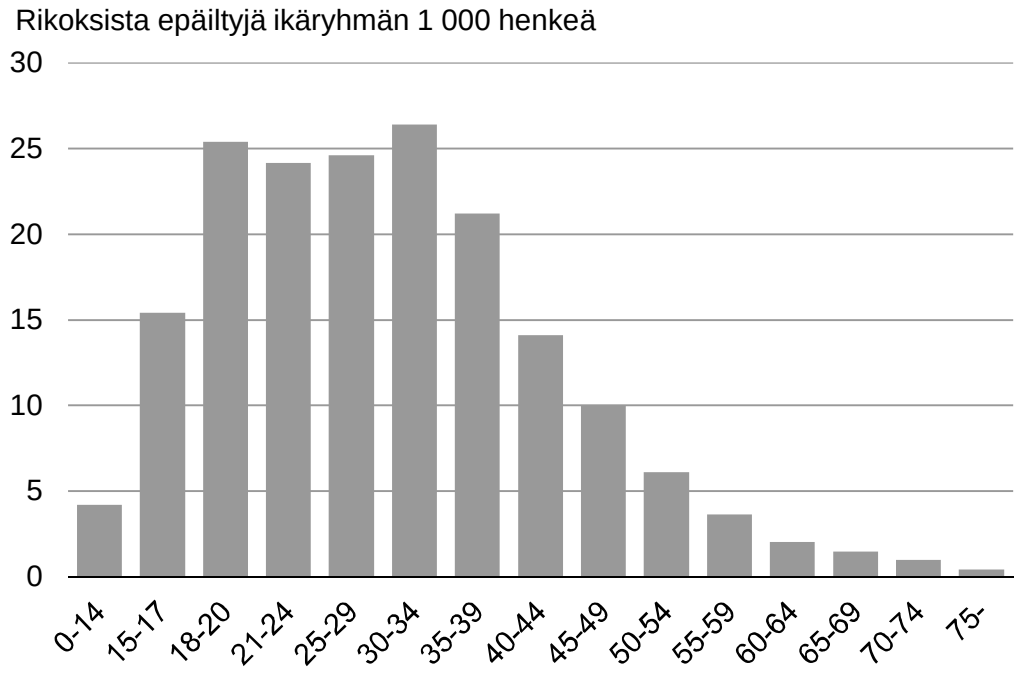
Uhritutkimuksissa on pääasiassa selvitetty yksityisten henkilöiden tai kotitalouksien kokemia rikoksia. Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta on sen sijaan selvitetty vuosina 2010 ja 2018 toteutetuissa yritysuhritutkimuksissa. Vuoden 2010 tutkimus kohdistui vähittäiskaupan ja teollisuuden toimialoille, kun taas vuoden 2018 kyselyssä kohdejoukkona olivat vähittäiskauppa sekä majoitus- ja ravitsemistoimiala. Tutkimuksissa on kartoitettu toimipaikkoihin kohdistuneiden omaisuusrikosten (varkaudet, petokset, kavallukset, vahingonteot, murrot) lisäksi muun muassa työntekijöiden kokemaa väkivaltaa, tietojärjestelmiin kohdistuneita hyökkäyksiä, yritysvakoilua sekä lahjonta- ja kiristysrikoksia.

Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan 69 prosenttia kaupan toimipaikoista ja 26 prosenttia teollisuustoimipaikoista oli joutunut vähintään yhden rikoksen kohteeksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana (Salmi 2010; Salmi ym. 2011). Vuoden 2018 kyselyssä kysyttyjä tekotyyppejä oli kaksi enemmän. Tulosten mukaan 71 prosenttiin vähittäiskaupan toimipisteitä ja 65 prosenttiin majoitus- ja ravitsemisalan toimipisteitä oli kohdistunut vähintään yksi rikos vuoden aikana. Yleisimpiä rikoksia olivat varkausrikokset sekä henkilökuntaan kohdistunut väkivalta ja uhkailu (Saarikkomäki ym. 2019). Teollisuustoimipaikkojen vähäisempi altistuminen rikollisuudelle näyttäisi johtuneen ennen kaikkea vähäisestä asiakaskontaktien määrästä ja kontaktien luonteesta, mutta myös toimipaikkojen suojaukseen ja toiminnan muuhun järjestämiseen liittyvistä tekijöistä (Salmi ym. 2011). Vähittäiskaupan alalla korkean riskin toimipaikkoja olivat valintamyymälät, huoltoasemat ja elintarvikemyymälät, majoitus- ja ravitsemistoimialalla hotellit, olut- ja drinkkibaarit sekä kahvilaravintolat. Molemmilla toimialoilla kohonnut riski näyttäisi liittyvän olennaisesti päihteiden, erityisesti alkoholin ja tupakan, vähittäiskauppaan ja anniskelutoimintaan (Saarikkomäki ym. 2019). Tarkempia tietoja yrityksiin kohdistuvista rikoksista on esitetty Rikollisuustilanne 2018 -katsauksessa (Lehti ym. 2019).

5.3 Omaisuusrikosten piirteitä

Taustatekijät

Ikä ja sukupuoli. Monien muiden rikoslajien tavoin myös omaisuusrikokset ovat yleisempiä nuoremmissa ikäryhmissä, joskaan keskittyminen ei ole yhtä voimakasta omaisuusrikoksissa kuin esimerkiksi väkivaltarikoksissa. Kuviossa 8 on esitetty varkausrikosten taso ikäryhmittäin vuonna 2020 poliisin kirjaamien rikosten osalta. 18–34-vuotiaiden ikäryhmissä varkausrikosten taso oli noin 25 varkausrikosta 1 000 henkilöä kohden, tason laskiessa melko voimakkaasti vanhemmissa ja nuoremmissa ikäryhmissä.

Kuvio 8 Varkausrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, viranomaiset tietoon vuonna 2020 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c)

Vuonna 2020 kirjatuissa varkausrikoksissa valtaosa epäillyistä oli miehiä, naisten osuuden ollessa 26 prosenttia epäillyistä. Muissa omaisuusrikoksissa naisten osuus on kuitenkin tätä suurempi: petosrikoksissa naisten osuus oli 38 prosenttia ja kavallusrikoksissa 33 prosenttia. Rikoslajikohtaisesti tarkasteltuna naisten osuus rikoksesta epäillyistä onkin erityisen korkea nimenomaisesti petos- ja kavallusrikoksissa (Näsi & Danielsson 2018).

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan varkausrikosten kohteeksi joutumisessa ei vuonna 2020 ollut olennaisia ikäryhmittäisiä tai sukupuolittaisia eroja. Hieman yli prosentti 15–84-vuotiaista naisista ja miehistä

ilmoitti joutuneensa kodin ulkopuolella tapahtuneen varkauden kohteeksi, petosten osalta noin viisi prosenttia naisista ja noin kuusi prosenttia miehistä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat, 55–74-vuotiaat vastaajat, olivat joutuneet muita ikäryhmiä harvemmin petoksen kohteeksi. 55–74-vuotiaiden ikäryhmässä petoksesta ilmoittaneiden osuus oli noin 3 prosenttia, kun osuus muissa ikäryhmissä vaihteli viiden ja seitsemän prosentin välillä. (Näsi & Kolttola 2021.)

Moottoriajoneuvon anastamiset ja luvattomat käytöt ovat ennen olleet tyypillisesti nuorten rikollisuutta. Vielä 1990-luvun alussa syylliseksi epäillyistä noin joka kuudes oli alle 15-vuotias ja yli puolet alle 18-vuotiaita. Viime vuosina tilanne on muuttunut. Vuonna 2020 käyttövarkauksiin syylliseksi epäillyistä enää kolme prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja 10 prosenttia alle 18-vuotiaita. Epäiltyjen ikärakenteen vanheneminen osoittaa, että autorikosten luonne on muuttunut. Satunnaiseen käyttöönoton sijaan on tullut suunnitelmallinen rikoshyötyyn tähtäävä anastaminen.

Sosioekonominen asema. Tilastokeskus on julkaissut vuodesta 2013 lähtien tietoja rikoksista epäiltyjen sosioekonomisesta taustasta. Taulukossa 2 raportoidaan varkausrikoksista ja petosrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden.

Sekä varkausrikokset että petokset ovat huomattavasti yleisempiä ryhmissä, joiden sosioekonominen asema on matala. Varkausrikosten määrä on suuri työkyvyttömyyseläkkeellä olevien, opiskelijoiden ja pitkäaikaistyöttömien joukossa. Nämä tiedot viittaavat siihen, että sosiaalinen syrjäytyminen on merkittävä omaisuusrikollisuuteen vaikuttava taustatekijä (ks. myös Aaltonen 2013). Petoksissa suhteelliset erot sosioekonomisten ryhmien välillä ovat pienempiä kuin varkausrikoksissa, mutta erot ovat silti huomattavia.

Taulukko 2 Varkausrikoksista ja petosrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2020

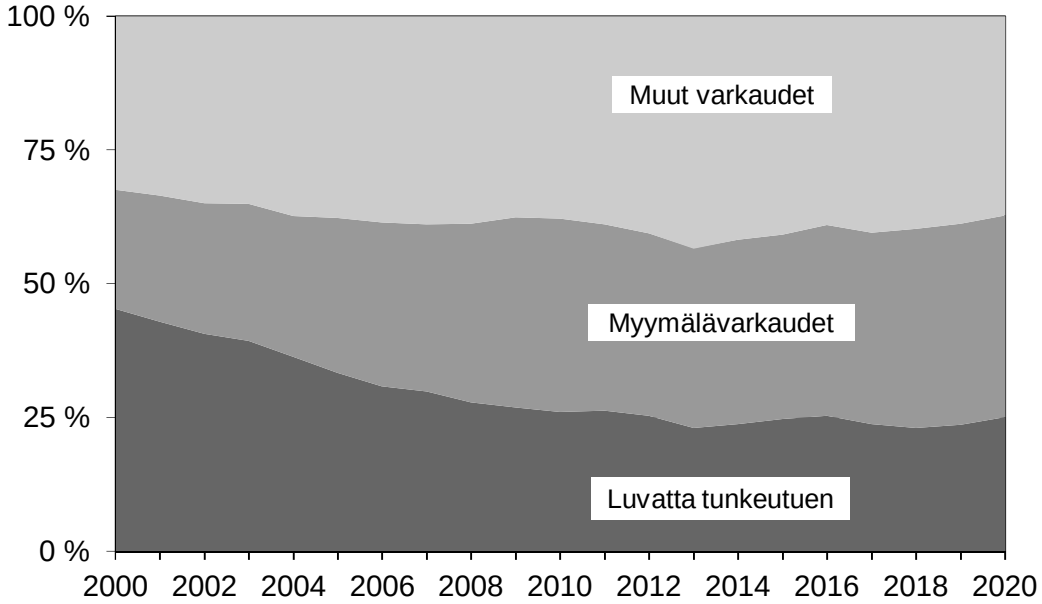
Sosioekonominen asema	Varkausrikokset		Petosrikokset	
	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	0,4	0,3	1,0	0,3
Alemmat toimihenkilöt	2,5	1,3	9,5	1,9
Työntekijät	5,7	3,4	10,8	2,6
Yrittäjät	0,8	1,3	2,9	1,9
Opiskelijat	17,5	27,4	13,2	8,3
Eläkeläiset yli 55 v.	3,2	1,3	1,3	0,2
Eläkeläiset alle 55 v.	7,2	41,3	6,3	14,5
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	35,6	63,1	34,2	24,3
Tuntematon	27,1	-	20,8	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2021b). Rikosepäilyjä koskevat tiedot ovat vuodelta 2018, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2018.

Varkausrikollisuuden rakenne

Rikosnimikkeittäin tarkastellen poliisin tietoon tulleen varkausrikollisuuden rakenteessa on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana huomattava muutos. Parikymmentä vuotta sitten varkausrikoksista pääosa (70 %) kirjattiin perusmuotoisiksi varkauksiksi. Siitä lähtien näpistyksiksi määriteltyjen tekojen osuus on kasvanut tasaisesti. Nykyisin varkausrikoksista kirjataan näpistyksiksi puolet. Törkeiksi varkauksiksi luokiteltuja tekoja on vain kaksi prosenttia kaikista varkausrikoksista. Rikosnimikkeen valinta perustuu muun muassa anastetun omaisuuden arvoon sekä siihen, onko teossa murtauduttu asuttuun asuntoon.

Sisällöllisesti paremmin varkausrikollisuuden rakennetta kuvaa poliisitilaston ryhmittely, jossa rikokset jaetaan luvatta tunkeutuen tehtyihin varkauksiin, myymälävarkauksiin ja muihin varkausrikoksiin (kuvio 9).

Kuvio 9 Varkausrikokset tekotavan mukaan vuosina 2000–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien (lyh. murtojen) määrä oli enimmillään 1990-luvun keskivaiheilla, jolloin niitä oli miltei puolet kaikista varkausrikoksista. Sen jälkeen murtojen määrä on kääntynyt laskuun, joskin vuonna 2020 murtojen määrä lisääntyi 16 prosenttia vuoden takaisesta. Koronapandemiavuosi näkyykin varkauksien lisääntymisenä. Murrot lisääntyivät varsinkin ajoneuvojen (lisääntyi 18 prosenttia) ja vapaa-asuntojen osalta (lisääntyi 14 prosenttia). On mahdollista, että vähentynyt mökille matkustaminen juuri pandemian alkuvaiheessa näkyy lisääntyneissä mökkimurroissa. Vuonna 2020 murtoja oli neljännes kaikista varkausrikoksista, mikä on sama osuus kuin 1980-luvun puolivälissä.

Pitkällä aikavälillä murroista ovat suhteellisesti eniten vähentyneet liikemurrot. Enimmillään niitä tilastoitiin 25 000 vuonna 1991, josta niiden määrä on pudonnut lähes kymmenesosaan. Moottoriajoneuvoista tehtyjen anastusten määrässä on myös tapahtunut huomattava lasku. Nämä rikokset ovat 2000-luvun alkuun nähden vähentyneet yhteen viidesosaan. Asuntomurrot ovat vähentyneet 2000-luvulla lähes puoleen. Vapaa-ajan asuntoihin kohdistuneiden murtojen suhteellinen osuus kaikista asuntomurroista on vaihdellut viime vuosina 23 ja 32 prosentin välillä. Vuonna 2020 näiden osuus oli 29 prosenttia.

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien pitkän aikavälin vähenemisen yksi syy lienee omaisuuden parempi suojaus. Suojauskeinoista tiedottaminen ja niiden markkinointi on tehostunut ja yrityksiin ja kotitalouksiin on

hankittu enenevästi erilaisia hälytys- ja murronestolaitteita. Myös perinteisten yksinkertaisten suojauskeinojen kuten oven takalukituksen käyttö kotitalouksissa on lisääntynyt (vuosien 2003–2009 kansallisten uhritutkimusten perusaineistot). Yrityksissä ja työpaikoilla on myös tehostettu kulunvalvontaa. Autojen parempi murtosuojaus lienee eräs syy siihen, että myös automurrot ovat viime vuosina vähentyneet.

Varkausrikosten ja erityisesti murtojen vähenemisen taustalla saattaa myös olla varastetun tavaran markkinoiden kutistuminen Suomessa, mikä pienentää varkauksien odotettua rikoshyötyä. Tähän viittaa se, että myös kätkemisrikokset ovat viimeisten kymmenen vuoden aikana vähentyneet selvästi. Toisaalta kotimaisten rikoksentekijöiden tilalle on tullut ulkomaalaisia rikollisia, joiden varastamat tavarat on tarkoitettu vietäväksi pois maasta.

Rikosvahingot

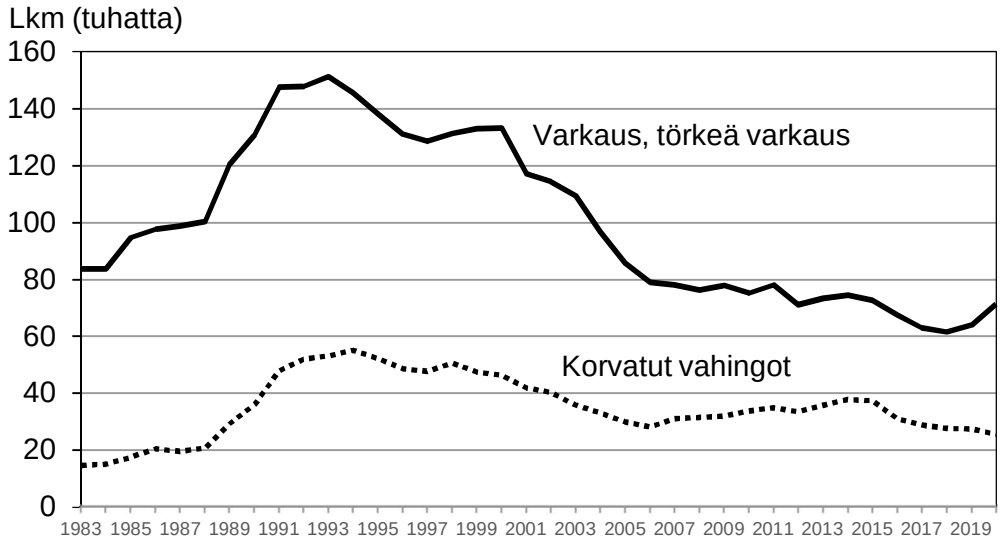
Kattavaa koko maata koskevaa tietoa omaisuusrikosten vahingoista ei ole koottu. Eri lähteistä saadaan kuitenkin yksittäisiä tietoja rikosvahinkojen suuruudesta. Myös kyselytutkimusten perusteella voidaan karkeasti arvioida rikoksista aiheutuneiden vahinkojen suuruusluokka kyselyn perusjoukossa. Rikosvahingoista laativat omia tilastoja ja selvityksiä myös monet yhteisöt ja liikelaitokset.

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan sekä vähittäiskaupan että majoitus- ja ravitsemistoiminnan toimialoilla rikoskustannuksia aiheuttivat yleisimmin asiakkaan tekemät varkaudet. Varkauksien toimipaikoille aiheutunut keskikustannus (mediaani) oli kuitenkin melko vähäinen, 60 euroa kaupan alalla ja 40 euroa majoitus- ravitsemistoimialalla. Kaikkiaan kaupan toimialalla rikoskustannuksista 47 prosenttia aiheutui asiakkaan tekemistä varkauksista ja 16 muista varkauksista. Majoitus- ja ravitsemistoimialla suurimmat kustannukset aiheutuivat työntekijän tekemistä kavalluksista, joiden osuus kaikista rikoskustannuksista oli 57 prosenttia. (Saarikkomäki ym. 2019.) Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen mukaan teollisuudessa suurimmat rikoskustannukset aiheutuivat puolestaan petoksista (Salmi ym. 2011).

Varsinaisten rikosvahinkojen lisäksi myös rikoksilta suojautuminen aiheuttaa kustannuksia toimipaikoille. Vuoden 2010 kyselyn perusteella on arvioitu, että vähittäiskaupan toimipaikoissa käytettiin vuoden aikana lähes 63 miljoonaa euroa rikoksista suojautumiseen. Teollisuudessa rikoksilta suojautumiseen käytettiin puolestaan 106 miljoona euroa. Luvut ovat kuitenkin toimipaikkakohtaisia, eivätkä kuvaa kattavasti konsernitason rikoksilta suojautumisen kustannuksia (Salmi ym. 2011).

Rikosvahinkojen suuruudesta antaa käsityksen myös rikosten johdosta maksettujen vakuutuskorvausten määrä. Vuonna 2020 vakuutusyhtiöt

maksoivat muista kuin autoihin kohdistuneista murto- ja varkausvahingoista asiakkaille korvauksina noin 25 miljoonaa euroa. Korvattujen varkaustapausten määrä, samoin kuin korvaussumma, laski miltei yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolivälistä, mutta kasvoi välillä 2006–2015. Viime vuosina sekä murtovahinkojen määrä että asiakkaille maksetut korvaukset ovat kääntyneet uudelleen laskuun, joskin vuonna 2020 murtovahingot kasvoivat maksettujen korvausten jatkaessa laskuaan (kuvio 10) (Finanssiala ry 2021).

Kuvio 10 Poliisin tietoon tulleet varkaudet ja törkeät varkaudet ja vakuutusyhtiöiden korvaamat murto- ja varkausvahingot vuosina 1983–2018 (vuodesta 2003 lähtien myös ilkivaltavahingot). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2020a); Finanssiala ry, vahinkotilasto (Finanssiala ry 2019)

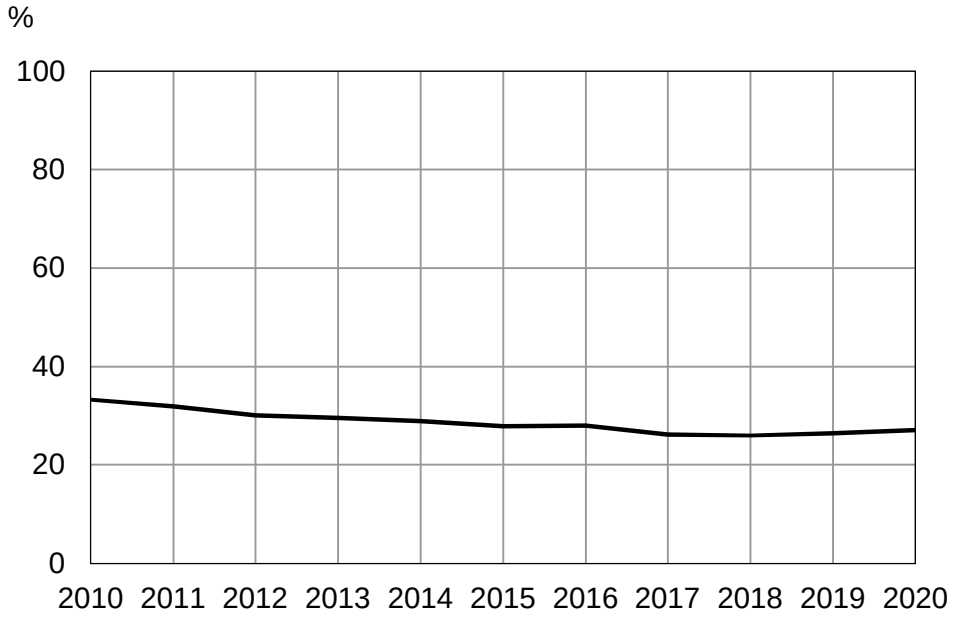
Vuonna 2020 vakuutusyhtiöt korvasivat autovakuutuksen perusteella noin 6 525 vahinkoa, joiden syynä oli ajoneuvoon tai sen vakiovarusteeseen kohdistunut varkaus, luvaton käyttö tai niiden yritys (Liikennevakuutuskeskus 2021). Vahinkojen määrä nousi hieman vuodesta 2019, mutta pitkällä aikavälillä korvaustapausten määrä ja rahallinen arvo ovat vähentyneet. Enimmillään korvaussumma oli 38,8 miljoonaa euroa (231 miljoonaa markkaa) vuonna 1992, kun vuonna 2018 korvaussumma oli 8,1 miljoonaa euroa (Finanssiala ry 2019).

Vakuutusyhtiöille koituu menetyksiä myös vakuutuspetoksista, eli tapauksista, joissa vakuutuskorvausta haetaan antamalla vahingosta vääriä tietoja. Tällaisten petosten tuottamaa kokonaisvahinkoa on kuitenkin vaikea arvioida.

Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen

Seuraavassa esitetään tietoja muun muassa rikosten selvittämisestä. Poliisin tietoon tullut rikos katsotaan selvitetyksi silloin, kun teko-olosuhteet, asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä sekä oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat on selvitetty. Termi ”selvitetty rikos” ei tarkoita, että tapaus olisi ratkaistu, tai että rikoksesta epäillyn syyllisyys olisi näytetty laillisesti toteen.

Varkausrikokset. Varkausrikosten selvitysaste on viime vuodet pysynyt jokseenkin ennallaan (kuvio 11). Kaikista vuonna 2020 ilmoitetuista varkausrikoksista selvitettiin vuoden loppuun mennessä hieman yli neljännes (27 %). Tavallisista varkauksista selvitettiin ilmoitusvuoden aikana yksi kymmenestä (9 %). Syynä pieneltä tuntuvaan selvitysasteeseen ovat muun muassa yksinkertaiset, mutta tutkinnallisesti vaikeasti selvitettävät poliisille ilmoitetut rikokset (mm. polkupyörävarkaudet). Törkeiden varkauksien selvitysaste on korkeampi. Vuonna 2020 ilmi tulleista törkeistä varkauksista selvitettiin samana vuonna joka kuudes (18 %). Selvitysaste voi nousta merkittävästi, jos poliisi onnistuu kyseisenä vuonna selvittämään joitakin laajoja rikossarjoja. Selvitysaste vaihtelee myös varkaustyypin mukaan. Vuonna 2020 liikemurtojen selvitysaste oli 25 ja asuntomurtojen 13 prosenttia. Automurroista selvisi vain yhdeksän prosenttia. Myymälävarkauksien ja -näpistysten selvitysaste on korkea, 58 prosenttia vuonna 2020. Tämä johtuu rikosten ilmitulotavasta. Yleensä myymälävarkaus tai -näpistys tulee ilmi vain, jos tekijä jää paikan päällä kiinni, jolloin se samalla voidaan myös kirjata selvitetyksi.

Kuvio 11 Poliisin selvittämien varkausrikosten osuus tilastointivuonna tietoon tulleista varkausrikoksista vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Yritysuhritutkimuksissa on tutkittu piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa kysymällä, kuinka suuri osa toimipaikkojen kokemista rikoksista ilmoitetaan poliisille. Tutkimusten perusteella ilmoitusalttius vaihtelee voimakkaasti tekokokonaisuuksittain. Osa rikoksista – kuten autoihin liittyvät varkaudet ja murrot – ilmoitetaan lähes aina poliisille. Teon vakavuus, aineellisten vahinkojen suuruus ja vahingonkorvauksen hakeminen vakuutusyhtiöltä näyttäisivät olevan ilmeisiä syitä, jotka vaikuttavat yrityksillä ilmoittamisen todennäköisyyteen. Työntekijöiden ja alihankkijoiden varkauksissa sekä työntekijöiden tekemissä kavalluksissa poliisille ilmoittaminen oli vähäistä. Syynä mainittiin se, että henkilöstön tekemät rikokset selvitettiin sisäisesti eikä poliisille ilmoittamista katsottu tarpeelliseksi. Ylipäätään yleisin syy jättää tapahtuma ilmoittamatta poliisille oli teon arvioiminen vähäpätöiseksi ja ilmoituksen pitäminen siten hyödyttömänä. Poliisille ilmoittamiseen vaikutti myös se, kuinka selkeästä rikostapauksesta oli kysymys ja oliko teon tekijä tiedossa (Salmi ym. 2011; Saarikkomäki ym. 2019).

Rikoksista ilmoittamiseen vaikuttavat myös rikollisuutta koskevat asenteet ja se miten todennäköisenä pidetään, että poliisi kykenee selvittämään rikoksen. Toisaalta kiinnijoutumisen todennäköisyys riippuu valvonnasta. Sen tehostuminen ennaltaehkäisee myymälävarkauksia, mutta samalla lisää ilmi tulevia rikoksia. Myös rikoksesta ilmoittamisen helppous voi vaikuttaa tilastoidun rikollisuuden määrään. Muun muassa polkupyörien ja matkapuhelimien anastuksista, joiden tutkinnassa ei välittömästi tarvita poliisia paikalle, on mahdollista tehdä ilmoitus internetin kautta.

Petosrikokset. Tietotekniikan kehittyminen on luonut uusia mahdollisuuksia petoksiin ja muuhun rikolliseen toimintaan. Tilastoitu petosrikollisuus riippuu kuitenkin myös siitä, miten herkästi petoksen kohteeksi joutuneet ilmoittavat tapauksista poliisille. Piiloon jäävien rikosten osuus saattaa olla melko suuri.

Poliisin tietoon tulleiden petosten selvitysaste on laskenut kymmenen vuoden tarkastelujaksolla noin 20 prosenttiyksikköä. Vuonna 2020 kaikkiaan 30 prosenttia petoksista selvitettiin tietoontulovuonna. Petoksista ja lievistä petoksista selvitettiin noin kolmannes (31 %) ja törkeistä petoksista alle viidennes (18 %). Maksuvälinepetoksista ja lievistä maksuvälinepetoksista selvitettiin tietoontulovuonna 6 prosenttia ja törkeistä maksuvälinepetoksista 9 prosenttia.

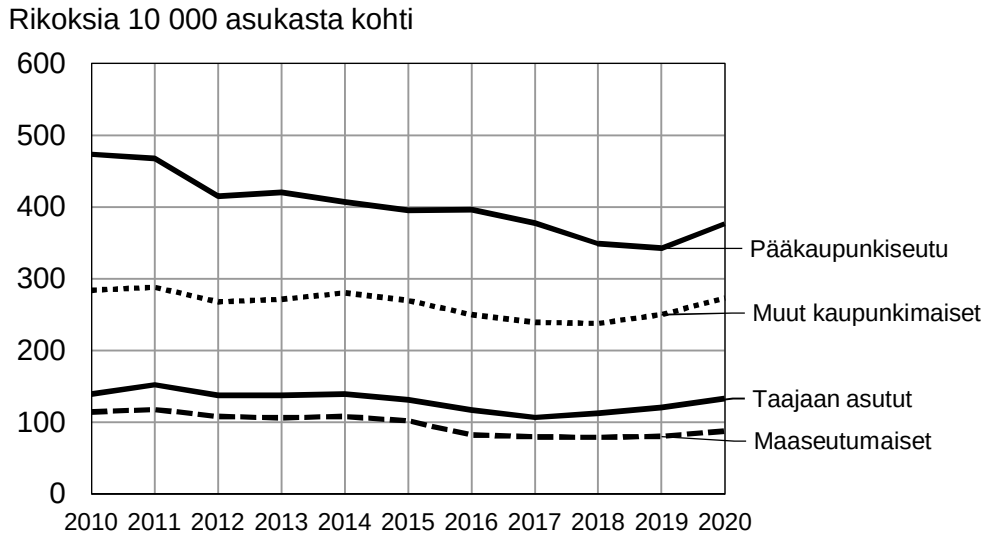
Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt. Ajoneuvorikosten selvitysprosentti vaihtelee huomattavasti rikostarkoituksen ja suunnitelmallisuuden mukaan. Luvattomat käytöt selvitetään useimmin. Vuonna 2020 kirjatuista moottoriajoneuvojen anastuksista oli vuoden loppuun mennessä selvitetty hieman alle kymmenes, käyttövarkauksista

joka viides ja luvattomista käytöistä noin lähes kolmannes. Osuudet olivat edellisvuosien tasolla.

Vahingonteot. Vahingontekojen ja lievien vahingontekojen selvitysprosentti on melko alhainen eikä ole mainittavasti muuttunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2020 poliisi selvitti 13 prosenttia vuoden aikana tietoon tulleista rikoksista.

5.4 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen

Varkausrikokset kuuluvat rikoksiin, joiden taso vaihtelee huomattavasti kuntatyypin mukaan. Varkausrikollisuuden alueellisia eroja ja kehitystä kuvataan kuviossa 12.

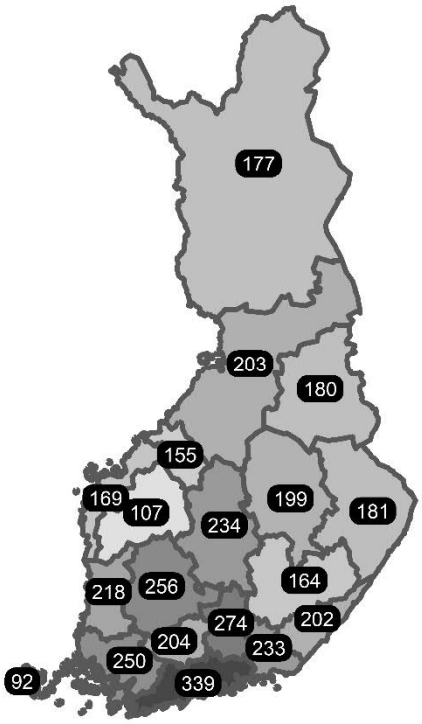

Kuvio 12 Varkausrikokset 10 000 asukasta kohti kuntatyypin mukaan vuosina 2010–2020. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c)

Pääkaupunkiseutu ja muut kaupunkimaiset kunnat erottuvat rikostasoltaan selvästi muista kunnista. Asukaslukuun nähden omaisuusrikoksia on vähiten maaseutumaisissa kunnissa. Pääkaupunkiseudulla on nelinkertainen määrä varkausrikoksia maaseutumaisiin kuntiin verrattuna ja kolminkertainen määrä taajaan asuttuihin kuntiin nähden. Muissa kaupunkimaisissa kunnissa rikostaso on matalampi kuin pääkaupunkiseudulla, mutta korkeampi kuin muissa kuntatyypeissä. Varkausrikosten määrä on kymmenen vuoden seuranta-aikana laskenut melko tasaisesti kaikissa kuntatyypeissä: vuosina 2010–2019 varkausrikosten määrä on vähentynyt eri kuntatyypeissä 12–30

prosenttia. Vuonna 2020 rikosten määrä kuitenkin nousi eri kuntatyypeissä vuosien 2015–2016 tasolle.

Kuviossa 13 on karttaesitys varkausrikosten esiintyvyydestä maakunnittain vuonna 2020. Varkausrikokset olivat selvästi yleisimpiä Uudellamaalla, jossa varkausrikosten taso oli 339 varkausrikosta 10 000 asukasta kohti. Seuraavaksi korkein varkausrikosten taso oli Päijät-Hämeessä ja Pirkanmaalla, jossa vastaavat luvut olivat 274 ja 256. Myös Varsinais-Suomi, Pohjois-Pohjanmaa sekä Keski-Suomi erottuivat korkean varkausrikollisuuden alueina.

Kuvio 12 Varkausrikokset (RL 28:1–3) maakunnittain 10 000 asukasta kohti vuonna 2019. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c); Kartta tehty R-paketin geofi: Access Finnish Geospatial (Kainu ym. 2015–2021) avulla.

Väestöön suhteutettu varkausrikosten taso oli matalin Etelä-Pohjanmaalla (112), Ahvenanmaalla (125) ja Keski-Pohjanmaalla (145). Kaikkiaan on ilmeistä, että rikosten esiintyvyys heijastelee voimakkaasti maakunnan kaupunkimaisuutta.

Taulukossa 3 on esitetty varkausrikosten taso poliisilaitosalueittain vuosina 2010–2020. Poliisilaitosalueet noudattelevat maakuntarajoja, kuitenkin niin, että yksittäiset poliisilaitosalueet (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta) muodostuvat useista maakunnista. On hyvä huomioida, että Helsinki poikkeaa muista alueista siinä, että alue muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Uudenmaan osalta huomionarvoista on, että

Itä-Uudenmaan poliisilaitosalue ei vastaa vuonna 1997 lakkautettua Itä-Uudenmaan maakuntaa, vaan pitää sisällään myös Vantaan.

Taulukko 3 Varkausrikokset 10 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2010–2020 (vuoden 2020 rikostason mukainen järjestys)

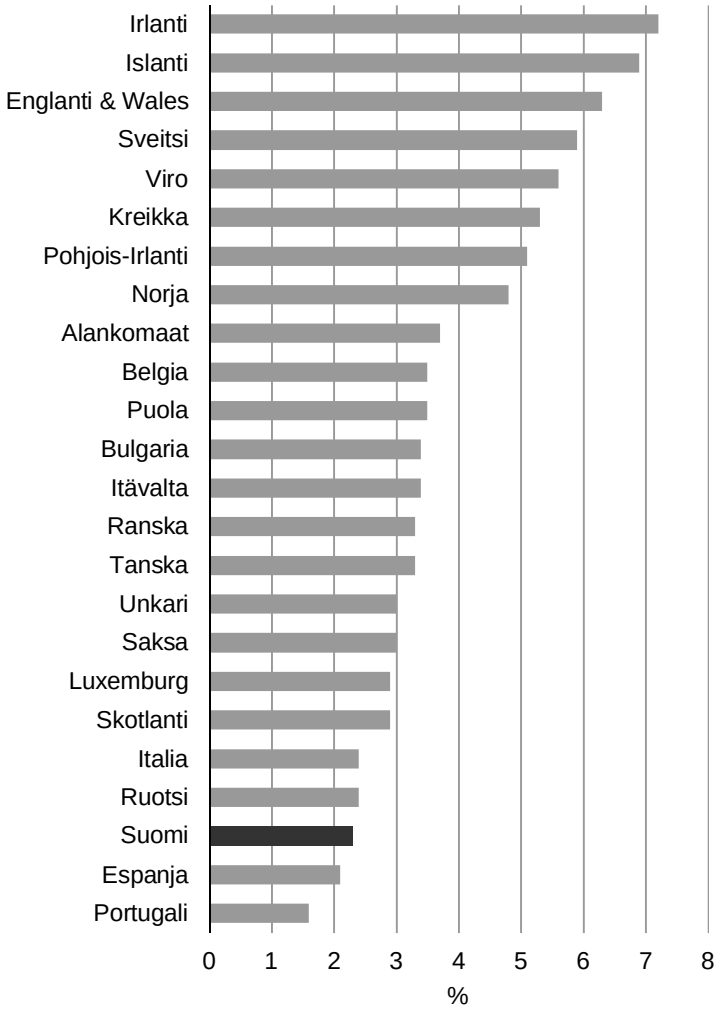
	2010	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Helsinki	**597**	592	537	527	503	484	481	457	413	409	429
Itä-Uusimaa	309	303	256	280	277	274	288	272	269	265	**318**
Sisä-Suomi	226	230	227	221	**249**	245	230	217	217	229	248
Häme	**266**	254	238	231	243	245	219	210	206	226	242
Lounais-Suomi	259	**264**	244	256	249	244	217	199	189	201	240
Länsi-Uusimaa	236	**243**	209	210	211	211	210	207	193	198	238
Kaakkois-Suomi	**234**	232	219	221	232	210	193	189	199	186	219
Oulu	224	**249**	229	243	245	208	195	190	194	210	199
Itä-Suomi	196	**209**	195	184	173	170	145	149	170	176	185
Lappi	220	222	196	215	**232**	227	179	172	154	156	177
Pohjanmaa	154	157	138	152	**165**	154	136	123	128	143	139
Ahvenmaa	152	**215**	162	153	141	185	171	115	123	125	92

Alueen korkein arvo paksunnettu, matalin arvo alleviivattu. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c)

Tarkastelusta ilmenee, että lähes kaikilla poliisilaitosalueilla rikostaso on ollut korkeimmillaan tarkastelujakson alussa ja matalimmillaan tarkastelujakson loppupuolella. Rikostaso on siis laskenut lähes yhdenmukaisesti kaikilla alueilla. Havainto viittaa siihen, että varkausrikollisuuden vähentymiseen vaikuttavat mekanismit vaikuttavat samalla tavalla alueesta riippumatta. Helsingissä varkausrikollisuuden taso on ollut korkein kaikkina tilastointivuosina, mikä selittyy Helsingin kaupunkimaisuudella muihin alueisiin nähden. On kuitenkin huomionarvoista, että myös Helsingin rikostaso on laskenut tarkastelujaksolla noin kolmanneksen. Varkausrikollisuuden taso on niin ikään korkea Itä-Uudenmaan, Sisä-Suomen ja Hämeen poliisilaitosalueilla. Matalin rikostaso vuonna 2020 oli Ahvenanmaalla, Pohjanmaalla sekä Lapissa.

5.5 Kansainvälistä vertailua

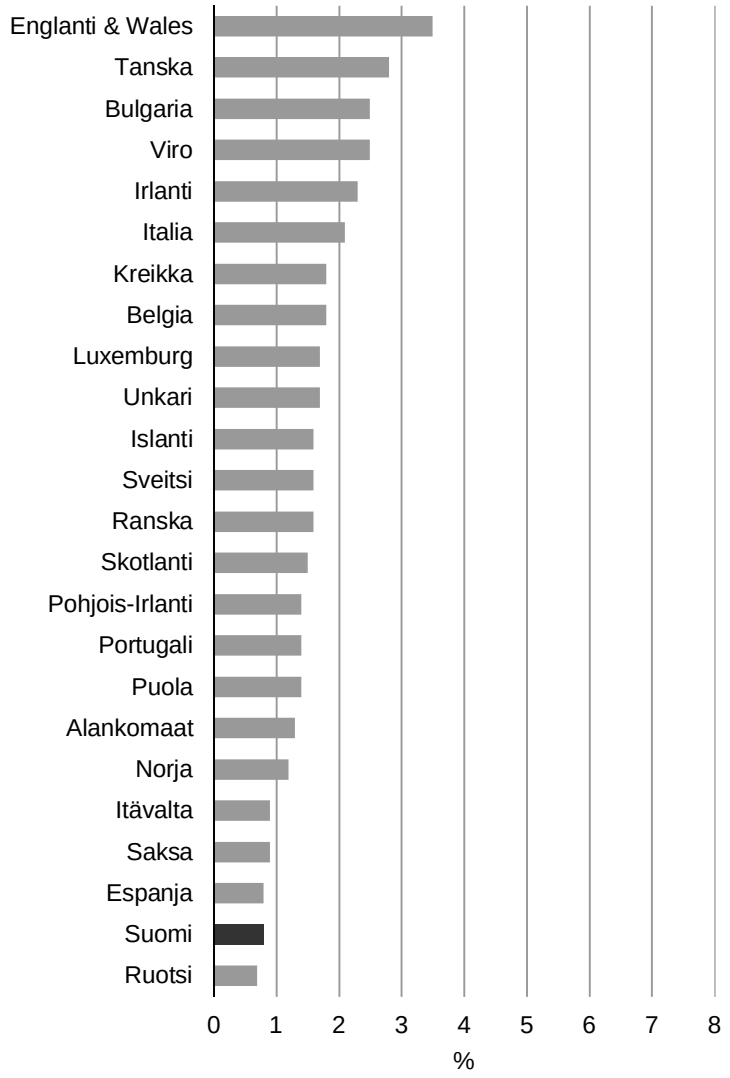
Omaisuusrikollisuuden kansainvälinen vertailu on vaikeaa, koska lainsäädäntö, rikostunnusmerkistöt ja rikosten tilastointiperusteet poikkeavat eri maissa. Parhaimman pohjan rikollisuuden vertailuille antaa samalla tavoin eri maissa toteutettu kansainvälisten rikosuhritutkimus ICVS. Sarjan ensimmäinen väestökysely tehtiin vuonna 1989 ja tutkimus on sen jälkeen toistettu neljä kertaa. Suomi on osallistunut tutkimuksen joka kierrokselle.

Kuvio 13 Niiden osuus väestöstä, joilta on varastettu henkilökohtaista omaisuutta viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. *Lähde:* van Dijk ym. 2007.

Yleisesti ottaen Suomi kuuluu ICVS-kyselyn perusteella vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin. Poikkeus tästä ovat polkupyörävarkaudet, jotka ovat Suomessa keskimääräistä yleisempiä. Polkupyörävarkauksien määrä on kuitenkin vahvasti yhteydessä polkupyörien eli potentiaalisten rikoskohtei-

den määrään ja tässä suhteessa Suomi on tutkimukseen osallistuneiden maiden kärjessä Alankomaiden, Ruotsin ja Tanskan rinnalla (van Dijk ym. 2007). Sen sijaan muun henkilökohtaisen varkauden tai ns. avovarkauden kokeneita on Suomessa selvästi vähemmän kuin monessa muussa Euroopan maassa (kuvio 14). Myös esimerkiksi asuntomurrot (kuvio 15) tai autoista tehdyt varkaudet ovat Suomessa harvinaisempia kuin yleensä Länsi-Euroopassa.

Kuvio 14 Niiden osuus väestöstä, joiden asuntoon murtauduttu viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. *Lähde:* van Dijk ym. 2007

Kansainvälisen mittapuun mukaan myös varsin harvoilla suomalaisilla on kokemuksia joutumisesta kuluttajana petoksen kohteeksi. Tällaisesta ilmoitti vuoden 2003–2004 ICVS-kyselyssä 5 prosenttia suomalaisvastaajista, mikä oli tutkimuksen toiseksi alhaisin maaprevalenssi (van Dijk ym 2007).

Tilastoituun rikollisuuteen perustuviin vertailuihin on suhtauduttava erittäin suurin varauksin. Pohjoismainen rikostilastointiryhmä on julkaissut uuden Suomea, Norjaa, Ruotsia ja Tanskaa koskevan yhteenvedon poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta (von Hofer ym. 2012). Vuodet 1950–2010 kattavan tarkastelun perusteella maat jakautuvat poliisin kirjaamassa varkausrikollisuudessa selvästi kahteen ryhmään. Ruotsissa ja Tanskassa tilastoitujen varkausrikosten määrä on väkilukuun nähden paljon korkeampi kuin Norjassa ja Suomessa. Vuonna 2010 Ruotsissa tilastoitiin 5 500 rikosta väestön 100 000 kohden ja Tanskassa 7 000. Suomen ja Norjan vastaavat rikosluvut ovat 1950-luvulta lähtien olleet keskenään samaa tasoa. Vuonna 2010 Suomen suhdeluku oli 3 000 ja Norjan 2 800. Kaikissa Pohjoismaissa pitkän aikavälin kehitys on ollut samankaltainen: varkausrikokset lisääntyivät 1990-luvun lopulle saakka ja vähentyivät jälleen 2000-luvulla.

Petosrikoksia tilastoidaan Ruotsissa väkilukuun suhteutettuna Pohjoismaista selvästi eniten (vuonna 2010: 1 200 väestön 100 000 kohden) ja Tanskassa vähiten (190 väestön 100 000 kohden). Suomen ja Norjan rikostasot sijoittuvat Ruotsin ja Tanskan lukujen väliin (Suomi: 360, Norja: 300) (von Hofer ym. 2012).

Kansainvälisessä vertailussa on kuitenkin huomioitava myös yrityksiin kohdistuvat omaisuusrikokset, jotka poikkeavat monelta osin kotitalouksien kohtaamasta rikollisuudesta. Kansainvälistä vertailevaa aineistoa ilmiöstä on kuitenkin valitettavan vähän. On kuitenkin viitteitä, että suomessa myymälävarkauksia tehtäisiin enemmän kuin Länsi-Euroopassa keksimäärin (Saarikkomäki ym. 2019).

Lähteet

Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic Differences in Crime and Victimization*. OPTL:n tutkimuksia 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152463.

Aromaa, Kauko & Markku Heiskanen. 2000. *Suomalaisten rikosriskit 2000. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia tuloksia.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 49. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Brottsförebyggande rådet. 2017. *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Rapport 2017:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Finanssiala ry. 2019. Vahinkotilasto. Helsinki: Finanssiala ry.

Finanssiala ry. 2021. *Vahinkokorvaukset*. Helsinki: Finanssiala ry. https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2021/07/Vahinkokorvaukset_2020.pptx (viitattu 19.8.2021).

Finanssiala ry. 2021. *Polkupyörävarkaudet 1992–2020.* Helsinki: Finanssiala ry. https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2021/03/Polkupyoravarkaudet-FA-1992-2020.pptx (viitattu 19.8.2020).

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2020. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019*. Katsauksia 43/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

van Dijk, Jan, John van Kesteren & Paul Smith. 2007. *Criminal Victimisation in International Perspective. Key findings from the 2004–2005 ICVS and EU ICS.* Report 257. WODC: The Hague.

Heiskanen, Markku, Reino Sirén & Kauko Aromaa. 2004. *Suomalaisten turvallisuus 2003*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58; Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

von Hofer, Hanns, Tapio Lappi-Seppälä & Lars Westfelt. 2012. *Nordic Criminal Statistics 1950–2010*. Rapport 2012:2. Stockholm: Stockholm universitet.

Kainu, Markus, Joona Lehtomäki, Juuso Parkkinen, Jani Miettinen, Pyry Kantanen & Leo Lahti. 2015–2021. geofi: Access Finnish Geospatial Data.

Keskusrikospoliisi. 2019. *Rikoksella viedyt ajoneuvot 2017–2018*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Laitinen, Ahti & Erja Virta. 1998. *Talousrikokset – Teoria ja käytäntö.* Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 2/1998. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.

Lehti, Martti, Elsa Saarikkomäki & Petri Danielsson. 2019. ”Yritykset rikosten kohteena.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2018*, toimittaja Petri Danielsson, 201–218. Katsauksia 36/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0667-4.

Liikennevakuutuskeskus. 2021. *Autovahingot 2020.* Helsinki: Liikennevakuutuskeskus. https://www.lvk.fi/tilastot-ja-raportit/lvkn-vahinkotilastoja/autovahingot/ (viitattu 19.8.2021).

Näsi, Matti & Petri Danielsson. 2018. ”Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2017*, toimittaja Hannu Niemi, 221–230. Katsauksia 29/2018. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0654-4.

Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/298436.

Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152422.

Sirén, Reino. 2008. *Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 2006: yleisyys, piirteet ja muutokset*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 4/2008. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152598.

Tilastokeskus. 2021a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/index.html.

Tilastokeskus. 2021b. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/tyokay/

Tilastokeskus. 2021c. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html

6 Kyberrikollisuus

Matti Näsi & Markus Kaakinen

Tiivistelmä

- Kyberrikollisuudella tarkoitetaan tässä verkossa tapahtuvaa ja verkkovälitteistä rikollisuutta. Kyberrikollisuus jakautuu karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan kohdistuviin rikoksiin ja tietokoneavusteisiin rikoksiin.
- Tietotekniikkaan kohdistuvien rikosten osalta on tarjolla kattavammin viranomaistilastoja. Yleisimpiä rikoksia ovat tietomurrot, tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä, tietomurrot, sekä näistä yleisin, identiteettivarkaudet. Poliisin tietoon tulleiden identiteettivarkauksien määrä on lisääntynyt vuosittain.
- Kokonaisrikollisuustilastojen valossa haittaohjelmat sekä verkossa tapahtuvan häirinnän eri muodot (seksuaalinen häirintä, muu häirintä) ovat yleisimpiä verkossa tapahtuvia uhrikokemuksia. Yli puolet 15–74-vuotiaista suomalaisista on joutunut verkkorikoksen uhriksi vähintään kerran elämänsä aikana.
- Seitsemän prosenttia kaupan alan yrityksistä ja kuusi prosenttia majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä.
- Nuorten osalta noin 15 % 9-luokkalaisista vastaajista on raportoinut joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi. Lisäksi kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja pojista 7 % oli kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt.

Tässä luvussa tarkastellaan kyberrikollisuutta. Kyberrikollisuus ei ole rikosoikeudellinen nimike, vaan kriminologisessa empiirisessä tutkimuksessa usein käytetty kattotermi kaikelle verkkovälitteiselle rikollisuudelle ja rikoskäyttäytymiselle. Kyberrikollisuus, tai tietotekniikkarikollisuus, voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin kohdistuviin rikoksiin, sekä tietotekniikkaa ja tietoverkkoja hyväksi käyttäen tehtäviin rikoksiin (Poliisi 2019). Toisin sanoen, *tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset* ja *tietokoneavusteiset rikokset*. Tätä määritelmää on mahdollista laajentaa vielä sen pohjalta, keihin nämä teot yleensä kohdistetaan. Nämä voidaan jaotella karkeasti kolmeen eri ryhmään, eli 1) henkilöihin, 2) omaisuuteen ja 3) yrityksiin sekä julkishallinnon toimijoihin kohdistuviin rikoksiin.

Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ja tietokoneavusteiset rikokset eroavat toisistaan siten, että tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ovat lähtökohtaisesti infrastruktuurin ja sähköisiin järjestelmiin kohdistuvia. Poliisin määrittelyn mukaan tietokoneavusteiset rikokset sen sijaan peilaavat pitkälti perinteisempiä rikollisuuden muotoja, ne vain toteutetaan sähköisesti, eli tietokoneavusteisesti (Poliisi 2019).

Kyberrikoksiin liittyy usein keskeisenä elementtinä kansainvälisyys ja anonyymiys. Kansainvälisyydellä tarkoitetaan sitä, että verkossa tapahtuvat rikokset ovat monesti kansalliset rajat ylittäviä, sillä verkossa ei ole samanlaisia fyysisiä rajoitteita, kuin monilla perinteisillä rikoksilla. Näin ollen rikosten tekijöiden ja uhrien fyysisellä sijainnilla ja etäisyydellä ei ole periaatteessa merkitystä. Tähän samaan liittyy myös anonyymiys, sillä kyberrikosten osalta uhrilla ei useimmissa tapauksissa ole tietoa siitä, kuka varsinainen tekijä on.

Tässä luvussa luomme yleiskuvaa kyberrikollisuudesta ja sen keskeisimmistä muodoista. Viranomaistilastoihin perustuvat tiedot kyberrikollisuuden osalta pohjautuvat pitemmän aikavälin osalta tieto- ja viestintärikosten poliisitilastoihin, joiden painopiste on ollut sähköisiin järjestelmiin ja verkostoihin kohdistuvissa teoissa. Vuoden 2015 alussa kriminalisoitiin myös uusia kyberrikollisuustyyppejä, kuten identiteettivarkaus sekä datavahinkorikos.

Iso osa kyberrikollisuudesta pohjautuu niin sanottuihin perinteisiin rikostyyppeihin ja häiriökäyttäytymisen muotoihin, kuten petokset, uhkaukset, kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä, sillä erotuksella, että kyseinen teko on tapahtunut verkkoympäristössä, tai muuten tieto- ja viestintäteknologiaa avuksi käyttäen. Rikostilastojen kannalta huomionarvoista kuitenkin on, että moni tämän tyyppisistä rikoksista tallentuu tilastoissa perinteisten rikosnimikkeiden alaisuuteen, eikä rikostilastoissa automaattisesti eritellä rikoksia sen perusteella, tapahtuiko teko verkossa vai kasvotusten. Tämän vuoksi poliisin tietoon tulleet rikokset kyberrikollisuuden osalta kertovat ainoastaan

sen erityisistä muodoista. Laajempaa kuvaa selvitellessä joudumme tukeutumaan olemassa olemaan tutkimukseen ja sen tarjoamiin tietoihin ja arvioihin verkkorikollisuuden yleisyydestä.

6.1 Tietolähteet

Tärkeimmät kyberrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. *Rikos- ja pakkokeinotilasto.* Poliisin tietoon tuleva kyberrikollisuus pohjautuu pitkälti tietotekniikkarikoksiin, joissa kohteena on tietoliikenne tai tietojärjestelmä. Näistä säädetään pääasiallisesti rikoslain tieto- ja viestintärikoksia koskevassa 38. luvussa. Yleisemmät tekomuodot tilastojen valossa ovat tietoliikenteen häirintä (RL 38:5), tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7a) ja tietomurto (RL 38:8.1–2). Näiden osalta tarkastelemme vuosien 2010–2019 välisiä tilastoja. Vuonna 2015 tuli rikoslain osalta voimaan muutamia uusia kyberrikosmuotoja, näitä ovat identiteettivarkaus (RL 38:9a) ja datavahingonteko (RL 35:3a). Rikoslain osalta on myös muutamia muita kyberrikollisuuden alle luokiteltavia rikostyyppejä, kuten vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a), tietoverkkorikosvälineen hallussapito (RL 34:9b), tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen (tekijänoikeuslaki 56c §), sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus (sähköisen viestinnän tietosuojalaki 42 §). Kyseiset rikostyypit ovat kuitenkin tilastojen valossa varsin harvinaisia.

B. *Kokonaisrikollisuustutkimus.* Kotimaisten tietolähteiden osalta Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) keräämässä vuoden 2018 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkasteltiin ensimmäistä kertaa myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Krimon vuonna 2018 tekemä yritysuhritutkimus kartoittaa muuan muassa yrityksiin kohdistuneita sähköisiä rikoksia. Lisäksi Krimon vuonna 2020 keräämä nuorisorikollisuuskysely kartoitti 9-luokkalaisten tekemää ja kokemaa sähköistä kiusaamista. Poliisiammattikorkeakoulun tekemä lapsiuhritutkimus vuodelta 2013 selvitti muun muassa kuudesluokkalaisten nuorten sähköistä kiusaamisesta ja häirintää. Kattavia kokonaisrikollisuustutkimuksen lähteitä on erityisesti sähköisen rikoskäyttäytymisen osalta kuitenkin toistaiseksi vähän.

6.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Tässä jaksossa tarkastelemme tietotekniikkaan kohdistuvia kyberrikollisuuden muotoja poliisin tietoon tulleen tilastoidun rikollisuuden näkökulmasta. Tarkastelemme seuraavia rikosnimikkeitä vuosien 2010–2020 osalta: tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä ja tietomurto. Lisäksi vuodesta

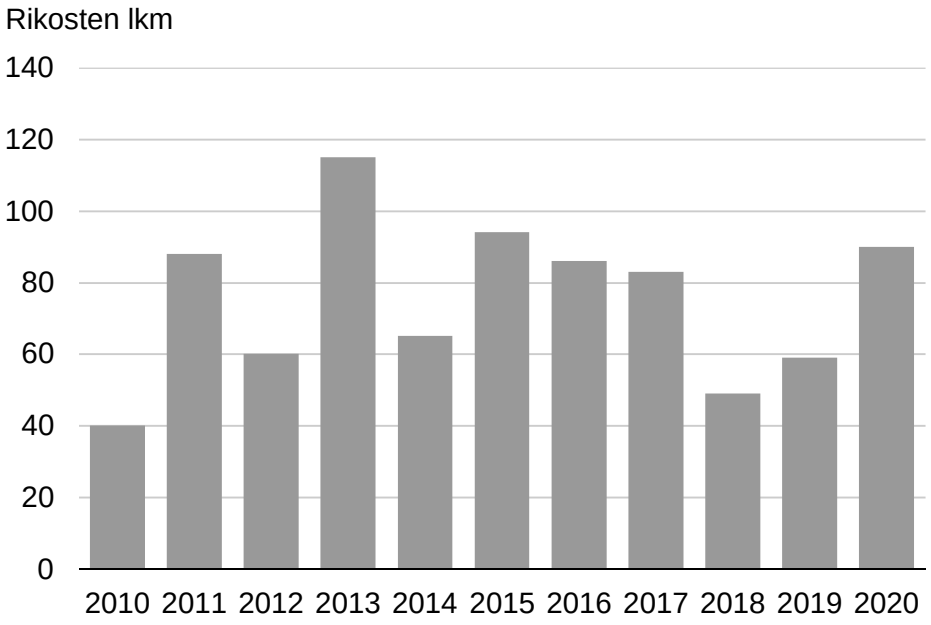
2015 eteenpäin on tilastoitu myös kokonaan uudentyyppisiä kyberrikollisuuden muotoja, kuten datavahingonteot ja identiteettivarkaudet.

Tietoliikenteen häirinnällä tarkoitetaan puhelin-, tele-, radio- tai muun tietoviestinnän häirintää. Yksi kenties yleisimmistä tietoliikenteen häirinnän muodoista on niin sanottujen roskapostien lähettäminen sähköpostitse. Tässä nousee esiin myös se, että roskapostin tyyppiset tietoliikennehäiriöt ovat usein kansainvälisten toimijoiden aiheuttamaa häiriökäyttäytymistä (Spamlaws.com 2016). Moni näistä teoista kohdistuukin eritoten yksityisten käyttäjien toimintaan, toki myös yritykset saavat osansa tämän tyyppisestä häirinnästä.

Tietojärjestelmien häirinnällä tarkoitetaan rikoslain mukaan tekoa, jolla aiheutetaan ”toiselle haittaa tai taloudellista vahinkoa dataa syöttämällä, siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä” (RL 38:7a–7b). Toisin sanoen kyseessä on tekoja, joilla hankaloitetaan tietojärjestelmän käytettävyyttä. Esimerkkinä tästä ovat muun muassa palvelunestohyökkäykset.

Tietomurtojen osalta rikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun tekijä luvatta käyttää toisen henkilön käyttäjätunnusta tai salasanaa (RL 38:8–8a). Törkeän teon tunnuspiirteet täyttyvät yleensä tapauksissa, jossa murtaudutaan palvelintasoisiin koneisiin ja järjestelmiin. Vaaran aiheuttamisella tietojenkäsittelylle tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että tekijä levittää ohjelmia, joiden tarkoituksena on vaarantaa tai vahingoittaa tietojenkäsittelyä tai tieto- ja viestintäjärjestelmien toimintaa.

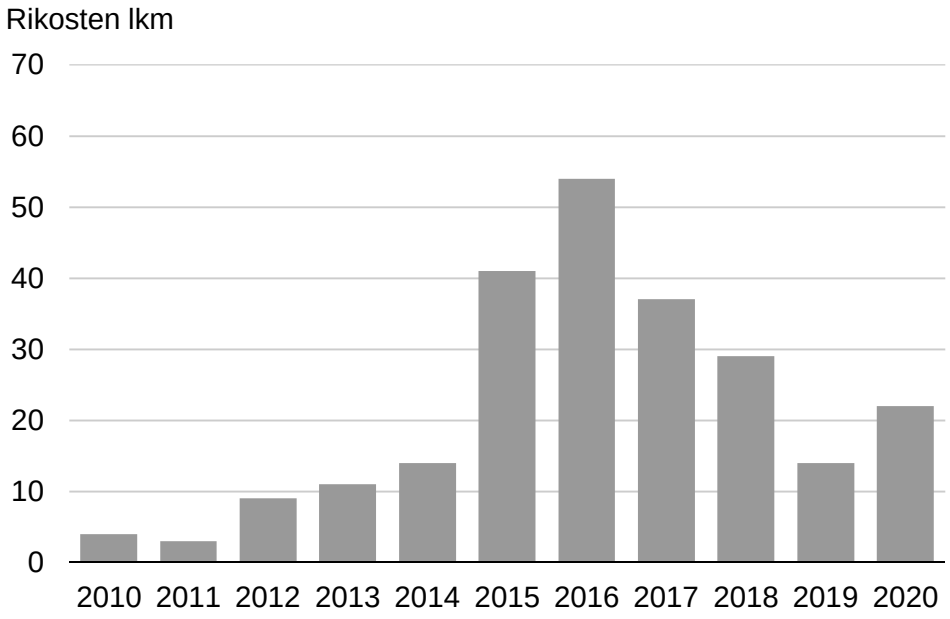
Kuviossa 1 esitetään kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen häirinnän yritys, törkeä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen törkeän häirinnän yritys, lievä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen lievän häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2010–2020 välisenä aikana.

Kuvio 1 Tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021)

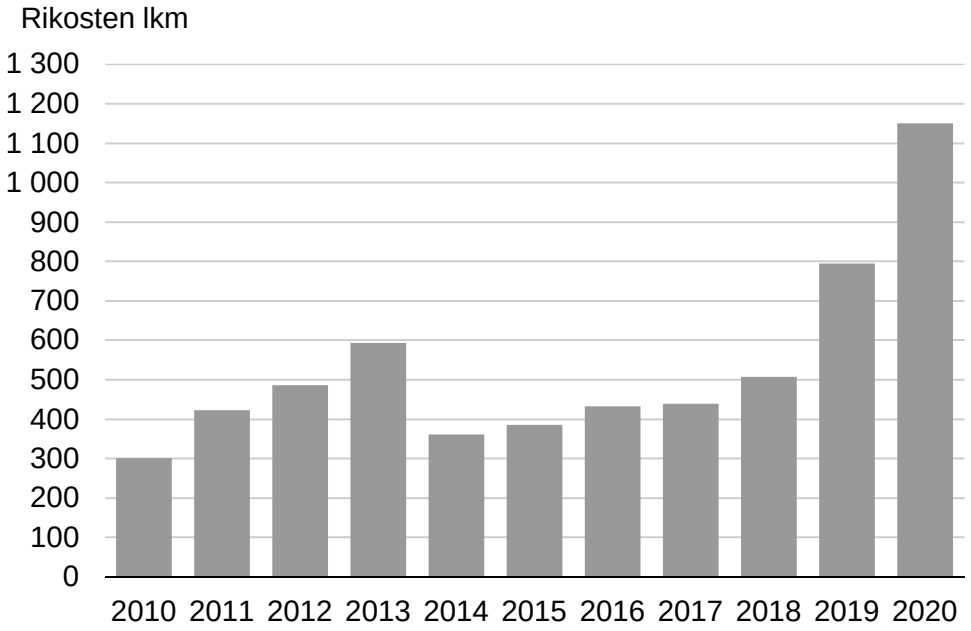
Tilastojen perusteella havaitaan, että poliisin tietoon tulleet tietoliikenteen häirintätapausten määrä vaihtelee vuosittain. Yleisin epäilyn kohde vuonna 2020 on pelkkä tietoliikenteen häirintä, joiden epäilyjä oli 68 kappaletta.

Kuviossa 2 esitetään kaikki poliisin tietoon tulleet tietotekniikan häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän häirinnän yritys, törkeä tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän törkeä häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilastojen kehitys vuosien 2010–2020 välisenä aikana. Tilastojen perusteella yleisin epäilyn kohde on pelkkä tietojärjestelmän häirintä, joiden epäilyjä oli 16 kappaletta vuonna 2020.

Kuvio 15 Tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021)

Vuoteen 2013 asti tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvien tekojen määrä oli suhteellisen stabiili, mutta viimeisten vuosien aikana poliisin tietoon on tullut varsin vaihteleva määrä epäiltyjä tapauksia. Kuviossa 3 esitetään yhdistettynä kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat teot (tietomurto, tietomurron yritys, törkeä tietomurto, törkeän tietomurron yritys ja suojauksen purkujärjestelmärikos), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2010–2020 välisenä aikana. Näiden osalta kehitys on vuodesta 2014 lähtien ollut jälleen kasvusuuntainen, mutta vuosina 2019 ja 2020 niiden määrät ovat kasvaneet selvästi.

Kuvio 16 Tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat epäilyt, poliisitilastot 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021)

Tilastojen valossa selvästi yleisin epäilyn kohde oli perusmuotoinen tietomurto, joiden epäilyjä oli 1 067 kappaletta vuonna 2020. Vuoden 2020 yksi huomiota herättäneimmistä rikostapauksista oli niin kutsuttu Vastaamon tietomurto. Vaikka kyseisen tapauksen osalta varsinaisten tietomurtojen ajankohta ajoittui vuosille 2018 ja 2019 tulivat ne julki vasta vuoden 2020 syksyllä. Vastaamon tapaus on esimerkki rikollisuuden kerrannaisvaikutuksista. Tilastojen valossa tapaus näyttäytyy kahtena tietomurtona, mutta iskun laajuus käy ilmi erityisesti viranomaisten tietoon tulleiden kiritysrikosten osalta. Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli lähes 20 000 kiristysrikosta, kun vuotta aiemmin niitä tuli poliisin tietoon hieman yli tuhat tapausta.

Muita viranomaisten tietoon tulleita kyberrikoksia on varsin vähän. Poikkeuksena tähän on identiteettivarkaus, joka tuli rangaistavaksi vuonna 2015. Heti ensimmäisenä vuotena 2015 se oli määrällisesti mitattuna yleisin kyberrikollisuuden muoto, jolloin tilastoitiin yhteensä 518 rikosta. Viimeisten vuosien aikana identiteettivarkauksien määrä on kuitenkin moninkertaistunut, sillä vuonna 2020 tilastoitiin 4 284 tapausta. Näin ollen identiteettivarkaudet ovat selvästi yleisin kyberrikollisuuden muoto viranomaisten tietoon tulleiden rikosten osalta. Yleisimmin identiteettivarkaudet liittyvät maksuvälinepetoksiin.

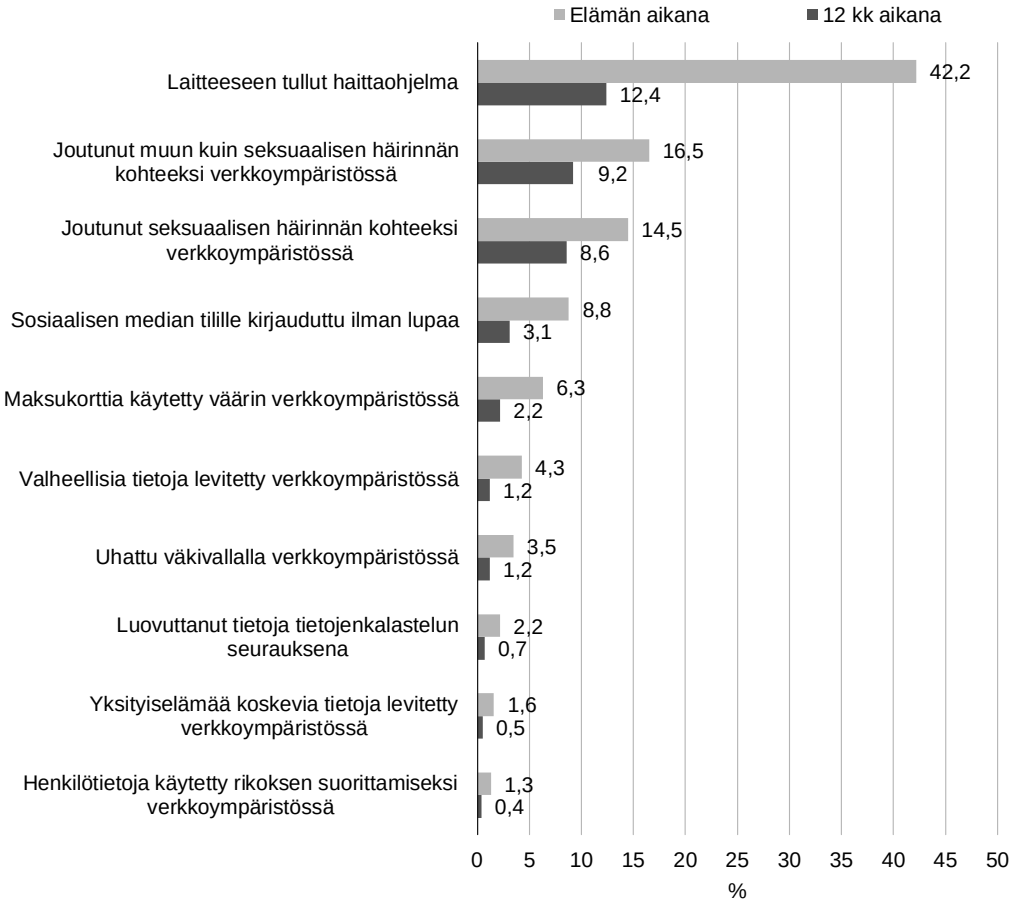
Jos tarkastellaan kyberrikollisuutta poliisin tilastojen osalta kuluneen kymmenen vuoden ajalta, voidaan todeta, että selkeitä trendejä ei ole havaittavissa ainakaan siinä mielessä, että voitaisiin erottaa tekojen tilastoitumisen ja todellisen rikoskäyttäytymisen komponentit. Tekojen määrän vaihtelu voi

olla varsin suurta eri vuosien välillä, joten samantyyppisiä trendejä kuin monien perinteisten rikosten osalta ei ole havaittavissa. Tilastoidun kyberrikollisuuden kehitykseen vaikuttavat todennäköisesti keskeisesti tilaisuusrakenteen kehitys, uhrien alttius ilmoittaa rikoksista viranomaisille sekä mahdollisesti yksittäisten tekosarjojen ilmitulo. Kokonaisrikollisuuden tutkimukseen perustuvia seurantatietoja on vähän, joten todellisen rikoskäyttäytymisen kehitystä on vaikea arvioida, varsinkin, kun osaa rikoksista uhri ei välttämättä edes havaitse.

6.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa

Tiedot kyberrikollisuuden yleisyydestä eritoten tietokoneavusteisten rikosten osalta pohjautuvatkin pitkälti kyselyperustaiseen kokonaisrikollisuustutkimukseen sekä eräisiin muihin lähteisiin kuten yritysten omiin selvityksiin. Olemassa olevia, kyberrikosten osalta kattavia kyselyjärjestelmiä ei kuitenkaan ole juurikaan ollut. Tätä puutetta pyrittiin korjaamaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuoden 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen avulla. Kyselyssä oli mukana ensi kertaa kyberrikosten uhrikokemuksiin keskittynyt kyselypatteri. Tämän lisäksi nostamme esiin tutkimustietoa yksittäisten rikoslajien osalta olemassa olevien kyselyjärjestelmien pohjalta. Näitä ovat muun muassa vuoden 2016 Nuorisorikollisuuskysely (NRK-2016) ja vuonna 2013 kerätty lapsiuhritutkimus. Lisäksi yrityksiin kohdistuneiden kyberrikosten osalta tietoa on saatavilla sekä vuoden 2010 että 2018 Yritysuhritutkimuksen pohjalta. Seuraavassa esitämme tietoja kyberrikollisuudesta kokonaisrikollisuustutkimuksen valossa.

Vuoden 2018 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa (Danielsson & Näsi 2019) tarkasteltiin ensimmäistä kertaa myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Kysymyksissä tarkasteltiin sekä viimeisen 12 kuukauden aikana tapahtuneita, että koko elämän aikana tapahtuneita rikoksia. Kyselyssä oli mukana 10 eri rikoslajia tai normirikkomusta. Kysytyt tekomuodot ja niiden yleisyys on esitetty kuviossa 4.

Kuvio 17 Verkkorikosten kohteeksi 12 kuukauden ja elämän aikana joutuneet (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018 (Danielsson & Näsi 2019)

Kyselyssä ylivoimaisesti yleisin verkkorikosten muoto olivat erilaiset haittaohjelmat, kuten esimerkiksi tietokonevirukset. 42 prosenttia vastaajista ilmoitti joutuneensa haittaohjelman kohteeksi joskus elämänsä aikana ja 12 prosenttia ilmoitti haittaohjelmasta viimeisen vuoden aikana. Toiseksi yleisimpiä tekomuotoja olivat seksuaalinen sekä muu verkossa tapahtuva häirintä, joiden osalta 15–17 prosenttia vastaajista ilmoitti kokeneensa häirintää joskus elämänsä aikana ja 9 prosenttia ilmoitti tällaisista teoista viimeisen vuoden aikana. Harvinaisimpia tekoja olivat tietojen, esimerkiksi käyttäjätunnuksen, salasanan tai maksukortin tietojen luovuttaminen tietojenkalastelun seurauksena, yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen internetissä sekä henkilötietojen väärinkäyttö tarkoituksena rikoksen suorittaminen.

Enemmistö vastaajista (55 %) ilmoitti joutuneensa joskus elämänsä aikana jonkun kyselyssä tarkastellun verkkorikoksen kohteeksi. Toki huomionarvoista on, että uhriksi joutuneista vastaajista yli puolet ilmoitti vain yhdestä tässä tutkimuksessa tarkastelluista verkkorikoksen tyypeistä ja 23 prosenttia kahdesta erilaisesta verkkorikoksesta.

Yritysten tietomurrot

Yrityksiin kohdistuvien tietomurtojen osalta on olemassa niukasti kokonaisrikollisuuden tietolähteitä tai muuta tilastointia. Yhtenä syynä tähän on se, että monesti tietoon tulleita tapauksia ei raportoida viranomaisille, tai ylipäätään yrityksen ulkopuolelle. Yhtenä keskeisenä syynä tähän on se, että julkiseen tietoon tullessaan tietomurtojen julkisuus saattaa vaikuttaa negatiivisesti yrityksen osake, tai markkina-arvoon. Tietynlaisena poikkeuksena tästä ovat pankit, joihin kohdistuu runsaasti palvelunestohyökkäyksiä, sekä pankin asiakkaisiin kohdistettuja verkkourkintoja. Näin ollen niiden on välttämätöntä raportoida kyseisistä tapauksista.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuosina 2010 ja 2018 toteuttama yritysuhritutkimus on toistaiseksi ainoa Suomessa toteutettu kansallisesti edustava kyselytutkimus yritysten uhrikokemuksista. Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan kaupan toimipaikoista 6 % oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä, kun taas teollisuuden toimipaikojen osalta vastaava luku oli 8 %. Molemmilla toimialoilla kolmasosa hyökkäyksistä oli sellaisia, että ne oli kohdistettu juuri kyseiseen yritykseen tai toimipisteeseen. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 450 € ja teollisuuden alalla 880 € (Salmi ym. 2011).

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksessa tarkasteltiin kaupan alan ja majoitus- ja ravintola-alan yrityksiä. Tutkimuksen mukaan 7 prosenttia kaupan alan yrityksistä ja 6 prosenttia majoitus- ja ravintola-alan yrityksistä raportoi tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 1 000 € ja majoitus- ja ravintola-alalla 500 € (Saarikkomäki ym. 2019).

Nuorten häirintä ja kiusaaminen

Tilastojen osalta vuoden 2020 nuorisorikollisuuskyselyssä 13 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti kokeneensa sähköistä kiusaamista viimeisen vuoden aikana (Kaakinen & Näsi 2021a). Vuoden 2013 kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (*International Self-Report Delinquency Study*, ISRD) Suomen aineiston osalta sähköisen kiusaamisen uhriksi joutumisen esiintyvyys oli suurin piirtein samaa tasoa, sillä 14 % 13–16-vuotiaista vastaajista ilmoitti joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi viimeisen vuoden aikana (Kivivuori ym. 2014). Tytöt myös ilmoittivat poikia enemmän syyllistymistä sähköiseen kiusaamiseen kuluneen vuoden aikana sekä Helsingissä (16 % ja 11 %) että Turussa (19 % ja 9 %) (Kivivuori ym. 2014). Vertailun vuoksi myös ulkomaisissa tutkimuksissa sähköisen kiusaamisen on todettu olevan tytöille poikia yleisempää (mm. Kessel Schneider 2015).

Vuoden 2006 kansainvälisessä nuorisorikollisuuskyselyssä helsinkiläisten nuorten kokemaa sähköistä kiusaamista ja häirintää tarkasteltiin eritellymmin. Tutkimuksessa 16 % nuorista ilmoitti, että joku oli laittanut hänestä kuvan internetiin ilman lupaa viimeisen vuoden aikana. 10 % nuorista ilmoitti joutuneensa sähköpostitse tapahtuneen uhkailun ja loukkaamisen uhriksi, ja 5 % nuorista ilmoitti, että häntä on uhattu sähköpostitse fyysisellä väkivallalla. Tytöt ilmoittivat enemmän (21 % ja 12 %) uhrikokemuksia kuin pojat (11 % ja 9 %) kahteen ensin mainittuun liittyen ja pojat (5 %) hieman tyttöjä (4 %) enemmän sähköpostitse fyysisellä väkivallalla uhkailuun liittyen (Salmi 2007). Suurimmat sukupuolten väliset erot liittyvät internetissä tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään, johon liittyen tytöt ilmoittivat vuoden 2006 Kansainvälisessä nuorisorikollisuuskyselyssä yli kolme kertaa enemmän (15 %) uhrikokemuksia kuin pojat (4 %) (Salmi 2007).

Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2013 keräämän lapsiuhritutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia: kuudesluokkalaisista sähköistä kiusaamista oli kokenut 13 % ja yhdeksäsluokkalaisista 16 % (Fagerlund ym. 2014). Kyselyn mukaan kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja pojista 7 % on kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt, joiden kohdalla yleisin tekotyyppi oli seksikkäiden kuvien pyytäminen, josta kokemuksia oli noin joka viidennellä (Fagerlund ym. 2014).

Laiton nettilataaminen

Yksi yleisimmistä kyberrikollisuuden muodoista on laiton nettilataaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi musiikin tai elokuvien laitonta lataamista internetistä. Kyseessä on siis tekijänoikeuksien rikkominen. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämissä valtakunnallisissa nuorisorikollisuuskyselyissä on kerätty vuodesta 2008 lähtien tietoa nuorten tekemästä laittomasta nettilataamisesta. Vuoden 2008 tulosten osalta 69 % vastaajista ilmoitti syyllistyneensä laittomaan nettilataamiseen ja vuonna 2012 luku oli noussut pari prosenttiyksikköä 71 prosenttiin (ks. myös Aaltonen & Salmi 2013). Uusimmassa, vuoden 2020 kyselyssä laittomaan nettilataamiseen oli kuitenkin syyllistynyt enää 25 % nuorista. Keskeisin syy niin isolle pudotukselle on erilaisten verkon suoratoistopalveluiden yleistyminen, näin ollen laittomalle lataamiselle on huomattavasti vähemmän tarvetta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että yleisellä tasolla kyberrikollisuuden eri muodot ovat hyvin laajat, ja niiden vaikutukset voivat olla pahimmillaan hyvinkin kattavat. Varsinkin, kun entistä enemmän palveluita ja järjestelmiä siirtyy osaksi sähköisiä järjestelmiä, oli kyseessä sitten valtion tarjoamat sähköiset palvelut, energiainfrastruktuuri tai vaikkapa kodin perustoiminnot. Näihin järjestelmiin hyökätessä voidaan tehdä vahinkoa, joka pahimmillaan

lamauttaa yhteiskunnan perustoiminnot. Jos verrataan tätä suhteessa perinteiseen rikollisuuteen, yksittäisten tekijöiden mahdollinen vahingollisuus on monessa tapauksessa huomattavan mittavaa.

Lähteet

Aaltonen, Mikko & Venla Salmi. 2013. "Versatile delinquents or specialized pirates? A comparison of correlates of illegal downloading and traditional juvenile crime." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 14(2): 188–195. https://doi.org/10.1080/14043858.2013.837267.

Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola. 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8.

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0666-7.

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti. 2021. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 47/2021. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/326622.

Kessel Schneider, Shari, Lydia O'Donnell & Erin Smith. 2015. "Trends in Cyberbullying and School Bullying Victimization in a Regional Census of High School Students, 2006–2012." *Journal of School Health* 85(9): 611–620. https://doi.org/10.1111/josh.12290.

Kivivuori, Janne, Venla Salmi, Mikko Aaltonen & Henrik Elonheimo. 2014. *Kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (ISRD-3) mittaukset Suomessa 2013*. OPTL:n verkkokatsauksia 35/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152608.

Poliisi. 2019. "Kyberrikollisuus." https://www.poliisi.fi/rikokset/kyberrikollisuus (viitattu 13.6.2019).

Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/298436.

Salmi, Venla. 2007. *Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006.* OPTL:n tutkimustiedonantoja 73. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152544.

Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152422.

Spamlaws.com. 2016. "Spam Statistics and Facts." http://www.spamlaws.com/spam-stats.html (viitattu 13.5.2016).

Tilastokeskus. 2021. Rikos- ja pakkokeinotilasto. https://stat.fi/til/rpk.

7 Liikennerikokset

Mika Sutela & Petri Danielsson

Tiivistelmä

- Noin neljännes poliisin tietoon tulevista rikoksista on liikennerikoksia. Vuonna 2020 kirjattiin yhteensä 132 434 liikennerikosta. Näistä rattijuopumuksia oli 20 216 eli noin 15 prosenttia.
- Tieliikenteen vähäisiä rikkomuksia koskeva seuraamusjärjestelmä uudistettiin kesäkuun 1. päivänä 2020 voimaan tulleella tieliikennelailla siten, että rikesakko korvautui hallinnollisella seuraamuksella, liikennevirhemaksulla. Liikennevirhemaksu on luonteeltaan hallinnollinen seuraamusmaksu, ja sen määräämisessä sovelletaan hallintolakia. Uudistus vaikuttaa jatkossa huomattavasti liikennerikkomusten määrään tilastoissa.
- Rattijuopumusten määrä on vuosina 2011–2020 pysynyt melko vakaana. Törkeiden rattijuopumusten osuus viranomaisten kirjaamista rattijuopumusrikoksista on kuitenkin viimeisen vuosikymmenen aikana laskenut 53 prosentista 34 prosenttiin.
- Törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisrikosten määrä on ollut kasvussa viime vuosina. Vuonna 2020 kyseisiä rikoksia kirjattiin jopa noin 40 prosenttia edellisvuotta enemmän.
- Huumetapausten määrä ja osuus rattijuopumuksista on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana selvästi. Huume- ja sekakäyttötapauksisin liittyvissä onnettomuuksissa kuolleiden ja loukkaantuneiden yhteismäärä on samalla ajanjaksolla myöskin lisääntynyt merkittävästi.
- Rattijuopumusrikollisuuden taso on matalampi pääkaupunkiseudulla kuin taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa. Ero kuitenkin tasoittuu tai muuttuu jopa päinvastaiseksi, jos rikosten määrä suhteutetaan moottoriajoneuvokantaan.
- Koronarajoitukset näkyivät liikenteessä muun muassa lisääntyneinä suurina ylinopeuksina sekä myös rattijuopumusrikoksissa huumausainetapausten aiempiin vuosiin nähden voimakkaampana lisääntymisenä.
- Euroopan laajuisten vertailujen mukaan Suomen liikennevirrassa on selvästi keskimääräistä vähemmän päihtyneitä henkilöitä. Myös liikennekuolemissa Suomen taso on hieman keskimääräistä matalampi.

7.1 Tietolähteet

Liikennerikosten osalta tärkeimmät tietolähteet ovat Tilastokeskuksen ylläpitämät rikos- ja pakkokeinotilasto sekä tieliikenneonnettomuustilasto. Rikos- ja pakkokeinotilasto sisältää tietoja poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto kuvastaa siis viranomaisten tietoon tulleita rikoksia, ja ovat siten yhteydessä viranomaisten harjoittamaan valvontaan. Tieliikenteen vähäisten rikkomusten seuraamusjärjestelmä uudistettiin 1.6.2020 voimaan tulleen tieliikennelain (729/2018) myötä. Tieliikenteen vähäiset rikkomukset siirrettiin pois rikosoikeudellisesta järjestelmästä, mikä muutti tekojen moitittavuuden asteen ja luonteen. Eräistä liikennerikkomuksista seuraa sakkomääräyksen sijaan hallinnollisena seuraamuksena liikennevirhemaksu, mikä vaikuttaa vastaisuudessa huomattavasti liikennerikkomusten määrään tilastoissa. (HE 180/2017 vp.) Tästä syystä katsauksessa keskitytään tarkastelemaan rikoslain (jälj. RL) 23 luvun (545/1999) mukaisia liikennerikoksia sekä raskaan liikenteen osalta liikenteen palveluista annetussa laissa (jälj. LLP, 320/2017) tarkoitettuja tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkomisia (267 §). Tieliikenneonnettomuustilasto kuvaa vastaavasti viranomaisten tietoon tulleita tieliikenneonnettomuuksia. Näille vaihtoehtoisia tietolähteitä erityisesti rattijuopumusten osalta ovat poliisin toteuttamat ratsiatutkimukset, jotka kuvaavat alkoholin vaikutuksen alaisena ajoneuvoa kuljettavien osuutta liikennevirrasta. Ratsiatutkimuksia voidaan pitää alkoholiperusteisen rattijuopumusrikollisuuden ”tosiasiallisena” mittarina, sillä ratsiatutkimuksen perusteella saavutettu tieto ei ole suoraan yhteydessä valvontaan käytettyihin resursseihin. Ylinopeuksien osalta tietolähteenä voidaan hyödyntää myös Fintraffic Tien tieliikenteen automaattisia mittaustietoja (LAM), joiden perusteella voidaan arvioida ylinopeuksien määrää tieliikenteessä poliisivalvonnasta riippumatta.

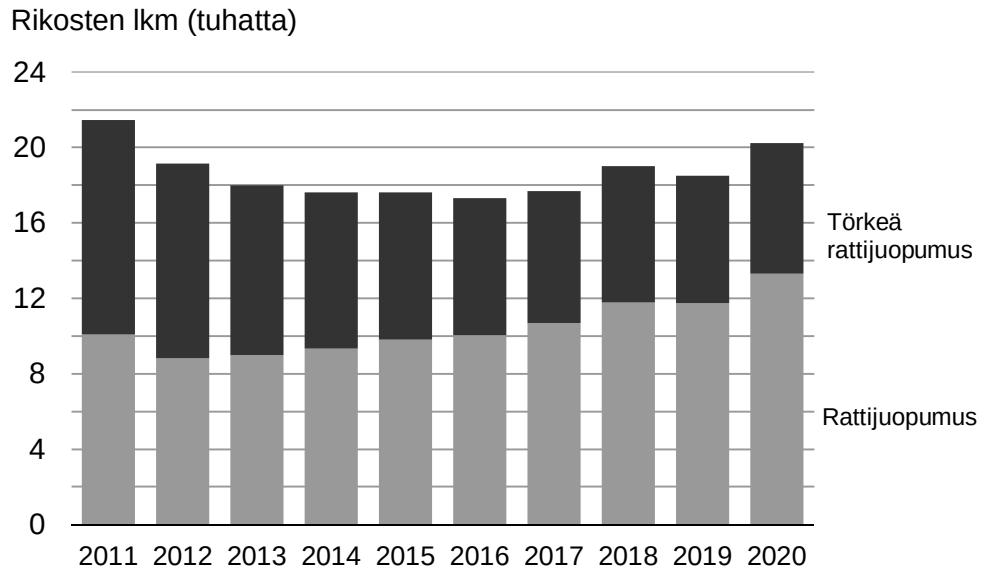
7.2 Liikennerikollisuuden kehitys

Vuonna 2020 liikennerikoksia kirjattiin 132 434 kappaletta. Kasvua vuoteen 2019 oli peräti 20 prosenttia. Rikosmäärä palasi vuotta 2015 edeltävälle tasolle. Liikennerikokset muodostivat vuonna 2020 noin neljänneksen kaikista rikoslakirikoksista. Liikennerikoksista noin 15 prosenttia oli rattijuopumuksia.

Nykyinen liikennejuopumussäännöstö tuli voimaan 1.4.1977. Rikoslaissa (jälj. RL) on määräykset rattijuopumuksesta, huumaantuneena ajamisesta, vesiliikennejuopumuksesta sekä raide- ja ilmaliikennejuopumuksesta.

Rattijuopumus moottoriajoneuvolla (RL 23:3–4) on porrastettu kahteen liikennejuopumuksen muotoon, pääosin veren tai uloshengitysilman alkoholipitoisuuden mukaan. Niin sanottu huumausaineiden nollaraja otettiin käyttöön 1.2.2003 voimaan tulleella lainmuutoksella (1198/2002). Moottoriajoneuvon kuljettaja tuomitaan rattijuopumuksesta, jos hänen veressään on ajon aikana tai sen jälkeen huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Törkeän rattijuopumuksen osalta vaaditaan lisäksi, että kuljettajan kyky tehtävän vaatimiin suorituksiin on tuntuvasti heikentynyt ja olosuhteet ovat sellaiset, että rikos on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle. Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle (RL 23:8) ja liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9) ovat myös rangaistavia.

Vuonna 2020 rattijuopumusrikoksia (RL 23:3–4) kirjattiin 20 216 kappaletta, mikä oli noin yhdeksän prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna (kuvio 1). Vaikka rattijuopumusten määrä on aivan viime vuosina hieman lisääntynyt, rikokset ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana hienoisesti vähentyneet. Törkeiden rattijuopumusten osuus viranomaisten kirjaamista rattijuopumusrikoksista on kymmenen vuoden aikavälillä laskenut 53 prosentista 34 prosenttiin. Osuus on vähentynyt tasaisesti vuodesta 2012 lähtien.

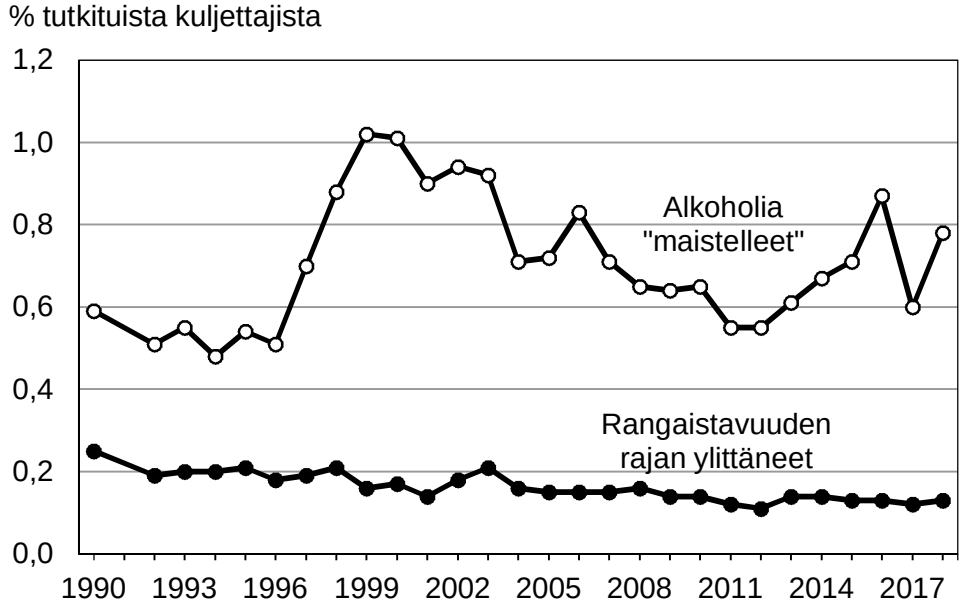

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet rattijuopumusrikokset vuosina 2011–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021b).

Poliisi on vuosina 1990–2018[1] suorittanut vuosittain keväisin ja syksyisin koko maan kattavan ratsiatutkimuksen, jossa mitataan rattijuopumuksen ja alkoholin käytön yleisyyttä liikennevirrassa. Vuonna 2018 toteutetuissa ratsiatutkimuksissa (kevät- ja syysratsia yhteensä) rattijuoppoja oli 0,13 pro-

[1] Vuosina 2019 ja 2020 ratsiatutkimusta ei toteutettu.

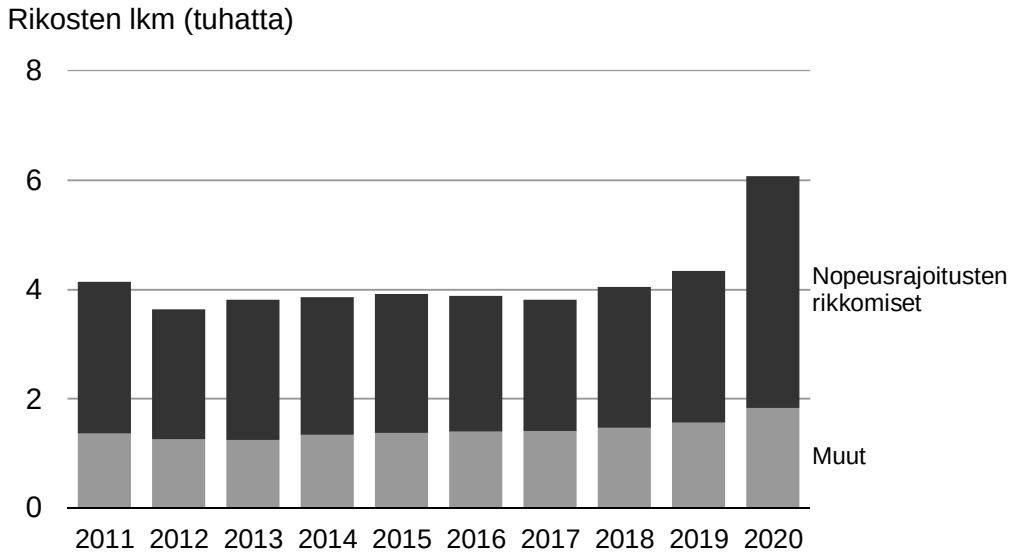
senttia 98 308 tarkastetusta ajoneuvon kuljettajasta (eli yksi 745 kuljettajasta). Ratsiatutkimusten perusteella rangaistavuuden rajan (0,5 ‰) ylittäneiden osuus on laskenut vuodesta 2004 alkaen (kuvio 2). Alle rangaistavuuden rajan jääneiden kuljettajien eli ns. maistelleiden osuus tutkituista kuljettajista väheni huomattavasti vuosien 1999 ja 2011 välillä, minkä jälkeen kehitys on ollut jälleen noususuuntaista.

Kuvio 2 Alkoholia nauttineiden kuljettajien osuudet valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa vuosina 1990–2018 (vuoden 1991 tieto puuttuu). *Lähde:* Poliisihallitus, valtakunnalliset ratsiatutkimukset 1990–2018 (Poliisihallitus 2019)

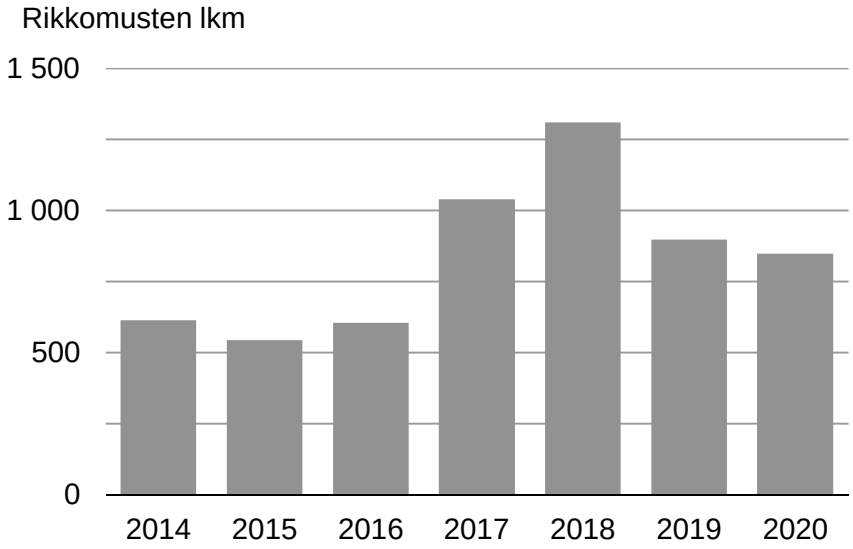
Liikenneturvallisuuden vaarantamisen törkeän tekomuodon eli törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen (RL 23:2) tunnusmerkistön täyttää useimmiten moottorikäyttöisen ajoneuvon tai raitiovaunun kuljettaminen nopeudella, joka ylittää huomattavasti sallitun enimmäisnopeuden. Käytännössä rajana pidetään noin 50 km/h vallitsevan nopeusrajoituksen ylitystä. Viime vuosina kaksi kolmasosaa (vuonna 2020 noin 70 %) törkeistä liikenneturvallisuuden vaarantamisista on perustunut sallitun enimmäisnopeuden huomattavaan ylittämiseen. Rikosten määrä on ollut kasvussa viime vuosina. Erityisen suuri lisäys rikosten määrässä tapahtui vuonna 2020, jolloin törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia kirjattiin 6 072 kappaletta, noin 40 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna (kuvio 3). Kasvun taustalla voi olla muun muassa paitsi koronarajoitusten vaikutuksesta vähentyneet liikennemäärät ja sen myötä mahdollisuudet ajaa kovempaa sekä toisaalta valvonnan lisääntyminen. Törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset olivat vuonna 2020 yksi poliisin liikennevalvonnan painopistealueista.

Kesällä 2020 liikenteen automaattisilta mittauspisteiltä (LAM) saatujen nopeustietojen mukaan tiekohtaisen nopeusrajoituksen ylitti 43,1 prosenttia pääteillä kulkeneista ajoneuvoista. Osuus on vähentynyt tasaisesti viime vuosina ja oli kesäkaudella 2020 alhaisempi kuin kertaakaan 2010-luvulla. Suurta ylinopeutta (vähintään 10 km/h) ajavien autojen osuus oli 9,6 prosenttia liikennemäärästä kesäkaudella 2020. Osuus kasvoi hieman kahteen edeltävään vuoteen verrattuna. Talvikaudella 2020/2021 ylinopeutta ajavien ajoneuvojen osuus oli 53,5 prosenttia kulkuneuvoista ja yli kymmen kilometriä tunnissa ylinopeutta ajavien ajoneuvojen osuus 12,5 prosenttia. (Kiiskilä, Mäki & Saastamoinen 2021.)

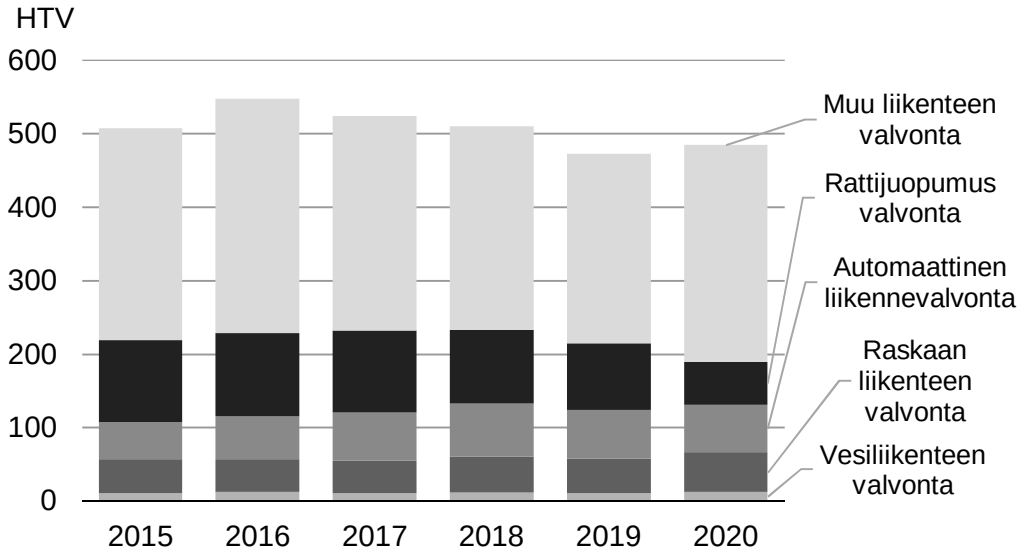
Kuvio 3 Viranomaisten tietoon tulleet törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset nopeusrajoitusten rikkomisiin ja muihin teontarkenteisiin jaoteltuna vuosina 2011–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021b).

Eräs vuoden 2020 poliisin liikennevalvonnan painopistealueista oli myös raskaan liikenteen valvonta. Ajo- ja lepoaikarikkeet eli tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkomiset (LLP 267 §) ovat merkittävin ryhmä raskaan liikenteen rikkeistä. Käytännössä jokaisen ammattikuljettajan ajo- ja lepoajat tarkastetaan. Rikkeiden kokonaismäärään vaikuttaa siis eniten raskaan liikenteen valvontaan käytettävissä olevat resurssit ja valvontakontaktien määrä. Vuodesta 2016 alkaen tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkomisten (kuljettajan rikkeet) lukumäärässä on havaittavissa kasvusuuntaista trendiä (kuvio 4). Vuonna 2020 viranomaisten tietoon tuli 847 ajo- ja lepoaikarikettä.

Kuvio 4 Viranomaisten tietoon tulleet tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkomiset, kuljettajan rikkeet eli ajo- ja lepoaikarikkeet 2014–2020. *Lähde:* Poliisin tulostietojärjestelmä PolStat (Poliisi 2021).

Poliisin tietoon tulleiden liikennerikosten määrä riippuu pitkälti poliisin suorittamasta liikennevalvonnasta. Poliisi käytti liikennevalvontaan viime vuonna 483,5 henkilötyövuotta (HTV), mikä oli 2,4 prosenttia enemmän kuin vuonna 2019. Erityisesti raskaan liikenteen valvontaan panostettiin ja siihen käytettiin viime vuonna noin 15 prosenttia enemmän työaikaa kuin vuonna 2019. (Poliisi 2021.) Kuviossa 5 poliisin henkilötyövuodet on jaettu viiteen eri liikennevalvontamuotoon vuonna 2020 käyttöönotetun jaottelun mukaisesti. Aiemmin erillisinä valvontamuotoina mukana olivat muun muassa ajotapavalvonta ja nopeusvalvonta. Vuonna 2019 ajotapavalvonnan osuus liikennevalvonnan henkilötyövuosista oli noin 24 prosenttia ja nopeusvalvonnan 21 prosenttia. Nyt ne ovat osa muu liikenteen valvonta -ryhmää. Vuonna 2020 ”muun liikenteen valvonnan” osuus oli noin 61 prosenttia. Automaattisen liikennevalvonnan osuus oli 13 prosenttia.

Kuvio 5 Poliisin henkilötyövuodet eri liikennevalvontamuodoissa vuosina 2015–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021b)

7.3 Liikennerikosten piirteitä

Rattijuopumuksesta epäillyt

Valtaosa rattijuopumukseen syylliseksi epäillyistä on miehiä. Vuonna 2020 osuus oli 87 prosenttia (Tilastokeskus 2021b). Vuosien 1993–2007 rattijuopumusepäilyt kattavassa aineistossa osuus oli lähes identtinen, 88 prosenttia (Impinen ym. 2009). Miesten osuus oli kuitenkin suurempi rikoksenuusijoiden keskuudessa. Vuosien 1993–2007 aineistossa epäiltyjen keski-ikä oli 36 vuotta. Rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan 22 prosenttia epäillyistä oli 15–24-vuotiaita, 29 prosenttia 25–34-vuotiaita ja 23 prosenttia 35–44-vuotiaita (Tilastokeskus 2021b). Rikoksista epäiltyjen ikäjakauma on siis huomattavasti tasaisempi kuin monissa muissa rikoslajeissa.

Rattijuopumuksesta epäiltyjen sosioekonominen asema on jossain määrin matalampi kuin väestössä keskimäärin (taulukko 1). Epäillyistä suurin osa kuului ryhmiin työntekijät sekä ”muut”, johon kuuluvat muun muassa pitkäaikaistyöttömät. Epäiltyjä oli väestöön suhteutettuna eniten ryhmässä ”muut”, ja opiskelijoissa. Vähiten epäiltyjä suhteessa väestöön oli toimihenkilöiden joukossa.

Taulukko 1 Rattijuopumuksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2020

	Rattijuopumus		Törkeä rattijuopumus	
Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Epäiltyjen määrä / 1 000 henk.	Osuus epäillyistä (%)	Epäiltyjen määrä / 1 000 henk.
Yrittäjät	3,4	1,3	5,1	1,0
Ylemmät toimihenkilöt	1,2	0,2	5,1	0,3
Alemmat toimihenkilöt	5,0	0,6	7,0	0,4
Työntekijät	17,3	2,3	23,7	1,7
Opiskelijat	13,1	4,7	9,3	1,8
Eläkeläiset	6,8	0,6	12,3	0,6
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	32,4	13,1	22,5	4,9
Tuntematon	20,7	-	17,2	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021b); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2021e). Rikosepäilyjä koskevat tiedot ovat vuodelta 2020, sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot vuodelta 2018.

Ratsiatutkimusaineistoon perustuvan selvityksen (Portman ym. 2011) mukaan tyypillinen liikennevirrassa esiintyvä rattijuopumuksesta epäilty henkilö oli 40–49 vuoden ikäinen mies, joka oli ajaessaan yhden promillen humalassa. Epäillyt ajoivat tyypillisesti 20–50 tuhatta kilometriä vuosittain, heillä oli voimassa oleva ajokortti, vakituinen työ sekä perhe. Selvitys tuki myös käsitystä humalassa ajavien päihderiippuvuudesta. Tyypillinen ”maistissa” (alle 0,5 ‰) ajava henkilö oli puolestaan 35–49-vuotias mies, joka ajoi aamulla veressään noin 0,2 promillea alkoholia (Portman ym. 2012).

Kuolemaan johtaneista rattijuopumusvahingoista tehtyjen selvitysten mukaan (Onnettomuustietoinstituutti OTI 2017) 27 prosenttia rattijuopumukseen syyllistyneistä oli saanut tuomiota edeltäneen viiden viimeksi kuluneen vuoden aikana aikaisemmin vähintään yhden tuomion rattijuopumuksesta. Ajokortittomia tai ajokiellossa olleita kuljettajia oli yhteensä 30 prosenttia. Eri tietojen perusteella on arvioitu, että alkoholiongelmista kärsivien kuljettajien osuus rattijuopoista olisi noin puolet (Rajalin 2004).

Vuosien 1993–2007 rattijuopumusepäilyihin perustuvan tutkimuksen (Impinen ym. 2009) mukaan joka kolmas rattijuopumuksesta kiinni jäänyt uusi tekonsa tutkimuksen aikana. Uusimisriski oli tutkimuksen mukaan erityisen suuri huumeita käyttäneillä, miehillä, nuorilla sekä niillä, joiden veren alkoholipitoisuus oli kiinni jäädessä keskimääräistä korkeampi. Sellaisilla kuljettajilla, jotka jäivät kiinni arkipäivisin ja päiväsaikaan uusimisriski oli myös suurempi kuin muilla. Tiedot viittaavat siihen, että uusimisriski on ylipäätään suurin päihderiippuvaisilla kuljettajilla.

Alkoholiongelmaisten kuljettajien ohella toinen rattijuopumukseen usein syyllistyvä ryhmä koostuu ns. ongelmakuljettajista. Ongelmakuljettajia voidaan luonnehtia henkilöiksi, joille on ominaista omaan sisäiseen kontrolliin

luottaminen, riskialtis elämäntyyli, runsas alkoholinkäyttö sekä välinpitämättömyys toisten turvallisuutta ja yhteiskunnan asettamia normeja kohtaan (ks. Heinonen & Lehto 1991; Mikkonen 1991). Kuolemaan johtaneissa onnettomuuksissa olleiden alkoholikuljettajien elämää kuvaavat monet ongelmat, jotka ovat yhteydessä runsaaseen alkoholin ja osin myös huumausaineiden käyttöön. Ihmissuhdeongelmat ja työttömyys olivat yleisiä ongelmia (Katila ym. 2011).

Ylinopeuteen syyllistyneet

Vuoden 2015 rikesakkouudistuksen vaikutuksia selvittäneessä tutkimuksessa (Aaltonen & Virtanen 2017) tarkasteltiin ylinopeuksista rikesakkoja saaneita henkilöitä syys-lokakuussa 2014 ja 2015 ja heidän rikosten uusimistaan. Ylinopeuteen syyllistyneistä miehiä oli noin 69 prosenttia ja keskiikä oli noin 46 vuotta. Hieman alle kahdeksalla prosentilla oli aikaisempia ylinopeusrikesakkoja ja 0,5 prosentilla aikaisempi liikennerikostuomio (RL 23 luku).

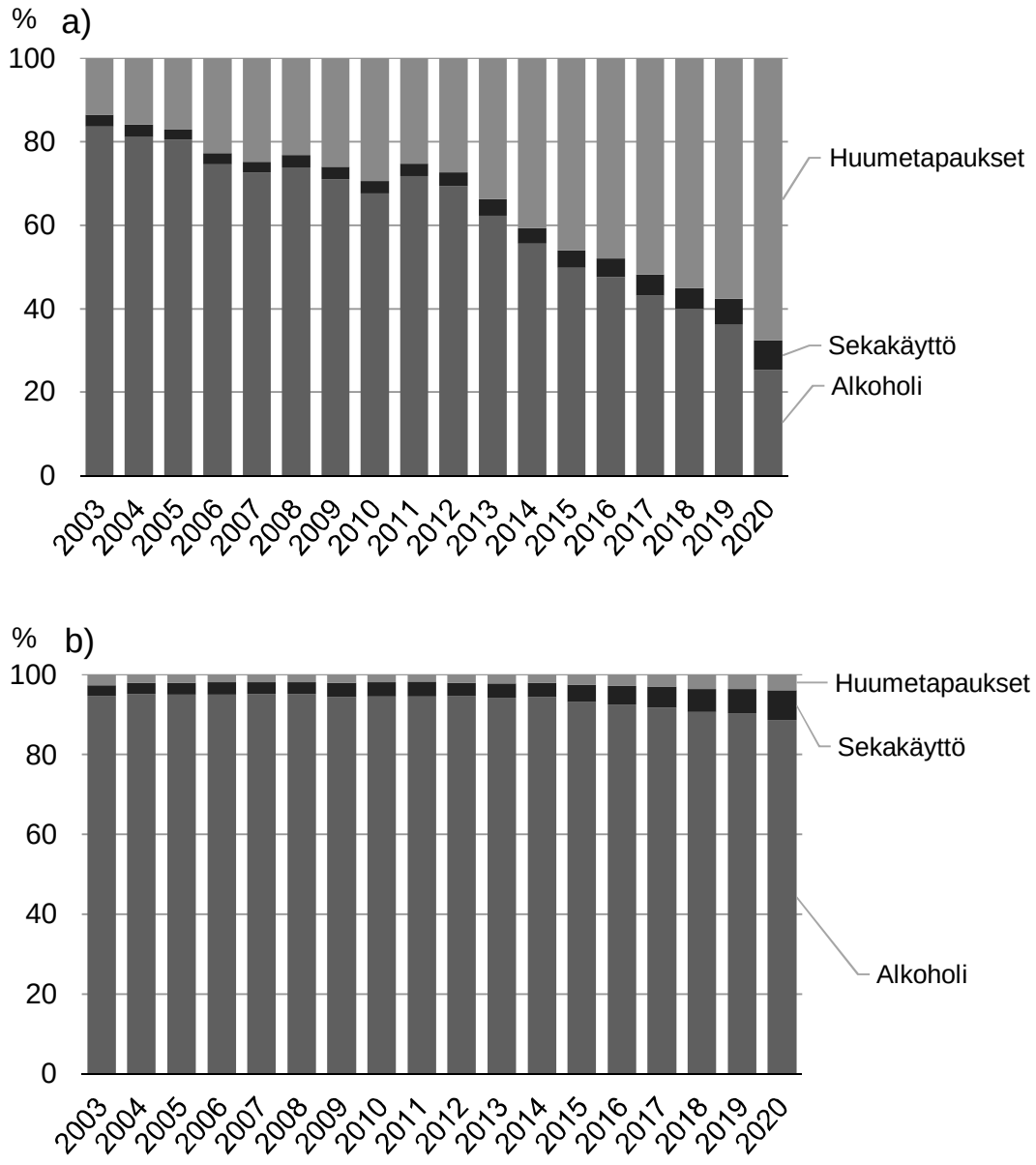
Tutkimuksen tulosten mukaan hieman yli kymmenys henkilöistä olisi saanut uuden rikesakon ylinopeusta seurantajakson aikana, joka oli keskimäärin hieman yli 300 päivää. Miehet uusivat rikoksen hieman naisia useammin, samaten kuin henkilöt, joilla oli aiempia rikesakkoja tai rikostuomioita. Tutkimuksen keskeisin tulos oli kuitenkin se, että 1.9.2015 voimaantulleella rikesakkojen korotuksella näytti olevan ylinopeuksia vähentävä vaikutus. (Emt.)

Päihteet rattijuopumusrikoksissa

Rattijuopumusrikoksiin liittyvät jo määritelmällisesti päihteet. Rikollisuuden määrään ja ominaispiirteisiin vaikuttavat kulloinkin voimassa olevat rikosten tunnusmerkistöt, eritoten tunnusmerkistössä määritellyt rattijuopumuksen rajat ja päihteiden määritelmät. Esimerkiksi huumetapausten selvä lisääntyminen alkoi vuonna 2003, kun lakiin otettiin huumeiden ns. nollaraja. Toisaalta rikollisuuden määrään vaikuttaa myös päihteiden kulutus ja käyttötavat väestössä.

Vuodesta 2003 alkaen poliisi on kirjannut rattijuopumustapauksista erikseen alkoholi- ja huumetapaukset sekä tapaukset, joissa nämä molemmat (sekakäyttötapaukset) ovat rattijuopumuksen perusteena. Vuonna 2020 huumetapauksien osuus perusmuotoisissa rattijuopumuksissa oli 68 prosenttia, alkoholitapauksia oli 25 prosenttia ja sekakäyttötapauksia 7 prosenttia. Vastaavasti törkeissä rattijuopumuksissa alkoholitapausten osuus oli 89 prosenttia, huumetapauksia oli 4 prosenttia ja sekakäyttötapauksia 7 prosenttia**.** Perusmuotoisissa rattijuopumuksissa huumetapausten osuus on kasvanut vuodesta

2012 lähtien 40 prosenttiyksikköä, mikä havainnollistuu hyvin kuviossa 6a. Törkeissä rattijuopumuksissa alkoholitapausten osuus on edelleen lähes 90 prosenttia, vaikka onkin hieman vähentynyt viime vuosina (kuvio 6b).

Kuvio 6 Tilastoitujen a) rattijuopumusten ja b) törkeiden rattijuopumusten alkoholi-, huumausaine- ja sekakäyttötapausten osuudet vuosina 2003–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021b)

Vuonna 2020 kuljettajan veren alkoholipitoisuuden määrittämiseksi poliisissa tehtiin 12 501 liikennejuopumustutkimusta verinäytteistä ja hengitysilmasta (Keskusrikospoliisi 2021). Huumausaineiden käyttöä tutkittiin 12 032 tapauksessa ja sekakäyttöä (alkoholi-, huume- ja lääkeaine) 2 477 tapauksessa. Alkoholi- ja huumausainelöydöksiä tehtiin ensimmäistä kertaa käytännössä yhtä paljon. Yli puolessa alkoholitutkimustuloksista veren alkoholipitoisuus ylitti

1,2 promillea. Huumaus- ja lääkeainetutkimuksissa on tyypillistä, että positiiviseksi todetusta verinäytteestä todetaan useita eri aineita. Yleisimmät verinäytteissä todetut huumausaineet kuuluivat amfetamiiniryhmään, ja yleisimmin todetut lääkeaineet kuuluivat bentsodiatsepiinien ryhmään.

Liikennerikosten aiheuttamat vahingot

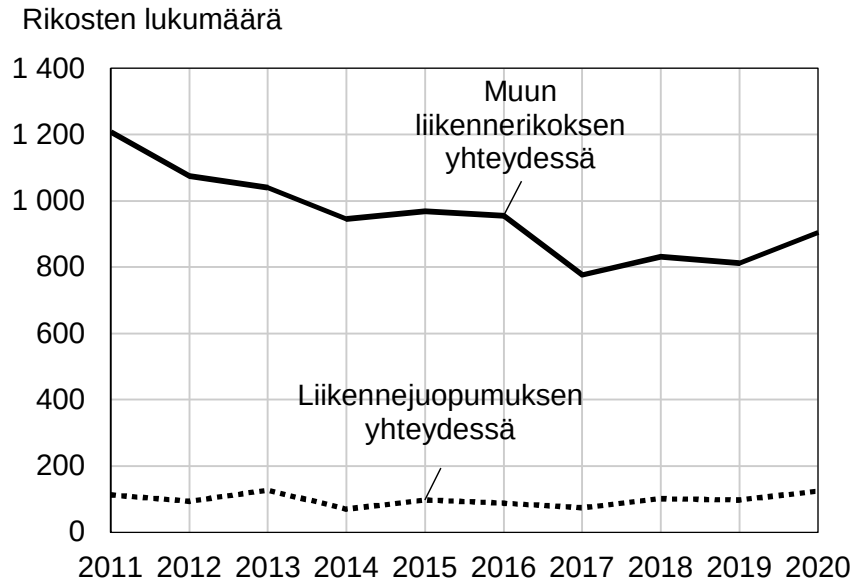
Vuonna 2020 rattijuopumusonnettomuuksissa kuoli 50 ja loukkaantui 500 henkilöä. Viime vuosikymmenen alkupuolella vuonna 2012 kuolleita oli 43 ja loukkaantuneita oli 611. Kaikkiaan alkoholionnettomuuksissa, sisältäen moottorittomien sekä ajoneuvojen kuljettajien että jalankulkijoiden juopumuksia, kuoli 58 henkilöä ja loukkaantui 525 vuonna 2020. Onnettomuuksissa, joissa joku osallinen oli lääkkeiden tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena, kuoli 11 ja loukkaantui 147 henkilöä. Niin sanotuissa sekakäyttöonnettomuuksissa kuoli 12 ja loukkaantui 64 henkilöä. Muihin päihde- ja sekakäyttötapauksiin liittyvissä onnettomuuksissa kuolleiden ja loukkaantuneiden yhteismäärä on vajaan kymmenen vuoden ajanjaksolla lisääntynyt yli 50 prosentilla, kun taas alkoholionnettomuuksissa uhrien määrä on vähentynyt noin viidenneksen. (Tilastokeskus 2020c.) Tämä heijastelee alkoholiperusteisten rattijuopumustapausten vähenemistä ja huumausaine- tai sekakäyttötapausten suhteellista ja absoluuttista lisääntymisestä viranomaisten tietoon tulleista rattijuopumustapauksista.

Kuolemaan johtaneissa tilanteissa henkilövahinko kohdistuu useimmiten juopuneeseen kuljettajaan itseensä. Vuosina 2018–2020 kuolleista 73 prosenttia oli ajoneuvon kuljettajia, 15 prosenttia matkustajia ja 12 prosenttia sivullisia. Loukkaantuneista vastaavasti 58 prosenttia oli ajoneuvon kuljettajia, 25 prosenttia matkustajia ja 16 prosenttia sivullisia. (Tilastokeskus 2020c.) Alkoholirattijuopumustapauksissa kuolleet tai loukkaantuneet ovat useimmiten nuoria miehiä: kuolleista neljä viidestä ja loukkaantuneista kolme neljästä on viime vuosina ollut miehiä. Kuolleista lähes kolmannes ja loukkaantuneista 44 prosenttia on ollut 15–24-vuotiaita. (Liikenneturva 2021.)

Vuosina 2014–2018 kuolemaan johtaneet rattijuopumusonnettomuudet painottuivat viikonloppuihin sekä iltaan ja yöhön. Kuukausikohtaisesti tarkasteltuna onnettomuuksia tapahtui eniten toukokuussa ja syksyllä lokamarraskuussa (Onnettomuustietoinstituutti OTI 2020). Rattijuopumuksiin liittyvillä henkilövahingoilla onkin yhteys erityisesti nuorten miesten alkoholinkäyttö- ja vapaa-ajanviettotapoihin.

Vuonna 2020 liikennejuopumusten yhteydessä kirjattiin 7 kuolemantuottamusta ja 117 vammantuottamusta, muiden liikennerikosten yhteydessä puolestaan 67 kuolemantuottamusta ja 838 vammantuottamusta (kuvio 7).

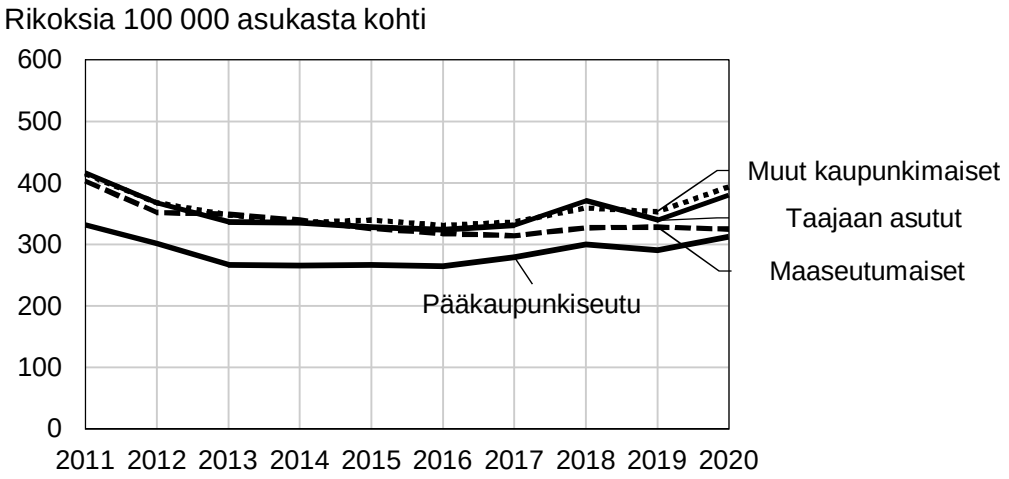
Liikennejuopumusten yhteydessä kirjattujen kuolemantuottamusten ja vammantuottamusten määrä on pysynyt kymmenen vuoden tarkasteluvälillä jokseenkin samalla tasolla, liikennerikosten yhteydessä kirjatut vammantuottamukset sen sijaan ovat vähentyneet noin neljänneksen ja kuolemantuottamukset lähes puolittuneet.

Kuvio 7 Kuoleman- ja vammantuottamukset liikennejuopumuksen ja muun liikennerikoksen yhteydessä 2011–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021b).

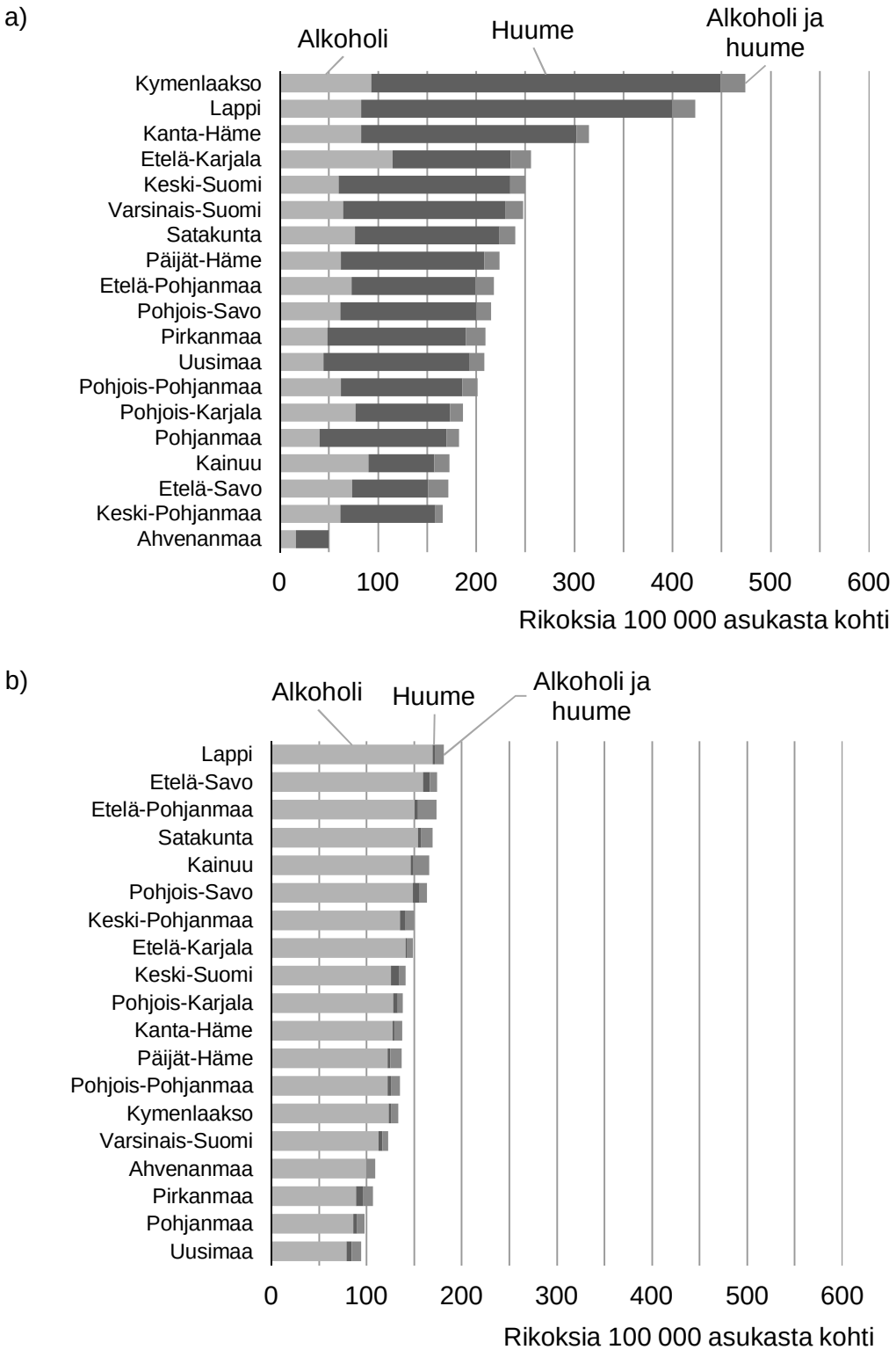
7.4 Rattijuopumusrikollisuuden alueellinen jakautuminen

Aluetyypeittäin tarkasteltuna rattijuopumusrikollisuus on ollut viimeisten vuosien aikana yhtä yleistä kaikissa muissa aluetyypeissä paitsi pääkaupunkiseudulla, missä väestömäärään suhteutettu rattijuopumusrikollisuus on muuta maata vähäisempää (kuvio 8). Pääkaupunkiseudun väestöön suhteutettu rikollisuustaso on vuosina 2011–2020 ollut noin viidenneksen matalampi kuin muissa kuntatyypeissä. Tämä on kuitenkin vain osittainen kuva rikosten yleisyydestä, sillä pääkaupunkiseudulla väestöön suhteutettu ajoneuvokanta on olennaisesti vähäisempi kuin muualla maassa. Moottoriajoneuvokantaan suhteutettuna rattijuopumusrikokset ovatkin selvästi yleisempiä pääkaupunkiseudulla ja muissa kaupunkimaisissa kunnissa kuin maaseutumaisissa tai taajaan asututuissa kunnissa (ks. liitetaulukko 4A).

Kuvio 8 Rattijuopumusrikokset 100 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2011–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021f)

Maakuntakohtainen tarkastelu vahvistaa kuntatyyppikohtaista tarkastelua. Uudellamaalla perusmuotoisten rattijuopumusten taso oli vuonna 2020 keskimääräisellä tasolla ja törkeiden tekomuotojen kaikista maakunnista matalin. Perusmuotoisten rattijuopumusten taso oli Ahvenanmaalla (56 rikosta 100 tuhatta asukasta kohti). Selvästi eniten perusmuotoisia rattijuopumusrikoksia oli Kymenlaakson (499) ja Lapin (440) maakunnissa (kuvio 9a). Molemmissa maakunnissa korostuu huumetapausten huomattava osuus rikoksista, 77 prosenttia. Kainuun ja Etelä-Savon maakunnissa, joissa rattijuopumusten taso oli verrattain matala, puhtaat alkoholitapaukset olivat vielä pääosassa. Törkeiden rattijuopumusten taso oli korkein Lapin maakunnassa (181) (kuvio 9b).

Kuvio 9 a) Rattijuopumus ja b) törkeä rattijuopumus päihdejakaumittain 100 000 asukasta kohti maakunnan mukaan vuonna 2020. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021f).

7.5 Kansainvälistä vertailua

European Transport Safety Council (2018) on koonnut maakohtaisia tietoja tienvarsiratsioiden puhallutuksissa rattijuopumukseen syyllistyneistä vuosina 2010–2015 (taulukko 2). Viranomaislähteisiin perustuvat tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia, koska promillerajat vaihtelevat EU:n alueella nollatoleranssista 0,8 promilleen ja kuljettajien puhalluttamismahdollisuuksissa on lainsäädännöllisiä eroja. Näitä lukuja onkin tulkittava lähinnä suuntaa antavina. Lisäksi Suomi on ollut mukana EU:n laajuisissa ratsiatutkimuksissa, jotka tuottavat vertailukelpoista tietoa rattijuopumuksen yleisyydestä eri maissa (ks. taulukko 2, vuoden 2011 tiedot/Tispol).

Monissa muissa maissa rattijuopumus on näiden tutkimusten perusteella selvästi yleisempää kuin Suomessa. Suomessa ja Norjassa on saatu vuosittain kaikkein alhaisimmat rattijuopumusosuudet. Vastaavasti varsinkin Englannissa, mutta myös eteläisen Euroopan maissa rattijuopumukseen syyllistyneiden osuudet liikennevirrassa ovat olleet moninkertaiset Suomeen, Norjaan ja Ruotsiin verrattuna, kun mittaukset on toteutettu mahdollisimman vertailukelpoisesti eri maissa.

Taulukko 2 Rattijuopumuksen (alkoholitapaukset) yleisyys liikennevirrassa eräissä Euroopan maissa vuosina 2010–2015.

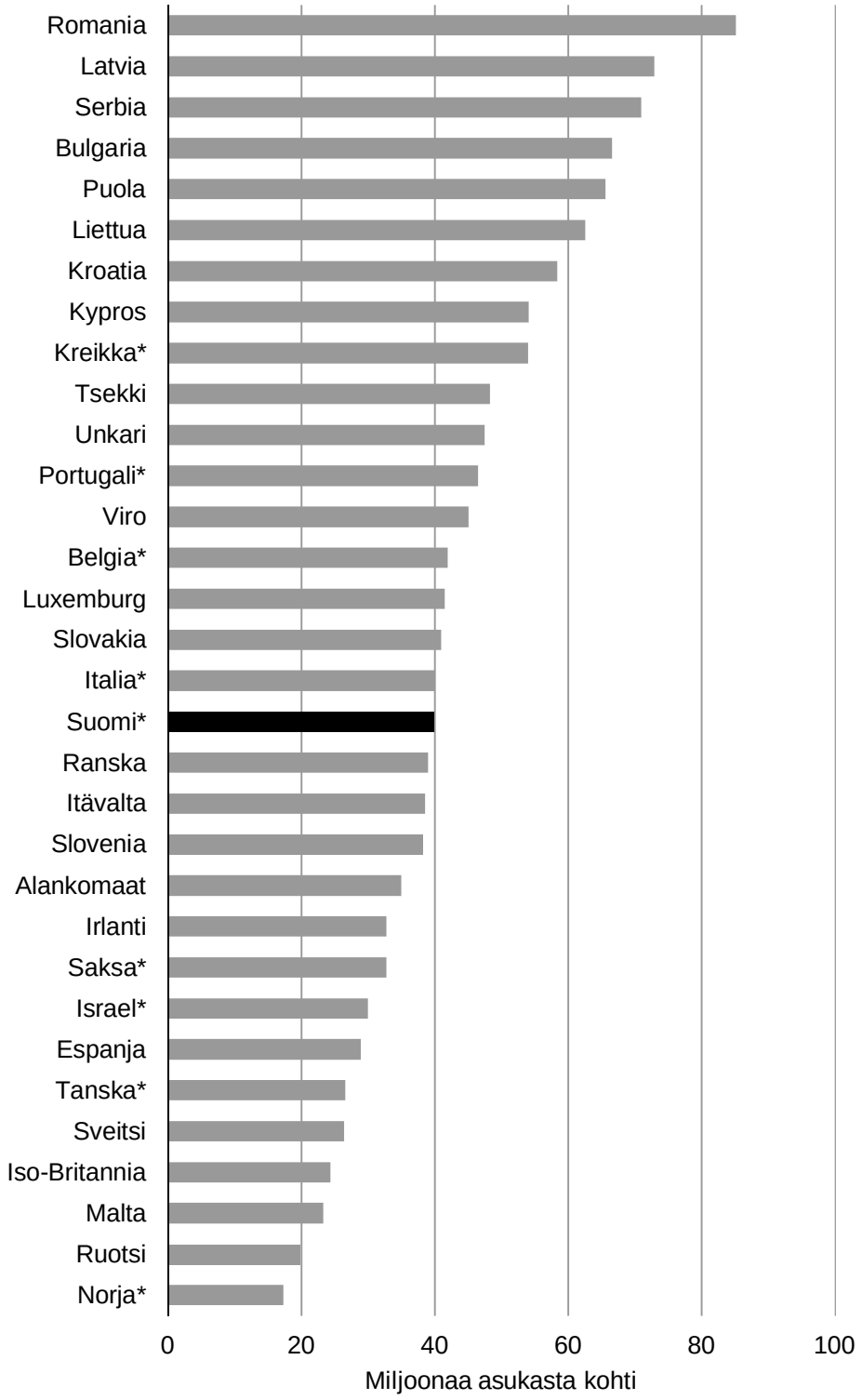
	2011 kesä %	2011 joulu %	2010 %	2011 %	2012 %	2013 %	2014 %	2015 %
Englanti*	5,5	3,8	11,5	11,8	11,1	10,4	11,0	..
Portugali	3,2	3,6	3,8	..	..	..	..	..
Kreikka	2,5	2,2	2,1	2,0	1,8	1,7	1,6	..
Ranska	2,4	2,2	3,4	3,5	3,2	3,1	2,9	2,9
Unkari	2,6	1,2	3,6	2,9	2,1	1,9	1,9	1,5
Italia*	1,2	1,5	3,3	3,1	2,8	2,6	2,4	2,5
Puola	1,4	0,8	4,9	3,2	2,3	1,8	0,9	0,7
Romania	1,4	1,6	..	..	..	1,0	1,6	1,8
Saksa	1,4	0,9	..	..	..	..	..	..
Hollanti	1,3	1,0	..	..	..	..	..	..
Espanja	2,1	1,2	..	..	..	..	..	..
Viro	1,5	1,1	0,7	..	1,8	1,3	1,0	0,9
Tanska	0,9	0,7	..	..	..	..	..	..
Ruotsi	0,4	0,3	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	1,0
Suomi	0,3	0,1	1,0	1,0	1,3	1,5	0,9	1,0
Norja	0,2	0,2	0,2	..	..	..	..	..

Lähteet: 2011 kesä ja joulu: Tispol – European Traffic Police Network (tiedot saatu Suomen poliisin edustajalta; ks. edellisten vuosien tiedot aiemmista Rikollisuustilannekatsauksista); 2010–2015: European Transport Safety Council 2018 *Vuosia 2010–2015 ETSC-tiedot on kerätty Englannissa ja Italiassa vain osasta maata. Lisäksi Tanskasta, Saksasta; Hollannista, Espanjasta ja osin Norjasta ei tietoja ole saatu lainkaan.

Vuosina 2007–2011 toteutetussa Driving Under the Influence of Drugs, Alcohol, and Medicines -tutkimuksessa selvitettiin vertailukelpoisella metodologialla päihtyneenä ajamisen yleisyyttä 13 Euroopan valtiossa. Tutkimusta ei toteutettu eräissä suurissa valtioissa, kuten Iso-Britanniassa, Saksassa ja Ranskassa. Tulosten mukaan yli 0,5 promillen humalassa ajaminen oli yleisintä Italiassa (5,23 % liikennevirrasta), Liettuassa (2,31 %) ja Belgiassa (2,16 %), vähäisintä Norjassa (0,06 %), Unkarissa (0,10 %) ja Suomessa (0,26 %). Kyselymenetelmään pohjautuvassa Social Attitudes to Road Traffic Risk in Europe -tutkimuksessa saatiin vastaavan suuntaisia tuloksia: sellaisten vastaajien osuus, jotka olivat ilmoittaneet ajaneensa autoa edes hieman alkoholia maistelleena, oli korkein Etelä-Euroopan maissa ja matalin Pohjois-Euroopan maissa. Suomessa 13 prosenttia vastaajista ilmoitti, että oli viimeisen kuukauden aikana ajanut ajoneuvoa alkoholia nauttineena ja kaksi prosenttia arvioi humalatilansa olleen yli rattijuopumusrajan. Molemmat osuudet olivat selvästi keskivertoa matalampia. (Ecorys 2014.) Kaiken kaikkiaan Suomen rattijuopumustaso on eurooppalaisessa vertailussa verraten matala. On kuitenkin huomioitava, ettei tutkimuksista selviä, miten vahvasti humaltuneena eri maissa keskimäärin ajetaan.

Euroopan alueelta kerättyjen tietojen mukaan kuolemaan johtaneiden rattijuopumusonnettomuuksien määrä on useissa maissa vähentynyt nopeammin kuin muiden kuolemaan johtaneiden tieliikenneonnettomuuksien määrä 2000-luvun kuluessa (European Transport Safety Council 2018). Suhteellisesti eniten rattijuopumuskuolemat ovat vähentyneet Bulgariassa ja Virossa ja vähiten Slovakiassa. Suomi sijoittuu tässä kehitysvertailussa kategoriaan, missä suhteellinen muutos on ollut hyvin vähäistä, toisin sanoen rattijuopumuskuolemat ovat vähentyneet yhtä paljon kuin muutkin liikennekuolemat.

Muiden liikennerikosten määristä ei ole saatavilla luotettavaa vertailukelpoista tietoa. Eräänä indikaattorina voidaan kuitenkin pitää liikenteessä kuolleiden määrää. On tietenkin selvää, että liikennekuolemien määrä ei suoraan kuvaa liikennerikosten määrää, mutta toimii suuntaa antavana indikaattorina. Suomi sijoittuu pääosin Euroopan maista koostuvan vertailun keskivaiheille (kuvio 10). Yleisenä huomiona havaitaan, että liikennekuolemien määrä on keskimäärin matalampi Pohjois-Euroopan valtiossa, mukaan lukien esimerkiksi Norja, Ruotsi ja Iso-Britannia. Korkein liikennekuolemien taso on puolestaan ollut eräissä Itä-Euroopan valtioissa, Romaniassa, Latviassa ja Serbiassa.

Kuvio 10 Liikenneonnettomuuksissa kuolleiden määrä miljoonaa asukasta kohti eräissä Euroopan ja Euroopan ulkopuolisissa maissa 2020. * *Ennakkotieto. Lähde:* European Transport Safety Council 2021.

Lähteet

Aaltonen, Mikko & Miialiila Virtanen. 2017. Yli- ja keskinopeudet rikesakkojen korotuksen jälkeen. Osaraportti 1. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 20/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=16802.

Ecorys. 2014. Study on the prevention of drink-driving by the use of alcohol interlock devices. Final Report. Rotterdam, 18 February 2014. https://ec.europa.eu/transport/road_safety/sites/roadsafety/files/newspdf/study_alcohol_interlock.pdf.

European Transport Safety Council. 2021. 15th Annual Road Safety Performance Index (PIN) Report. Brussels: European Transport Safety Council. https://etsc.eu/wp-content/uploads/15-PIN-annual-report-FINAL.pdf.

European Transport Safety Council. 2018. *Progress in reducing drink driving in Europe*. Brussels: European Transport Safety Council. https://etsc.eu/wp-content/uploads/report_reducing_drink_driving_final.pdf.

Hallituksen esitys eduskunnalle tieliikennelaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 180/2017 vp.

Heinonen, Jukka & Juhani Lehto. 1991. ”Rattijuoppouden hoitaminen.” Teoksessa *Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa*, toimittaja Teuvo Peltoniemi. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Impinen, Antti, Ossi Rahkonen, Karoliina Karjalainen, Tomi Lintonen, Pirjo Lillsunde & Aini Ostamo. 2009. Substance Use as a Predictor of Driving Under the Influence (DUI) Rearrests. A 15-year Retrospective Study. *Traffic Injury Prevention* 10(3): 220–226. https://doi.org/10.1080/15389580902822725_.

Katila, Ari, Esko Keskinen, Sirkku Laapotti & Martti Peräaho. 2011. *Moottoriajoneuvoliikenteen kuolemaan johtaneet onnettomuudet alkoholin vaikutuksen alaisena.* Espoo: Liikennevakuutuskeskus: Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta VALT 2011.

Keskusrikospoliisi. 2021. *Liikennejuopumustutkimusten vuositilasto 2020.* Rikostekninen laboratorio 29.3.2021. Helsinki: Keskusrikospoliisi. https://poliisi.fi/-/liikennejuopumustilastot-2020-alkoholi-ja-huumausaineliikennejuopumuksia-ensi-kertaa-yhta-paljon. (Luettu 22.6.2021)

Kiiskilä, Kati, Ville Mäki & Kimmo Saastamoinen. 2021. Ajonopeudet maanteillä 2020. Fintraffic Tie Oy. https://www.fintraffic.fi/sites/default/files/2021-06/Ajonopeudet_maanteilla_2020.pdf.

Liikenneturva. 2021. Henkilövahingot rattijuopumustapauksissa. Tilastokatsaus 23.6.2021. Helsinki: Liikenneturva. https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Tutkittua/Tilastot/tilastokatsaukset/tilastokatsaus_rattijuopumus.pdf.

Onnettomuustietoinstituutti OTI. 2020. *OTI-päihderaportti 2020. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien vuosina 2014–2018 tutkimat kuolemaan johtaneet onnettomuudet.* Helsinki: Onnettomuustietoinstituutti OTI.

Poliisi. 2021. Tulostietojärjestelmä PolStat.

Poliisihallitus. 2019. *Alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa vuosina 1988–2018*. Helsinki: Poliisihallitus.

Portman, Maria, Antti Penttilä, Jari Haukka, Peter Eriksson, Teemu Gunnar, Kimmo Kuoppasalmi & Heikki Koskimaa. 2011. *Rattijuopon profiili ja uusimisen riskitekijät. Tuloksia rattijuopumuksen esiintyvyydestä ja kehityksestä Uudenmaan ratsiatutkimuksesta vuosina 1990–2008. Liikenneturvallisuuden pitkän aikavälin tutkimus- ja kehittämisohjelma*. LINTU-julkaisuja 1/2011. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.

Portman, Maria, Antti Penttilä, Jari Haukka, Peter Eriksson, Teemu Gunnar, Kimmo Kuoppasalmi, Kirsi Muuriaisniemi-Skippari & Heikki Koskimaa. 2012. *Maistelleet liikenteessä. Tuloksia Uudenmaan ratsiatutkimuksista 1990–2008. Liikenneturvallisuuden pitkän aikavälin tutkimus- ja kehittämisohjelma.* LINTU-julkaisuja 4/2012. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.

Rajalin, Sirpa. 2004. *Rattijuopumus Suomessa*. Liikenneturvan tutkimusmonisteita 99/2004. Helsinki: Liikenneturva.

Tilastokeskus. 2021a. *Moottoriajoneuvokanta*. http://www.stat.fi/til/mkan/index.html.

Tilastokeskus. 2021b. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/index.html.

Tilastokeskus. 2021c. *Tieliikenneonnettomuudet*. http://tieliikenneonnettomuudet.stat.fi/tieliikenneonnettomuudet_fi.html.

Tilastokeskus. 2021d. *Tietilasto.* Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/tiet/index.html.

Tilastokeskus. 2021e. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyokay/index.html.

Tilastokeskus. 2021f. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html.

B Rikollisuuden piirteitä

1 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus

Matti Näsi

Tiivistelmä

- Ulkomaan kansalaisten osuus poliisin tietoon tulleista muista kuin liikennerikoksista oli 10 prosenttia vuonna 2020. Liikennerikoksista ja -rikkomuksista epäillyistä seitsemän prosenttia oli ulkomaan kansalaisia.
- Ulkomaalaistaustaisten ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien osuus muista rikoksista kuin liikennerikoksista epäillyistä oli 11 prosenttia ja liikennerikoksista ja -rikkomuksista epäillyistä yhdeksän prosenttia.
- Ulkomaalaisia, joiden kotipaikka oli muualla kuin Suomessa osalta liikennerikoksista ja -rikkomuksista epäiltyjä oli vuonna 2020 30 prosenttia vähemmän kuin edellisvuotena ja muiden rikosten osalta vuonna 2020 poliisin tietoon tulleita epäiltyjä oli 24 prosenttia vähemmän edellisvuoteen verrattuna. Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osalta liikennerikokset ja -rikkomukset vähenivät vuonna 2020 20 prosentilla edellisvuoteen verrattuna, sen sijaan muiden rikosten osalta kasvua oli 9 prosenttia edellisvuoteen verrattuna.
- Osa suomalaisen väestön ja maahanmuuttajien välisistä eroista rikollisuudessa selittyy sosiodemografisilla tekijöillä, erityisesti maahanmuuttajaväestön nuorella ikärakenteella.
- Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden (ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien) rikostaso muiden kuin liikennerikosten osalta oli laskusuuntainen koko 2010-luvun ajan. Erityisen paljon ovat vähentyneet varkausrikokset. Vuonna 2020 havaitaan kuitenkin nousua sekä varkausrikosten, että pahoinpitelyjen osalta. Kymmenen vuoden ajanjaksolla ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu varkausrikosten taso on vähentynyt 40 prosenttia ja suomalaistaustaisten 8 prosenttia. Vuonna 2020 ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu varkausrikosten taso oli matalampi kuin suomalaistaustaisilla.
- Pahoinpitelyrikoksissa ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on laskenut vuoden 2011 tasosta 36 prosenttia ja suomalaistaustaisten 26 prosenttia. Ikävakioitunakin taso on kuitenkin edelleen noin 1,8-kertainen suomalaistaustaisiin nähden.
- Vuonna 2020 ulkomaan kansalaisten osuus rikoksista epäillyistä oli korkein verorikoksissa (27 % epäillyistä), raiskausrikoksissa (27 %), ja lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä (18 %). Osuus oli matalampi muun muassa huumausainerikoksissa (8 %), vahingontekorikoksissa (7 %) ja petosrikoksissa (5 %).
- Maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja omaisuus- ja väkivaltarikollisuustasoissa ja riskissä joutua rikosten uhriksi.
- Maahanmuuttajien rikollisuuden yleiskuva on hyvin samankaltainen kaikissa Pohjoismaissa.

1.1 Johdanto

Luku käsittelee ulkomaan kansalaisten ja Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuutta ja rikosten uhriksi joutumista. Teema on ajankohtainen, sillä ulkomaalaistaustaisen väestön määrä on viime vuosikymmeninä lisääntynyt olennaisesti. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuoden 2020 lopussa 432 847 ulkomaalaistaustaista henkilöä, kahdeksan prosenttia väestöstä, kun vielä vuonna 1990 ulkomaalaistaustaisen väestön osuus oli alle prosentin (Tilastokeskus 2021 c). Myös ulkomaalaisten lyhytaikaiset vierailut ovat lisääntyneet huomattavasti 1990-luvun alun jälkeen. Viimeiseen rajahaastattelututkimukseen perustuvan arvion mukaan ulkomaalaiset tekivät Suomeen vuonna 2012 kaikkiaan 7,6 miljoonaa vierailua viipyen maassa yhteensä 30 miljoonaa henkilövuorokautta (Lehti ym. 2014a). Rikollisuuden kokonaiskuvan kannalta on merkityksellistä, että ulkomaalaistaustaisten henkilöiden riski syyllistyä rikokseen ja joutua rikoksen uhriksi on muuta väestöä korkeampi (Lehti ym. 2014b).

Seuraavissa tarkasteluissa ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuutta kuvataan erilaisten määritelmien valossa. Keskeisinä erottelukriteereinä käytetään kansalaisuutta ja syntyperää. *Ulkomaan kansalaisilla* tarkoitetaan Suomessa pysyvästi tai väliaikaisesti oleskelevia ulkomaan kansalaisia. Ensin mainittu ryhmä käsittää muun muassa oleskeluluvan saaneet ulkomaan kansalaiset sekä oleskelunsa rekisteröineet EU-maiden ja Pohjoismaiden kansalaiset. Väliaikaisesti Suomessa oleskelevia ulkomaalaisia taas ovat esimerkiksi turistit, työkomennuksella tai sukulaisvierailulla olevat henkilöt, oleskelulupaa odottavat turvapaikanhakijat ja myös ammattirikolliset, joiden maassaolon syy on rikosten tekeminen. On huomionarvoista, että tässä luokittelussa ulkomaalaistaustaiset henkilöt, joilla on Suomen kansalaisuus, kuuluvat Suomen kansalaisten ryhmään. Edelleen on huomattava, että kansalaisuus ei rikollisuutta tutkittaessa ole paras mahdollinen maahanmuuttajuuden määrittelyperuste, sillä rikostuomiot ovat yleensä este asuinmaan kansalaisuuden saamiselle. Tämän vuoksi maassa vakituisesti asuvien ulkomaan kansalaisten ryhmään kasaantuvat eniten rikoksia tekevät maahanmuuttajat.

Suomessa asuva *ulkomaalaistaustainen väestö* käsittää puolestaan Suomessa asuvat maahanmuuttajat ja heidän Suomessa syntyneet lapsensa. Ulkomaalaistausta voidaan määritellä esimerkiksi kansalaisuuden, syntymämaan ja äidinkielen perusteella. Tilastokeskus on käyttänyt vuodesta 2012 alkaen syntyperäluokitusta, jossa ulkomaalaistaustaiseksi määritellään henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla, sekä ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa väestötietojärjestelmässä (Tilastokeskus 2021b).

Vuonna 2020 Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä selvästi suurimman ryhmän – kaikkiaan noin viidenneksen – muodostivat henkilöt, joiden taustamaa oli Venäjä tai entinen Neuvostoliitto. Virolaiset, irakilaiset ja somalialaiset muodostivat seuraavaksi suurimmat ryhmät. Runsas puolet (53 %) ulkomaalaistaustaisesta väestöstä oli taustaltaan eurooppalaisia ja lähes kolmasosa aasialaisia. Noin kuudesosa oli Suomessa syntyneitä eli toisen polven maahanmuuttajia. (Tilastokeskus 2021c.)

Ulkomaalaistaustaisen väestön ikärakenne poikkeaa selvästi suomalaistaustaisten ikärakenteesta. Ulkomaalaistaustaisesta väestöstä 25–34-vuotiaita oli vuoden 2020 lopussa 21 prosenttia, kun ikäryhmän osuus suomalaistaustaisessa väestössä oli 12 prosenttia. Vastaavasti suomalaistaustaisessa väestössä yli kolmannes oli yli 55-vuotiaita, kun ulkomaalaistaustaisessa väestössä heitä oli vain 14 prosenttia. Toisaalta myös maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja niin ikä- kuin sukupuolirakenteessakin. (Tilastokeskus 2021c.) Kaikkiaan väestöryhmien ikärakenteella on olennainen merkitys rikollisuutta koskevissa tarkasteluissa, koska väkivalta- ja omaisuusrikoksista valtaosa painottuu nuorimpiin ikäryhmiin. Osa suomalaisten ja maahanmuuttajaväestön välisistä eroista rikollisuudessa selittyykin väestöryhmien erilaisella ikärakenteella (Lehti ym. 2014b).

Tässä luvussa nojaudutaan pitkälti viranomaisten tuottamaan tietoon rikollisuudesta. Kyselytutkimusten mukaan väestöryhmien väliset erot kokonaisrikollisuudessa ovat kuitenkin samansuuntaisia kuin viranomaisten tietoon tulleessa rikollisuudessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (nyk. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti) vuonna 2014 julkaisemassa maahanmuuttajien rikollisuutta koskevassa tutkimuksessa ei ilmennyt viitteitä siitä, että ilmirikollisuudesta kertovat viranomaistilastot antaisivat olennaisesti toisenlaisen kuvan väestöryhmien välisistä rikollisuustasoeroista tai rikoksen uhriksi joutumisriskieroista kuin kokonaisrikollisuutta kuvaavista kyselytutkimuksista saatavat tiedot (Lehti ym. 2014b).

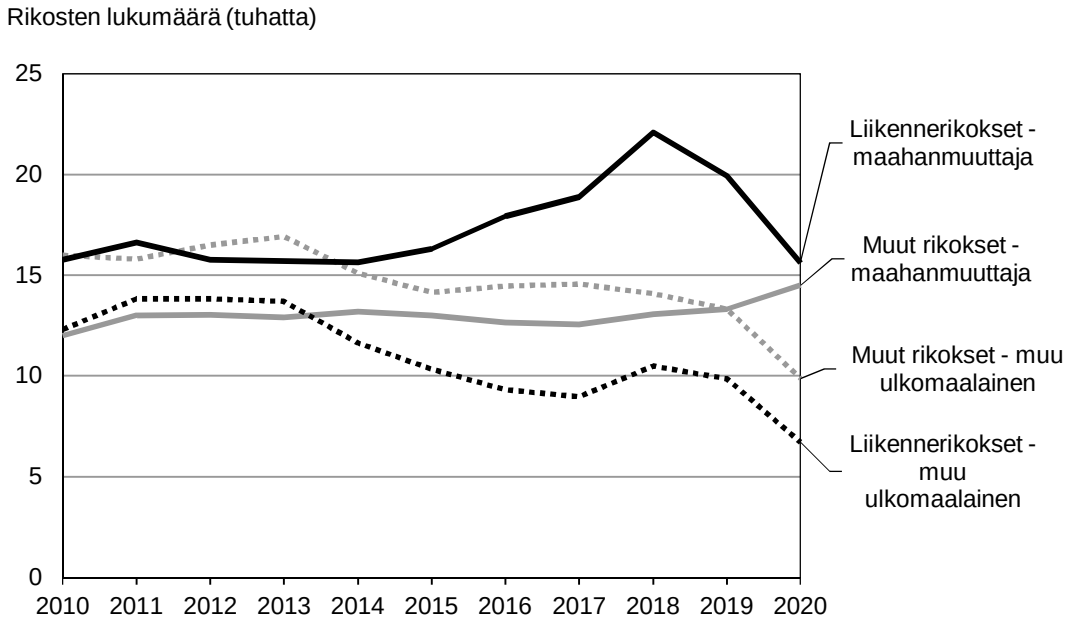
Seuraavassa käsitellään ulkomaan kansalaisten ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden Suomessa tekemien rikosten määrää ja luonnetta viime vuosina. Sen jälkeen tarkastellaan maahanmuuttajien rikollisuutta selittäviä tekijöitä sekä maahanmuuttajia rikosten uhreina Suomessa. Luvun lopussa esitetään vertailevaa tietoa maahanmuuttajien rikollisuudesta Pohjoismaissa.

1.2 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuus 2010–2020

Tässä jaksossa tarkastelun kohteena on ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2010–2020. Tarkastelussa hyödynne-

tään sekä kansalaisuuteen että syntyperään pohjautuvia luokitteluja. Kansalaisuuden osalta luokittelu mahdollistaa jaottelun maassa pysyvästi asuviin ulkomaan kansalaisiin (maahanmuuttajat) sekä vain väliaikaisesti maassa oleskeleviin ulkomaan kansalaisiin. Syntyperään pohjautuva jaottelu puolestaan mahdollistaa erittelyn ulkomaalaistaustaiseen väestöön, mukaan lukien ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajat, sekä suomalaistaustaiseen väestöön.

Sekä Suomessa asuvien että täällä väliaikaisesti oleskelevien ulkomaan kansalaisten tekemien muiden rikosten kuin liikennerikosten vuotuinen määrä on pysynyt käytännössä samalla tasolla vuodesta 2015 alkaen (kuvio 1). Liikennerikosten ja -rikkomusten määrä sen sijaan lisääntyi olennaisesti vuoteen 2018 asti. Vuonna 2019 vakituisesti Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten liikennerikosepäilyt (ml. liikennerikkomukset) kuitenkin vähentyivät 10 prosenttia, sama laskeva tahti jatkui myös vuonna 2020, kun taas muiden ulkomaalaisten liikennerikosepäilyt vähentyivät 6 prosenttia vuonna 2020.

Kuvio 1 Liikennerikoksiin ja muihin rikoksiin syyllisiksi epäiltyjen maahanmuuttajien (Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset) ja muiden ulkomaalaisten (ei kotipaikkaa Suomessa) määrä vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

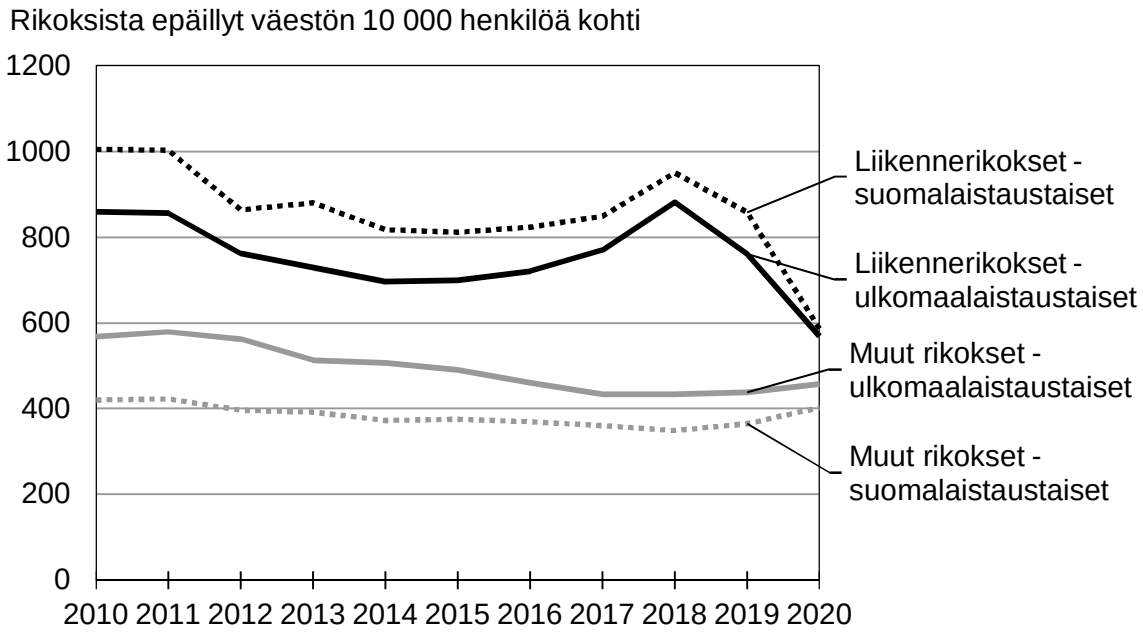
Maahanmuuttajastatuksen määrittelyssä kansalaisuus ei kuitenkaan ole kaikilta osin paras mahdollinen indikaattori (ks. edellä). Seuraavan tarkastelun perustana on käytetty Tilastokeskuksen syntyperäluokitusta, joka pohjautuu vanhempien syntymävaltioon. Luokituksessa ulkomaalaistaustaisiksi katso-

taan henkilöt, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla (tarkemmin ks. Tilastokeskus 2021b). Luokittelu koskee vain Suomessa asuvia henkilöitä, eli tarkastelun ulkopuolelle jäävät ulkomaalaiset, joilla ei ole vakituista asuinpaikkaa Suomessa.

Seuraavissa tarkasteluissa esitetään tietoja Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuudesta vuosina 2010–2020. Tiedot on esitetty suhteutettuna tarkasteltavan väestön kokoon kunkin vuoden lopussa. Vertailun vuoksi vastaavat tiedot esitetään myös suomalaistaustaisen väestön osalta. Koska ulkomaalaistaustainen väestö eroaa erityisesti ikärakenteen suhteen suomalaisväestöstä (ks. edellä), esitetään tiedot ikävakioituina. Ikävakiointi on tehty suorana ikävakiointina hyödyntäen Eurostatin Euroopan vakioväestöä (Eurostat 2013). Ikävakioidut luvut perustuvat ikäryhmittäisiin rikostasoihin, joiden perusteella lasketaan rikostaso vakioväestössä. Näin lasketut luvut osoittavat, mikä eri väestöryhmien rikostaso olisi, jos niissä olisi sama ikärakenne. Ikävakioinnilla voidaan huomioida myös väestön ikärakenteen muutoksen aiheuttama vaikutus, mikä on erityisen suuri nimenomaan suomalaistaustaisessa väestössä. Käytännössä ikävakiointi Euroopan vakioväestöllä ei vaikuta suomalaistaustaisen väestön rikostasoon vielä 2010, mutta nostaa rikostasoa viime vuosien osalta joillakin prosenteilla väestön vanhentumisen vuoksi.[1] Ikävakiointi puolestaan laskee ulkomaalaistaustaisten rikostasoa 10–20 prosentilla, koska ulkomaalaisväestön ikäjakauma painottuu voimakkaasti rikosaktiivisiin nuoriin ikäryhmiin.

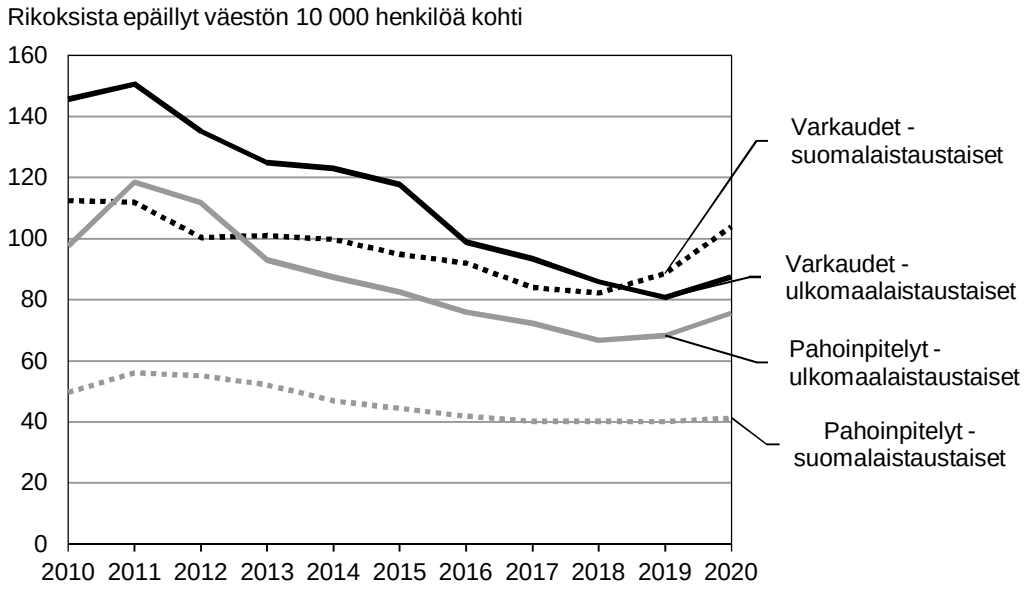
Kuviossa 2 on esitetty ulkomaalais- ja suomalaistaustaisen väestön rikosepäilyjen määriä ikävakioituna ja suhtautettuna kummankin väestön kokoon. Tarkastelun kohteena ovat liikennerikokset ja -rikkomukset sekä muut rikokset- ja rikkomukset. Kuviosta havaitaan, että sekä Suomessa asuvan maahanmuuttajataustaisen väestön että kantaväestön rikostaso muissa kuin liikennerikoksissa on ollut laskusuuntainen vuodesta 2011 alkaen. Vuonna 2020 ulkomaalaistaustaisen väestön ikävakioitu rikostaso muiden kuin liikennerikosten osalta oli 458 rikosta ja suomalaistaustaisen väestön 402 rikosta 10 000 asukasta kohti. Rikostaso hieman nousi molemmissa ryhmissä edellisvuoteen verrattuna. Ulkomaalaistaustaisten rikosepäilyt ovat vähentyneet vuoden 2011 tasosta 21 prosenttia ja suomalaistaustaisten 5 prosenttia. Liikennerikoksissa molempien väestöryhmien rikostason kehitys on niin ikään ollut samanlainen. Vuonna 2020 liikennerikoksista epäiltyjen määrä vähentyi huomattavasti molemmissa väestöryhmissä. Liikennerikosten osalta suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten rikostaso on käytännössä sama. Vuonna 2020 suomalaistaustaisessa väestössä ikävakioitu rikosepäilyjen taso oli 586 ja ulkomaalaistaustaisilla 568 rikosepäilyä 10 000 asukasta kohti.

[1] Ikävakioituna esitettävät kuviot ja tiedot ovat käytännössä samat kuin jos vakioväestönä olisi käytetty suomalaistaustaista väestöä vuonna 2010.

Kuvio 2 Liikennerikoksista ja muista rikoksista epäillyt ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset henkilöt väestön 10 000 asukasta kohti (ikävakioitu) vuosina 2010–2020. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c)

Kuviossa 3 on esitetty Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön ja suomalaistaustaisen väestön ikävakioidut rikostasot varkausrikosten ja pahoinpitelyrikosten osalta vuosina 2010–2020. Varkausrikosten huomattava vähentyminen viimeisen kymmenen vuoden aikana (ks. luku A.5) on havaittavissa sekä ulkomaalais- että suomalaistaustaisen väestön osalta. Vuonna 2020 havaitaan kuitenkin kasvua molemmissa ryhmissä. Laajemmassa aikaikkunassa varkausrikosten vähentyminen on ollut voimakkaampaa ulkomaalaistaustaisen väestön keskuudessa; ulkomaalaistaustaustaisten ikävakioitu rikollisuus on vähentynyt tarkastelujaksolla 41 prosenttia ja suomalaistaustaisten 14 prosenttia. Vuonna 2019 ja 2020 ulkomaalaistaustaisen ikävakioitu varkausrikollisuuden taso oli matalampi kuin suomalaistaustaisella väestöllä ensimmäistä kertaa 10 vuoden seurannan aikana

Kuvio 3 Varkausrikoksista ja pahoinpitelyrikoksista epäillyt ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset henkilöt väestön 10 000 asukasta kohti (ikävakioitu) vuosina 2010–2020. *Lähteet*: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2021c)

Myös pahoinpitelyrikoksissa suomalais- ja ulkomaalaistaustaisen väestön rikollisuustasot ovat kehittyneet pääpiirteissään samalla tavalla. Vuonna 2020 ulkomaalaistaustaisten pahoinpitelyt hieman lisääntyivät, kun taas suomalaistaustaisten pahoinpitelyjen taso pysyi aiempien vuosien tasolla. Vuoden 2011 syyteoikeuden muutos lisäsi rikosepäilyjä molemmissa ryhmissä, jonka jälkeen rikosten määrä on kääntynyt laskuun. Vuosina 2011–2020 ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on vähentynyt 36 prosenttia ja suomalaistaustaisten 26 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten ikävakioitu rikostaso on kuitenkin pahoinpitelyrikoksissa edelleen olennaisesti korkeampi kuin suomalaistaustaisella väestöllä: vuonna 2020 ulkomaalaistaustaisilla ikävakioitu rikosepäilyjen määrä oli 1,8-kertainen suomalaistaustaiseen väestöön nähden.

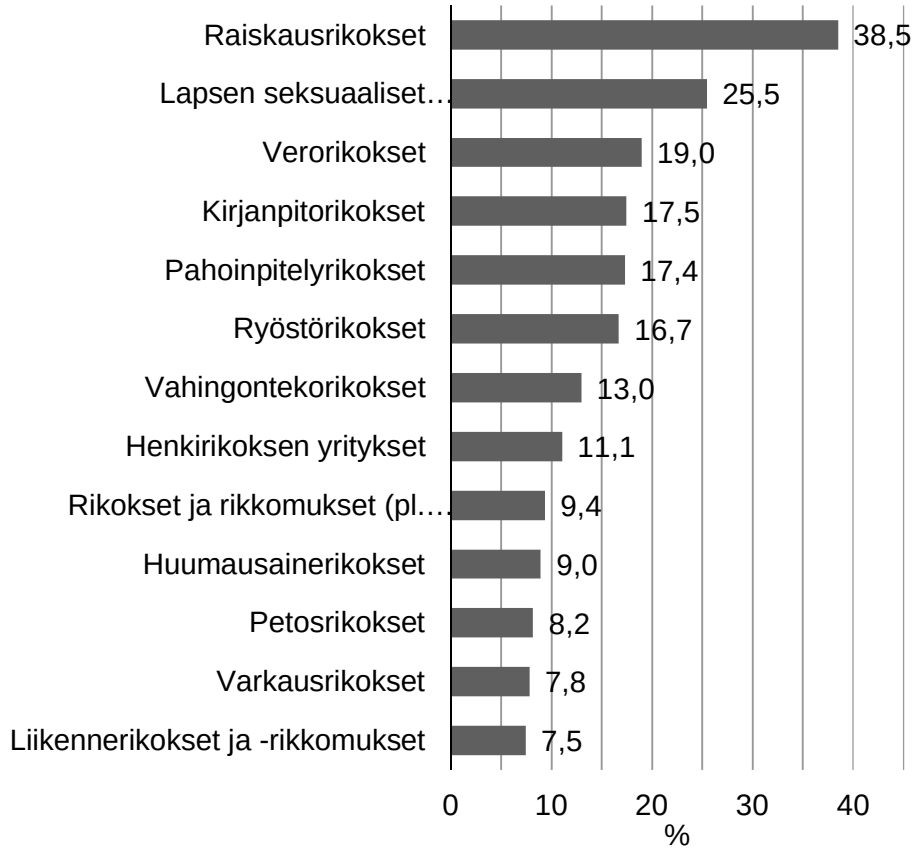
1.3 Ulkomaalaistaustaisten rikollisuuden piirteitä

Tässä osiossa tarkastellaan ulkomaalaistaustaisten henkilöiden rikollisuuden piirteitä. Kuten edellä, tarkastelussa hyödynnetään sekä syntyperään että kansalaisuuteen pohjautuvia luokitteluja. Pääosin aineisto koskee vuonna 2019 viranomaisten kirjaamia rikosepäilyjä. Osa tiedoista pohjautuu Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemään erillistutkimukseen maahanmuuttajien rikollisuudesta, jonka aineistona olivat vuosina 2010–2011 poliisin tietoon tulleet väkivalta-, seksuaali- ja omaisuusrikokset (Lehti ym. 2014b).

Tältä osin käsitellään muun muassa sosiodemografisia ja sosioekonomisia tekijöitä eri ryhmien välisten rikollisuustasojen selittäjinä.

Ulkomaalaistaustaisten osuus eri rikoslajeissa

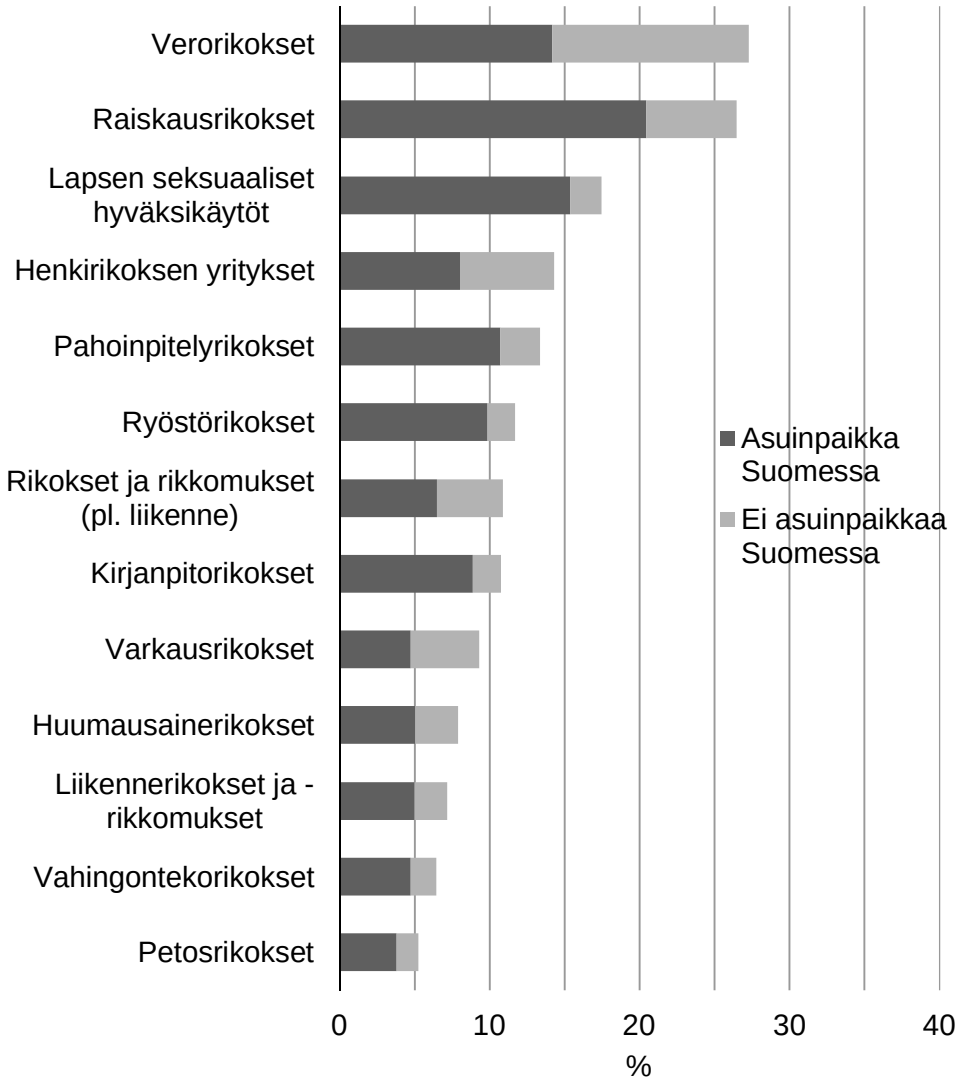
Kuviossa 4 on tarkasteltu Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisen osuutta rikoksista epäillyistä henkilöistä eräiden keskeisten rikoslajien osalta vuonna 2020. Luvut eivät sisällä Suomessa väliaikaisesti oleskelevia ulkomaalaisia. Tarkastelun perusteella ilmenee, että Suomessa asuvien ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien osuus kaikista rikoksista ja rikkomuksista (pl. liikennerikokset ja -rikkomukset) epäillyistä oli 11 prosenttia. Liikennerikoksissa ja rikkomuksissa osuus oli yhdeksän prosenttia. Tarkastelluista rikoksista ulkomaalaistaustaisten osuus oli korkein raiskausrikoksissa, joissa ulkomaalaistaustaisten osuus epäillyistä oli 39 prosenttia. Lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä osuus oli 26 prosenttia ja verorikoksissa 26 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten osuus oli matalampi eräissä omaisuusrikoksissa: varkausrikoksissa ja petosrikoksissa osuus oli noin kahdeksan prosenttia.

Kuvio 4 Ulkomaalaistaustaisten epäiltyjen osuus eräistä rikoslajeista epäillyistä vuonna 2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Kuviossa 5 vastaava tarkastelu on toteutettu ulkomaan kansalaisten osalta, eritellen epäillyt, joilla on vakituinen asuinpaikka Suomessa ja ne, joiden oleskelu Suomessa on väliaikaista. Kokonaiskuva muuttuu hieman syntyperään perustavasta tarkastelusta (kuvio 4). Lisäksi havaitaan muutamia selkeitä muutoksia vuoteen 2019 verrattuna (kts. Rikollisuustilannekatsaus 2019). Esimerkiksi erilaisten seksuaalirikosten (raiskausrikokset, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö) osalta ulkomaan kansalaisten osuus kaikista epäillystä oli selvästi alhaisempi vuonna 2020 kuin vuotta aiemmin. Laskua oli kummankin osalta noin 10 prosenttiyksikköä. Sen sijaan henkirikoksesta epäiltyjä ulkomaan kansalaisia oli vuonna 2020 neljä prosenttiyksikköä enemmän kuin vuotta aiemmin.

Vuonna 2020 viranomaisten tietoon tulleissa rikoksissa (pl. rikoslain 23 luvun liikennerikokset ja tieliikennelain liikennerikkomukset) syyllisiksi epäillyistä henkilöistä 10 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia. Muista kuin liikennerikoksista epäillyistä ulkomaan kansalaisista 60 prosentilla oli vakituinen asuinpaikka Suomessa, muiden ollessa Suomessa vain väliaikaisesti. Noin kolme kymmenestä verorikoksesta epäillystä oli ulkomaan kansalaisia, mutta näistä yli puolella oli vakituinen asuinpaikka muualla kuin Suomessa. Vuonna 2020 Verorikoksista ja raiskausrikoksista epäillyistä 27 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia. Verorikosten osalta noin puolella ja raiskausrikosten osalta noin neljänneksellä oli asuinpaikka muualla kuin Suomessa. Ulkomaalaisten osuus raiskausrikoksista epäillyistä oli selvästi matalampi kuin edeltävänä vuonna, kun taas verorikosten osalta osuus kasvoi edellisvuoteen verrattuna.

Kuvio 18 Ulkomaiden kansalaisten osuus asuinpaikan mukaan rikoksista epäillyistä eräissä rikoslajeissa vuonna 2020. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a)

Varkausrikoksista epäillyistä ulkomaan kansalaisista puolella ei ollut pysyvää asuinpaikkaa Suomessa, mikä voi joiltakin osin kuvastaa omaisuusrikollisuuteen liittyvää ammattimaista rikollista toimintaa. Kaikkiaan viisi prosenttia kaikista varkausrikoksista epäillyistä henkilöistä oli ulkomaan kansalaisia, jolla ei ollut pysyvää asuinpaikkaa Suomessa. Ulkomailla asuvien osuus ulkomaalaistaustaisista epäillyistä oli verraten suuri myös henkirikosten osalta. Kaikkiaan ulkomaan kansalaisten osuus rikoksista epäillyistä oli vähäinen petosrikoksissa, vahingontekorikoksissa sekä liikennerikoksissa ja -rikkomuksissa.

Demografiset ja sosioekonomiset tekijät

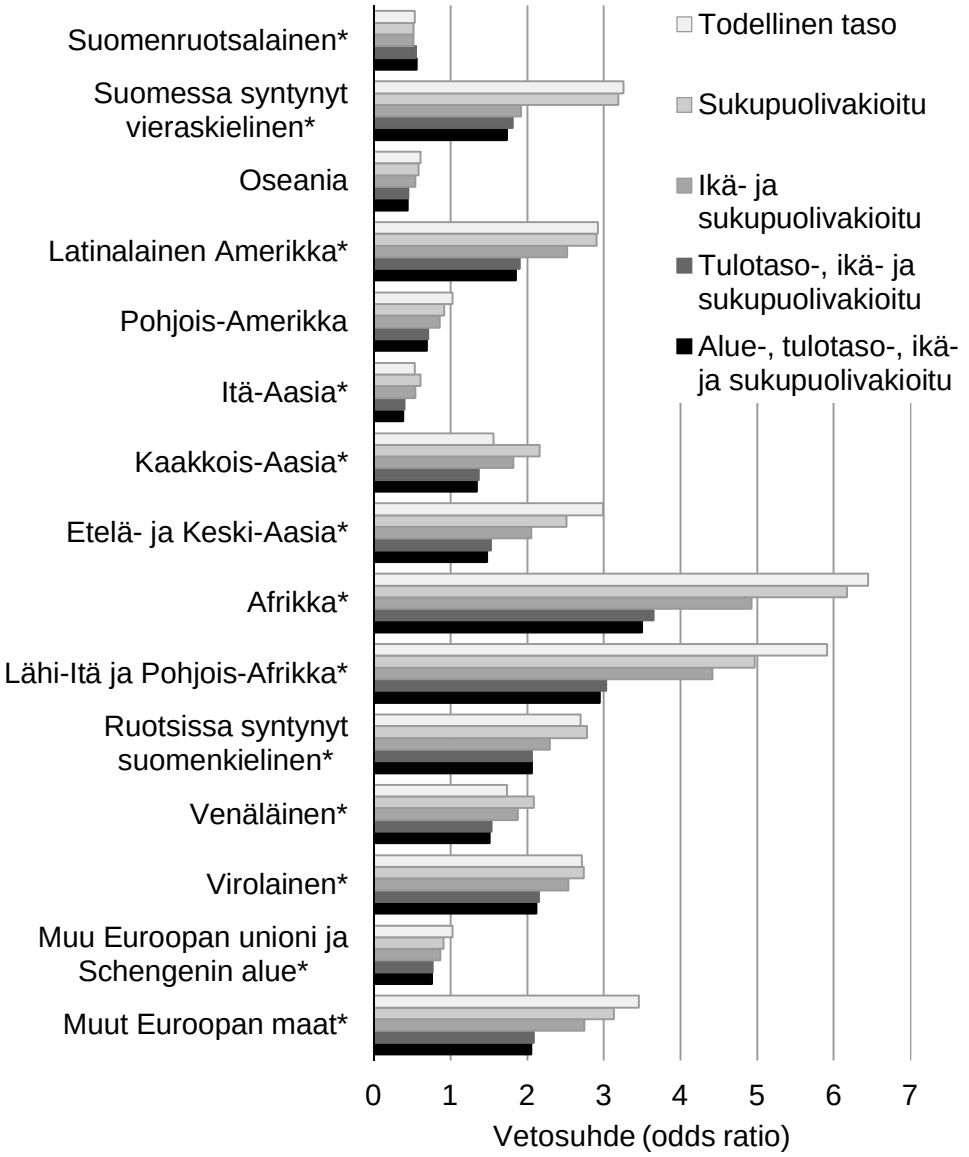
Eri maahanmuuttaja- ja ulkomaalaisryhmien edustus rikoksista epäillyistä vaihtelee. Osaltaan tämä heijastaa luonnollisesti eri väestöryhmien osuutta Suomen väestöstä sekä muun muassa turistien ja muiden väliaikaisesti Suomessa olevien ulkomaalaisten kansallisuuksia. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että myös väestön määrään suhteutetut rikosepäilyt vaihtelevat eri ulkomaalais- ja maahanmuuttajaryhmien välillä.

Vuonna 2020 muista kuin liikennerikoksista epäiltyjen ulkomaan kansalaisten yleisimpiä kansallisuuksia olivat virolaiset (22 %) ja irakilaiset (11 %). Ulkomaalaisista epäillyistä 58 prosenttia oli eurooppalaisia. Euroopan kansallisuuksista yleisimpiä virolaisten ja venäläisten (10 %) jälkeen olivat ruotsalaiset (5 %) ja romanialaiset (5 %). Muista kansallisuuksista suurimman ryhmän muodostivat somalialaiset (5 %). Myös liikennerikoksissa yleisimpiä epäiltyjen ulkomaalaisten kansallisuuksia olivat Viro (47 %) ja Irak (10 %). (Tilastokeskus 2021d.)

Tilastokeskus julkaisi vuonna 2019 ikä- ja sukupuolivakioituja tietoja rikoksista epäillyistä henkilöistä kansallisuuksittain vuosina 2017–2018. Tarkastelussa kukin epäilty oli laskettu vain kerran samasta rikoksesta ja mukana olivat vain vakituiseen väestöön kuuluvat henkilöt. Varkausrikoksissa ulkomaan kansalaisia oli ikä- ja sukupuolivakioinnin jälkeen epäiltynä 5,4 henkilöä 1 000 asukasta kohti, kun taso Suomen kansalaisilla oli 3,9. Korkeimmat ikä- ja sukupuolivakioidut rikostasot olivat Somalian (11,7 epäiltyä 1 000 asukasta kohti), Ruotsin (10,9), Irakin (8,8), Viron (7,1) ja Romanian (6,8) kansalaisilla. Pahoinpitelyissä selkeästi korkeimmat ikä- ja sukupuolivakioidut rikostasot olivat Irakin (12,3) ja Somalian (11,2) kansalaisilla, kun Suomen kansalaisista epäiltyjä oli 3,2 henkilöä 1 000 asukasta kohti. Raiskausrikoksissa rikosepäilyjä oli eniten Irakin kansalaisilla, 1,3 epäiltyä väestön 1 000 henkeä kohti. (Tilastokeskus 2019.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen laajassa maahanmuuttajien ja ulkomaalaisten rikollisuutta tarkastelevassa tutkimuksessa (Lehti ym. 2014b) tarkasteltiin sitä, kuinka hyvin väestörakenteelliset ja sosioekonomiset erot selittävät eri väestöryhmien välisiä eroja rikollisuudessa. Selittävinä tekijöinä käytettiin väestöryhmien sukupuoli- ja ikärakennetta, vuoden 2009 verotettavia tuloja ja asuinkunnan tyyppiä. Rikoksesta epäiltyjen määränä oli vuosina 2010–2011 vuoden aikana rikoksesta epäiltyjen keskimäärä, josta oli poistettu useampikertaiset rikosepäilyt. Seuraavassa tarkastellaan tuloksia pahoinpitely- ja varkausrikoksissa.

Kuviossa 6 on esitetty tietoja keskeisten maahanmuuttajaryhmien rikollisuudesta suhteessa suomenkieliseen kantaväestöön. Tiedot on raportoitu vetosuhteina sekä ilman vakiointia että ikä-, sukupuoli-, tulotaso- ja kotikuntatyypin mukaan vakioituina.

Kuvio 19 Pahoinpitelyrikollisuus keskeisissä maahanmuuttajaryhmissä vuosina 2010–2011 suhteessa syntyperäisiin suomenkielisiin (=1). Vetosuhteet ja tilastollinen merkitsevyys (* p<0,05), logistinen regressioanalyysi. *Lähde:* Lehti ym. 2014b

Kuviosta voidaan havaita, että nuori ja miesvaltainen ikärakenne selitti afrikkalaisten ja Lähi-idästä kotoisin olleiden maahanmuuttajien rikollisuuden erosta syntyperäisiin suomalaisiin nähden noin 30 prosenttia, Lähi-idästä kotoisin olleiden kohdalla hieman enemmän kuin afrikkalaisilla. Muita ryhmiä, joiden rikollisuustaso laski huomattavasti iän ja sukupuolen vakioinnin jälkeen, olivat Etelä- ja Keski-Aasiasta (–31 %), Itä-Euroopasta (ilman Venäjää) (–21 %) ja latinalaisesta Amerikasta (–14 %) muuttaneet samoin kuin Ruotsissa syntyneet suomenkieliset (–15 %) ja Suomessa syntyneet vieraskieliset (–41 %). Tulojen vakiointi vähensi suomalaisten ja maahanmuuttajien välisiä eroja kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Suomessa syntyneiden

vieraskielisten osalta tulojen vakioinnilla ei ollut vaikutusta. Kotikuntatyypin vakioinnilla ei puolestaan ollut merkittävää vaikutusta yhdenkään väestöryhmän osalta. Kaiken kaikkiaan sosiodemografisten tekijöiden huomioiminen vähensi suomalaisten ja maahanmuuttajien välisiä eroja pahoinpitelyrikollisuudessa selvästi. Tutkitut sosiodemografiset tekijät eivät sen sijaan selittäneet maahanmuuttajaryhmien välisiä eroja juuri lainkaan, vaan iän, sukupuolen ja tulojen vakioiminen alensi rikollisuustasoa suhteellisesti yhtä paljon sekä korkean rikollisuustason että matalan rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä. (Lehti ym. 2014b.)

Yleiskuva varkausrikoksissa oli samankaltainen kuin pahoinpitelyrikoksissa. Kaikissa maahanmuuttajaryhmissä iän, sukupuolen ja tulojen vakiointi pienensi eroja varkausrikollisuudessa. Kuten pahoinpitelyrikollisuudessakin, sosiodemografiset tekijät selittivät siten korkean rikollisuuden ryhmien eroa syntyperäisiin suomalaisiin nähden myös varkausrikollisuudessa ja jopa enemmän kuin pahoinpitelyrikoksissa. Sosiodemografiset tekijät eivät kuitenkaan juuri selittäneet maahanmuuttajaryhmien välisiä eroja, sillä ikäryhmän, sukupuolen ja tulojen vakiointi vaikutti myös varkausrikoksissa suurin piirtein yhtä paljon sekä korkean että matalan rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä. Maahanmuuttajaryhmien väliset erot eivät siten myöskään varkausrikoksissa johtuneet merkittävästi väestörakenteellisista tekijöistä. (Lehti ym. 2014b.)

Rikollisuuden etninen kohdistuminen

Väkivalta kohdistuu yleensä henkilöihin, joiden kanssa ollaan kanssakäymisessä, omaisuusrikollisuus puolestaan niihin, joilla on jotain anastettavaa. Tosin myös omaisuusrikokset kohdistuvat huomattavassa määrin tekijän lähiympäristöön. Vuosina 2010–2011 kantaväestön pahoinpitelyrikoksista 91 prosenttia kohdistui kantaväestöön ja seitsemän prosenttia maahanmuuttajiin. Huomioitaessa uhrien ikä- ja sukupuolijakaumat, maahanmuuttajien osuus kantaväestön uhreista vastasi väestöosuutta. Kantaväestön tekemät pahoinpitelyt eivät siten olleet kohdistuneet maahanmuuttajiin useammin kuin väestöosuuden pohjalta voitiin ennustaa. Maahanmuuttajien tekemistä pahoinpitelyrikoksista 36 prosenttia kohdistui toisiin maahanmuuttajiin, 61 prosenttia kantaväestöön. (Lehti ym. 2014b.)

Uudempia tietoja rikosten kohdentumisesta on saatavissa Tilastokeskuksen analyysistä vuosien 2015–2016 selvitetyistä pahoinpitelyrikoksista (Tilastokeskus 2017). Pahoinpitelyihin syyllistyneiden ulkomaalaistaustaisten henkilöiden uhreista 54 prosenttia oli myös itse ulkomaalaistaustaisia. Kummankin tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien pahoinpitelyrikollisuus oli kohdistunut huomattavasti useammin toisiin maahanmuuttajiin kuin väestöosuus olisi edellyttänyt. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen

mukaan korkeimman rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä – Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneilla – maahanmuuttajauhrien osuus oli korkein (50 %). Vastaavasti matalimman pahoinpitelyrikollisuustason ryhmissä, Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta muuttaneilla, rikokset kohdistuivat valtaosin kantaväestöön (75–80 %). Väestöryhmien tekemien pahoinpitelyrikosten kohdentumista näyttäisi siten määräävän suurelta osin sosiaalisen kanssakäymisen piiri. Ilmiö näkyy myös kantaväestössä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan Suomessa syntyneiden vieraskielisten pahoinpitelyjen uhreista joka neljäs oli maahanmuuttaja, kantaväestön suomalaisilla vain seitsemän prosenttia (Lehti ym. 2014b). Muussa rikollisuudessa kantaväestön osuus maahanmuuttajien uhreista on korkeampi. Vuosina 2010–2011 maahanmuuttajien tekemissä raiskaus- ja ryöstörikoksissa sekä yksityishenkilöihin kohdistuneissa varkauksissa kantaväestö muodosti uhrien pääosan, 70–80 prosenttia. Omaisuusrikoksissa maahanmuuttajauhrien osuus oli korkein Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleiden siirtolaisten rikoksissa, ryöstöissä runsas viidennes, raiskausrikoksissa puolestaan kaakkoisaasialaisilla ja eurooppalaisilla siirtolaisilla, 20–35 prosenttia. Tilastokeskuksen mukaan vuosina 2015–2016 ulkomaalaistaustaisten seksuaalirikoksista 84 prosenttia oli kohdistunut syntyperäisiin suomalaisiin (Tilastokeskus 2017).

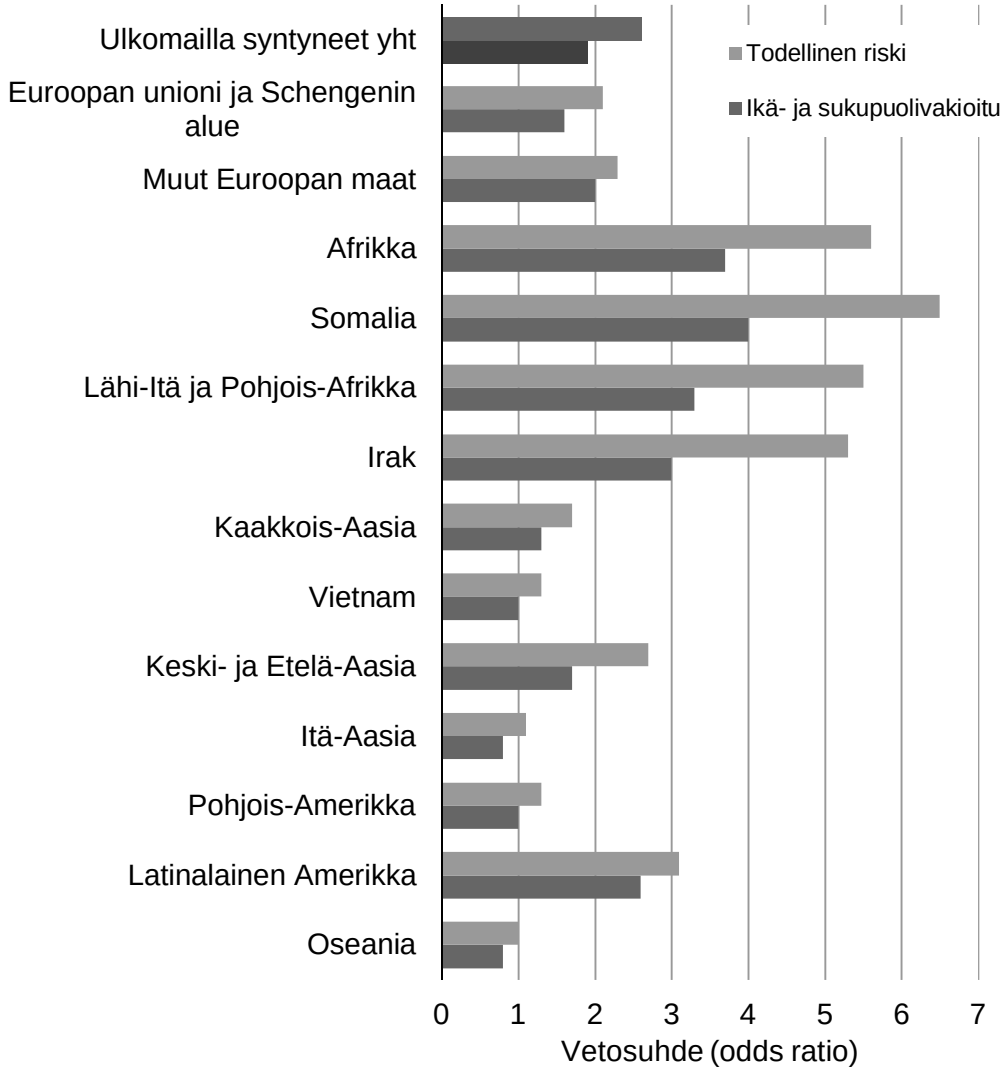
Alkoholin osuus ulkomaalaistaustaisten rikollisuudessa

Kantaväestön tavoin ruotsalaisten, virolaisten ja venäläisten maahanmuuttajien pahoinpitelyrikollisuus on erittäin vahvasti alkoholisidonnaista. Vuosina 2010–2011 humalassa tehtyjen rikosten osuus oli yli 60 prosenttia kaikista pahoinpitelyistä (Lehti ym. 2014b). Vastaavasti Aasiasta ja Afrikasta kotoisin olleilla siirtolaisilla väkivallan kytkös alkoholinkäyttöön ja käyttötilanteisiin oli selvästi heikompi, alkoholisidonnaisten pahoinpitelyrikosten osuus oli alle 40 prosenttia kaikista. Eurooppalaisista maahanmuuttajista tähän ryhmään kuuluivat kosovolaiset. Taustalla saattoi osassa ryhmiä olla islamilaisen kulttuurin vaikutus, tosin myös itäaasialaisilla siirtolaisilla alkoholisidonnaisten rikosten osuus oli erittäin alhainen. Raiskausrikoksissa yleiskuva oli samankaltainen kuin pahoinpitelyrikoksissa. Kantaväestön ja suurimmista maahanmuuttajaryhmistä virolaisten ja venäläisten (kuten myös pohjoisamerikkalaisten) tekemillä raiskauksilla oli läheinen yhteys alkoholin käyttötilanteisiin: poliisin tietoon tulleiden rikosten epäillyistä 65–95 prosenttia oli ollut tekohetkellä alkoholihumalassa. Muihin maahanmuuttajaryhmiin kuuluvista epäillyistä humalassa oli ollut 10–40 prosenttia. Sama perusjako kuin pahoinpitely- ja raiskausrikollisuudessa oli heikompana havaittavissa omaisuusrikollisuudessa. Kantaväestön ja eurooppalais-

ten maahanmuuttajien rikoksista selvästi suurempi osuus oli alkoholisidonnaisia kuin Euroopan ulkopuolisten maahanmuuttajaryhmien. Poikkeuksen muodostivat afrikkalaistaustaiset siirtolaiset, joiden tekemistä omaisuusrikoksista alkoholisidonnaisia oli suunnilleen sama osuus kuin kantaväestölläkin.

Maahanmuuttajien riski joutua rikoksen uhriksi

Maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli vuosina 2010–2011 kaksi ja puoli -kertainen kantaväestön riskiin nähden (kuvio 7). Yhdenkään päämaahanmuuttajaryhmän riski joutua pahoinpitelyrikoksen uhriksi ei ollut kantaväestöä matalampi. Maahanmuuttajaryhmien välillä oli kuitenkin suuria eroja väkivallan uhriksi joutumisen yleisyydessä. Riski oli korkein Lähi-idästä ja Afrikasta kotoisin olleilla (yli viisi ja puoli -kertainen kantaväestöön nähden), matalin Itä-Aasiasta, Pohjois-Amerikasta, Oseaniasta ja Kaakkois-Aasiasta muuttaneilla. Maahanmuuttajaväestön kantaväestöä nuorempi ja miesvaltaisempi väestörakenne selitti osin riskieroja. Ikä- ja sukupuolirakenteen vakiointi alensi Oseaniasta ja Itä-Aasiasta muuttaneiden riskitason kantaväestöä matalammaksi pohjoisamerikkalaisten ja vietnamilaisten maahanmuuttajien riskitason laskiessa kantaväestöä vastaavaksi. Kaikissa muissa maahanmuuttajaryhmissä riskitasot pysyivät vakioinnin jälkeenkin kantaväestöä korkeampina, vaikka laskivat selvästi. Korkein pahoinpidellyksi joutumisen riski iän ja sukupuolen vakioinnin jälkeen oli Somaliasta muuttaneilla, nelinkertainen kantaväestöön verrattuna. Yli kolminkertaisena riski säilyi muualta Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleilla siirtolaisilla.

Kuvio 20 Pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutumisen todellinen riski ja kantaväestön ikä- ja sukupuolirakenteen mukaiseksi vakioitu riski vuosina 2010–2011 maassa vakituisesti asuvalla väestöllä syntymämaan mukaisissa pääväestöryhmissä verrattuna kantaväestöön (kantaväestön riski = 1). *Lähde:* Lehti ym. 2014b

Myös raiskausrikosten uhreiksi maahanmuuttajat joutuivat suhteessa useammin kuin kantaväestö. Maahanmuuttajanaisten riski joutua raiskausrikoksen uhriksi oli lähes kaksinkertainen kantaväestön naisiin nähden. Korkeimmat riskit tutkituista maahanmuuttajaryhmistä olivat afrikkalaisilla (seitsemänkertainen kantaväestöön nähden) ja vietnamilaisilla naisilla (viisinkertainen). Määrällisesti eniten maahanmuuttajataustaisten uhrien joukossa oli Länsi-Euroopassa (viisitoista) ja Afrikassa (yhdeksän) syntyneitä. Länsieurooppalaisista uhreista kuusi oli Ruotsissa ja neljä Virossa syntyneitä.

Ryöstörikosten uhreiksi maahanmuuttajia joutui asukaslukuun suhteutettuna vuosina 2010–2011 yli kaksinkertainen määrä kantaväestöön nähden, ikä- ja sukupuolirakenteen vakioinnin jälkeen riski oli edelleen puolitoistakertainen. Korkeimmat riskitasot löytyivät Lähi-idästä, Afrikasta ja Keski- ja

Etelä-Aasiasta kotoisin olleilta maahanmuuttajilta. Irakissa syntyneiden todellinen riski joutua ryöstetyksi oli kuusinkertainen kantaväestöön nähden. Ikä- ja sukupuolirakenteen vakiointi pienensi riskiä huomattavasti, mutta vakioinnin jälkeenkin se oli yli kaksinkertainen syntyperäisiin suomalaisiin nähden. Keski- ja Etelä-Aasiasta samoin kuin Afrikasta kotoisin olleiden siirtolaisten riski oli vakioinnin jälkeen samaa tasoa kuin maahanmuuttajilla keskimäärin, noin puolitoistakertainen kantaväestöön nähden. Riski joutua varkausrikoksen uhriksi oli maahanmuuttajilla puolitoistakertainen kantaväestöön nähden. Toisaalta tutkituista maahanmuuttajaryhmistä vain kolmella riski oli selvästi kantaväestöä korkeampi: Itä-Euroopasta, Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneilla. Varkausrikollisuudessa maahanmuuttajaväestön ja kantaväestön ikä- ja sukupuolirakenteen erot selittivät tutkituista rikostyypeistä eniten (70–80 %) eroja uhriksi joutumisriskissä. Kun ikä- ja sukupuolirakenne vakioitiin, maahanmuuttajien keskimääräinen riski joutua varkausrikoksen uhriksi oli enää viidenneksen kantaväestön riskiä korkeampi.

Maahanmuuttajiin kohdistuvan rikollisuuden piirteitä

Maahanmuuttajaryhmien väliset riskierot väkivalta- ja omaisuusrikosten uhriksi joutumisessa ovat hyvin samansuuntaiset kuin erot rikollisuustasoissa. Ryhmät, joilla on korkea rikollisuustaso mainituissa rikostyypeissä, on myös korkea riski joutua rikosten uhriksi ja päinvastoin. Näin on erityisesti väkivaltarikoksissa ja väkivaltaa käsittävissä rikoksissa (ryöstöt, raiskaukset). Varkausrikoksissa yhteys rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin välillä ei ole yhtä selvä, esimerkiksi Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta kotoisin olevilla siirtolaisilla on poikkeuksellisen korkea varkausrikosten uhriksi joutumisriski verrattuna heidän rikollisuustasoonsa. Tosin pohjoisamerikkalaisten ja latinalaisessa Amerikassa syntyneiden maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi on myös selvästi korkeampi kuin ryhmien pahoinpitelyrikollisuuden taso.

Syynä rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin keskinäiseen sidonnaisuuteen on osin maahanmuuttajaryhmien sisäinen rikollisuus. Korkean väkivaltarikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä huomattava osa väkivallasta on ryhmien sisäistä. Tutkittuina vuosina pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutuneista afrikkalaisista ja Lähi-idästä kotoisin olleista maahanmuuttajista lähes 60 prosenttia oli joutunut toisen maahanmuuttajan pahoinpitelemäksi, valtaosin tekijä oli uhrin omasta kansallisuusryhmästä. Tuoreempaa tietoa on tältäkin osin saatavissa Tilastokeskuksen analyysistä vuosien 2015–2016 pahoinpitelyrikoksista. Sen mukaan kaikkien ulkomaalaistaustaisten uhrien pahoinpitelijöistä peräti 70 prosenttia oli myös itse ulkomaalaistaustaisia (Tilastokeskus 2017). Yleiskuva raiskausrikoksissa oli sama kuin pahoinpi-

telyissäkin. Vuosina 2010–2011 60 prosenttia maahanmuuttajanaisiin kohdistuvien raiskausrikosten epäillyistä oli maahanmuuttajia, vuosina 2015–2016 vastaava osuus oli 74 prosenttia. Maahanmuuttajiin kohdistuvat väkivalta- ja seksuaalirikokset olivat siten valtaosin maahanmuuttajien tekemiä. Toisaalta ryhmiin kohdistui myös kantaväestön väkivaltaa suhteessa enemmän kuin kantaväestöön. Esimerkiksi somalitaustaisten maahanmuuttajien riski joutua kantaväestöön kuuluvan henkilön pahoinpitelemäksi oli ajanjaksolla kaksi ja puoli -kertainen kantaväestön suomalaisen riskiin verrattuna.

Rasistinen rikollisuus

Rasistisella rikollisuudella tarkoitetaan rikoksia, joita motivoivat ennakkoluulot uhrin etnistä tai kansallista taustaa kohtaan (Niemi 2011, 7). Kattavan yleiskuvan rasististen rikosten vuotuisesta määrästä ja keskeisistä piirteistä saa Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemasta viharikollisuuskatsauksesta (Rauta 2019), joka perustuu rikosilmoitusten selosteosien analyysiin. Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemat tuoreimmat viharikollisuutta koskevat tiedot koskevat vuotta 2018. Tuolloin poliisi kirjasi 910 viharikokseksi luokiteltavaa rikosilmoitusta, joista 631 (70 %) sisälsi etniseen tai kansalliseen taustaan kohdistuneita rikoksia. Rikosilmoitusten määrä oli matalampi kuin kolmena edellisenä vuonna. Epäiltyjä päärikoksista oli 1 300, joista 37 prosenttia oli pahoinpitelyrikoksia, 23 prosenttia kunnianloukkauksia ja 23 prosenttia laittomia uhkauksia. (Emt.)

Vuosia 2010–2011 koskevan aineiston pohjalta on tarkasteltu myös rasistista motiivia. Tarkastelu käsitti poliisin tietoon tulleet pahoinpitely-, raiskaus-, ryöstö- ja varkausrikokset, jotka oli kirjattu poliisiasiain tietojärjestelmään rasismijutuiksi. Rasistinen rikollisuus oli mainittuina vuosina pääosin väkivaltarikollisuutta, pahoinpitelyjä ja uhkailuja sekä omaisuuden vahingoittamista. Rikosten uhreista kaksi kolmesta oli ulkomailla syntyneitä, kolmannes Suomessa syntyneitä. Maahanmuuttajien kantaväestöön kohdistamat rikokset muodostivat kuudesosan kaikista aineiston rasismijutuista, maahanmuuttajien väliset kahdeksan prosenttia. Jälkimmäisestä ryhmästä pääosan muodostivat Lähi-idän kansallisuuksien keskinäiset pahoinpitelyt.

Vuosina 2010–2011 riski joutua rasistisen pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli huomattavasti korkeampi Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleilla maahanmuuttajilla kuin muissa väestöryhmissä. Kahteen riskiryhmään kohdistuneet rasistiset väkivaltarikokset erosivat kuitenkin huomattavasti tekijöiltään. Afrikkalaisten siirtolaisten pahoinpitelijät olivat pääosin (92 %) syntyperäisiä suomalaisia, sen sijaan Lähi-idästä kotoisin olleisiin maahanmuuttajiin kohdistuneiden rasististen pahoinpitelyrikosten enemmistö (51 %) oli alueelta kotoisin olleiden kansallisuus- ja kulttuuriryhmien välisiä. Kahden korkean riskin ryhmän riskitasojen korkeus johtui siten erilaisista rasismin muodoista.

Afrikkalaisiin kohdistunut rasistinen väkivalta kumpusi kantaväestön ja maahanmuuttajien välisistä konflikteista, Lähi-idästä kotoisin oleviin kohdistunut puolestaan siirtolaisten kotialueeltaan mukanaan tuomista konflikteista. (Niemi & Lehti 2018.)

1.4 Kansainvälistä vertailua

Maahanmuuttajien rikollisuutta käsittelevien kansainvälisten tutkimustulosten vertailtavuutta vaikeuttaa suuresti käytettyjen käsitteiden ja luokitusten moninaisuus ja sekavuus (Tonry 1997). Pohjoismaisista tutkimuksista voidaan mainita Skarðhamarin ym. toteuttama norjalaistutkimus, jossa tarkasteltiin vuosina 2001–2008 viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta ja rikostuomioita väestöryhmittäin, mukaan lukien toisen polven maahanmuuttajat (Skarðhamar ym. 2011), sekä niin ikään Norjassa toteutettu Andersenin ym. tutkimus, jossa tarkasteltiin rikoksiin syyllistymistä väestöryhmittäin vuosina 2010–2013 sekä 1992–2015 (Andersen ym. 2017). Muita tutkimuksia ovat Ruotsissa vuonna 2005 julkaistu tutkimus, joka pohjautuu poliisille vuosina 1997–2001 ilmoitettuun rikollisuuteen (Martens & Holmberg 2005; Hällstenin ym. 2013) seurantatutkimus, jossa vertailtiin Tukholman alueella asuneiden toisen polven maahanmuuttajien ja ruotsalaisille vanhemmille syntyneiden henkilöiden rikollisuutta eri mittareilla, sekä tanskalaistutkimus, jossa vertailtiin ulkomaalaistaustaisten ja tanskalaistaustaisten rikostuomioita vuosina 2002–2006 (Andersen & Tranæs 2011). Lisäksi Ruotsissa Brottsförebyggande rådet (Brå) julkaisi vuonna 2021 raportin, jossa tarkasteltiin kantaväestön ja maahanmuuttajaväestön rikollisuutta vuosien 2007 ja 2018 välillä. Vertailevista tutkimuksista voidaan mainita Kardellin ja Carlssonin vuonna 2009 julkaistu tutkimus, jossa tarkastelun keskiössä oli maahanmuuttajien yliedustus tuomioistuintilastoissa Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa (Kardell ja Carlsson 2009).

Suomalaisesta näkökulmasta keskeisin vertaileva tutkimus on vuonna 2014 julkaistu artikkeli, jossa tarkasteltiin eri maahanmuuttajaryhmien rikollisuutta Suomessa ja Norjassa (Skardhamar ym. 2014). Tutkimuksessa tarkasteltiin suurimpien maahanmuuttajaryhmien rikostasoja suhteessa molempien maiden kantaväestöihin – Norjan aineistossa kyse oli ratkaistuista (ts. tuomioon johtaneista) rikoksista ja Suomen osalta rikosepäilyistä. Tarkastelussa sukupuoli ja ikä oli vakioitu, mikä tasoitti eri väestöjen sukupuoli- ja ikärakenteen eroja.

Tutkimus osoitti, että eri väestöryhmien väliset rikollisuustasoerot olivat lähes identtisiä Suomessa ja Norjassa: matalan rikollisuustason ja korkean ri-

kollisuustason ryhmät olivat kummankin maan maahanmuuttajaväestössä lähes samat. Pahoinpitelyrikoksissa iranilaisten, irakilaisten, somalialaisten ja muualta Afrikasta kotoisin olleiden maahanmuuttajien rikostasot olivat korkeimpia molemmissa maissa (Norjassa entisen Jugoslavian alueelta kotoisin olevien maahanmuuttajien rikostaso oli myös korkea, Suomessa suhteellisesti matalampi). Suomessa virolaisväestön rikostaso oli selvästi korkeampi kuin Norjassa. Omaisuusrikoksissa kuva oli valtaosin samanlainen kuin pahoinpitelyrikoksissa: Vietnamista, Iranista, Somaliasta ja muualta Afrikasta kotoisin olleiden rikostasot olivat korkeita molemmissa maissa. Suomessa virolaistaustaisten rikostaso oli korkeampi kuin Norjassa, Norjassa puolestaan Suomea korkeampi rikostaso oli entisen Jugoslavian alueelta kotoisin olleilla. (Skardhamar ym. 2014.)

Kokonaisuutena hyvin samanlaisen kuvan tilanteesta antaa myös Kardellin ja Carlssonin (2009) tutkimus. Oleskeluluvan omanneiden ensimmäisen polven siirtolaisten rikollisuustaso oli vuonna 2005 Tanskassa kaksinkertainen, Norjassa 1,6-kertainen ja Ruotsissa 1,8-kertainen muuhun väestöön nähden. Ikävakiointi laski rikollisuustason Tanskassa 1,5-kertaiseksi ja Norjassa 1,4-kertaiseksi, mutta nosti sen Ruotsissa kaksinkertaiseksi. Toisen polven maahanmuuttajien (joiden vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla) rikollisuustaso oli Tanskassa lähes nelinkertainen (ikävakioituna 2,5-kertainen), Norjassa kolminkertainen (ikävakioituna 1,5-kertainen) ja Ruotsissa kolminkertainen (ikävakioituna 2,4-kertainen) kantaväestöön nähden. Erot olivat kaikissa kolmessa maassa samaa luokkaa sekä väkivalta- että omaisuusrikoksissa.

Ruotsista tietoja on saatavilla myös Martensin ja Holmbergin vuonna 2005 julkaisemasta tutkimuksesta, jonka mukaan ulkomaalaistaustaisen henkilöiden riski syyllistyä johonkin rikokseen oli tuolloin 2,5-kertainen ruotsalaistaustaisiin nähden. Sosiodemografiset tekijät vakioimalla suhteellinen riski laski kaksinkertaiseksi. Ruotsissa syntyneiden henkilöiden, joiden kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailla, riski syyllistyä rikoksiin oli syntyperäisiin ruotsalaisiin nähden kaksinkertainen. Rikollisuustasoero kantaväestöön verrattuna oli kummassakin ryhmässä pysynyt suhteellisen vakaana viimeiset kaksikymmentä vuotta. Korkein kokonaisrikollisuustaso oli Afrikassa ja Lähi-idässä syntyneillä maahanmuuttajilla, kantaväestöä matalampi Itä-Aasiassa, Pohjois-Amerikassa ja Oseaniassa syntyneillä ja kantaväestöön verrannollinen Länsi-Euroopassa sekä Kaakkois-Aasiassa syntyneillä maahanmuuttajilla.

Tuoreessa norjalaisessa tutkimuksessa (Andersen ym. 2017) havaittiin, että vuosina 2010–2013 maahanmuuttajien rikostaso (koostuen rikoslakirikoksista) oli noin 1,5-kertainen muuhun väestöön nähden, ikä- ja sukupuolivakioinnin jälkeen 1,3-kertainen. Kuten Suomessakin, myös Norjassa maa-

hanmuuttajien ja muun väestön väliset erot rikollisuudessa näyttäisivät kuitenkin viime vuosina kaventuneen. Myös tässä tutkimuksessa eri maahanmuuttajaryhmien välillä oli suuria eroja – joissakin ryhmissä taso oli olennaisesti korkeampi ja joissakin jopa matalampi kuin norjalaistaustaisessa väestössä. Korkeimmat rikostasot olivat väestöryhmissä, joissa taustamaa oli Irak, Somalia ja Kosovo. Tutkimuksessa oli myös tarkasteltu rikollisuutta maahanmuuton syyn mukaan. Tulokset osoittivat, että maahantulon syy oli yhteydessä rikollisuuteen: rikostasot olivat korkeimmat pakolaisstatuksella sekä perheenyhdistämisen myötä maahan tulleilla.

Pohjoismaiden vuosien 2007–2016 henkirikollisuutta tarkastelleen katsauksen mukaan ulkomailla syntyneiden maahanmuuttajien henkirikollisuustaso oli ajanjaksolla Suomessa 1,6-kertainen, Islannissa 2,4-kertainen, Norjassa 5,3-kertainen, Ruotsissa 3,3-kertainen ja Tanskassa 4,1-kertainen kantaväestöön verrattuna. Toisen polven maahanmuuttajien rikostaso oli Tanskassa 5,6-kertainen kantaväestöön nähden, mutta Suomessa selvästi (56 %) kantaväestön tasoa matalampi. Maanosittain tarkasteltaessa Suomessa, Tanskassa ja Ruotsissa Afrikassa syntyneet omasivat korkeimman rikostason, Norjassa puolestaan Aasiassa syntyneet. Myös maahanmuuttajataustaisten kuolleisuus henkirikoksiin oli Skandinavian maissa ja Islannissa kaksin–viisinkertainen kantaväestöön nähden, Suomessa sitä vastoin viidenneksen kantaväestön tasoa matalampi (Lehti ym. 2019).

Kaikkiaan tulokset viittaavat siihen, että eri maahanmuuttajaryhmien rikostasojen erot ja erojen taustalla olevat tekijät ovat todennäköisesti ainakin Pohjoismaissa melko yhdenmukaisia (ks. myös Backhans & Sundlöf 2019). Esimerkiksi ulkomaalaistaustaisten työttömyysaste on kaikissa Pohjoismaissa kantaväestöä korkeampi, varsinkin EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien osalta (Sánchez Gassen & Heleniak 2018). Ruotsia lukuun ottamatta myös maahanmuuttajaväestön ikärakenne on Pohjoismaissa hyvin samanlainen (Helminen 2015). Toisaalta on kuitenkin huomattava, että Pohjoismaiden välillä on myös eroavaisuuksia sekä maahanmuuton että maahanmuuttajaväestön rakenteessa (Emt.; Rispling 2018). Vähäisistä eroista huolimatta näyttäisi siltä, että taustalla olevat tekijät eivät liity eri maiden maahanmuuttopolitiikan kansallisiin erityispiirteisiin. Sen sijaan erot näyttäisivät olevan pääasiassa sidoksissa maahanmuuttajaryhmiin liittyviin tekijöihin ja sellaisiin maahanmuuttopolitiikan piirteisiin, jotka ovat yhteisiä useille Pohjoismaille.

Lähteet

Andersen, Lars Højsgaard & Tranæs, Torben. 2011. *Etniske minoriteters overrepræsentation i strafferetlige domme*. Arbejdspapir 23. København: Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Andersen, Synøve N., Holtsmark, Bjart & Mohn, Sigmund B. 2017. *Kriminalitet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. En analyse av registerdata for perioden 1992–2015*. Rapporter 36/2017. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Backhans, Mona & Sundlöf, Petra. 2019. *Nordiska studier om brottslighet bland personer med utländsk och inhemsk bakgrund. En kartläggande litteraturöversikt av publicerad forskning och statistik 2005–2019*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2021. Misstänkta för brott bland personer med inrikes respektive utrikes bakgrund. Rapport 2021:9

Eurostat. 2013. *Revision of the European Standard Population. Report of Eurostat's task force*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Helminen, Marja-Liisa. 2015. Suomi ja Ruotsi vastakohtapari maahanmuutossa. *Tieto & trendit – Talous- ja hyvinvointikatsaus* 2015(3): 30–38.

Hällsten, Martin, Ryszard Szulkin & Jerzy Sarnecki. 2013. Crime as a Price of Inequality? The Gap in Registered Crime between Childhood Immigrants, Children of Immigrants and Children of Native Swedes. *The British Journal of Criminology* 53(3): 456–481. https://doi.org/10.1093/bjc/azt005.

Kardell, Johan & Karl-Magnus Carlsson. 2009. Lagföringar av invandrare och invandrares barn i de Nordiska länderna. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 96(3): 239–261. https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/71748/103709.

Lehti, Martti, Mikko Aaltonen, Ville Hinkkanen & Marianne Oksanen. 2014a. Ulkomaalaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2009–2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 38/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152588.

Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Hannu Niemi, Reino Sirén & Karoliina Suonpää. 2014. *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä*. OPTL:n tutkimuksia 265 Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152441.

Lehti, Martti, Janne Kivivuori, Guðbjörg S. Bergsdóttir, Heidi Engvold, Sven Granath, Jónas O. Jónasson, Marieke Liem, Mikkel M. Okholm, Mona Rautelin, Karoliina Suonpää & Vibeke S. Syversen. 2019. Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 37/2019. Krimo. helda.helsinki.fi/handle/10138/306217

Martens, Peter & Stina Holmberg. 2005. *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Rapport 2005:17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Niemi, Hannu & Lehti, Martti. 2018. ”Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2018. Rikollisuuskehitys*

tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 29/2018, toim. Hannu Niemi, 231–265. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/239656.

Rauta, Jenni. 2019. *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2018*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019102935508.

Rispling, Linus. 2018. Major immigration flows to the Nordic Region. Teoksessa *State of the Nordic Region 2018. Immigration and Integration Edition*, toimittajat Anna Karlsdóttir, Gustaf Norlén, Linus Rispling & Linda Randall, 16–20. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. https://doi.org/10.6027/ANP2018-742.

Sánchez Gassen, Nora & Timothy Heleniak. 2018. Labour market integration. Teoksessa *State of the Nordic Region 2018. Immigration and Integration Edition*, toimittajat Anna Karlsdóttir, Gustaf Norlén, Linus Rispling & Linda Randall, 54–58. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. https://doi.org/10.6027/ANP2018-742.

Skardhamar, Torbjørn, Mikko Aaltonen & Martti Lehti. 2014. Immigrant crime in Norway and Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2): 107–127. https://doi.org/10.1080/14043858.2014.926062.

Skarðhamar, Torbjørn, Lotte R. Thorsen & Kristin Henriksen. 2011. Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning. Rapporter 21/2011. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Tilastokeskus 2017. *Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 2016*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/2016/13/rpk_2016_13_2017-03-23_tie_001_fi.html.

Tilastokeskus. 2019. *Ulkomaalaiset suomalaisia useammin epäiltynä rikoksista*. https://stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html.

Tilastokeskus. 2021a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/tau.html.

Tilastokeskus. 2021b. *Syntyperä ja taustamaa*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/meta/kas/syntypera_ja_ta.html.

Tilastokeskus. 2021c. *Väestörakenne*. http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html.

Tilastokeskus. 2021d. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Erillispoiminta. Helsinki: Tilastokeskus.

Tonry, Michael. 1997. Ethnicity, Crime, and Immigration. *Crime and Justice* 21 (1997): 1–29. https://doi.org/10.1086/449248.

2 Nuorisorikollisuus

Markus Kaakinen & Matti Näsi

Tiivistelmä

- Alle 20-vuotiaiden poliisin tilastoima varkaus-, ja vahingonteko rikollisuus on vähentynyt 2010-luvulla suhteessa vuosituhannen alkuun.
- Sekä 15–17-vuotiaiden, että 18–20-vuotiainen ikäryhmässä pahoinpitelyrikollisuuden kehitys on ollut laskeva. Alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä sen sijaan havaitaan hieman nousevaa kehitystä.
- Vakava väkivalta väheni varsin selvästi 2010-luvulla, mutta kääntyi hieman kasvuun vuonna 2020.
- Nuorten kokonaisrikollisuustutkimusten mukaan 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytyminen tarkasteltaessa havaitaan kaksi selkeää rikoskäyttäytymisen laskukautta. Näistä ensimmäinen ajoittuu 2000-luvun alkuun tultaessa, jota seurasi tilastollisesti tasaisempi vaihe, jonka jälkeen uusi selkeä laskukausi käynnistyi vuodesta 2012.
- Kaikkein rikosaktiivisimpien nuorten ryhmässä vuosittaiset väkivaltatekojen tekomäärät sekä marihuanan ja hasiksen käyttökerrat ovat lisääntyneet aikavälillä 1995–2020 (Kaakinen & Näsi, 2021b).
- Nuoret joutuvat aikuisia useammin väkivallan uhreiksi. Suurin osa nuoriin kohdistuneesta väkivallasta on sisarusten tai toisten nuorten tekemää.
- Tyypillisimpiä nuoriin kohdistuneita rikoksia ovat varkaudet, omaisuuden tuhoaminen sekä uhkailun ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen.
- Nuorten uhrikokemusten kehitys on ollut selkeästi laskusuuntainen vuodesta 2008 lähtien.

Tässä luvussa tarkastellaan nuoria rikosten tekijöinä ja uhreina. Jaksossa 1.1 esitettävät tiedot perustuvat poliisin tietoon tulleeseen tilastoituun nuorisorikollisuuteen. Niissä iän mukainen erittely on saatavissa vain selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä. Lukuja arvioitaessa on huomioitava, että tilastoihin vaikuttavat nuorten rikoskäyttäytymisen ohella lukuisat muut tekijät. Muun muassa väestön ilmoittamisalttiudessa, viranomaiskontrollin tehossa ja kohdistumisessa tapahtuvat mahdolliset muutokset sekä lainsäädännön muutokset vaikuttavat tilastoituun rikollisuuteen. Syylliseksi epäiltyjen määrää koskevat tiedot perustuvat poliisin selvittämien rikosten määrään, joten myös rikosten selvitysasteen muutokset voivat vaikuttaa niihin. Selvitysasteesta ei ole saatavilla ikäryhmäkohtaisia tietoja. On vielä syytä huomioida, että tiedot perustuvat pääsääntöisesti niin kutsuttuihin bruttotilastoihin: sama henkilö voi olla vuoden aikana syylliseksi epäiltynä useista rikoksista ja sisältyä siten tilastoon useita kertoja.

Jaksoissa 1.2 ja 1.3 esitetään tietoja nuorten rikoskäyttäytymisestä ja uhrikokemuksista itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyiden ja uhrikyselyiden pohjalta. Näihin tuloksiin ei vaikuta ilmituloalttius eikä kontrollikoneiston toiminta.

2.1 Nuorten tilastoitu rikollisuus

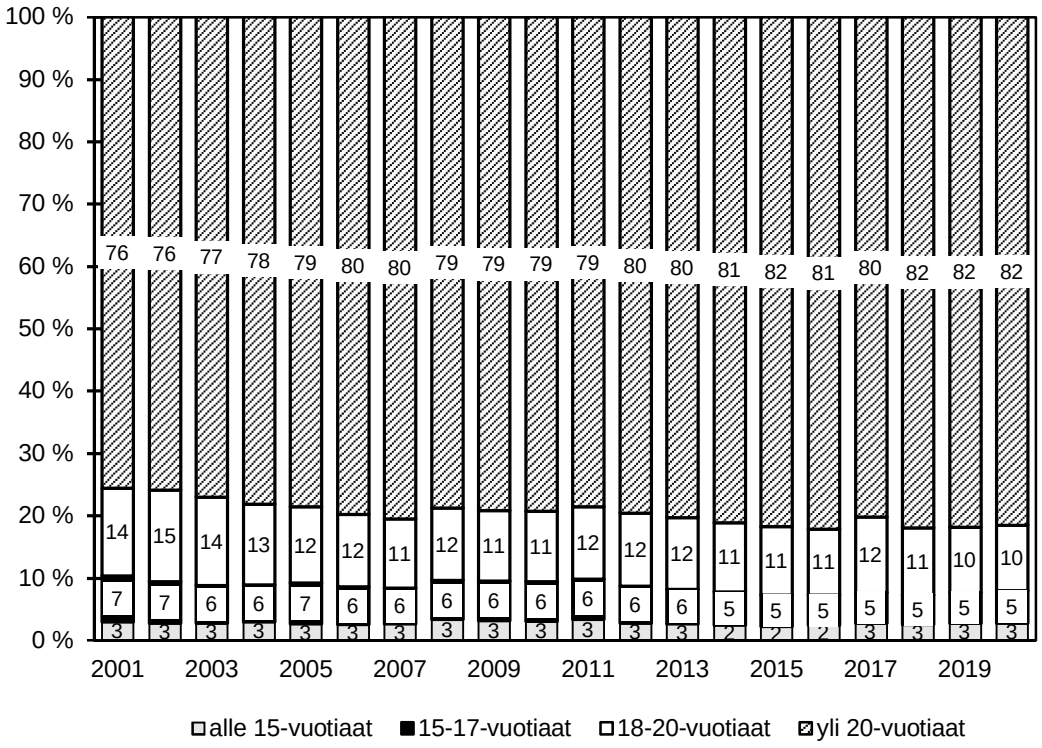
Nuorten rikollisuutta oikeudellisesti ja tilastollisesti tarkasteltaessa keskeisiä ikärajoja ovat 15, 18 ja 21 vuotta. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä. Tätä nuorempien rikokset jäävät rankaisematta. Tämä ei kuitenkaan merkitse, ettei lasten rikoksiin kohdistettaisi raskaitakin viranomaistoimia. Alle 15-vuotias on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon ja voi ottaa osaa sovitteluun. Alaikäisen tekemä rikos voi myös antaa aiheen ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimiin, joista ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet ja viimesijainen huostaanotto. Sosiaaliviranomaisten tulee pääsääntöisesti olla läsnä alle 18-vuotiaiden rikosten esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä (ks. lainsäädännöstä Marttunen 2008).

Eri ikäryhmistä käytetyt nimitykset poikkeavat eri lainsäädännön sektoreilla. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä ja kirjallisuudessa nuorella rikoksentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka rikoksentekohetkellä on ollut 15–20-vuotias. Ikäryhmää 15–17-vuotiaat on tavattu kutsua nuoriksi henkilöiksi ja alle 15-vuotiaita lapsiksi. Lastensuojelulaissa lapsena sitä vastoin pidetään kaikkia alle 18-vuotiaita ja nuorena alle 21-vuotiasta henkilöä.

Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa

Kuviosta 1 ilmenee rikoslakia vastaan tehtyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen ikäryhmittäiset osuudet vuosina 2001–2020. Nuorten ikäryhmien (alle 21-vuotiaat) osuus syyllisiksi epäillyistä on 2000-luvulla vaihdellut 18 prosentin ja 25 prosentin välillä. Alle 18-vuotiaiden osuus on pysytellyt 10 prosentin molemmilla puolilla. Vuonna 2020 alle 15-vuotiaat tekivät 3 prosenttia ja 15–17-vuotiaat 5 prosenttia rikoslakirikoksista.

Kuviosta voidaan havaita, että aikuiset tekevät valtaosan rikoslakirikoksista. Nuoruus on kuitenkin ikäryhmien kokoon suhteutettuna aktiivisinta rikoksenteon aikaa (ks. kuviot 2–4).

Kuvio 1 Ikäryhmien %-osuus rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyistä vuosina 2001–2020

Alle 18-vuotiaiden osuus eri rikoslajeissa

Taulukossa 1 on esitetty alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin vuonna 2020 syylliseksi epäillyistä. Nuorten osuus on suurimmillaan alkoholirikoksissa ja -rikkomuksissa. Myös ryöstöt, vahingonteot, luvattomat käytöt ja väärän henkilötiedon antaminen ovat verrattain usein nuorten tekemiä. Suunnitelmallisuutta edellyttäviin rikoksiin, kuten petoksiin, kavalluksiin ja talousrikoksiin, nuoret syyllistyvät harvoin. Luvuista ilmenee myös muun muassa se, että nuorten osuus poliisin tietoon tulleesta vakavasta väkivallasta (henkirikokset ja

niiden yritykset, ryöstöt) on hieman kasvanut viimeisten vuosien aikana (vrt. Rikollisuustilanne 2017).

Taulukko 1 Alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä vuonna 2020. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

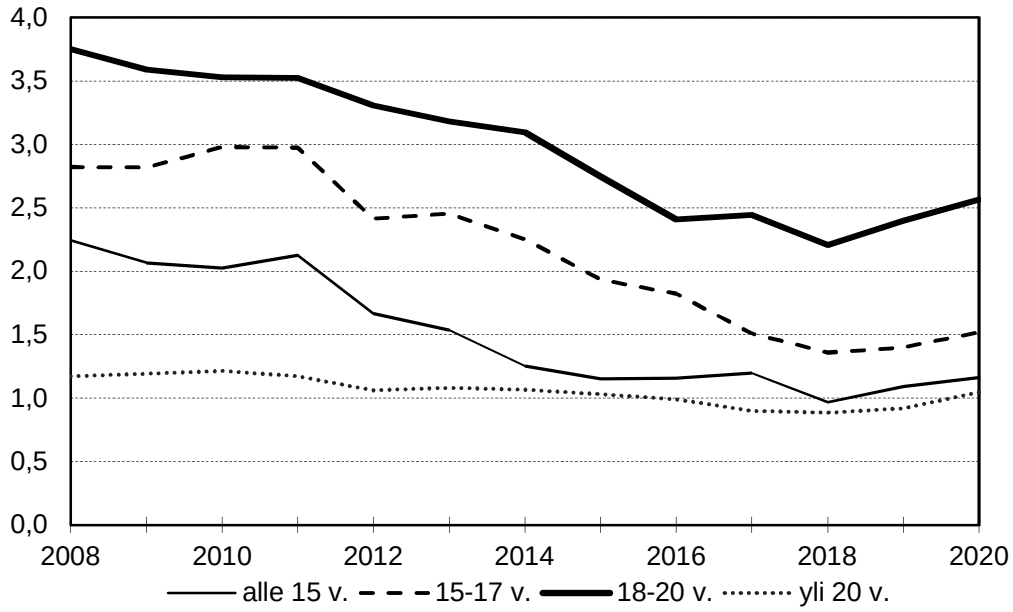
	Kaikki	Alle 18-vuotiaat	Alaikäisten osuus %
Alkoholirikokset ja -rikkomukset	1368	875	64
Ryöstörikokset	2041	537	26
Vahingontekorikokset	9669	2262	23
Luvattomat käytöt	670	122	18
Väärän henkilötiedon antaminen	938	168	18
Tuhotyöt	126	18	14
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	5062	720	14
Pahoinpitelyrikokset	24297	3255	13
Seksuaalirikokset	2833	335	12
Varkausrikokset	56038	6378	11
Kiristysrikokset	299	34	11
Virkamiehen (väkivaltainen) vastustaminen	1812	188	10
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaudet	2192	220	10
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	5598	533	10
Rikokset oikeudenkäyttöä, viranom. ja yl. järjestystä vastaan	11187	1021	9
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	29268	2528	9
Tapon, murhan tai surman yritys	447	32	7
Maksuvälinepetosrikokset	1783	125	7
Perätön lausuma tuomioistuimessa/viranomaismenettelyssä	148	8	5
Huumausainerikokset	36600	1597	4
Väärennysrikokset	1362	57	4
Henkirikokset (tappo, murha, surma)	96	4	4
Järjestysrikkomus	1291	44	3
Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	508	17	3
Kavallusrikokset	1363	37	3
Petosrikokset	22462	554	2
Rattijuopumukset	19622	392	2
Kätkemisrikokset	1942	36	2

Nuorisorikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa

Seuraavassa on esitelty erikseen nuorten varkaus- ja pahoinpitelyrikosten sekä vahingontekojen kehityssuuntia. Kuvioissa 2–4 rikoskehitys on suhteutettu ikäryhmien kokoon, mikä mahdollistaa ikäryhmien rikostasojen vertai-

lun. Toisin sanoen, kuinka suuri prosenttiosuus ikäryhmään kuuluvista henkilöistä on ollut syylliseksi epäiltynä kuvatuista rikoslajeista. Tarkasteltava ajanjakso on 2008–2020 välinen aika. Taulukoissa 2–4 esitetään tiedot samojen rikoslajien absoluuttimääristä ja vuosivaihtelusta nuorissa ikäryhmissä (alle 15-vuotiaat ja 15–17-vuotiaat). Tarkasteluja arvioitaessa on huomioitava, että sama henkilö voi olla useita kertoja syylliseksi epäiltynä saman vuoden aikana. Jos taso muuttuu, luvut eivät kerro, johtuuko tasomuutos rikoksia tekevien henkilöiden vai rikollisten tekojen muutoksesta (vai molemmista). Rikosmäärien vuosivaihtelua kuvaavat taulukot taas osoittavat, että eri rikoslajien vuosivaihtelut voivat olla hyvinkin suuria, eikä yhden vuoden luvuista siten tule tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Varkausrikokset. Varkausrikosten (kuvio 2) osalta huomattavin muutos on ollut alle 20-vuotiaiden ikäryhmien tekojen selkeä lasku vuosien 2008–2018 välillä. Samalla kuitenkin havaitaan samojen ikäryhmien lievästi nouseva kehitys viimeisen kahden vuoden aikana.

Kuvio 2 Varkausrikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2008–2020

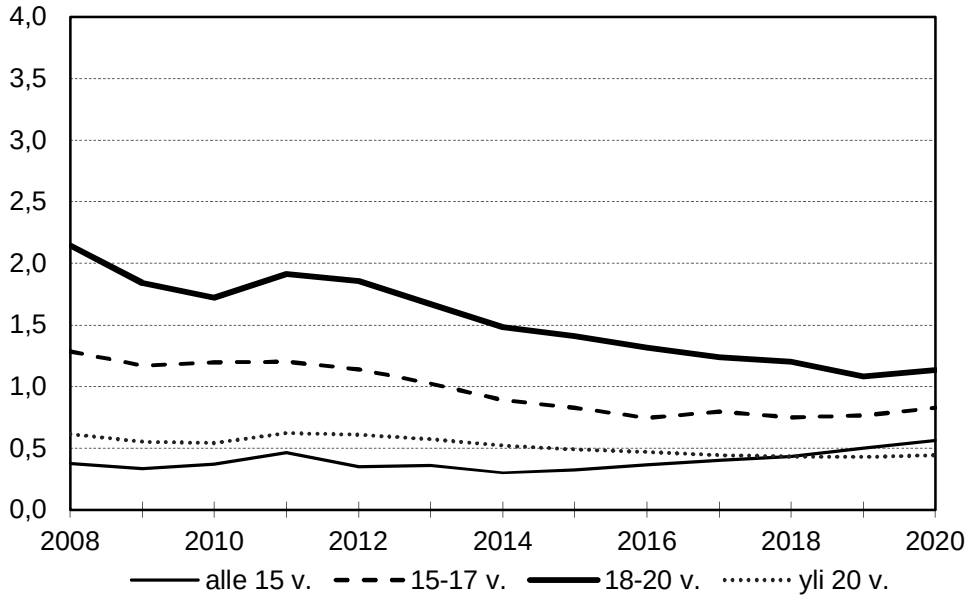
Taulukossa 2 on esitetty varkausrikosten absoluuttimäärien kehitys vuosien 2008 ja 2020 välillä. Vuonna 2020 varkaudesta epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä oli 3 635 ja 15–17-vuotiaiden määrä 2 743. Molemmissa ikäryhmässä varkauksien määrä hieman nousi edelliseen vuoteen verrattuna.

Taulukko 2 Varkausrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2008–2020

	2008	*2009*	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
alle 15-vuotiaat	*6944*	*6240*	*6001*	*6220*	*4845*	*4472*	*3666*	*3383*	*3442*	*3609*	*2954*	*3369*	3635
Muutos %	*19*	*–10*	*–4*	*4*	*–22*	*–8*	*–18*	*–8*	*2*	*5*	*-18*	*14*	*8*
15–17-vuotiaat	*5651*	*5642*	*5858*	*5734*	*4519*	*4455*	*4028*	*3422*	*3237*	*2652*	*2389*	*2494*	2743
Muutos %	*2*	*0*	*4*	*–2*	*–21*	*–1*	*–10*	*–15*	*-5*	*-18*	*-10*	*4*	*10*

Tässä tilastokatsauksessa ei ole mahdollista tuottaa varmaa tietoa rikollisuuskehityksen syistä. Tulkintoja voidaan kuitenkin esittää. Varkausrikollisuuden vähenemiseen voi vaikuttaa kontrollin tehostuminen kameravalvonnan ja vartioinnin lisääntymisen myötä. Osaltaan kehitykseen voi liittyä nuorten kulutuskäyttäytymisen ja ajankäyttötapojen muutoksia (Kivivuori 2005b, 60–70). Tilastoidun varkausrikollisuuden pidemmän aikavälin kehitys näyttää olevan linjassa 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytymistä mittaavien Nuorisorikollisuuskyselyiden kanssa (ks. jakso 1.2).

Pahoinpitelyrikokset. Nuorten aikuisten eli 18–20-vuotiaiden tilastoidut pahoinpitelyrikokset ovat olleet laskusuunnassa vuodesta 2008 lähtien. Samansuuntainen kehitys havaitaan myös 15–17-vuotiaiden ryhmässä, tosin viimeisten vuosien aikana taso näyttää vakiintuneen. Sen sijaan alle 15-vuotiaiden ryhmässä tilastoidut pahoinpitelyt ovat lisääntyneet jonkin verran viimeisten vuosien aikana. Tämä voi osin selittyä muutoksilla, jotka koskevat koulujen väkivalta- ja häirintätilanteisiin liittyviä menettelytapaohjeita ja ilmoitusvelvollisuutta.

Kuvio 3 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2008–2020

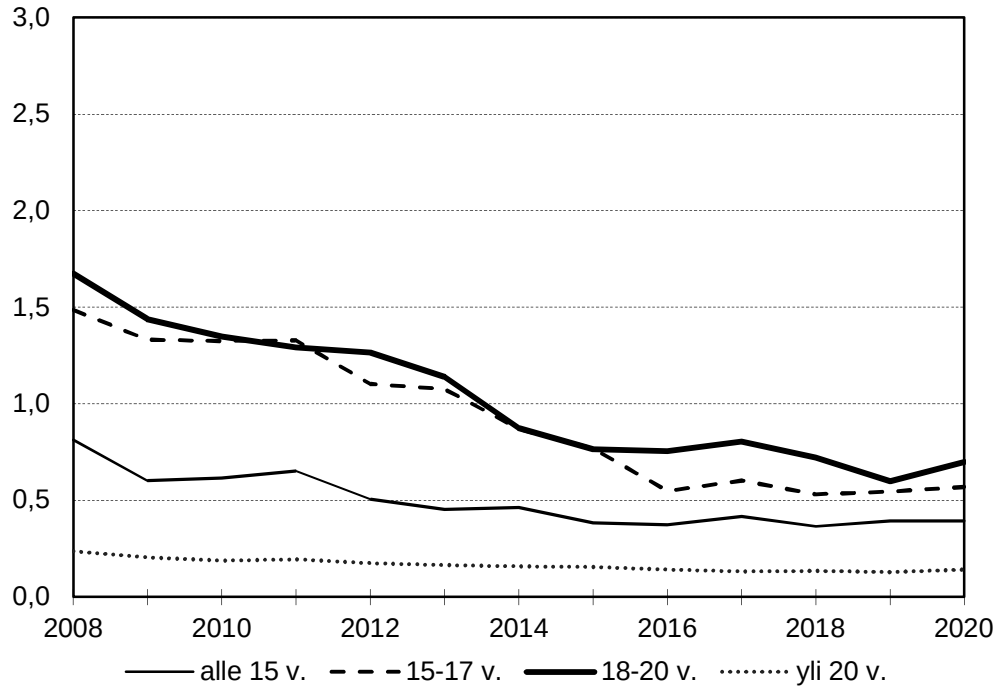
Absoluuttisina lukuina pahoinpitelystä epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä on kasvanut viimeisten vuosien aikana (taulukko 3). Vuonna 2020 syylliseksi epäiltyjä oli 1 759, mikä oli 14 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuotena. Vastaavasti 15–17-vuotiaiden tekoryhmässä pahoinpitelyistä epäiltyjä oli 1 496, joka on selvästi vähemmän kuin kymmenen vuotta aiemmin.

Taulukko 3 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2008–2020

	2008	*2009*	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
alle 15-vuotiaat	1 161	1 014	1 101	1361	1017	1 054	871	953	1 087	1 210	1316	1545	1759
Muutos %	*26*	*–13*	*9*	*23*	*–25*	*4*	*–17*	*9*	*7*	*11*	*9*	*17*	*14*
15–17-vuotiaat	2575	2347	2 351	2319	2 137	1858	1594	1 468	1325	1 397	1315	1359	*1496*
Muutos %	*7*	*–9*	*0*	*–1*	*–8*	*–13*	*–14*	*–8*	*-38*	*5*	*-6*	*3*	*10*

Pahoinpitelyrikollisuudessa tapahtuneet muutokset heijastavat otaksuttavasti paitsi muutoksia väkivallan määrässä myös poliisin ja koulun kontrolliin liittyviä seikkoja, pahoinpitelyn muutettua tunnusmerkistöä ja syyteoikeutta koskevia muutoksia (joista viimeisin vuoden 2011 alussa).

Vahingonteot. Poliisin tietoon tulleet alle 15-vuotiaiden, 15–17-vuotiaiden ja 18–20-vuotiaiden tekemät vahingontekorikokset (kuvio 4) ovat laskeneet vuoden 2008 tasosta, mutta vuodesta 2016 eteenpäin ei havaita juurikaan muutoksia eri ikäryhmien osuuksissa.

Kuvio 4 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2008–2020

Vuonna 2020 vahingontekorikoksista syylliseksi epäiltyjä (taulukko 4) oli alle 15-vuotiaiden ryhmässä 1 236. Vanhemmassa ikäryhmässä (15–17-vuotiaat) epäiltyjä oli 1026, mikä on noin kolmasosa vuoden 2008 määrästä.

Taulukko 4 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2008–2020

	2008	*2009*	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
alle 15-vuotiaat	2 512	1 825	1 825	1 910	1 469	1 324	1 350	1 128	1 108	1 256	1118	1216	1236
Muutos %	39	–27	0	5	–23	–10	2	-16	*-2*	*13*	*-11*	*9*	*2*
15–17-vuotiaat	2 977	2 662	2 607	2 562	2 067	1 955	1 556	1 361	979	1 062	934	972	1026
Muutos %	*9*	*–11*	*–2*	*–2*	*–20*	*–4*	*–20*	*-13*	*-28*	*8*	*-12*	*4*	*6*

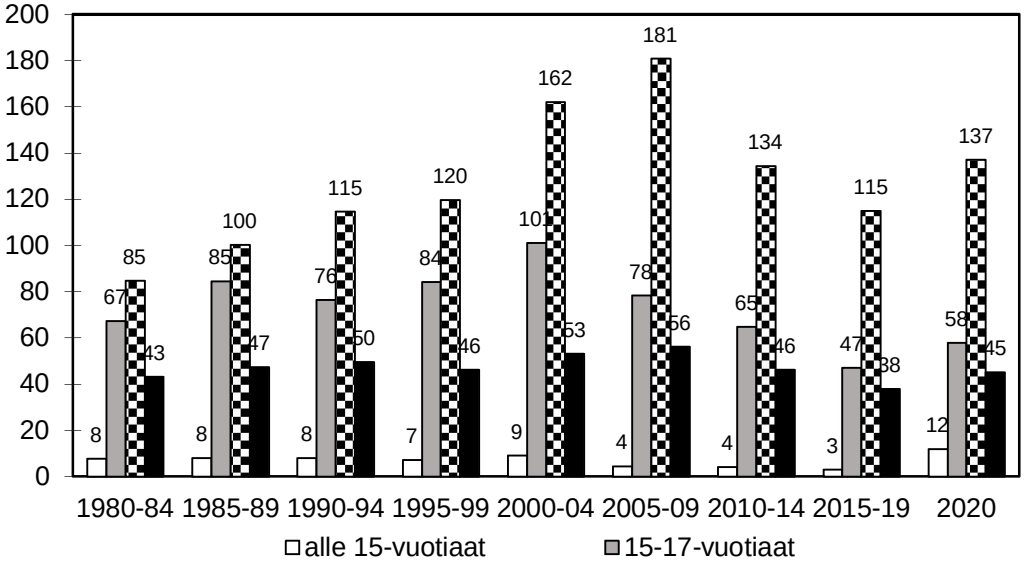
Edellä esitetyistä tilastotarkasteluista voidaan tehdä seuraavia johtopäätöksiä. Kokonaisuutena tarkastellen alle 15-vuotiaiden ja yli 20-vuotiaiden tekemien rikosten ikäryhmän kokoon suhteutetut määrät ovat kaikissa tarkastelluissa rikosryhmissä selvästi alhaisempia kuin 15–20-vuotiaiden. Poliisitilastojen mukaan suomalaisten kaikkein rikosaktiivisin elämänvaihe osuu ikävuosiin 15–20 vuotta. Sekä alle 15-vuotiaat että 15–17-vuotiaat tekevät huomattavasti enemmän varkausrikoksia kuin väkivaltarikoksia tai vahingontekoja. Poliisin tietoon tulleiden tapausmäärien vuosivaihtelut voivat olla eri ikäryhmissä ja kaikissa tarkasteltavissa rikoslajeissa verrattain suuria. Yhden vuoden tilastolukujen perusteella ei siten tule vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä lasten tai nuorten rikoskäyttäytymisen suunnasta.

Nuorten vakava väkivaltarikollisuus

Seuraavassa tarkastellaan erikseen vakavaa väkivaltarikollisuutta: Henkirikosten ja tappojen osalta tarkemmat tilastot löytyvät vuoden 2020 Rikollisuustilanne-katsauksen Henkirikokset kappaleesta (Suonpää, 2021). Tarkastelemme siis seuraavassa eritoten tekoja, joita poliisi on tutkinut joko törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikosten yrityksinä. Törkeitä pahoinpitelyjä ja henkirikosten yrityksiä tarkastellaan yhtenä kategoriana, koska niiden välinen raja voi liikkua nimeämiskäytäntöjen muuttuessa ja myös tuomioistuimen linja voi vaihdella.

Kuviossa 5 on esitetty tietoja teoista, joita poliisi on tutkinut törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksinä. Koska tekojen määrät ovat verraten alhaisia, seuraavassa on esitetty viisivuotiskausia koskevia tietoja. Lisäksi vuoden 2020 tiedot on esitetty omana kohtanaan. Tiedot ovat kuitenkin vertailukelpoisia suhteessa aiempiin viisivuotiskausiin. Tilastolukujen muutoksiin voi vaikuttaa se, nimetäänkö tekoja tavallisiksi vai törkeiksi pahoinpitelyiksi.

Näistä teoista epäiltyjen alle 15-vuotiaiden ikäryhmän kokoon suhteutettu määrä on pysynyt verraten vakaana viimeisten 30 vuoden aikana. 2000-luvun puolen välin jälkeen määrä on ollut aiempia vuosikymmeniä alhaisempi. Vuonna 2020 kuitenkin havaitaan selkeä kasvu aiempiin vuosiin verrattuna. Tilanne 15–17-vuotiaiden ryhmässä on pysynyt melko vakaana 2000-luvulla. Jaksolla 2000–2004 teot olivat jonkin verran yleisempiä, mutta sen jälkeen taso on laskenut. Vuonna 2020 havaitaan kuitenkin hieman nousua edelliseen viisivuotiskauteen verrattuna. Tilastoidut törkeät pahoinpitelyt ja henkirikoksen yritykset lisääntyivät 18–20-vuotiaiden ryhmässä selvästi 2000-luvun alkupuolella, jonka jälkeen niiden määrä kääntyi varsin selvään laskuun. Vuonna 2020 palattiin vuosien 2010–2014 tasolle. Tilastojen perusteella voidaan todeta, että vuosi 2020 muodosti poikkeuksen erityisesti alle 15-vuotiaiden osalta. Vanhempien ikäryhmien osalta muutos oli maltillisempi.

Kuvio 5 Törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksenä tutkittuja tekoja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1980–2019, viisivuotiskausittain, lisäksi vuosi 2020 omana vuotenaan

2.2 Nuoret rikosten tekijöinä

Edellä esitetyt tiedot nuorten rikollisuuden kehityksestä nojaavat viranomaisten työnsä yhteydessä keräämiin tietoihin. Viranomaistilastosta puuttuvat kuitenkin teot, jotka eivät tule poliisin tietoon. Piilorikollisuus on rikollisuuden mittaamisen kannalta ongelma useimmissa rikostyypeissä eikä kokonaisrikollisuudesta ja sen kehityksestä pystytäkään saamaan kattavaa kuvaa tilastoitua rikollisuutta tarkastelemalla. Yleisesti voidaan sanoa, että

mitä lievemmästä rikoksesta on kysymys, sitä epätodennäköisemmin teko päätyy viranomaisten tietoon. Esimerkiksi kuolemaan johtavasta väkivallasta poliisi saa lähes aina tiedon, kun taas nuorten massarikollisuuden piiloon jäävä osuus on varsin suuri. Viranomaisten tietoon tulevan rikollisuuden määrään ja rakenteeseen vaikuttaa myös muun muassa ilmoitusalttius, kirjaamisalttius ja poliisin kontrollitoiminnan kohdistaminen. Muutokset näissä heijastuvat rikollisuutta kuvaaviin tilastoihin ja saattavat antaa jopa harhaanjohtavan kuvan rikollisuuden kehityksestä. Tarvitaankin mittareita, jotka ovat suunniteltu mittaamaan kokonaisrikollisuutta. Eräs tällainen mittari on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) säännöllisin väliajoin kerättävä Nuorisorikollisuuskysely, johon useat tämän jakson tarkastelut perustuvat.

Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (entinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) aloitti vuonna 1995 koko maahan ulottuvat itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyt, jotka on sen jälkeen toistettu vuosina 1996, 1998, 2001, 2004, 2008, 2012, 2016 ja viimeisimpänä 2020. Tutkimukset on aiempina vuosina kohdistettu peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaisiin (15–16-vuotiaisiin), tosin vuonna 2012 kysely laajennettiin koskemaan myös peruskoulun kuudennen luokan oppilaita (12–13-vuotiaita). Vuoden 2016 kyselyssä palattiin tarkastelun suhteen jälleen pelkästään 9.-luokan oppilaisiin ja samalla linjalla jatkettiin myös vuonna 2020. Vuonna 2020 tutkimukseen osallistui 5 674 yhdeksännen luokka-asteen oppilasta 74 yläkoulusta. Seuraavassa esitellään tiivistetysti nuorten rikoskäyttäytymisen pääkehityssuuntia yhdeksäsluokkalaisten vastaajien osalta. Kyselyjärjestelmän tuloksia on raportoitu laajemmin erikseen (esim. Salmi 2009; Salmi 2012a; Salmi 2012b; Salmi & Suonpää 2013; Näsi, 2016; Kaakinen & Näsi, 2021a & 2021b). Tutkimusmenetelmän luonnetta, luotettavuutta ja rajoituksia on myös käsitelty tarkemmin erillistutkimuksen yhteydessä (Kivivuori 2005a; Kivivuori 2007).

Taulukossa 5 on esitetty rikoksiin osallistumisen kehitys vuosina 1995–2020 yhdeksäsluokkalaisten vastaajien osalta. Prosentit kuvaavat niiden nuorten osuutta, jotka tekivät teon vähintään kerran kuluneen vuoden aikana. Tämä tarkoittaa sitä, että taulukon luvuissa ovat mukana niin ne nuoret, jotka ovat tehneet teon vain kerran vuoden aikana kuin myös ne, jotka ovat tehneet teon useita kertoja tänä ajanjaksona.

Taulukko 5 Kuluneen vuoden aikana teon ainakin kerran tehneitä, % 15–16-vuotiaista nuorista

	1995	*1996*	*1998*	*2001*	*2004*	*2008*	*2012*	*2016*	*2020*
Luvaton poissaolo koulusta	46	42	43	39	38	41	40	26	23*
Seiniin piirtely	19	18	16	13	12	12	16	7	7
Vahingonteko[a]	26	21	18	15	15	16	25	11	9*
Kaupasta/kioskista varastaminen	15	19	15	12	10	10	10	5	6
Koulusta varastaminen	30	27	21	19	17	15	20	11	13
Murtautuminen							7	4	5
Luvaton verkkolataaminen							71	24	25
Koulukiusaaminen	25	22	20	15	16	21	21	7	5*
Sähköinen kiusaaminen								8	9
Osallistuminen tappeluun	13	14	13	14	12	11	11	7	7
Pahoinpitely	8	7	6	8	6	6	6	4	4
Uhkaamalla varastaminen						1	3	2	2
Aseen mukana kantaminen							9	6	6
Alkoholin humalajuominen							51	35	37
Marihuanan/hasiksen käyttö	4	7	7	9	8	6	9	6	7
Muun huumeen käyttö[b]				1	1	2	4	2	3*
Humalassa ajo moottoriajoneuvolla	16	16	16	13	14	15	13	7	7
N	1195	4204	4503	4347	5142	5826	4855	6061	5674

a) Vuoden 2020 kyselyssä ei enää kysytty erikseen vahingonteoista koulussa ja muualla. Näin ollen luku sisältää kummatkin vahingonteot. Myös aiempien vuosien luvut on estimoitu uudestaan niin, että vahingonteot koulussa ja muualla on yhdistetty samaan muuttujaan. b) Viittaa muihin huumaaviin aineisiin kuin marihuanaan/hasikseen tai lääkkeisiin. c) *=p<.05 (vuosien 2016 ja 2020 ero tilastollisesti merkitsevä).

Rikoskäyttäytymisen muutosten suuret linjat tulevat selkeämmin esille, kun taulukosta 5 tiivistetään esiin keskeisten rikostyyppien – varastamisen, vahingontekojen, väkivallan ja huumeiden käytön – kehitys. Varastamistekoihin on laskettu mukaan kaupasta ja koulusta varastaminen. Omaisuuden vahingoittamiseen kuuluvat seiniin piirtely ja kirjoittelu, vahingonteko koulussa sekä vahingonteko koulun ulkopuolella. Väkivallanteoista tarkastelussa ovat mukana julkisella paikalla tappeluun osallistuminen ja pahoinpitely. Huumausaineiden kohdalla mukaan on otettu marihuanan tai hasiksen käyttö.

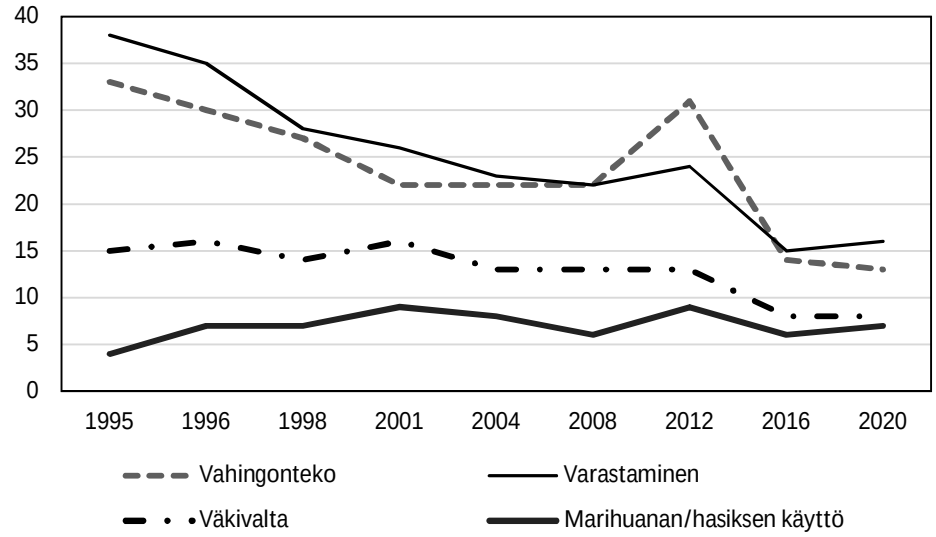
Nuorten tekemät omaisuusrikokset (varastaminen ja vahingonteot) harvinaistuivat voimakkaasti 1990-luvun lopulla (kuvio 6). Varastaminen harvinaistui myös 2000-luvulla, mutta maltillisemmin kuin 1990-luvun lopulla tapahtuneessa selvässä varastamistekojen vähenemisjaksossa. Vuosien 2012 ja 2016 välillä havaitaan kuitenkin jälleen voimakas lasku varastamisen osalta. Vuonna 2020 ei havaita juurikaan muutoksia vuoden 2016 tilanteeseen verrattuna.

Vahingonteot vähenivät voimakkaasti kyselynjärjestelmän ensimmäisissä mittauksissa, jonka jälkeen taso pysyi vakaana vuoden 2008 kyselyyn asti. Vuonna 2012 vahingontekoja tehneitä nuoria oli kuitenkin enemmän kuin neljä vuotta aiemmin, mutta vuonna 2016 niiden määrä laski selvästi. Vuonna 2020 ei havaita juurikaan muutosta vuoteen 2016 verrattuna.

Väkivallantekojen yleisyys pysyi varsin tasaisena vuodesta 1995 lähtien, laskien hieman vuonna 2004 ja jatkuen sen jälkeen varsin tasaisena. Vuonna 2016 havaitaan kuitenkin selvä pudotus väkivallan yleisyydessä. Vuonna 2020 ei kuitenkaan havaita muutosta vuoteen 2016 verrattuna. Vaikka väkivaltatekojen yleisyys on vähentynyt, ovat vuosittaiset tekomäärät lisääntyneet kaikkein rikosaktiivisimmassa nuorten ryhmässä aikavälillä 1995–2020 (Kaakinen & Näsi, 2021b). Huomionarvoista on, että koulukiusaamisen yleisyys oli vuonna 2012 21 prosenttia, mutta se laski huomattavasti vuonna 2016, jolloin enää 7 prosenttia nuorista ilmoitti kiusanneensa kuluneen vuoden aikana. Vuonna 2020 havaitaan edelleen laskua vuoteen 2016 verrattuna, kun enää 5 prosenttia nuorista ilmoitti kiusanneensa kuluneen vuoden aikana.

Marihuanan ja hasiksen käyttö yleistyi jonkin verran 2000-luvulle tultaessa, jonka jälkeen kehitys kääntyi laskuun. Vuoden 2012 kyselyssä mietojen huumeiden käyttö oli kuitenkin yleisempää kuin neljä vuotta aikaisemmin, mutta vuonna 2016 se laski jälleen vuoden 2008 tasolle. Vuonna 2020 ei havaita juurikaan muutosta vuoteen 2016 verrattuna. Vuosittaiset marihuanan tai hasiksen käyttökerrat ovat lisääntyneet nuorten keskuudessa aikavälillä 1995–2020 (Kaakinen & Näsi 2021b).

Kaikkein vakavimman rikollisuuden määrää (esimerkiksi henkirikokset) on vaikeaa tai mahdotonta arvioida Nuorisorikollisuuskyselyiden perusteella. Vakavan rikollisuuden kehitystä arvioitaessa on siten syytä huomioida viranomaistilaston osoittama kehitys.

Kuvio 6 Kuluneen vuoden aikana tekotyyppeihin osallistuneita 1995–2020, % 15–16-vuotiaista

Nuorten miesten rikollisuus pitkällä aikavälillä

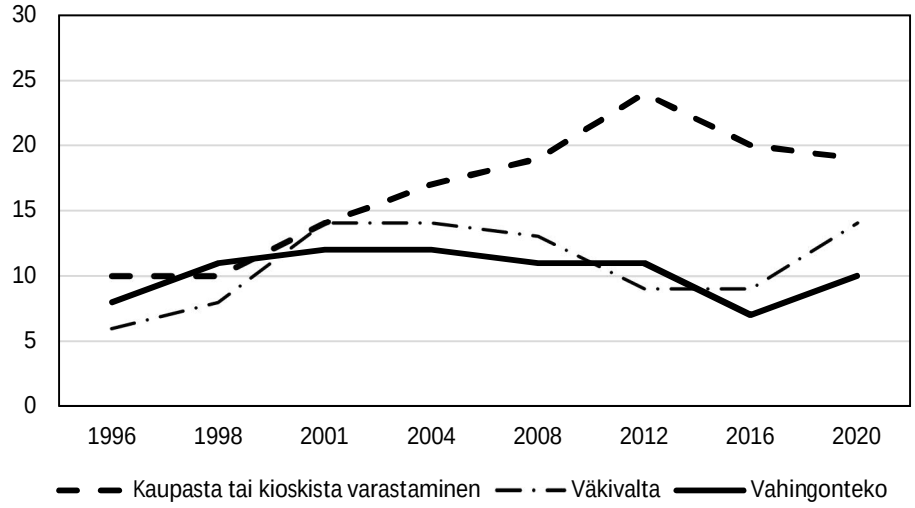
Nuorten miesten rikollisuutta on mahdollisuus vertailla kyselytutkimusten valossa aina 1960-luvulta lähtien. Suomessa itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyt aloitettiin vuonna 1962 tekemällä kutsuntoihin osallistuville miehille nimetön itse ilmoitetun rikollisuuden kysely (Anttila & Jaakkola 1966). Vuonna 2006 Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos toisti tämän kyselyn.

Pääsääntöisesti nuorten miesten rikoskäyttäytymisen yleisyys oli verrattain samalla tasolla vuonna 2006 kuin mitä se oli vuonna 1962. Havainto koskee ainakin omaisuusrikoksia, joiden vertailuun kyselyaineistot antavat parhaat mahdollisuudet. Esimerkiksi kaupasta varastamisen ja vahingonteot näyttävät olevan lähes yhtä yleisiä kumpanakin mittausajankohtana. (Tutkimukset tuloksista tarkemmin Salmi 2008a; Salmi 2008b; myös Rikollisuustilanne 2011).

Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli

Vuosien 1996–2020 Nuorisorikollisuuskyselyissä on kysytty myös sitä, ovatko nuoret joskus elämänsä aikana tulleet poliisin tietoon tekemänsä rikollisen teon johdosta. Kuviossa 7 on tarkasteltu poliisin tietoon tulon todennäköisyyttä jaksolla 1996–2020 neljässä tekotyypissä. Päähavainto on, että nuoret tulevat verrattain harvoin poliisin tietoon tekemiensä tekojen johdosta. Tässä tarkasteltujen tekojen osalta todennäköisyys on suurin myymälävarkauksien kohdalla. Tätä selittänee kauppojen tehokkuus valvonnassa. Silti myös myymälävarkauksien kohdalla valtaosa nuorten tekemistä teoista

ei koskaan tule poliisin tietoon. Suurin osa nuorten rikollisuudesta onkin siis piilorikollisuutta, joka ei näy viranomaistilastoissa.

Kuvio 7 Poliisin tietoon tulleiden osuus kiellettyihin ja rikollisiin tekoihin elämänsä aikana osallistuneista 1996–2020, % 15–16-vuotiaista

Ylipäätään poliisikontrollin kohteeksi joutuminen on kuitenkin nuorille suhteellisen yleistä. Vuoden 2008 Nuorisorikollisuuskyselyn aineistolla tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että lähes 40 prosenttia 15–16-vuotiaista nuorista oli vähintään kerran elämänsä aikana kokenut jonkun tutkimuksessa tarkastellun poliisin toimenpiteen (Saarikkomäki 2010). Yleisimmät toimenpiteet olivat kehotus poistua paikalta ja laukun tai vaatteiden tutkiminen. Nuorista 13 prosenttia oli joskus tullut poliisin kiinniottamaksi.

Tutkimuksessa havaittiin, että poliisikontrollin kohdentuminen on selkeässä yhteydessä nuoren rikoskäyttäytymisen ja humalajuomisen määrään; mitä aktiivisempaa nuoren rikoskäyttäytyminen ja humalajuominen oli, sen todennäköisemmin hän joutui poliisin kanssa tekemisiin. Tämän lisäksi muun muassa heikko koulumenestys ja kaupungissa asuminen olivat tekijöitä, jotka olivat yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen kohdata poliisikontrollia. (Saarikkomäki 2010.)

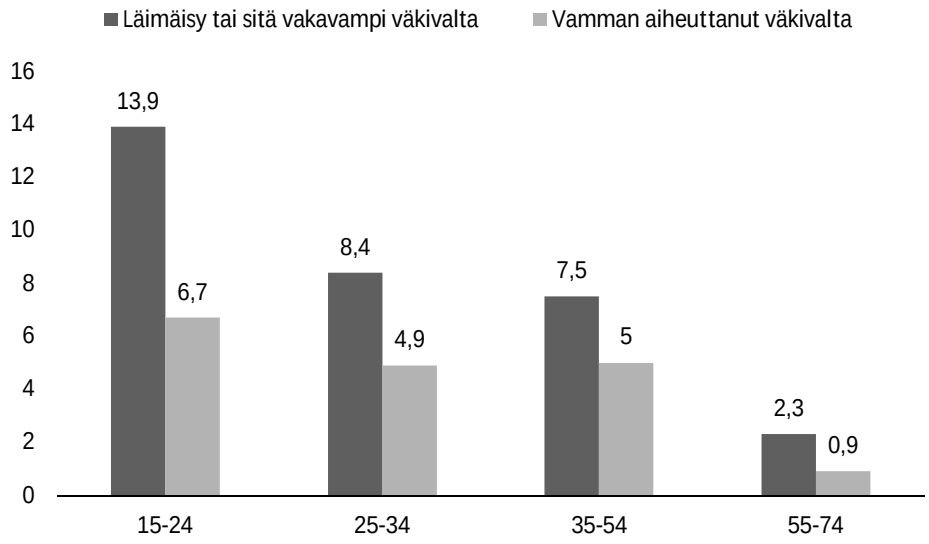
2.3 Nuoret rikosten uhreina

Samoin kun rikosten tekeminen on yleisimmillään nuoruudessa, myös alttius joutua rikoksen uhriksi on suurimmillaan nuoruudessa. Tässä jaksossa tarkastellaan nuorten joutumista rikosten uhreiksi. Tiedot perustuvat sekä kyselyihin, joissa nuorilta itseltään on nimettömästi kysytty heidän joutumistaan erilaisten tekojen uhriksi, että nuorten uhriksi joutumista laitostasolla.

Laitostason uhrikokemuksia on tarkasteltu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuonna 2016 keräämässä Oppilaitosten turvallisuustutkimuksessa (OLT-2016). Kyselyssä koulujen rehtorit vastaavat koulussa lukuvuoden 2015–2016 tapahtumista. Lisäksi tarkempaa tietoa nuorten väkivaltakokemuksista on saatavilla erillisistä julkaisuista (esim. Ellonen ym. 2008; Salmi 2009; Salmi 2012a; Salmi & Suonpää 2013; Fagerlund ym. 2014; Näsi 2016; Näsi, Virtanen & Tanskanen 2017).

Nuorten uhrikokemusten yleisyys ja kehityssuunnat

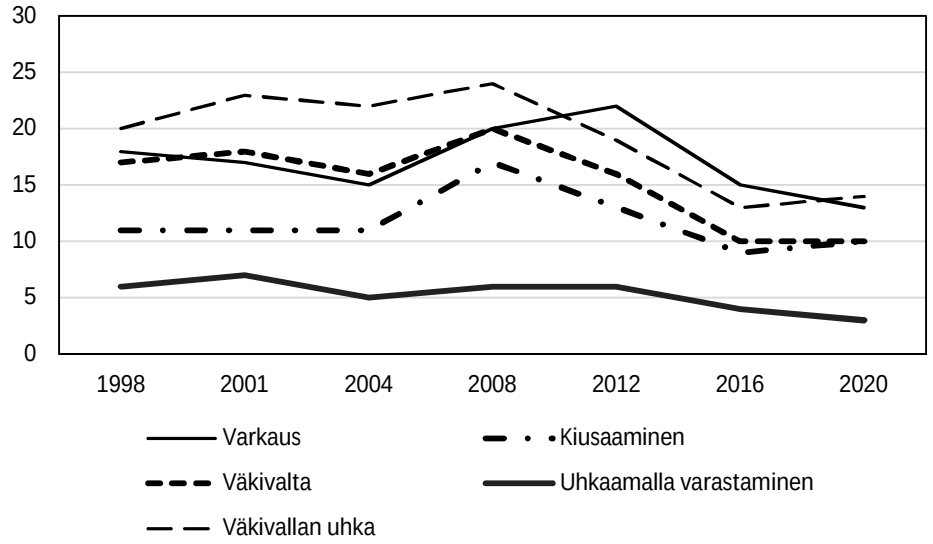
Kansallinen rikosuhritutkimus (Danielsson & Salmi 2015) osoittaa, että väkivallan kohteeksi joutuminen on hyvin selvästi ikään liittyvä ilmiö: mitä nuoremmista vastaajista on kyse, sitä todennäköisemmin he ovat kokeneet väkivaltaa (kuvio 8).

Kuvio 8 Fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet iän mukaan, %. *Lähde:* Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2014

Vuodesta 1998 alkaen Nuorisorikollisuuskyselyissä on mitattu itse ilmoitetun rikollisuuden lisäksi myös nuorten joutumista erilaisten tekojen uhriksi. Kuviossa 9 esitetään 15–16-vuotiaiden nuorten uhrikokemuksia vuosina 1998–2020 varkauden, kiusaamisen, väkivallan uhan, väkivallan, ja uhkaamalla varastamisen (ryöstö) osalta. Koetun väkivallan uhka, pysyi varsin stabiilina vaikkakin hieman kasvaen aina vuoteen 2008 asti, jonka jälkeen se on kääntynyt laskuun. Koetun väkivallan osalta, samoin kuin kiusaamisen osalta, nähdään melko saman tyyppinen kehityskäyrä aina vuoteen 2008 asti, jonka jälkeen näiden uhrikokemusten yleisyys on laskenut selvästi. Varkauksien osalta lievästi nouseva kehityskäyrä jatkui vuoteen 2012 saakka, jonka jälkeen myös näiden uhrikokemusten yleisyys on laskenut selvästi. Ryöstön

uhriksi joutumisen laajuus on pysynyt varsin vakaalla tasolla koko mittaushistorian ajan, tosin vuosien 2016 ja 2020 osalta havaitaan hieman alhaisempi taso aiempaan verrattuna.

Kuvio 9 Kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen kokeneita nuoria 1998–2020, % 15–16-vuotiaista

Edellä mainittujen uhrikokemusten trendien lisäksi Nuorisorikollisuuskyselyt antavat mahdollisuuden tarkastella vanhempien nuoriin kohdistamaa kuritusväkivaltaa vertailukelpoisilla kysymyksillä vuosina 2004–2020. Kuritusväkivallan kokemisen taso pysyi varsin vakaana vuosien 2004 ja 2012 välisenä aikana. Vuonna 2004 joskus elämänsä aikana kuritusväkivaltaa kokeneita nuoria oli 47 prosenttia ja vuosina 2004 ja 2012 vastaavasti 43 prosenttia. Vuoden 2016 osalta havaitaan kuitenkin selkää laskua, sillä enää 29 prosenttia vastaajista oli kokenut elämänsä aikana kuritusväkivaltaa, ja vuonna 2020 tästä raportoi enää 22 prosenttia vastaajista (Näsi 2016; Kaakinen & Näsi 2021a). Vanhempien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa on Suomessa tutkittu myös pitemmällä aikajänteellä. Vuonna 2008 toteutetussa lapsiuhritutkimuksessa kuritusväkivallan esiintyvyyttä verrattiin vuosina 1988 ja 2008. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kuritusväkivalta on vähentynyt selvästi pitkällä aikavälillä. Väheneminen on voimakkainta sellaisten lievempien tekojen kohdalla, joita on aiemmin pidetty hyväksyttävänä ruumiillisena kurituksena. (Ellonen ym. 2008.)

Taulukossa 7 on esitetty nuorten uhrikokemuksia oppilaitostasolla. Tulokset pohjautuvat Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuoden 2016 Oppilaitosten turvallisuustutkimukseen (OLT-2016). Kyselyyn vastanneilta peruskoulujen ja lukioiden rehtoreilta (833 rehtoria) tiedusteltiin muun muassa koulun oppilaisiin kohdistuneista teoista

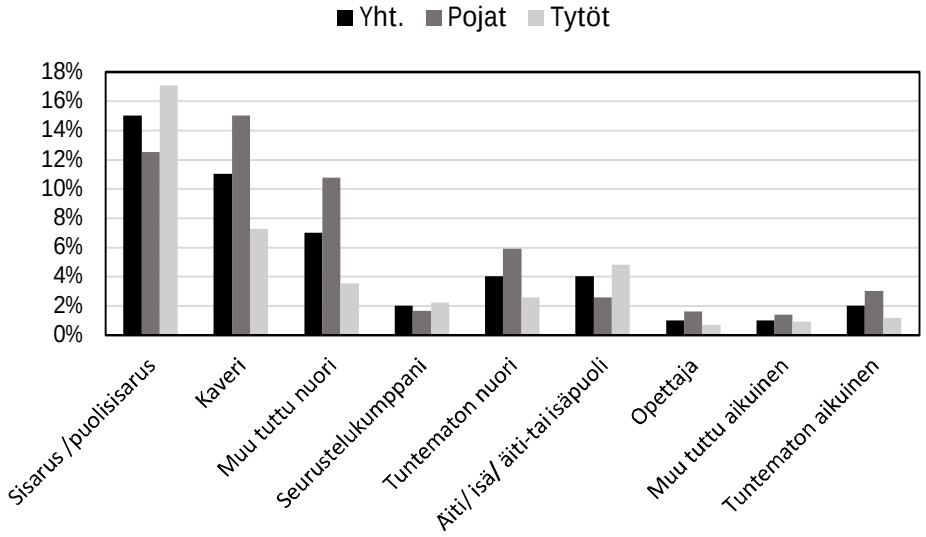
lukuvuoden 2015–2016 aikana (Näsi, Virtanen & Tanskanen 2017). Tulosten perusteella havaitaan, että ruumiillisen väkivaltaan liittyvät uhrikokemukset olivat yleisempiä rikosuhrikokemuksia ja ne olivat yleisimpiä oppilaitoksissa, joissa oli 7–9-luokkatason oppilaita (yläkoulut ja yhtenäiskoulut).

Taulukko 7 Oppilaisiin/opiskelijoihin kohdistuneet teot, % oppilaitoksista oppilaitostyypin mukaan

	Alakoulut	*Yhtenäis-koulut*	*Yläkoulut*	*Yhteiskoulut & lukiot*	*Kaikki koulut*
Polkupyörän varastaminen	16	42	62	29	27
Moottoriajoneuvon varastaminen	0	0	5	1	1
Matkapuhelimen varastaminen	7	16	13	10	10
Ruumiillinen väkivalta, vamma	41	62	68	8	43
Ruumiillinen väkivalta, hoito	20	47	63	6	28
Ruumiillinen vamma, ensihoito	4	9	13	1	5
Jokin mainituista teoista	47	77	87	34	55

Kuka kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin?

Suurin osa nuorten kokemasta väkivallasta on toisten nuorten tekemää. Vuoden 2020 Nuorisorikollisuuskyselyn mukaan 15–16-vuotiaille nuorille tyypillisintä oli joutua sisaruksen tekemän väkivallan kohteeksi (kuvio 10). Seuraavaksi yleisimmät tekijät nuoriin kohdistuvassa väkivallassa olivat kaverit ja muut tutut nuoret. Aikuisten ja erityisesti muiden kuin omien vanhempien nuoriin kohdistama väkivalta oli varsin harvinaista.

Kuvio 10 Väkivallan kohteeksi joutuneiden osuus väkivallan tekijän mukaan, %

Pitkän aikavälin kehitys varkauden ja ryöstön uhrikokemuksissa nuorilla miehillä

Vuosien 1962 ja 2006 kutsuntoihin osallistuneilta miehiltä kysyttiin heidän oman rikollisuutensa lisäksi myös sitä, oliko heiltä varastettu jotakin tai olivatko he joutuneet ryöstön kohteeksi. Varkauden kohteeksi joutuneiden osuus oli 2006 hieman alhaisempi kuin 1960-luvun alussa. Molempina ajankohtina kokemus oli kuitenkin yleinen: lähes kaksi kolmesta nuoresta miehestä oli joutunut varkauden uhriksi.

Vuoden 1962 kutsuntoihin osallistuneista miehistä seitsemän prosenttia oli joutunut elämänsä aikana ryöstetyksi. Vuonna 2006 vastaava osuus oli lähes kaksinkertaistunut 12 prosenttiin. Nuorten miesten joutuminen varkauden uhriksi on siis yhtä yleistä tänä päivänä kuin 44 vuotta aikaisemmin, mutta ryöstön uhriksi joutuminen on yleisempää 2000-luvun nuorille miehille. (Salmi 2008a.)

Lähteet

Anttila, Inkeri & Jaakkola, Risto. 1966. Unrecorded Criminality in Finland. Kriminologinen tutkimuslaitos A:2, Helsinki.

Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2015. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki. 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87.

Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110, Tampere.

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti. 2021a. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 47/2021 Helsingin yliopisto. Helsinki.

Kaakinen, M. & Näsi, M. (2021b). Nuorisorikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995–2020. Kriminologia, 1(1). Saatavilla: https://kriminologia.journal.fi/article/view/109017

Kivivuori, Janne. 2005b. Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995–2004. Kirjassa Kivivuori, Janne & Salmi, Venla. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 11–70.

Kivivuori, Janne. 2005a. Piilorikollisuuden tutkimus. Kirjassa Kivivuori, Janne & Salmi, Venla. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 1–10.

Kivivuori, Janne. 2007. Delinquent behaviour in Nordic capital cities. Scandinavian Research Council for Criminology/Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 227. Helsinki.

Marttunen, Matti. 2008. Nuorisorikosoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.

Näsi, Matti. 2016. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 18/2016 Helsingin yliopisto. Helsinki.

Näsi, Matti, Virtanen, Miialiila & Tanskanen, Maiju. 2017. Oppilaitosten turvallisuustutkimus 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin Katsauksia 20/2017 Helsingin yliopisto. Helsinki.

Saarikkomäki, Elsa. 2010. Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli kyselytutkimusten valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 106, Helsinki.

Salmi, Venla. 2008a. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 9/2008, Helsinki.

Salmi, Venla. 2008b. Nuorten miesten rikoskäyttäytyminen 1962 ja 2006. Rikollisuuden kehitys itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyjen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 235, Helsinki.

Salmi, Venla. (toim.) 2009. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisorikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246, Helsinki. Sekä samassa julkaisussa Salmi, Venla (2009b) Nuoret seurustelusuhdeväkivallan uhreina ja Salmi, Venla (2009c) Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008.

Salmi, Venla. 2012a. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 113, Helsinki.

Salmi, Venla. 2012b. Katsaus nuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhrikokemuksiin 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 27/2012, Helsinki.

Salmi, Venla & Suonpää, Karoliina. 2013. Katsaus varhaisnuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhrikokemuksiin. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 33/2013, Helsinki.

3 Rikollisuus ja poliisin hälytystehtävät vuoden 2020 koronapandemian aikana

Markus Kaakinen & Matti Näsi

Tiivistelmä

- Poliisin tietoon tulleet rikokset ja hälytystehtävät vähenivät kevään 2020 poikkeusolojen aikana.
- Poikkeuksena olivat kotihälytykset, jotka tosin lisääntyivät huomattavasti jo hieman ennen kevään poikkeusolojen alkua.
- Poikkeusolojen aikana lisääntyivät erityisesti häiritsevästä metelistä johtuneet kotihälytykset, mutta myös häiriöksi olevista henkilöistä ja perheväkivallasta johtuneet kotihälytykset lisääntyivät poikkeusolojen alussa.
- Poikkeuspolojen aikana lisääntyivät erityisesti häiritsevästä metelistä johtuneet kotihälytykset.
- Kevään poikkeusolojen aikana laskivat erityisesti pahoinpitelyrikokset sekä julkisella paikalla päihtyneiden henkilöiden tekemät rikokset.
- Pahoinpitelyrikokset (erityisesti julkisilla paikoilla) sekä päihtyneiden henkilöiden tekemät rikokset ja päihtyneistä henkilöistä johtuvat hälytystehtävät vähenivät uudestaan lokakuun alun jälkeen, kun ravintoloiden aukioloa, anniskelua ja asiakasmääriä koskevia rajoituksia alettiin uudestaan kiristää. Lokakuussa myös julkisille tilaisuuksille ja julkisten tilojen käytölle alettiin jälleen asettaa alueellisia rajoituksia.
- Poliisin kirjaamien kotihälytysten määrä sen sijaan ei enää noussut lokakuussa rajoitusten tiukentamisen myötä.

Myös vuoden 2020 *Rikollisuustilanne*-katsauksen aiemmissa luvuissa on tehty havaintoja rikollisuuskehityksen yhteydestä koronarajoituksiin, tai pohdittu yhteyden mahdollisuutta. Keskeiset kriminologiset teoriat, eritoten rutiinitoimintoteoria, ennustavat laajojen rajoitusten vaikuttavan rikollisuuteen (Sticle & Felson 2020; Nivette ym. 2021). Edeltävien lukujen tarkasteluja on kuitenkin rajoittanut niiden perustuminen koko vuoden 2020 tietoihin. Siten yhteys vuoden aikana vaihdelleisiin rajoituksiin on jäänyt vääjäämättä huomion ulkopuolelle. Tässä luvussa tarkennamme kuvaa tarkastelemalla viikoittain poliisin tietoon tulleita rikoksia ja hälytystehtäviä vuosina 2019 ja 2020.

Tarkastelemme erityisesti sitä, miten koronapandemia ja sen hillitsemiseen tähdänneet rajoitustoimet näkyvät poliisin tietoon tulleessa rikollisuudessa ja hälytystehtävissä pandemiavuoden 2020 aikana. Viikoittaiset rikos- ja hälytystehtävämäärät on saatu Poliisihallituksen ylläpitämästä valtakunnallisesta tulostietojärjestelmä PolStatista, jonka avulla tuotetaan tilastoja ja raportteja poliisin toiminnasta. Aineistossa rikosten ajankohta on kirjattu ilmoituspäivän mukaan. Tämän luvun aineisto poikkeaa siten aineistopohjaltaan muista Rikollisuustilanne-katsauksen jaksoista. Syynä on edellä mainittu tarve vuoden sisäiseen, tässä tapauksessa viikkokohtaiseen kuvaukseen.

Analyyseissa tarkastelemme kahta rikostyyppiä: pahoinpitelyrikoksia ja varkaus- ja vahingontekorikoksia. Pahoinpitelyrikoksissa ovat mukana Suomen rikoslaissa määritellyt perusmuotoiset, lievät, ja törkeät pahoinpitelyt (21:5–7). Varkaus- ja vahingontekorikoksissa ovat mukana perusmuotoiset ja törkeät varkaudet (28:1–2) sekä perusmuotoiset, lievät ja törkeät vahingonteot (35:1–3). Hälytystehtävistä tarkastelemme kotihälytyksiä (perheväkivalta, häiriöksi oleva henkilö, häiriöksi oleva meteli sekä muu syy) sekä päihtyneestä henkilöstä ja häiriökäyttäytymisestä aiheutuneita hälytystehtäviä. Hälytystehtäviin ei välttämättä ole liittynyt rikosta.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten tarkastelussa käytetään niin sanottuja bruttolukuja. Yksi tapaus on siis voitu kirjata aineistoon useampaan kertaan, jos siihen on liittynyt esimerkiksi useampi rikoksesta epäilty, asianosainen tai tapahtumapaikka. Toisaalta esimerkiksi tapahtumapaikan mukaisesta tarkastelusta puuttuvat ne tapaukset, joihin ei ole kirjattu paikkatietoa. Luvut eivät siis kerro puhtaasti tapausmääristä.

Kaikki poliisin tietoon tulleet tapaukset eivät ole johtaneet syytteeseen tai rikostuomioon. Kriminologisessa tutkimuksessa rikosprosessin varhaisessa vaiheessa tuotettuja tietoja pidetään kuitenkin perinteisesti myöhäisempiä vaiheita luotettavampana rikollisuuden määrän mittarina (ks. esim. Kivivuori ym. 2018). Tämä johtuu siitä, että rikosprosessin aikana tapauksia

tippuu prosessista pois monista eri syistä. Näin ollen esimerkiksi annetut rikostuomiot kuvaavat heikommin rikollisuuden kokonaismäärää ja sen vaihtelua.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten tapausmääriä ja tapahtumapaikkoja tarkastellessamme käytämme lukuja sellaisista rikoksista, joille on kirjattu tapahtumapaikka ja vähintään yksi asianosainen. Epäillyn tekijän päihtymystiedon kohdalla käytetään lukuja sellaisista tapauksista, joille on kirjattu vähintään yksi rikoksesta epäilty henkilö. Lukuja ei tule tulkita suoraviivaisesti tekijämäärinä, sillä sama henkilö on voinut olla osapuolena useammassa tapauksessa eikä kaikissa tapauksissa ole kirjattu rikoksesta epäiltyä.

Kaikissa rikos- tai hälytystehtävämääriä koskevissa kuvioissa olemme merkinneet pystyviivoilla poikkeusolojen voimassaoloajan (viikot 12 ja 24, ks. Koronapandemiaan liittyvät rajoitustoimet ja rikollisuus alla). Viikolla 12 valtioneuvosto totesi yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa. Viikko 24 oli puolestaan viimeinen täysi viikko, jolloin valmiuslaki (ja poikkeusolot) oli vielä voimassa.

3.1 Koronapandemiaan liittyvät rajoitustoimet ja rikollisuus

Vuosi 2020 oli poikkeuksellinen paitsi globaalin koronapandemian myös sen hillitsemiseen tähdänneiden laajojen rajoitustoimien vuoksi. Keväällä 2020 valtioneuvosto totesi yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa, ja otti käyttöön valmiuslain. Poikkeusolojen aikana 17.3.2020–16.6.2020 Suomessa oli voimassa erinäisiä rajoitustoimia, joiden tarkoitus oli hidastaa koronavirustartuntojen leviämistä ja suojella riskiryhmiä (Valtioneuvosto, 17.3.2020, 15.6.2020). Näistä tämän raportin kannalta keskeisimpiä ovat koulujen siirtyminen etäopetukseen aikavälillä 18.3.2020–13.5.2020 sekä ravintoloiden toimintaa ja kokoontumisia koskevat rajoitukset. Poikkeusolojen aikana ravintolat ja baarit suljettiin aikavälillä 4.4.2020–31.5.2020, mutta ravintoloiden toimintaa rajoitettiin tämän jälkeenkin. Rajoitusten asteittainen vapauttaminen alkoi kesäkuussa, mutta pandemiatilanteen pahenuttua ravintoloiden aukioloa, anniskelua ja asiakasmääriä alettiin rajoittaa uudestaan lokakuun alussa (1.10.2020, siirtymäkausi 8.10. asti). Rajoituksia oli voimassa loppuvuoden. Julkiset tilaisuudet ja julkisten tilojen käyttö rajattiin kokoontumisrajoituksin alle kymmeneen henkilöön 13.3.2020 alkaen ja rajoituksia lievennettiin 1.6.2020. Julkisia tilaisuuksia ja julkisten tilojen käyttöön liittyviä alueellisia rajoituksia otettiin käyttöön 15.10.2020 alkaen epidemiatilanteen mukaan (Valtioneuvosto, 17.6.2020; Valtioneuvosto, 29.9.2020.)

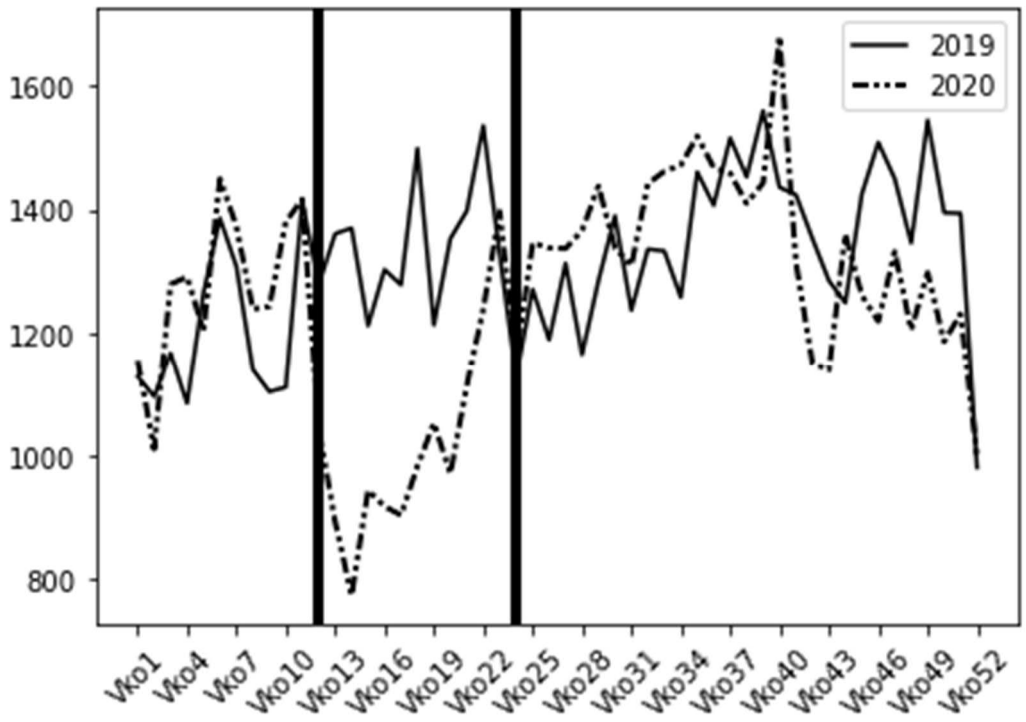
Pandemia ja sen hillitsemiseen tähdänneet rajoitustoimet muuttivat suuresti koko väestön arkisia rutiineja. Suuren kokoluokan rutiinien muutoksilla on mitä todennäköisemmin vaikutuksia myös rikollisuuteen (Miller & Blumstein 2020; Nivette et al. 2021; Stickle & Felson 2020). Mahdollisia rikollisuuden riskiä pienentäneitä rutiinien muutoksia ovat esimerkiksi julkisten tilojen käytön, julkisten kokoontumisten ja alkoholin anniskelun rajoittaminen sekä koulujen siirtyminen etäopetukseen. Kaikki nämä sosiaaliseen etäännyttämiseen tähdänneet toimenpiteet vähentävät ihmisten välisiä kohtaamista ja siten myös rikollisuuden riskiä. Toisaalta taas esimerkiksi kotona tapahtuviin rikoksiin liittyvät riskit voivat jopa kasvaa, kun mahdolliset uhrit ja tekijät viettävät yhä enemmän aikaa yhdessä sosiaalisen etäännyttämisen myötä (Mohler ym., 2020).

Huomionarvoista on, että pandemia ja siihen liittyvät rajoitustoimet vaikuttivat myös päihteiden käyttöön. Rajoitustoimenpiteiden aikana alkoholin kulutus siirtyi entistä voimakkaammin kotioloihin, kun anniskelumyynti väheni ja vähittäismyynti lisääntyi (Mäkelä ym. 2020). Myös alkoholin arvioitu kokonaiskulutus laski Suomessa kevään 2020 poikkeusolojen aikana (Mäkelä, Warpenius ym. 2021). Tosin kehitys oli kaksijakoista, sillä pienessä eniten alkoholia käyttävien ryhmässä käyttö jopa lisääntyi (Mäkelä, Warpenius ym. 2021; ks. myös Oksanen ym. 2021). Alkoholin arvioitu kokonaiskulutus palasi edellisvuoden tasolle poikkeusolojen päätyttyä, mutta laski taas lokakuusta alkaen (Mäkelä, Warpenius ym. 2021). Lisäksi amfetamiinin, kokaiinin, ekstaasin (MDMA) ja metamfetamiinin käyttö oli jätevesitutkimusten mukaan ennätyskorkealla useissa kaupungeissa maaliskuussa ja uudestaan marras–joulukuussa tehdyissä mittauksissa (Mäkelä, Gunnar ym. 2021). Kehitys ei kuitenkaan ollut samanlaista koko maassa.

3.2 Poliisin tietoon tulleet rikokset

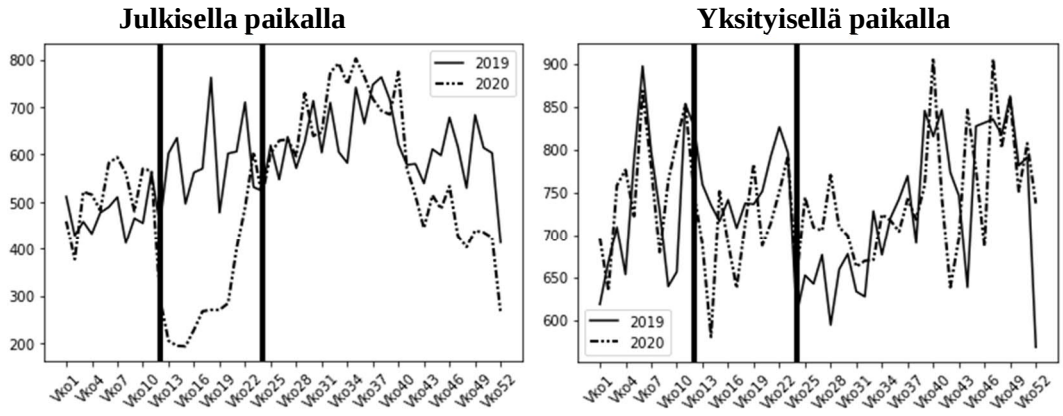
Pahoinpitelyrikokset

Kuviosta 1 nähdään, että pahoinpitelyrikokset laskivat selvästi poikkeusolojen aikana. Kun viikoittaiset rikosmäärät olivat alkuvuodesta vielä hieman kohollaan vuoteen 2019 verrattuna, laskivat viikoittaiset tapaukset valmiuslain voimaan tulon aikoihin ja pysyivät edellisvuotta matalammalla tasolla kesäkuuhun saakka. Valmiuslain kumoamisen jälkeen tapaukset olivat vuoteen 2019 verrattuna joko samalla tai jopa hieman korkeammalla tasolla aina syyskuun loppuun saakka. Pahoinpitelyt lähtivät jälleen laskuun lokakuun alun jälkeen (viikosta 40 eteenpäin), kun ravintoloiden aukioloa, anniskelua ja asiakasmääriä alettiin jälleen säädellä. Vuoden 2020 lopulla pahoinpitelyrikoksia rekisteröitiinkin vähemmän kuin vuoden 2019 lopussa.

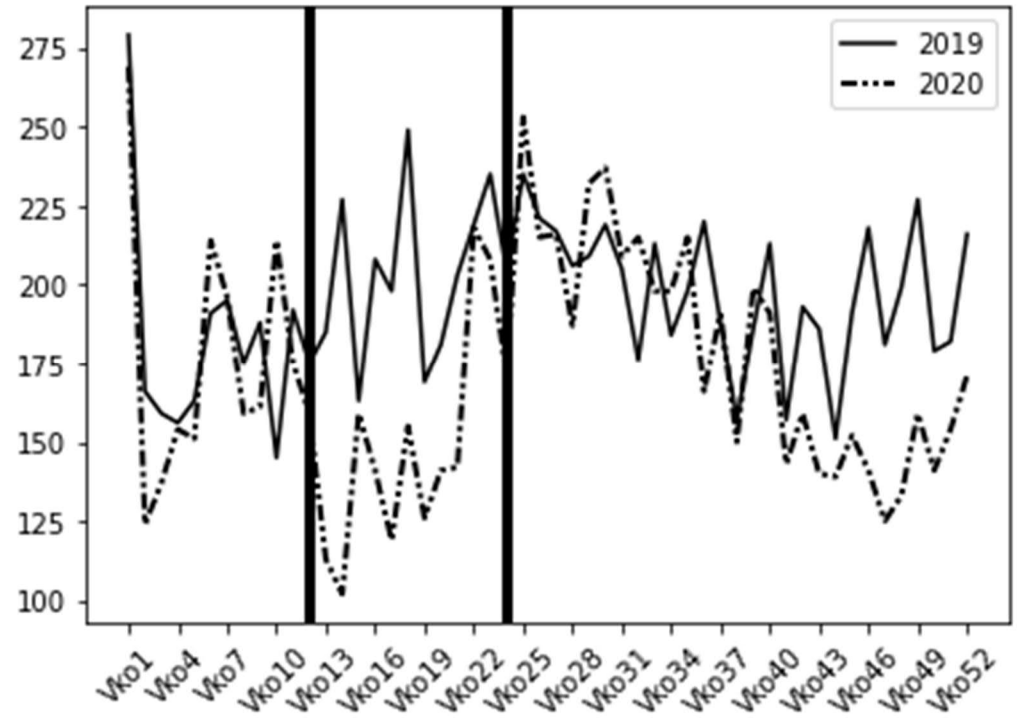
Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset viikoittain vuosina 2019 ja 2020. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24.

Kuviosta 2 nähdään, että pahoinpitelyrikokset laskivat erityisesti julkisilla paikoilla. Alkuvuodesta julkisilla paikoilla tapahtuneet pahoinpitelyrikokset olivat vielä hieman kohollaan edellisvuoteen verrattuna, mutta poikkeusolojen aikana määrät laskivat selvästi alle vuoden 2019 tason. Julkisilla paikoilla tapahtuneet pahoinpitelyrikokset lähtivät uudestaan laskuun lokakuun alussa ja olivat loppuvuoden edellisvuotta matalammalla tasolla. Yksityisillä paikoilla tapahtuneiden pahoinpitelyrikosten kohdalla trendi ei ollut yhtä selvä. Myös yksityisellä paikalla tehdyt rikokset laskivat poikkeusolojen alkaessa ja olivat pääasiassa edellisvuotta matalammalla tasolla koko ajanjakson ajan. Poikkeusolojen jälkeen rikosmäärät olivat edellisvuotta korkeammalla tasolla kesä-heinäkuun. Myös yksityisellä paikalla tehdyt pahoinpitelyrikokset lähtivät laskuun lokakuun alussa, mutta kehitys ei ollut tasaista vuoden loppua kohti.

Kuvio 2 Viikoittaiset julkisella ja yksityisellä paikalla rekisteröidyt pahoinpitelyrikokset vuosina 2019 ja 2020. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24. Huomaa y-akselin eri skaalat.

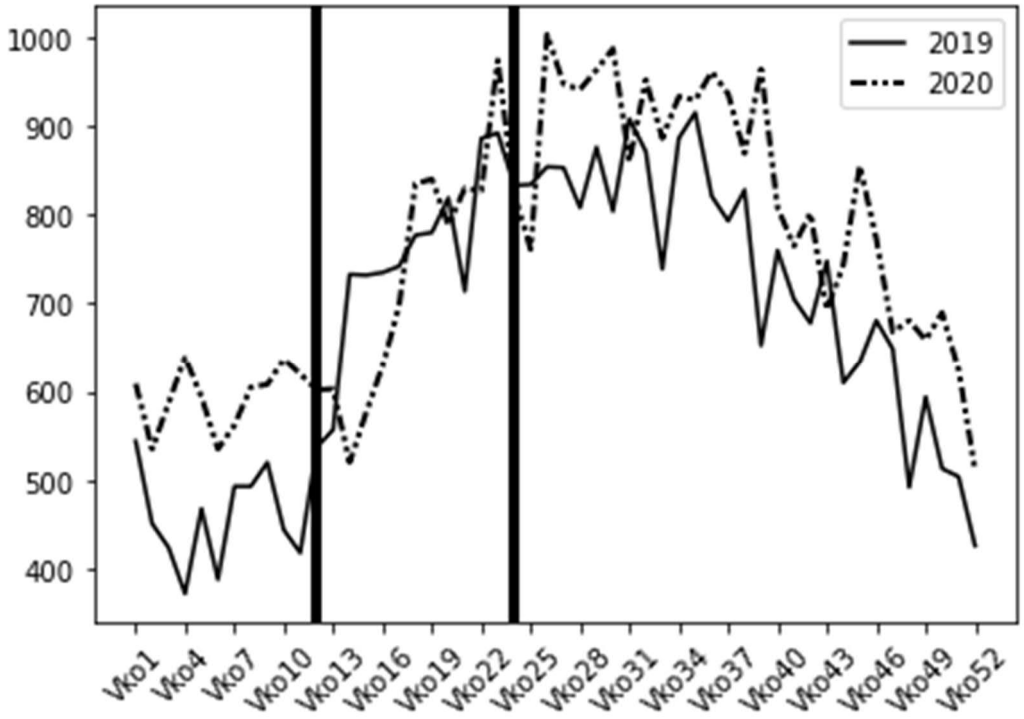
Kevään 2020 aikana vähenivät myös pahoinpitelyrikokset, joissa rikoksesta epäilty oli päihtynyt (kuvio 3). Rikosmäärät lähtivät laskuun jo noin kahta viikkoa ennen poikkeusolojen alkua ja pysyivät edellisvuotta matalammalla tasolla poikkeusolojen ajan. Poikkeusolojen jälkeen rikosmäärät olivat kutakuinkin edellisvuoden tasolla aina lokakuun alkuun saakka, jolloin ne taas laskivat vuoteen 2019 verrattuna.

Kuvio 3 Viikoittaiset pahoinpitelyrikokset, joissa rikoksesta epäilty on ollut päihtynyt. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24.

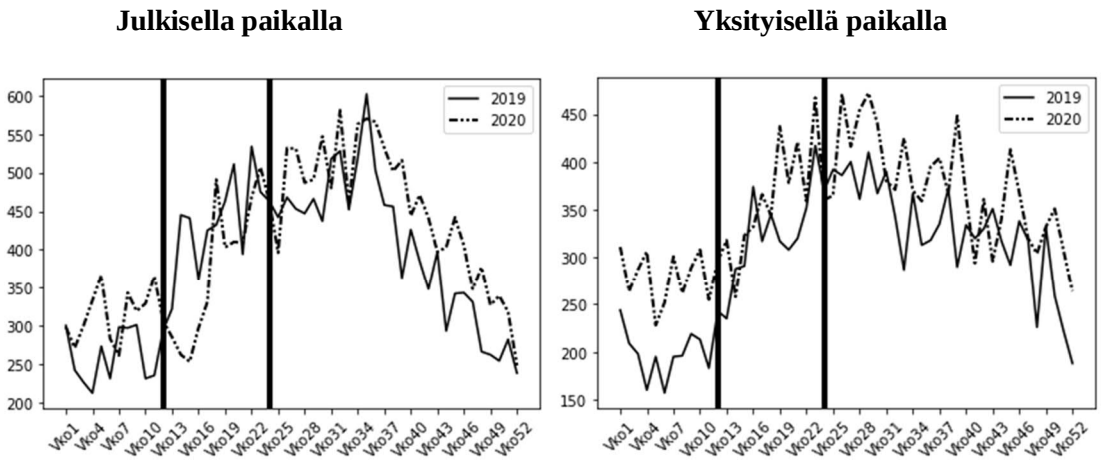
Varkaus- ja vahingontekorikokset

Kuviosta 4 nähdään, etteivät varkaus- ja vahingontekorikokset vähentyneet poikkeusolojen aikana samassa määrin kuin pahoinpitelyrikokset. Viikoittaiset rikosmäärät olivat edellisvuotta korkeammalla alkuvuodesta, mutta laskivat poikkeusolojen alettua hieman vuotta 2019 matalammalle tasolle. Poikkeusolojen päätyttyä viikoittaiset määrät nousivat jälleen vuotta 2019 korkeammalla tasolla.

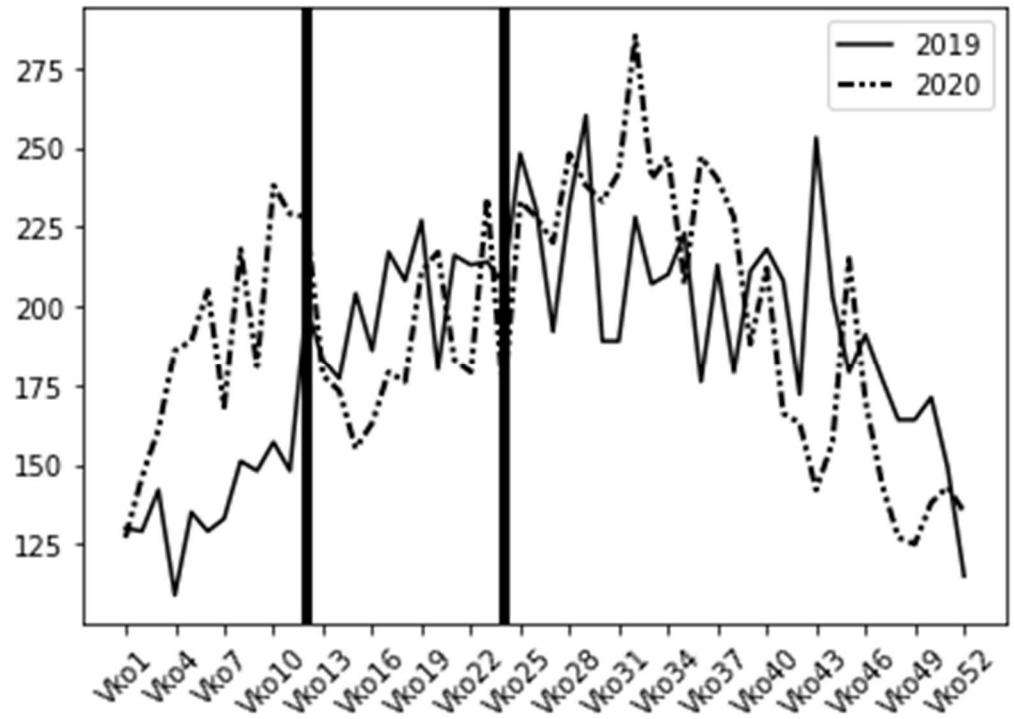
Kuvio 4 Poliisin tietoon tulleet varkaus- ja vahingontekorikokset viikoittain vuosina 2019 ja 2020. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24.

Viikoittaiset sekä julkisella että yksityisellä paikalla tehdyt varkaus- ja vahingontekorikokset olivat alkuvuodesta 2020 edellisvuotta korkeammalla tasolla (kuvio 5). Poikkeusolojen alussa julkisilla paikoilla tehdyt rikokset laskivat kuitenkin edellisvuotta matalammalle tasolle. Viikoittaiset tapausmäärät kuitenkin nousivat edellisen vuoden tasolle poikkeusolojen loppua kohti. Tapausmäärät yksityisellä paikalla puolestaan laskivat poikkeusolojen alussa edellisen vuoden tasolle, mutta nousivat taas niiden yläpuolelle kesää kohti tultaessa. Poikkeusolojen jälkeen viikoittaiset tapausmäärät olivat loppuvuoden edellisvuotta korkeammalla tasolla sekä julkiselle että yksityiselle paikalla kirjatuissa tapauksissa.

Kuvio 5 Viikoittaiset julkisella ja yksityisellä paikalla rekisteröidyt varkaus- ja vahingontekorikokset vuosina 2019 ja 2020. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24. Huomaa y-akselin eri skaalat.

Vuoden 2020 alussa päihtyneiden tekemät varkaus- ja vahingontekorikokset olivat vuotta 2019 korkeammalla tasolla (kuvio 6). Poikkeusolojen aikana viikoittaiset tapaukset laskivat kuitenkin edellisvuoden alapuolelle. Päihtyneen henkilön tekemät varkaus- ja vahingontekorikokset nousivat poikkeusolojen jälkeen ensin edellisvuoden tasolle ja sitten niiden yläpuolelle. Lokakuun alusta eteenpäin viikoittaiset määrät olivat taas pääasiassa vuotta 2019 matalammalla tasolla.

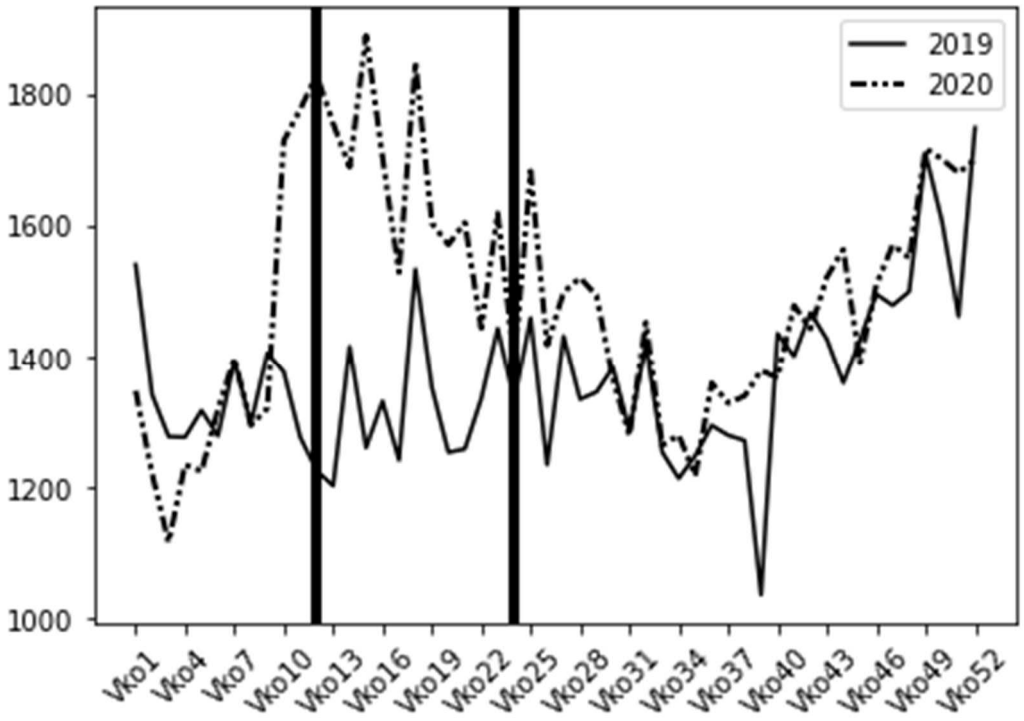

Kuvio 6 Viikoittaiset varkaus- ja vahingontekorikokset, joissa rikoksesta epäilty on ollut päihtynyt. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24.

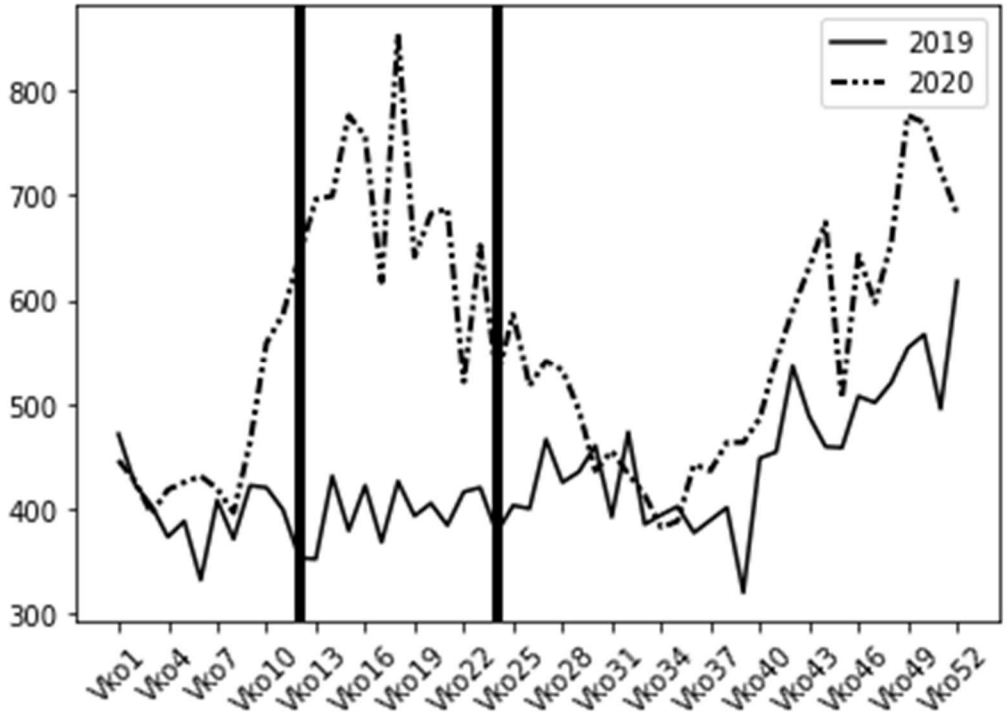
Hälytystehtävät

Poliisin kotihälytykset lisääntyivät huomattavasti poikkeusolojen aikana (kuvio 7). Nousu tosin alkoi jo paria viikkoa ennen poikkeusolojen alkua. Poikkeusolojen aikana lisääntyivät erityisesti häiritsevästä metelistä johtuneet kotihälytykset, joiden kohdalla viikoittaiset määrät olivat poikkeusolojen aikana jopa kaksinkertaisia edellisvuoteen nähden (ks. kuviot 8–10; huom. kuvioiden y-akseleiden toisistaan poikkeavat skaalat). Myös häiriöksi olevista henkilöistä ja perheväkivallasta johtuneet kotihälytykset lisääntyivät poikkeusolojen alussa. Niiden kohdalla kasvu ei kuitenkaan ollut yhtä suurta, ja poikkeusolojen alun jälkeen viikoittaiset määrät laskivat viime vuoden tasolle. Viikoittaiset kotihälytysmäärät tasaantuivat vähän poikkeusolojen päättymisen jälkeen ja pysyivät loppuvuoden suunnilleen edellisvuoden tasolla. Ainoastaan häiritsevästä metelistä johtuneet kotihälytykset nousivat loppuvuodesta uudelleen edellisvuotta korkeammalle tasolle.

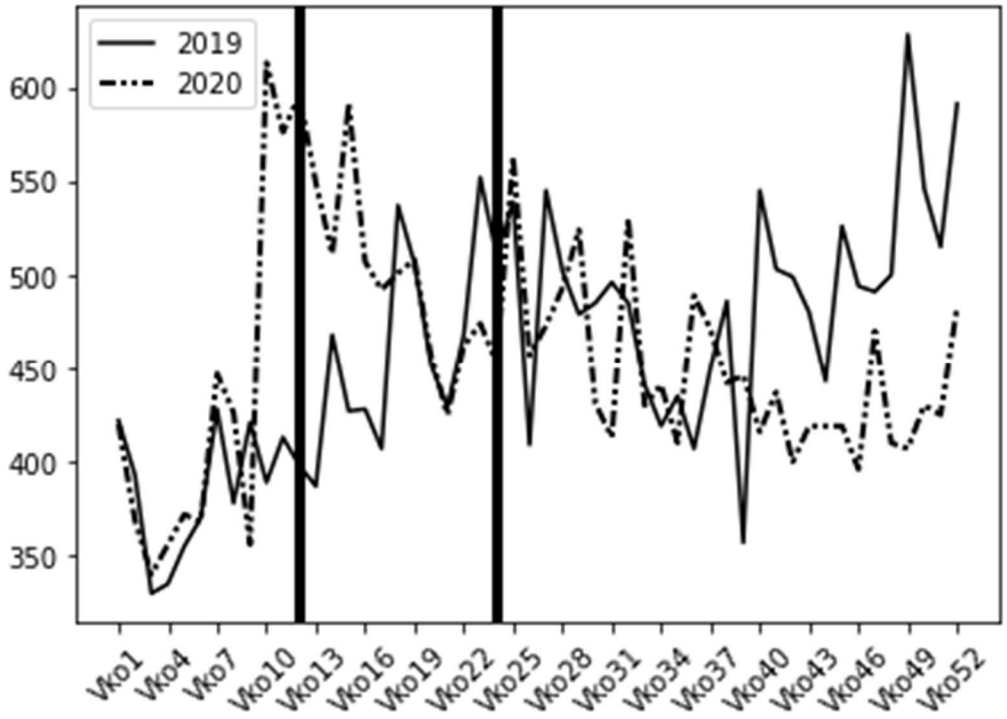
Myös päihtyneestä henkilöstä johtuneet viikoittaiset hälytystehtävät laskivat selvästi poikkeusolojen aikana (kuvio 11). Poikkeusolojen jälkeen viikoittaiset määrät nousivat edellisvuoden tasolle, mutta laskivat taas lokakuun alun jälkeen hieman alemmaksi. Häiriökäyttäytymisestä ja ilkivallasta johtuneiden hälytystehtävien kohdalla kehitys ei ollut yhtä selkeää, vaikkakin viikoittaiset määrät laskivat hieman poikkeusolojen alussa ja lokakuun alun jälkeen (kuvio 12).

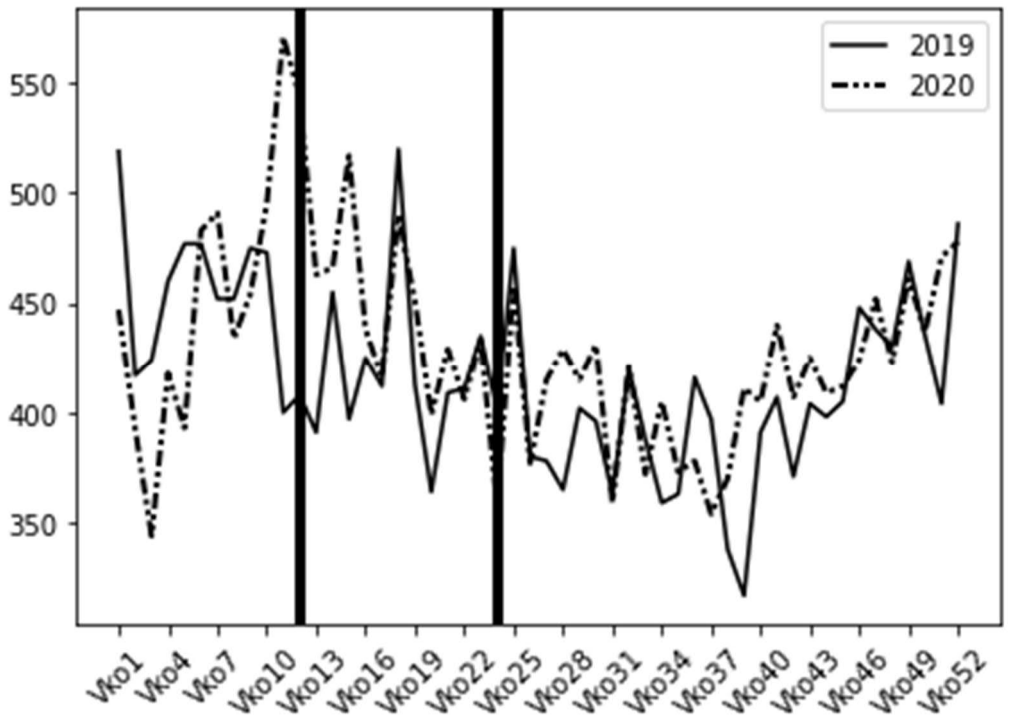
Kuvio 7 Poliisin viikoittain rekisteröimät kotihälytystehtävät. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24.

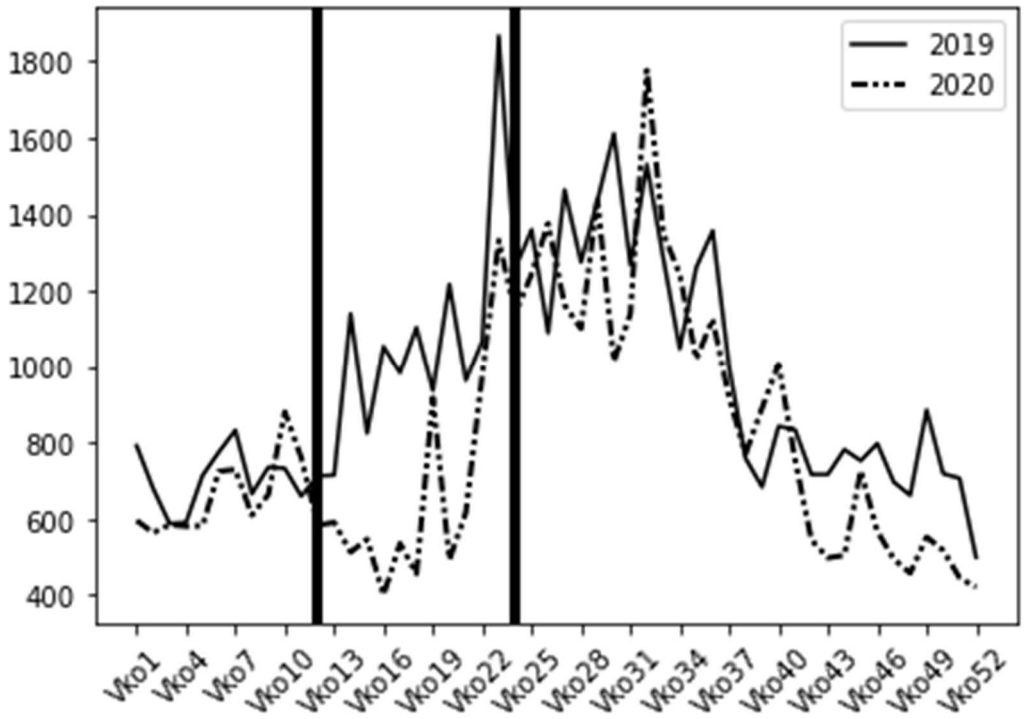
Kuvio 8 Poliisin viikoittain rekisteröimät häiritsevään meteliin liittyvät kotihälytystehtävät. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24.

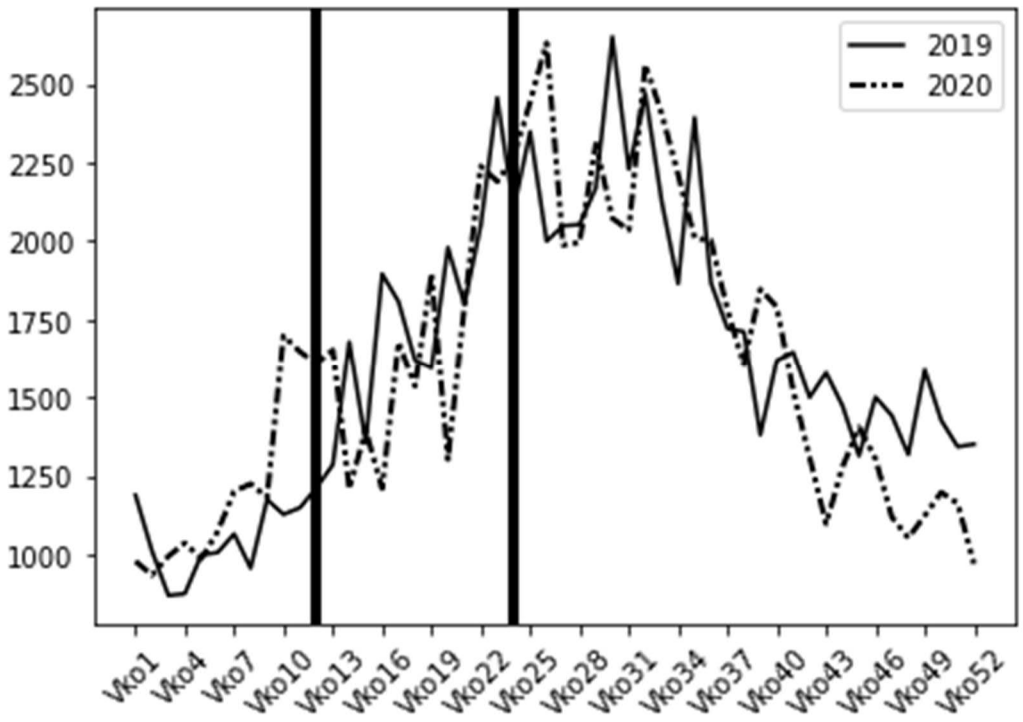
Kuvio 9 Poliisin viikoittain rekisteröimät häiriöksi olevaan henkilöön liittyvät kotihälytystehtävät. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24.

Kuvio 10 Poliisin viikoittain rekisteröimät perheväkivaltaan liittyvät kotihälytystehtävät. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24.

Kuvio 11 Poliisin viikoittain rekisteröimät päihtyneestä henkilöstä johtuneet hälytystehtävät. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24.

Kuvio 12 Poliisin viikoittain rekisteröimät häiriökäyttäytymisestä ja ilkivallasta johtuneet hälytystehtävät. Pystyviivat osoittavat viikkoja 12 ja 24.

Yhteenvetoa

Poliisin tietoon tulleet rikokset ja hälytystehtävät vähenivät valmiuslain voimassaoloaikana. Väheneminen oli huomattavaa pahoinpitelyrikoksissa. Tämän lisäksi etenkin päihtyneiden tekemät ja julkisilla paikoilla tehdyt rikokset vähenivät. Tässäkin lasku oli voimakkaampaa pahoinpitelyrikosten kohdalla. Muutokset alkoivat osin jo ennen ensimmäisiä rajoitustoimia, mikä viittaa ihmisten muuttaneen käytöstään osin ennakoivasti. Poliisin tietoon tulleen pandemia-aikaisen pahoinpitelyrikollisuuden kehitys Suomen osalta on linjassa aikaisempien kansainvälisten selvitysten kanssa (Europol 2020; Nivette et al. 2021). Pahoinpitelyt ja päihtyneiden henkilöiden tekemät rikokset sekä päihtyneestä henkilöstä, häiriökäyttäytymisestä ja ilkivallasta johtuneet hälytystehtävät lähtivät uudestaan laskuun lokakuun alussa, kun anniskelua koskevia rajoituksia jälleen tiukennettiin. Lokakuussa myös julkisille tilaisuuksille ja julkisten tilojen käytölle alettiin asettaa alueellisia rajoituksia. (Valtioneuvosto 17.6.2020; Valtioneuvosto 29.9.2020.)

Poliisin kotihälytystehtävät olivat poikkeusolojen aikana edellisvuotta korkeammalla tasolla. Kotihälytykset eivät kuitenkaan lisääntyneet enää uudestaan syksyllä, kun ravintoloiden anniskelua, aukioloa ja asiakasmääriä

alettiin jälleen säännöstellä tiukemmin. Tämä viittaa siihen, että kevään piikin takana olivat laajemmin poikkeusoloihin liittyneet käyttäytymisen muutokset, jotka lisäsivät kotona vietettyä aikaa.

Kotihälytysten kasvun taustalla olivat pääasiassa häiritsevään meteliin liittyvät hälytystehtävät. On myös huomattava, etteivät esimerkiksi yksityisellä paikalla tehdyt pahoinpitelyt lisääntyneet samaan aikaan kotihälytysten kanssa. Myöskään kansallisen rikosuhritutkimuksen tulosten valossa pandemia-aika ei näyttäisi juurikaan vaikuttaneen parisuhdeväkivallan yleisyyteen (Näsi 2021). Poliisin tietoon tullut rikollisuus tai hälytystehtävät eivät heijastakaan välttämättä suoraan rikoskäyttäytymisen muutoksia, vaan lukujen taustalla voivat olla myös muutokset esimerkiksi virallisessa tai epävirallisessa kontrollissa. Hälytysten määrään onkin osin voinut vaikuttaa se, että lisääntyneen kotiajan myötä myös naapureiden käytökseen kiinnitettiin enemmän huomiota. Myös yksityisellä paikalla tehdyt omaisuusrikokset lisääntyivät jonkin verran valmiuslain voimassaoloaikana. Myös tämän kehityksen takana voi olla lisääntynyt kontrolli: kun ihmiset olivat yhä enemmän kotona, myös rikoksista ja häiriöistä ilmoitettiin herkemmin.

Lähteet

Europol. 2020. How COVID-19-related crime infected Europe during 2020. Saatavilla: https://www.europol.europa.eu/publications-documents/how-covid-19-related-crime-infected-europe-during-2020 (viitattu 25.8.2021).

Hakala, K. 9.7.2021. Valmiuslain käyttöönottaminen korona-aikana. Suomen eduskunta. Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/valmiuslain-kayttoonottaminen-koronavirustilanteessa.aspx (viitattu 18.8.2021)

Kivivuori, J, Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K., & Danielsson, P. 2018. Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Gaudeamus.

Miller, J. M. & Blumstein, A. 2020. Crime, Justice & the COVID-19 Pandemic: Toward a National Research Agenda. American Journal of Criminal Justice, 45, 515–524.

Mohler, G., Bertozzi, A.L., Carter, J., Short, M. B., Sledge, D., Tita, G. E., Uchida, C.D., & Brantingham, P.J. 2020. Impact of social distancing during COVID-19 pandemic on crime in Los Angeles and Indianapolis. Journal of Criminal Justice, 68,101692.

Mäkelä, P., Gunnar, T., Järvinen-Tassopoulos, J., Kankaanpää, A., Keski-Kuha, T., Kriikku, P., Marionneau, V., Ollila, H., Ruokolainen, O., Ståhl, T., & Warpenius, K. 2021. Päihteiden käyttö, tupakointi ja rahapelaaminen. Teoksessa Kestilä L, Jokela M, Härmä V, Rissanen P (toim.). Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: Asiantuntija-arvio, kevät 2021, 39–46. Helsinki:

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-649-7

Mäkelä, P., Ylöstalo, T., Warpenius, K., Karlsson, T., Jääskeläinen, M., & Ståhl, T. 2020. Koronaepidemian vaikutukset suomalaisten alkoholinkulutukseen – kokonaisarvio kevään ja kesän 2020 muutoksista. Tutkimuksesta tiiviisti 30/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-556-8

Mäkelä, P., Warpenius, K., Keski-Kuha, T, Raitasalo, K., Jääskeläinen, M., Karlsson, T. & Ståhl, T. 2021. Koronaepidemian vaikutukset suomalaisten alkoholinkulutukseen vuonna 2020. Tutkimuksesta tiiviisti 14/2021.http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-640-4

Nivette A.E., Zahnow R., Aguilar R., Ahven A., Amram S., Ariel B., ... , Eisner, M.P. 2021. A global analysis of the impact of COVID-19 stay-at-home restrictions on crime, Nature Human Behaviour, 5: 868-877 (https://doi.org/10.1038/s41562-021-01139-z).

Näsi, Matti & Ilari Kolttola. 2021. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2020 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 48/2021. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/334787

Oksanen, A., Savolainen, I., Savela, N. & Oksa, R. 2021. Psychological stressors predicting increased drinking during the COVID-19 crisis. Alcohol & Alcoholism, 56(3), 299–306.

Stickle, Ben & Felson, Marcus. 2020. Crime Rates in a Pandemic: the Largest Criminological Ex-periment in History. American Journal of Criminal Justice, 45, 525–536.

Valtioneuvosto. 17.3.2020. Valmiuslain käyttöönottoasetukset eduskunnalle. Valtioneuvoston viestintäosasto. Tiedote 143/2020. Saatavilla: https://valtioneuvosto.fi/-/10616/valmiuslain-kayttoonottoasetus-eduskunnalle (viitattu 25.8.2021).

Valtioneuvosto. 15.6.2020. Valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käytöstä luovutaan – poikkeusolot päättyvät tiistaina 16. kesäkuuta. Valtioneuvoston viestintäosasto. Tiedote 421/2020. Saatavilla: https://valtioneuvosto.fi/-/10616/valmiuslain-mukaisten-toimivaltuuksien-kaytosta-luovutaan-poikkeusolot-paattyvat-tiistaina-16-kesakuuta (viitattu 25.8.2021).

Valtioneuvosto. 17.6.2020. Hallitus linjasi lievennyksistä kokoontumisrajoituksiin, ravitsemisliikkeiden toimintaan ja vierailukäytäntöihin. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriö, Valtioneuvoston viestintäosasto. Tiedote 435/2020. Saatavilla: https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-linjasi-lievennyksista-kokoontumisrajoituksiin-ravitsemisliikkeiden-toimintaan-ja-vierailukaytantoihin-1 (viitattu 25.8.2021).

Valtioneuvosto. 29.9.2020. Hallitus linjasi ravitsemisliikkeiden toiminnan väliaikaisesta rajoittamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriö, Työ- ja elinkeinoministeriö, Valtioneuvoston viestintäosasto. Tiedote 611/2020. Saatavilla: https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-linjasi-ravitsemisliikkeiden-toiminnan-valiaikaisesta-rajoittamisesta (viitattu 25.8.2021).

Liitetaulukot

1	Poliisin tietoon tulleet rikokset 2010–2019
2A	Väkivaltarikokset aluetyypeittäin vuosina 2010–2019
2B	Väkivaltarikokset maakunnittain vuonna 2019/2010–2019
3A	Omaisuusrikokset aluetyypeittäin vuosina 2010–2019
3B	Omaisuusrikokset maakunnittain vuonna 2019
4A	Rattijuopumus, muut liikennerikokset (pl. muu liikennejuopumus) ja autokanta vuosina 2011–2019
4B	Alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisessa rattijuopumustutkimuksessa vuosina 1988–2018
5	Eri ikäryhmien rikollisuus vuonna 2019/2017–2019

Liitetaulukko 1

POLIISIN TIETOON TULLEET RIKOKSET VUOSINA 2010-2020[1]

Absoluuttiluvut koko maasta [ks. selitykset taulukon lopussa]

Rikosnimike	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
KAIKKI RIKOKSET (PL. LIIKENNE) [2]	**378156**	**404080**	**377364**	**379485**	**372255**	**366463**	**366879**	**345509**	**342999**	**356085**	**423978**
I. RIKOSLAKIRIKOKSET [3]	505357	531830	491846	489765	482050	472646	466857	438373	443525	452771	543429
A. Omaisuusrikokset											
Varkaus	72052	75055	67809	70390	70822	69228	64071	60150	58495	61159	68626
Näpistys	73118	73086	67693	67951	68637	65803	63994	62367	61199	62905	67849
Törkeä varkaus	3043	3102	3248	3054	3682	3540	3367	2914	3047	2842	2646
Moottoriajoneuvon anastus	1438	1574	1146	1090	1050	837	737	686	618	650	711
Moottoriajoneuvon luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7,9)	924	945	846	746	768	717	709	548	633	748	773
Moott.ajon. törkeä luv. käyttö (RL 28:8)	2	0	2	1	2	3	1	1	3	1	0
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:7,9)	2597	2481	2977	1970	1372	1146	809	780	658	540	547
Törkeä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:8)	4	12	10	3	2	1	3	1	1	0	0
Moott.kulkun. käyttövark., lievä (RL 28:9a,c)	8749	9443	6802	6104	5925	5851	5226	4839	4510	4299	4705
Törkeä moott.kulkunv. käyttövark. (RL 28:9b)	37	21	19	22	28	27	27	29	31	34	37
Kätkemisrikos, tuott. kätkemisrikos, kätkemisrikkomus (RL 32:1,4,5)	1868	1859	1593	1571	1603	1422	1490	1312	1432	1291	1662
Törkeä kätkemisrikos (RL 32:2)	127	148	159	163	150	171	175	216	200	224	196
Amm. kätkemisrikos (RL 32:3)	10	8	8	11	5	12	7	2	2	5	6
Ryöstö (RL 31:1)	1352	1414	1398	1328	1473	1280	1396	1376	1398	1462	1548
Törkeä ryöstö (RL 31:2)	156	208	218	196	216	266	277	264	303	347	448

Rikos	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Vahingonteko, lievä v.teko (RL 35:1,3).	48917	54743	44178	43109	42263	37453	34870	33204	30209	30204	33149
Törkeä vahingonteko (RL 35:2).	243	227	239	266	253	252	300	262	239	315	294
Kavallus, lievä kavallus (RL 28:4,6)	2972	2938	2898	3216	2703	2476	2529	2791	2975	3120	2869
Törkeä kavallus (RL 28:5).	331	291	374	358	372	356	395	358	410	394	361
Petos, lievä petos (RL 36:1,3)	14903	16645	19894	21735	22164	24085	23643	21951	22791	26599	32019
Törkeä petos (RL 36:2)	957	1149	1052	1100	1351	1441	1422	1429	1692	2054	2020
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, m.välinepet. valm. (RL 37:8,10,11)	4334	5506	6104	7484	7648	10699	14963	6433	5899	6082	7177
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9).	124	149	127	123	123	192	161	245	212	214	186
Veropetos, lievä veropetos (RL 29:1,3).	696	616	583	640	851	910	978	1160	1324	1390	960
Törkeä veropetos (RL 29:2)	280	364	432	362	399	434	719	730	562	624	609
Verorikkomus (RL 29:4).	38	49	35	36	21	24	12	6	10	6	2
Kirjanpitorikos (ml. törkeä), tuottamuksellinen kirjanpitorikos (RL 30:9,9a,10)	715	684	768	785	889	815	787	778	780	817	862
Muut elinkeinorikokset (RL 30:1-8).	86	89	92	109	72	65	62	77	83	74	303
Väärennys, lievä väärennys, väärennysain. hallussapito (RL 33:1,3,4).	4524	4594	3916	3741	3268	2695	2554	1937	1809	1556	1448
Törkeä väärennys (RL 33:2)	32	266	56	35	52	50	46	60	137	144	33
Velallisen epärehellisyys, velallisen petos, törkeä velallisen petos (RL 39:1,2,3)	415	435	413	442	488	487	436	436	455	508	531
Velallisen vilpillisyys, velallisrikkomus, velkojan suosinta (RL 39:4,5,6)	15	18	12	16	18	15	22	19	28	38	19
Salakuljetus, lievä salak. (RL 46:4-5)	181	188	329	633	856	758	1220	1435	1872	1771	1497
Muut omaisuusrikokset [4]	3267	2760	2242	2263	2433	2896	3022	2325	2453	3073	3460

Rikos	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
B. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset											
Tappo (RL 21:1)	72	72	64	46	57	59	48	55	44	57	70
Murha (RL 21:2)	38	38	49	43	38	42	48	23	29	28	27
Surma (RL 21:3)	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Tapon, murhan tai surman yritys	308	308	306	350	264	327	299	311	348	355	362
Lapsensurma (RL 21:4)	2	2	2	0	1	1	1	0	0	0	0
Pahoinpitely (RL 21:5)	21570	21570	26762	25390	24015	21959	22662	22800	22853	23146	23439
Törkeä pahoinpitely (RL 21:6; 34a:1§1/6)	1996	1996	2053	1874	1791	1645	1563	1592	1581	1609	1637
Lievä pahoinpitely (RL 21:7)	9516	9516	11356	10967	9709	9324	9436	9377	9101	8884	8667
Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu 21:6a	0	0	0	7	14	19	17	33	30	39	18
Kuolemantuottamus (ml. törkeä) (RL 21:8-9)	226	226	208	177	186	139	171	161	106	154	202
Vamman tuott. (ml. törkeä) (RL 21:10-11)	1575	1575	1661	1520	1458	1304	1363	1357	1224	1364	1504
Muut henk. ja terv. kohd. rikokset [5]	412	412	457	486	500	422	395	401	425	447	469
C. Seksuaalirikokset											
Raiskaus, törkeä raiskaus, raiskaus (3 mom), pakott. sukupuoliyhteyteen (RL 20:1-3)	818	1039	1009	975	1009	1043	1160	1245	1393	1477	1450
Lapsen seks. hyväksikäyttö (ml. törkeä), törkeä lapsenraiskaus (RL 20:6-7)	1102	1682	1567	1657	1416	1225	1242	1168	1373	1709	1770
Muut seksuaalirikokset (RL 20:4-5,5a, 8-9)	497	531	935	678	576	687	925	856	1013	1119	1172
D. Rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan											
Virkamiehen (väkivalt.) vast. (RL 16:1-2)	1682	1947	1852	1682	1704	1717	1883	1723	1895	1966	2044
Haitanteko virkamiehelle (RL 16:3)	2161	2310	2183	1916	1863	1809	1852	1525	1542	1472	1351
Per. lausuma tuomioist. (RL 15:1,3-4)	147	143	177	150	124	144	92	93	72	108	58
Per. lausuma viranom.men. (RL 15:2)	369	310	263	248	210	159	182	117	126	116	118
Väärän henk.tiedon antaminen (RL 16:5)	1277	1277	1299	1183	1130	1059	1092	1078	957	967	977

Rikos	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järj. vastaan [6]	7931	8410	8704	8574	7632	7822	8312	7940	7880	8083	8453
M. Muut rikoslakirikokset											
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukk. (RL 24) . . .	9782	9739	9797	10513	10509	9450	9890	10300	10081	10308	31784
Tuhotyö (ml. törkeä), liikennetuhotyö (RL 34:1-3;34a).	423	518	383	418	374	446	383	434	325	327	375
Sotilasrikokset (RL 45).	179	164	65	45	35	81	92	91	146	114	95
Työrikokset (RL 47).	383	373	414	405	359	290	342	286	376	325	307
Ympäristörikokset (RL 48, 34a).	418	403	401	457	429	405	515	465	518	464	526
Eräiden aineettomien oikeuksien loukkaaminen (RL 49). . . .	66	100	84	59	39	30	40	32	31	36	33
Virkarikokset ja julkisyhteisön työnt. rikokset (RL 40). .	613	596	693	877	1136	426	579	294	295	281	424
Huumausainerikos (RL 50:1).	6444	7226	7752	8560	6859	7053	8126	9389	8571	9631	11795
Törkeä huumausainerikos (RL 50:2).	1083	1036	1025	1237	1161	1071	1179	1282	1251	1548	1447
Huumausain. käyttörikos (50:2a)	12158	12093	11292	12778	13681	15183	15711	17069	19284	21074	23785
Huumausainerik. valm. (RL 50:3)	23	34	23	78	79	101	60	32	33	51	46
Huumausainerik. edist. (RL50:4).	16	5	10	3	1	2	6	5	1	3	4
Alkoholirikos 50 a:1.	153	157	126	186	140	139	121	89	118	175	139
Törkeä alkoholirikos 50 a:2.	13	11	7	29	15	13	6	12	2	4	15
Lievä alkoholirikos 50 a:3	947	1230	1246	1288	1320	1080	786	533	558	539	285
Rikokset RL:n 41, 44 ja 34a lukua vastaan [7]	8827	8831	9172	8695	8641	7747	8067	9536	9844	10658	11472
Muut rikoslakirikokset [8].	9720	10858	11074	11327	11576	11338	15169	15661	15452	16264	17632

Rikos	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
II. MUUT RIKOKSET	27877	30004	27942	27001	24640	23640	21344	17550	16003	14059	13067
Alkoholirikkomus.	2940	3723	3222	2971	2211	1982	1963	1177	992	1097	972
Kokoontumis-, järjestyksenvalvontarikkomus.	23	42	23	32	25	36	28	59	59	52	46
Työturvallisuusrikkomus.	13	20	23	45	33	38	24	25	22	11	8
Järjestysrikkomus.	4539	4939	4402	3699	3183	2835	2321	2118	1951	1700	1512
Muut lait ja asetukset	20362	21280	20272	20254	19188	18749	17008	14171	12979	11199	10529
LIIKENNERIKOKSET	557453	558749	483328	489917	456041	450844	456570	516412	530416	462443	262067
Liikennejuopumus											
Rattijuopumus (RL 23:3)	9888	10050	8801	8993	9304	9805	10023	10666	11768	11738	13279
Törkeä rattijuopumus (RL 23:4).	11242	11409	10333	9001	8304	7815	7285	7019	7238	6760	6937
Muu liikennejuopumus (RL 23:5-7)	431	431	409	386	345	289	317	267	286	275	235
Liikennejuopumus moottorittomalla ajon. (RL 23:9).	69	92	69	64	73	46	44	30	51	43	39
Kulkun. luov. juopuneelle (RL 23:8)	1384	1445	1105	1012	842	777	676	607	630	467	489
Liikennerikos											
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	3651	4135	3635	3809	3854	3912	3879	3808	4047	4334	6072
Liikenneturvallisuuden vaarantaminen, liikennepako tieliikenteessä (RL 23:1,11).	101611	103583	94367	91980	88792	84761	76476	65204	67651	61988	75662
Liikennerikkomus[9]	402375	400995	340904	352636	321606	321021	335248	405998	413887	351698	129549
Kulkuneuvon kuljettam. oikeudetta (RL 23:10)	26758	26536	23653	21986	22835	22279	22535	22691	24740	25055	29721
Liikenteen häirintä (RL 23:11a).	44	73	52	50	86	139	87	122	118	85	84

Selitykset

[1] Mukana myös tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikokset.

[2] Poislukien liikennerikokset (RL 23 luku) ja liikennerikkomukset (TLL).

[3] Sisältää myös liikennejuopumuksen ja RL 23 luvun liikennerikokset.

[4] Muut omaisuusrikokset: RL28:10-12a;29:4a,4b,4c,5-8;33:5;36:4-7;37:1-7;46:1-3,6,6a, 7-12.

[5] Muut henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset: RL 21:12-15; 22:1-6; 34a.

[6] Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan yhteensä: RL 15:5-11,16:4,6-17,17:1-22,34a.

[7] RL 11-14;18;25;34:4-11;34a;38;48a;51 vastaan tehdyt rikokset.

[8] Rikokset RL:n 41, 44 ja 34a lukua vastaan.

[9] Liikennerikkomus (TLL 103 §), tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105a §/laki liikenteen palveluista 267 §), ajoneuvorikkomus (ajoneuvolaki 96 §), ajokorttirikkomus (ajokorttilaki 93 §).

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto.

Liitetaulukko 2A

VÄKIVALTARIKOKSET ALUETYYPEITTÄIN VUOSINA 2010-2020

Absoluuttiluvut aluetyypeittäin*

Aluetyyppi	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
HENKIRIKOKSET (Tapot, murhat sekä surmat)											
Pääkaupunkiseutu											
yritykset	52	58	68	57	54	44	54	92	78	82	109
täytetyt teot	15	21	22	14	16	14	12	6	15	12	18
yhteensä	67	79	90	71	70	58	66	98	93	94	127
Muut kaupunkimaiset kunnat											
yritykset	195	171	188	131	183	178	158	182	200	182	203
täytetyt teot	58	49	43	50	51	42	42	38	46	37	44
yhteensä	253	220	231	181	234	220	200	220	246	219	247
Taajaan asutut kunnat											
yritykset	39	34	61	44	64	45	57	40	46	44	48
täytetyt teot	24	23	13	20	10	18	12	16	11	9	10
yhteensä	63	57	74	64	74	63	69	56	57	53	58
Maaseutumaiset kunnat											
yritykset	22	43	33	32	25	32	42	33	31	21	23
täytetyt teot	13	18	11	11	21	10	10	13	13	14	14
yhteensä	35	61	44	43	46	42	52	46	44	35	37

PAHOINPITELYRIKOKSET (Törkeä pahoinpitely, pahoinpitely sekä lievä pahoinpitely)

Aluetyyppi	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Pääkaupunkiseutu	9049	10773	10084	9155	8494	8798	9042	8790	8784	8773	9052
Muut kaupunkimaiset kunnat	16759	20567	19568	18362	17063	17524	17153	17249	17463	17965	17209
Taajaan asutut kunnat	3984	4843	4867	4478	4169	4134	4495	4364	4269	4070	4082
Maaseutumaiset kunnat	3174	3864	3588	3402	3093	3128	2990	2990	2993	2891	2853
RYÖSTÖRIKOKSET											
Pääkaupunkiseutu	588	622	568	616	698	562	642	679	691	682	808
Muut kaupunkimaiset kunnat	771	802	874	739	827	791	864	787	867	948	1014
Taajaan asutut kunnat	85	91	97	88	99	109	111	106	82	99	112
Maaseutumaiset kunnat	40	72	44	53	41	66	41	51	49	60	58

* Vuoden 2021 kuntaluokittelun mukaisesti.
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto.

Liitetaulukko 2B

VÄKIVALTARIKOKSET MAAKUNNITTAIN VUONNA 2020/2010-2020

Absoluuttiluvut ja väestöön (per 100 000) suhteutettu taso maakunnittain*

Maakunta/alue	***Henkirikokset[1]***		***Pahoinpitelyrikokset***	
	2010-2020		*2020*	
	N	*/100 t.*	*N*	*/100 t.*
Uudenmaan maakunta	277	1,55	11756	690
Varsinais-Suomen maakunta	82	1,57	2679	556
Satakunnan maakunta	49	2,01	1254	582
Kanta-Hämeen maakunta	43	2,25	857	502
Pirkanmaan maakunta	105	1,66	2857	546
Päijät-Hämeen maakunta	33	1,44	1016	494
Kymenlaakson maakunta	51	2,72	877	539
Etelä-Karjalan maakunta	27	1,88	688	542
Etelä-Savon maakunta	40	2,59	742	559
Pohjois-Savon maakunta	69	2,49	1512	609
Pohjois-Karjalan maakunta	40	2,17	699	427
Keski-Suomen maakunta	70	2,33	1897	696
Etelä-Pohjanmaan maakunta	42	1,94	1052	547
Pohjanmaan maakunta	26	1,35	877	499
Keski-Pohjanmaan maakunta	11	1,46	401	590
Pohjois-Pohjanmaan maakunta	90	2,00	2274	550
Kainuun maakunta	18	2,17	544	759
Lapin maakunta	61	3,07	1011	572
Ahvenanmaa	1	0,31	203	674

* Vuoden 2020 maakuntaluokittelun mukaisesti.

[1] Sis. murha, tappo, surma, lapsensurma ja pahoinpitelyrikoksen yhteydessä kuolemantuottamukseksi nimetyt teot.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, väestörakenne.

Liitetaulukko 3A

OMAISUUSRIKOKSET ALUETYYPEITTÄIN VUOSINA 2010-2020

Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

Aluetyyppi	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
VARKAUSRIKOKSET (Näpistäminen, varkaus sekä törkeä varkaus)											
Pääkaupunkiseutu	49482	49546	44607	45856	45046	44397	45077	43551	40777	40668	45051
Muut kaupunkimaiset kunnat	76248	77831	72689	74273	76865	74361	69287	66320	66060	69591	76332
Taajaan asutut kunnat	12198	13311	12033	12051	12168	11423	10171	9212	9680	10337	11272
Maaseutumaiset kunnat	8898	9108	8273	8113	8200	7616	6128	5863	5753	5747	6209
KAVALLUS, PETOS JA VAHINGONTEKO											
Pääkaupunkiseutu											
kavallus	1390	1271	1233	1350	1038	957	952	1079	1310	1430	1124
petos	4230	4649	5239	6272	5909	6320	6056	5424	5344	6507	6920
maksuvälinepetos	1480	2013	2049	1645	1513	2075	2814	1898	2034	1815	1679
vahingonteko	15769	19447	11360	12552	14330	10868	11074	9603	8071	7718	8897

Muut kaupunkimaiset kunnat											
kavallus	1384	1420	1510	1585	1486	1376	1457	1483	1535	1492	1571
petos	8263	9540	11409	11836	12497	13751	13439	12791	13211	15246	17546
maksuvälinepetos	1804	1891	2253	2667	2763	4018	4439	2355	2213	2427	2527
vahingonteko	26441	23899	25395	24155	22642	20611	19713	17767	17646	16535	16535
Taajaan asutut kunnat											
kavallus	277	273	285	293	299	273	308	360	313	336	304
petos	1988	2039	2558	2512	2551	2810	2680	2287	2709	2747	2917
maksuvälinepetos	270	249	288	515	531	741	853	393	459	411	490
vahingonteko	5597	5882	5267	4789	4405	4181	3694	3730	3508	3514	3924
Maaseutumaiset kunnat											
kavallus	202	210	190	302	219	192	183	200	196	226	205
petos	1183	1349	1373	1720	1630	1673	1538	1683	1713	1634	2335
maksuvälinepetos	173	166	198	323	307	484	596	302	279	295	521
vahingonteko	3838	4195	3581	3358	3132	2916	2600	2449	2302	2382	2495

* Vuoden 2021 kuntaluokittelun mukaisesti.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto.

Liitetaulukko 3b

OMAISUUSRIKOKSET MAAKUNNITTAIN VUONNA 2020

Absoluuttiluvut ja väestöön (per 10 000) suhteutettu taso maakunnittain*

Maakunta/alue	***Varkausrikokset***		***Petokset***	
	2020		*2020*	
	N	*/10 t.*	*N*	*/10 t.*
Uudenmaan maakunta	57693	339	8644	51
Varsinais-Suomen maakunta	12035	250	2618	55
Satakunnan maakunta	4688	218	972	45
Kanta-Hämeen maakunta	3478	204	745	44
Pirkanmaan maakunta	13362	256	2219	43
Päijät-Hämeen maakunta	5638	274	2074	101
Kymenlaakson maakunta	3794	233	817	50
Etelä-Karjalan maakunta	2562	202	707	55
Etelä-Savon maakunta	2172	164	623	46
Pohjois-Savon maakunta	4952	199	857	34
Pohjois-Karjalan maakunta	2960	181	616	37
Keski-Suomen maakunta	6371	234	1215	45
Etelä-Pohjanmaan maakunta	2049	107	501	26
Pohjanmaan maakunta	2976	169	506	29
Keski-Pohjanmaan maakunta	1054	155	1215	45
Pohjois-Pohjanmaan maakunta	8389	203	1827	44
Kainuun maakunta	1290	180	278	38
Lapin maakunta	3124	177	646	36
Ahvenanmaa	277	92	40	13

* Vuoden 2020 maakuntaluokittelun mukaisesti.

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, väestörakenne.

Liitetaulukko 4A

RATTIJUOPUMUS, MUUT LIIKENNERIKOKSET (pl. muu liikennejuopumus)
JA AUTOKANTA VUOSINA 2010-2020
Absoluuttiluvut aluetyypeittäin*

Aluetyyppi	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Pääkaupunkiseutu											
rattijuopumus	3497	3519	3241	2914	2939	2995	3015	3230	3515	3449	3744
muut liikennerikokset[1]	64428	67544	59488	62014	61200	59808	65980	88715	93490	77656	43309
autokanta**	..	533910	547075	560384	569889	584013	600073	616462	631077	649751	659746
Muut kaupunkimaiset kunnat											
rattijuopumus	10975	11205	9993	9503	9207	9360	9163	9326	9980	9847	10987
muut liikennerikokset[1]	256929	242047	220953	218881	207461	200209	204547	210593	236337	203799	110991
autokanta**	..	1687334	1732725	1772920	180796 8	1848591	1900096	1946619	1985252	2031153	2066696
Taajaan asutut kunnat											
rattijuopumus	3524	3643	3216	2940	2919	2848	2798	2848	3169	2879	3208
muut liikennerikokset[1]	114353	118485	99192	102251	96002	92161	91038	106616	97156	87093	44910
autokanta**	..	660223	679972	696885	713719	730567	751331	771512	791408	811285	826626
Maaseutumaiset kunnat											
rattijuopumus	3134	3092	2684	2637	2542	2417	2331	2281	2341	2323	2277
muut liikennerikokset[1]	98673	107160	82908	87253	72417	79777	76561	91764	83323	74518	41788
autokanta**	..	607054	626312	643093	658682	674340	693716	709605	728507	746532	760139

	2010	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*
Yhteensä											
rattijuopumus	21130	21459	19134	17994	17608	17620	17308	17685	19006	18498	20216
muut liikennerikokset[2]	534439	535322	462611	470461	437173	432112	438225	497823	510443	443160	241088
liikennesuorite (milj. km.)[3]	53815	54460	54235	54170	54580	55145	50361	50225	50436	50387	48543
autokanta	3368	3494	3593	3681	3766	3847	3957	4057	4151	4254	4332
rattijuopumukset 100 milj. km. kohti	39	39	35	33	32	32	34	35	38	37	42
rattijuopumukset 10 t. autoa kohti	63	61	53	49	47	46	44	44	46	43	47
liikennerikokset 100 milj. km. kohti	993	983	853	868	801	784	870	991	1012	880	497
liikennerikokset 10 t. autoa kohti	1587	1532	1288	1278	1161	1123	1107	1227	1230	1042	557

* Vuoden 2021 kuntaluokittelun mukaisesti.

[1] RL 23:1–2, 11;TLL 103, 105a/laki liikenteen palveluista 267, ajoneuvolaki 96, ajokorttilaki 93.

[2] Kuten edellä, mutta sisältää myös RL 23:11a, josta ei saatavilla kuntakohtaisia tietoja.

[3] Liikennevirran tilastointitapaa muutettiin vuonna 2016, mistä johtuen tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisempiin tietoihin nähden

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto; Tilastokeskus, moottoriajoneuvokanta; Tilastokeskus, liikennesuorite

Liitetaulukko 4B

ALKOHOLIA NAUTTINEIDEN KULJETTAJIEN KOKONAISMÄÄRÄT VALTAKUNNALLISESSA RATTIJUOPUMUSTUTKIMUKSESSA VUOSINA 1988-2018

		Alkoholia nauttineet kuljettajat			
Vuosi	***Tutkitut***	***R-maistelleet***		***R-juopot***	
	N	***N***	***%***	***N***	***%***
1988	77 076	385	0,50	187	0,24
1990	69 083	411	0,59	174	0,25
1992	86 535	444	0,51	167	0,19
1993	84 973	472	0,55	171	0,20
1994	76 401	363	0,48	150	0,20
1995	77 434	415	0,54	165	0,21
1996	79 065	402	0,51	143	0,18
1997	73 027	512	0,70	135	0,19
1998	82 783	727	0,88	177	0,21
1999	80 135	814	1,02	128	0,16
2000	97 763	987	1,01	168	0,17
2001	107 845	966	0,90	150	0,14
2002	102 351	960	0,94	181	0,18
2003	94 516	865	0,92	201	0,21
2004	113 569	806	0,71	178	0,16
2005	110 425	790	0,72	166	0,15
2007	97 147	693	0,71	148	0,15
2008	108 737	706	0,65	175	0,16
2009	108 872	693	0,64	150	0,14
2010	111 971	728	0,65	154	0,14
2011	105 102	582	0,55	128	0,12
2012	110 011	604	0,55	121	0,11
2013	90 620	553	0,61	126	0,14
2014	104 910	706	0,67	145	0,14
2015	111 770	798	0,71	141	0,13
2016	122 620	1 072	0,87	158	0,13
2017	107 566	642	0,60	128	0,12
2018	98 308	767	0,78	132	0,13

Lähde: Poliisihallitus, alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisissa ratsia-tutkimuksissa 1988-2018.

Liitetaulukko 5

ERI IKÄRYHMIEN RIKOLLISUUS VUONNA 2020/2018-2020*

Vuoden aikana selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyt iän mukaan
(lukumäärä, väestön 10 000 henkilöä kohden ja osuus epäillyistä)

Rikoslaji ja ikäryhmä	*Rikosten lkm*	*Rikostaso/10 000*	*Osuus epäillyistä (%)*
Varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)			
0–14	3 635	41,7	6,5
15–17	2 743	154,1	4,9
18–20	4 554	253,8	8,1
21–24	6 109	241,3	10,9
25–29	8 739	245,7	15,6
30–34	9 249	263,7	16,5
35–39	7 643	211,8	13,6
40–44	4 880	140,8	8,7
45–49	3 135	99,7	5,6
50–54	2 165	60,8	3,9
55–59	1 337	36,2	2,4
60–64	727	20,2	1,3
65–69	517	14,5	0,9
70–74	340	9,7	0,6
75-	221	4,2	0,4
Ei tiedossa	44	…	0,1
Pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely (RL 21:5-7)			
0–14	1 759	20,4	7,2
15–17	1 496	82,8	6,2
18–20	2 014	113,5	8,3
21–24	2 679	107,8	11,0
25–29	3 382	95,8	13,9
30–34	3 047	85,8	12,5
35–39	2 754	75,7	11,3
40–44	2 476	71,0	10,2
45–49	1 578	49,6	6,5
50–54	1 426	41,1	5,9
55–59	775	21,1	3,2
60–64	414	11,6	1,7
65–69	238	6,7	1,0
70–74	143	4,0	0,6
75-	81	1,5	0,3
Ei tiedossa	35	…	0,1
Vahingontekorikokset (RL 35:1-3)			
0–14	1 236	14,4	12,8
15–17	1 026	56,8	10,6
18–20	1 237	69,7	12,8
21–24	1 187	47,8	12,3
25–29	1 301	36,9	13,5
30–34	1 011	28,5	10,5
35–39	843	23,2	8,7
40–44	665	19,1	6,9
45–49	410	12,9	4,2
50–54	308	8,9	3,2
55–59	182	4,9	1,9
60–64	114	3,2	1,2
65–69	58	1,6	0,6
70-74	35	1,0	0,4
75-	30	0,5	0,3
Ei tiedossa	26	…	0,3

Rikoslaji ja ikäryhmä	*Rikosten lkm*	*Rikostaso/10 000*	*Osuus epäillyistä (%)*
Petosrikokset (RL 36:1-3)			
0–14	128	1,5	0,6
15–17	426	23,9	1,9
18–20	1 973	109,9	8,8
21–24	3 825	151,1	17,0
25–29	5 118	143,9	22,8
30–34	4 369	124,6	19,5
35–39	2 339	64,8	10,4
40–44	1 576	45,5	7,0
45–49	1 145	36,4	5,1
50–54	652	18,3	2,9
55–59	516	14,0	2,3
60–64	225	6,3	1,0
65–69	87	2,4	0,4
70–74	49	1,4	0,2
75-	20	0,4	0,1
Ei tiedossa	14	…	0,1
Veropetokset (RL 29:1–4), kirjanpitorikokset (RL 30:9-10), velallisen rikokset (RL 39:1-6)			
0–14	4	0,0	0,1
15–17	12	0,7	0,4
18–20	115	6,4	3,5
21–24	198	7,8	6,0
25–29	300	8,4	9,0
30–34	407	11,6	12,3
35–39	467	12,9	14,1
40–44	444	12,8	13,4
45–49	451	14,3	13,6
50–54	362	10,2	10,9
55–59	269	7,3	8,1
60–64	139	3,9	4,2
65–69	96	2,7	2,9
70–74	46	1,3	1,4
75-	9	0,2	0,3
Ei tiedossa	0	…	0,0
Raiskausrikokset (RL 20:1–2); vuodet 2017-2019*			
0–14	65	0,2	2,1
15–17	271	5,1	8,8
18–20	471	8,8	15,3
21–24	434	5,7	14,1
25–29	481	4,5	15,6
30–34	365	3,5	11,8
35–39	419	3,9	13,6
40–44	171	1,6	5,5
45–49	133	1,4	4,3
50–54	94	0,9	3,0
55–59	101	0,9	3,3
60–64	41	0,4	1,3
65–69	17	0,2	0,6
70–74	18	0,2	0,6
75-	6	0,0	0,2
Ei tiedossa	0	…	0,0

* Raiskausrikosten osalta tiedot koskevat kolmea kalenterivuotta (2018-2020).
** Rikos- pakkokeinotilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

Rikoslaji ja ikäryhmä	*Rikosten lkm*	*Rikostaso/10 000*	*Osuus epäillyistä (%)*
Vahingontekorikokset (RL 35:1-3)			
0–14	1 216	14,0	13,8
15–17	972	54,6	11,1
18–20	1 074	59,9	12,2
21–24	1 193	47,1	13,6
25–29	1 092	30,7	12,4
30–34	866	24,7	9,9
35–39	797	22,1	9,1
40–44	513	14,8	5,8
45–49	339	10,8	3,9
50–54	281	7,9	3,2
55–59	174	4,7	2,0
60–64	85	2,4	1,0
65–69	89	2,5	1,0
70–74	47	1,3	0,5
75-	20	0,4	0,2
Ei tiedossa	26	…	0,3
Petosrikokset (RL 36:1–3)			
0–14	95	1,1	0,4
15–17	510	28,6	2,2
18–20	2 372	132,2	10,2
21–24	3 664	144,7	15,8
25–29	4 251	119,5	18,3
30–34	5 419	154,5	23,4
35–39	2 281	63,2	9,8
40–44	2 014	58,1	8,7
45–49	977	31,1	4,2
50–54	613	17,2	2,6
55–59	530	14,4	2,3
60–64	216	6,0	0,9
65–69	152	4,3	0,7
70–74	50	1,4	0,2
75-	13	0,2	0,1
Ei tiedossa	12	…	0,1
Veropetokset (RL 29:1–4), kirjanpitorikokset (RL 30:9-10), velallisen rikokset (RL 39:1-6)			
0–14	0	0,0	0,0
15–17	14	0,8	0,4
18–20	99	5,5	2,6
21–24	217	8,6	5,8
25–29	343	9,6	9,1
30–34	443	12,6	11,7
35–39	526	14,6	13,9
40–44	534	15,4	14,2
45–49	477	15,2	12,6
50–54	411	11,6	10,9
55–59	298	8,1	7,9
60–64	215	6,0	5,7
65–69	115	3,2	3,0
70–74	66	1,9	1,7
75-	14	0,3	0,4
Ei tiedossa	1	…	0,0

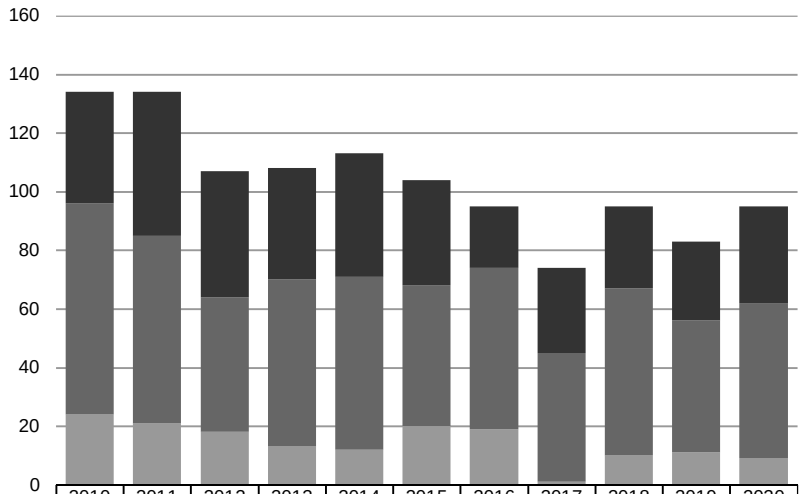
Summary

In general, recorded crime increased in Finland from the mid-1960s to the beginning of the 1990s. Factors that contributed to this development were the rapid urbanisation of the country, economic development and the expansion of the younger age groups born after Second World War. Part of the increase in recorded crime was also due to changes in the recording system of crimes, increased detection rate and increased propensity to report crimes to the police. In the early 1990s, together with the economic recession, major property crime categories stabilised and thefts began to decrease. In the 2010s, most categories of property crime have seen a near constant decline. However, crimes of fraud, including credit card fraud, have increased, but seem to have stabilised during the last few years. In international comparison, based on crime victim surveys, Finland appears to be a country with a low level of property crime.

Since the 1960s, there has been a rather constant increase in police-recorded assaults. Crime victimisation surveys indicate that part of this trend can be attributed to an increased propensity to report violent crimes to officials. However, an increase in alcohol consumption probably plays a role in the growth of violent crime. In recent years, the number of recorded assaults has been very stable, further corroborated by stability of violent victimisation in crime victim surveys. While the homicide rate has historically been high in Finland and remains above-average relative to other European countries, the rate has seen sustained and profound decline in recent decades.

Homicides. In 2020, 95 homicides (excluding attempts) were reported to the police. The annual number of police-recorded homicides has varied between 73 and 110 during the last 10 years. In 2020, the annual homicide rate per 100,000 inhabitants was 1.55. Additionally, Finnish law distinguishes between assaults resulting in death and infanticides. In the past ten-year period, the total number of assaults resulting in death has varied between 1 and 21 (9 in 2020) annually. The annual number of infanticides has varied between 0 and 2 (0 in 2020). In 2020, the total number of homicides, infanticides and assaults resulting in death was 95, substantially lower than the ten-year average (105). The total rate per 100,000 inhabitants of all intentional lethal violent crimes reported to police was 1.7 (10-year average is 1.84).

In Finland, homicides typically take place between middle-aged, unemployed, alcoholic men from the lowest social stratum. The typical conflict leading to a lethal outcome is a quarrel between friends or acquaintances who are consuming alcohol. The economically deprived provinces of Eastern and Northern Finland are overrepresented in the homicide statistics.

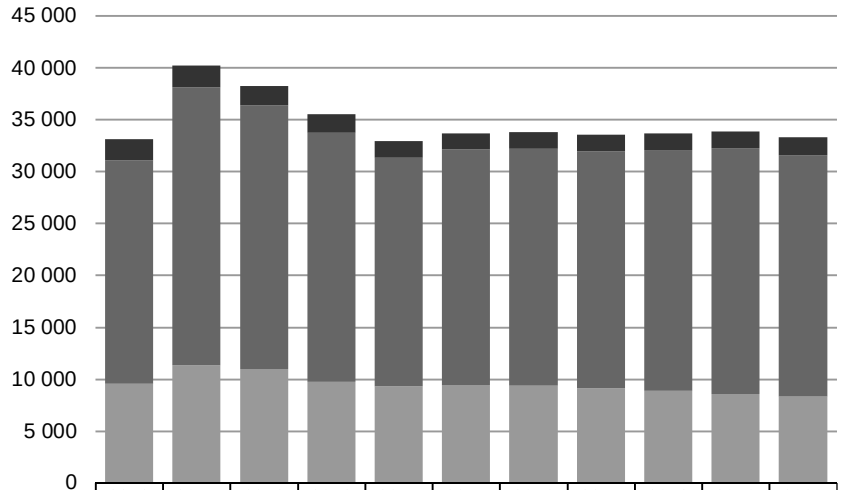

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Total	134	134	107	108	113	104	95	74	95	83	95
Murder	38	49	43	38	42	36	21	29	28	27	33
Manslaughter	72	64	46	57	59	48	55	44	57	45	53
Other homicide offences	24	21	18	13	12	20	19	1	10	11	9

Figure 1 Homicides recorded by the police, 2010–2020. The following crime categories are included: murder, manslaughter, manslaughter under mitigating circumstances, infanticide, and assault resulting in death. Figures from the years 2015 and 2016 do not include homicides committed by refugees prior to arriving to Finland

Assaults and attempted homicides. In 2020, the police registered a total of 33,285 assault offences and 383 attempted homicides. The annual number of assaults has remained at the same level for six years in a row. This trend is reflected in the national victimisation surveys, which have demonstrated that victimisation by physical violence has remained at the same level between 2012 and 2019. In 2011, the number of police-recorded assaults increased over 20 percent in one year due to changes in legislation.

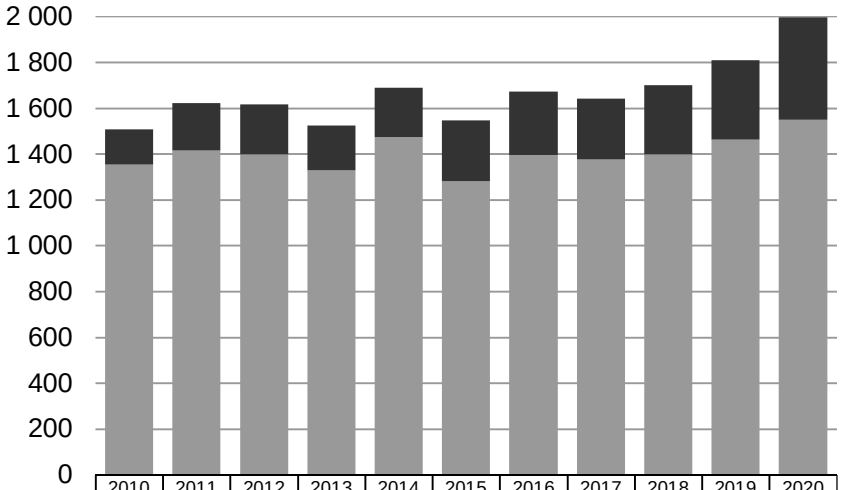
Since the 1980s, however, the rate of violent crime has increased substantially. According to victimisation surveys, some of this increase has been due to the increase in propensity to report violence to the authorities. At the same time, the trend in violent crime has been paralleled with the changes in total alcohol consumption. The recorded rates of violent crime are significantly higher in the urbanised areas of the country, especially the capital region.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Total	33082	40171	38231	35515	32928	33661	33769	33535	33639	33849	33285
Aggravated assault	1996	2053	1874	1791	1645	1563	1592	1581	1609	1584	1754
Assault	21570	26762	25390	24015	21959	22662	22800	22853	23146	23685	23230
Petty assault	9516	11356	10967	9709	9324	9436	9377	9101	8884	8580	8301

Figure 2 Assaults recorded by the police, 2010–2020

Robberies. The annual number of recorded robberies increased significantly at the end of the 1980s and in the early 1990s. Since the 2010s, the number of robberies has remained exceptionally stable, varying between 1,500 and 1,700 robberies annually. However, during the last two years there has been a slight increase, and 2020 number of robberies was exceptionally high.

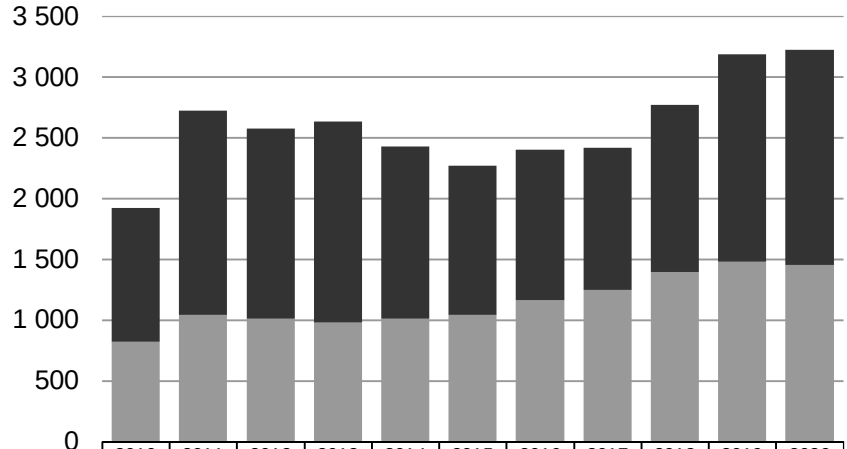
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Total	1508	1622	1616	1524	1689	1546	1673	1640	1701	1809	1996
Aggravated robbery	156	208	218	196	216	266	277	264	303	347	448
Robbery	1352	1414	1398	1328	1473	1280	1396	1376	1398	1462	1548

Figure 3. Robberies recorded by the police, 2010–2020

Sexual offences. Reported forcible rapes display an increasing trend from the mid-1990s, which might reflect an increasing reportability of such offences.

The number of forcible rapes was 1,450 in 2020, and it decreased almost 2 percent compared to the previous year.

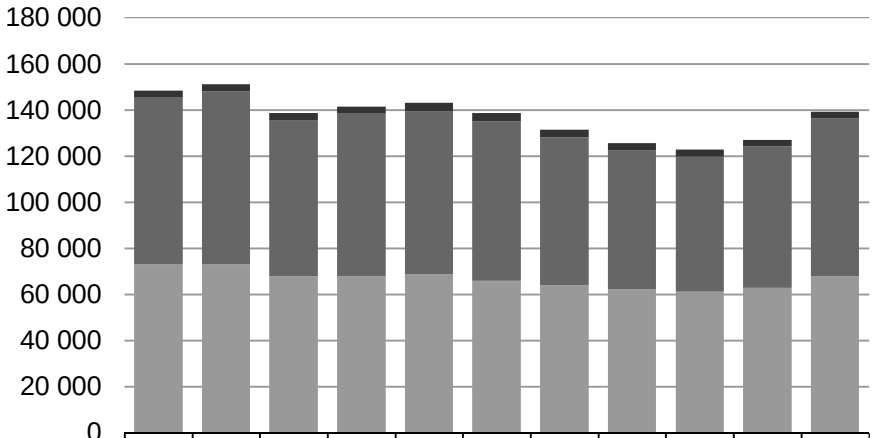
The recorded numbers of sexual offences against children and minors fluctuate annually to a considerable extent, probably reflecting the large proportion of hidden crime in this phenomenon and the changeable recording practices of serial crimes. The tendency to report these crimes is likely to have increased over time. According to police statistics, the number of sexual crimes against children has increased in the long term and in recent years. Findings from the Finnish Child Victim Survey 2008 and 2013 indicate that child sexual abuse has become less common compared with the corresponding study conducted in 1990.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Total	1920	2721	2575	2630	2424	2268	2402	2413	2766	3186	3220
Sexual abuse of children	1102	1682	1566	1655	1415	1225	1242	1168	1373	1709	1770
Rape	818	1039	1009	975	1009	1043	1160	1245	1393	1477	1450

Figure 4 Rapes and sexual offences against children recorded by the police, 2010–2020.

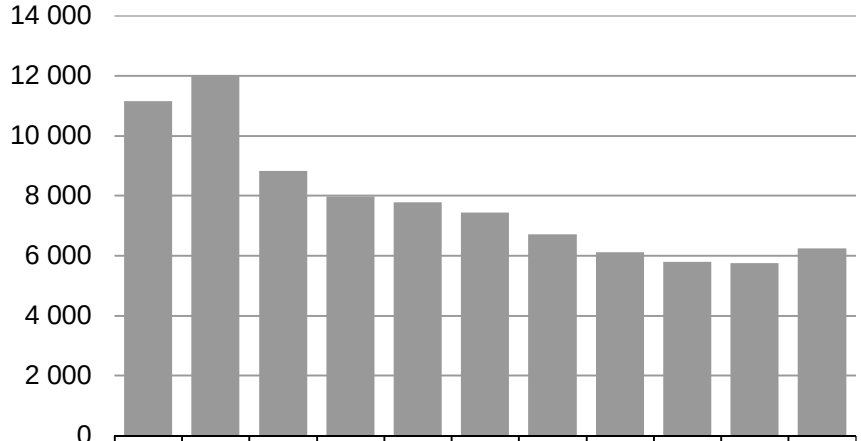
Thefts. There has been a long and sustained decrease in the number of thefts during the last thirty years. In the years 2013 to 2019, thefts decreased by 14 percent. 2020 was an exception in a descending trend. In 2020, the total number of thefts recorded by the police was 139,121, 10 percent increase from 2019. Petty thefts accounted for around half of all police-recorded thefts. National victimisation surveys have indicated little change in the prevalence of theft of personal property. In the years 2013 to 2020, between two to three percent of survey respondents reported theft of personal property outside the home, while around 12 percent of households have reported a stolen bike. According to both police data and victimisation surveys, thefts are much more common in bigger cities.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Total	148213	151243	138750	141395	143141	138571	131432	125431	122741	126906	139121
Aggravated theft	3043	3102	3248	3054	3682	3540	3367	2914	3047	2842	2646
Theft	72052	75055	67809	70390	70822	69228	64071	60150	58495	61159	68626
Petty theft	73118	73086	67693	67951	68637	65803	63994	62367	61199	62905	67849

Figure 5 Thefts recorded by the police, 2010–2020

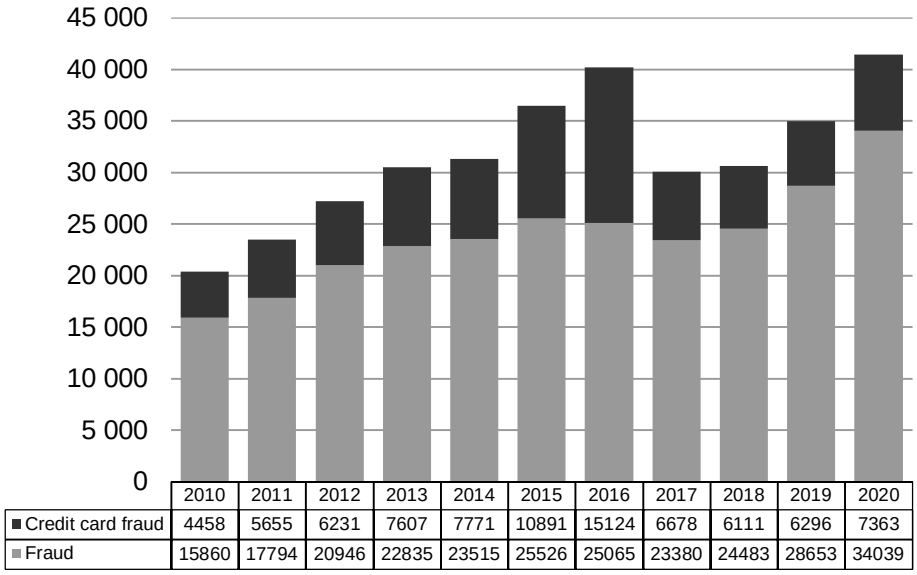
Motor vehicle thefts. In 2020, the total number of police-recorded motor vehicle thefts was 6,226. The number of recorded thefts of motor vehicles, the majority of which are car thefts, have halved in the last 10 years. Improved security measures are probably the most important factor behind the downward trend in crime figures. In the long term, there appears to have been a shift in these crimes from joyriding to more planned and profit seeking types of thefts.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Theft of motor vehicle	11150	11983	8815	7963	7773	7435	6700	6103	5795	5732	6226

Figure 6 Thefts of motor vehicles recorded by the police, 2010–2020

Fraud. Recorded frauds increased steeply during the 1980s following the rapid introduction of credit cards. During the early 1990s, presumably because of the tightened controls in the granting of credit and credit cards, the number of recorded acts of fraud decreased considerably. In 2020, the police recorded 34,039 instances of frauds and 7,363 instances of credit card fraud. The number of instances of credit card fraud increased threefold between 2010 and 2016 but has more than halved in the following years. However, credit card frauds have again started to increase and 2020 there was 16 per cent more credit card frauds compared to the previous year. Between 2010 and 2015, the number of instances of fraud increased substantially, primarily due to acts of fraud associated with online trade, including consumer-to-consumer trade. In 2020, the number of offences increased 19 per cent compared to the previous year.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Credit card fraud	4458	5655	6231	7607	7771	10891	15124	6678	6111	6296	7363
Fraud	15860	17794	20946	22835	23515	25526	25065	23380	24483	28653	34039

Figure 7 Frauds and credit card frauds recorded by the police, 2010–2020

Damage to property. During the last ten years, there has been a nearly continuous decrease in the number of damage to property offences. In 2020, the absolute number of registered property damage crimes was 30,519, a 44 percent decrease since 2011. The observed trend is parallel to the trends in other forms of property crime, which further strengthens the notion that property crimes have seen an extensive decline in the last 10 years.

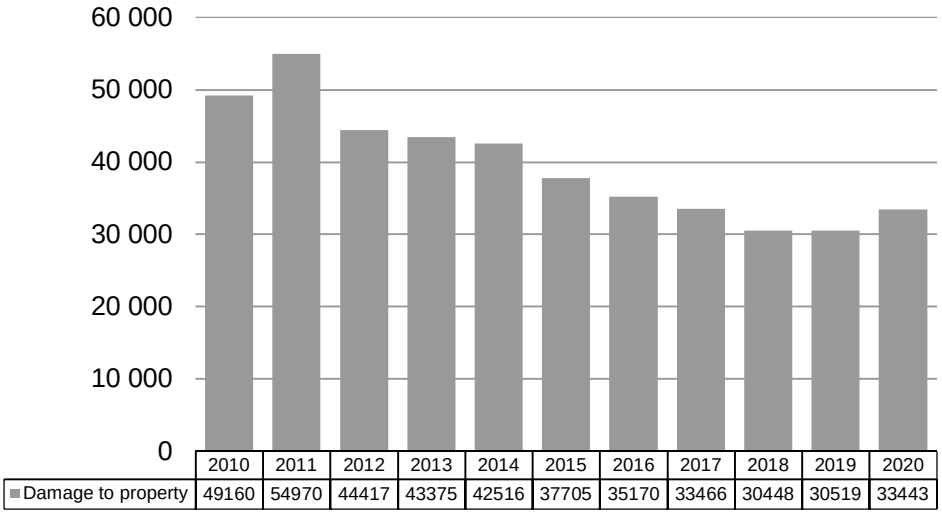

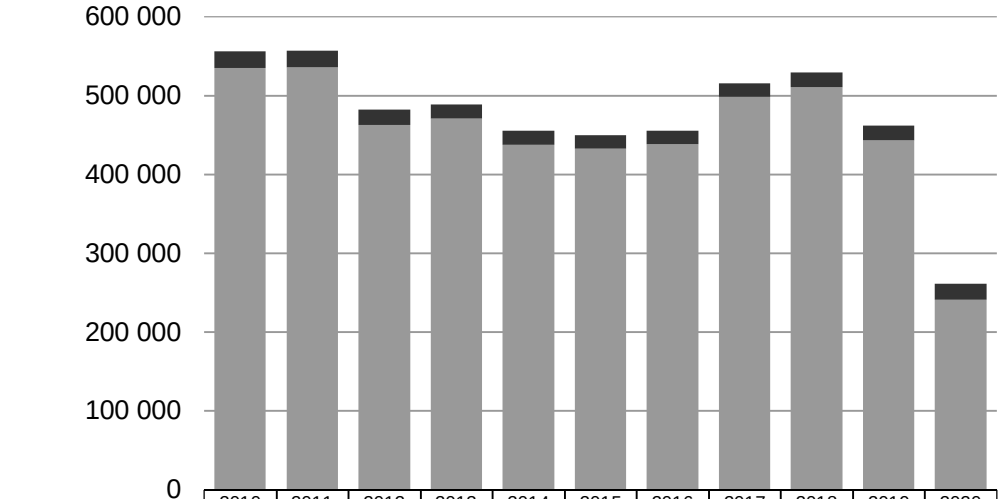
Figure 8 Offences of damage to property recorded by the police, 2010–2020

Cybercrime. Cybercrime can be understood as a generalised term for all crime that is either aided by the new Information and Communication Technologies (ICTs) or is targeting ICT systems and infrastructure. Both infrastructure and businesses are common victims of cybercrime. In terms of computer-aided cybercrime, harassment, cyberbullying, fraud, illegal downloading and phishing are among the most common forms of cybercrime. In 2016, 15 percent of 9th graders reported having been victims of cyberbullying. According to police-recorded statistics, the most common cybercrime is identity theft. Other common cybercrimes are cracking, interference with communications system, and interference with information system.

Drunken driving. The number of drunken driving offences increased seven percent compared with the previous year. However, the number of offences is still significantly lower than 25 years ago. The increase in 2003–2010 was due to changes in law concerning driving under the influence of drugs. Finnish law allows a zero tolerance for drug driving. In the measurements of random roadside checks, the proportion of drivers with a blood-alcohol content of 0.05% or higher has been about 0.2 per cent in the last 10 years. From an international standpoint, these rates are very low. The rates of drunken driving offences are highest in the less urbanised regions.

Other traffic offences. The number of traffic offences has decreased 17 percent between 2010 and 2019. Large decrease in offences in 2020 was mainly due to changes in law concerning minor traffic penalty fee. The number of recorded traffic offences is largely dependent on the extent of traffic control

by the police, particularly on the automatic monitoring by roadside traffic cameras. If traffic fatalities are used as an indicator, traffic safety has improved considerably in recent decades. As with drunken driving, traffic offence rates are higher in the less urbanised regions of the country. However, relative to the number of motor vehicles, both drunken driving and traffic offence rates are higher in the more urbanised regions.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Drunken driving	21130	21459	19134	17994	17608	17620	17308	17685	19006	18498	20216
Other traffic offences	534439	535322	462611	470461	437173	432112	438225	497823	510443	443160	241088

Figure 9 Drunken driving and other traffic offences recorded by the police, 2010–2020

Foreigners, immigrants and crime. In 2020, foreign nationals accounted for 10 percent of the people suspected of crime (excl. traffic offences) in Finland. 60 percent of the foreign nationals had a permanent residence in the country. In recent years, the number of people with an immigrant background has increased considerably, including second-generation immigrants. At the same time, immigrant crime rates have declined considerably over the last ten years. Particularly striking has been the decline in thefts, where the age-standardised crime rate has declined 40 percent since 2010, now falling below the rate among native Finns, but also in assaults, where the decline has been 40 percent since 2011.

The proportion of suspects with foreign nationality varies by type of crime. In 2020, 39 percent of the suspects in rapes were foreign nationals, 26 percent in tax offences and 19 percent in the sexual abuse of children. The proportions were much lower in fraud, offences of damages to property and traffic offences. Between 2017 to 2018, the sex and age-adjusted property crime rates were highest among the Somalian, Swedish, Iraqi, Estonian and Romanian nationals, while in assaults, the rates were highest among the Iraqi and Somalian nationals.

Juvenile crime. In the past two decades the rate of police recorded juvenile theft offences has decreased in the age brackets of 15–17 years and 18–20 years. 2020 was an exception in the descending trend as there was a slight increase among theft offences. There has been similar trend also in assaults. Contrast to the other juvenile age groups, police recorded thefts and assaults committed by juveniles less than 15-year-olds has increased after millennium.

Typical juvenile offences (with high proportions of young suspects) are status offences related to alcohol possession (64 % of suspects less than 18 years old) and robbery (26 % of suspects less than 18 years old). Beyond these for example damage to property (23 %) has high proportions of juvenile suspects.

The involvement of juveniles as perpetrators of lethal violence is rare. The number of homicides per year committed by persons aged less than 18 years has been between 0 and 4 in the past decade (4 offence in 2020).

The Finnish Self-Report Delinquency Study (1995–2020) indicates that there has been significant decrease in thefts and destruction of property among Finnish adolescents. Decrease has happened in two downswings. First decrease happened in early 2000 after which the situation stabilized. Second declined in these crimes happened in 2016. Between 2016 and 2020 there has not been major changes. Participation in violence related offences has been fairly stable, albeit there has been minor decrease since 2016.

Exposure to violence is age-specific phenomenon. Victimization is more prevalent among youths than it is among adults. Typical offender in violence against adolescents is another juvenile. According to the Finnish Self-Report Delinquency Survey, 10 percent of 15–16-year-olds reported having been victims of physical violence in 2016. 14 percent reported threat of violence and 5 percent reported experiences of violence committed by their parents.

Police recorded crime and emergency response calls during the COVID-19 in spring 2020. While other parts of this report treat 2020 as a single observation, we additionally explored crime and first responder events within that year, using week as observation unit. Police recorded crime and emergency response calls decreased during the COVID-19 state of emergency in spring 2020. Only exceptions were domestic disturbance calls, which did increase considerably already shortly before the state of emergency declaration. Increased domestic disturbance calls during the COVID-19 state of emergency were mostly related to disturbing noise.

Both assaults and offences committed in public places and by intoxicated persons decreased during spring 2020. Assaults (especially in public places), offences committed by intoxicated persons and emergency response calls

regarding intoxicated persons started to decrease again after the new restrictions were put in place in October 2020. In contrast to spring 2020, domestic disturbance calls did not increase after the October 2020 restrictions.